PRAVILNIK

O PLANU NASTAVE I UČENJA ZA PRVI CIKLUS OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA I PROGRAMU NASTAVE I UČENJA ZA PRVI RAZRED OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 10/2017, 12/2018, 15/2018, 18/2018, 1/2019, 2/2020, 16/2022, 1/2023 - ispr., 13/2023, 14/2023, 11/2024 i 1/2026)

Član 1

Ovim pravilnikom utvrđuje se plan nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i program nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja, koji su odštampani uz ovaj pravilnik i čine njegov sastavni deo.

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku RS - Prosvetnom glasniku", a primenjivaće se na učenike koji upisuju prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja počev od školske 2018/2019. godine.

Samostalni član Pravilnika o dopunama
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 12/2018)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku RS - Prosvetnom glasniku", a primenjuje se počev od školske 2018/2019. godine.

Samostalni član Pravilnika o dopunama
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 15/2018)

Član 3

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku", a primenjivaće se počev od školske 2018/2019. godine.

Samostalni član Pravilnika o izmeni
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 18/2018)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku".

Samostalni član Pravilnika o dopuni
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 1/2019)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku", a primenjivaće se počev od školske 2019/2020. godine.

Samostalni član Pravilnika o izmenama i dopuni
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 2/2020)

Član 3

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku", a primenjivaće se na učenike koji upisuju prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja počev od školske 2020/2021. godine.

Samostalni član Pravilnika o izmeni
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 16/2022 i 1/2023 - ispr.)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku".

Samostalni član Pravilnika o izmeni i dopunama
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 13/2023)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku", a primenjuje se počev od školske 2023/2024. godine.

Samostalni član Pravilnika o izmeni
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 14/2023)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku".

Samostalni član Pravilnika o izmeni
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 11/2024)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku", a primenjuje se od školske 2024/2025. godine.

Samostalni član Pravilnika o izmenama
Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja

("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 1/2026)

Član 2

Ovaj pravilnik stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije - Prosvetnom glasniku", a primenjuje se od školske 2027/2028. godine.

PLAN NASTAVE I UČENJA ZA PRVI CIKLUS OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Red. broj	A. OBAVEZNI PREDMETI	PRVI RAZRED		DRUGI RAZRED		TREĆI RAZRED		ČETVRTI RAZRED	
		ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
1.	Srpski jezik _____ jezik[1]	5	180	5	180	5	180	5	180
2.	Srpski jezik kao nematernji[2]	2	72	2	72	3	108	3	108
3.	Strani jezik	2	72	2	72	2	72	2	72
4.	Matematika	5	180	5	180	5	180	5	180
5.	Svet oko nas	2	72	2	72	-	-	-	-
6.	Priroda i društvo	-	-	-	-	2	72	2	72
7.	Likovna kultura	1	36	2	72	2	72	2	72
8.	Muzička kultura	1	36	1	36	1	36	1	36

9.	Fizičko i zdravstveno vaspitanje	3	108	3	108	3	108	3	108
10.	Digitalni svet	1	36	1	36	1	36	1	36
UKUPNO: A		20-22*	720-792*	21-23*	756-828*	21-24*	756-864*	21-24*	756-864*
Red. broj	B. IZBORNI PREDMETI								
1	Verska nastava/ Građansko vaspitanje[3]	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Maternji jezik/govor sa elementima nacionalne kulture [4]	2	72	2	72	2	72	2	72
3.	Srpski kao strani jezik[5]	2	72	2	72	2	72	2	72
UKUPNO: B		1-3*	36-108*	1-3*	36-108*	1-3*	36-108*	1-3*	36-108*
UKUPNO: A + B		21-23*	756-828*	22-24*	792-864*	22-25*	792-900*	22-25*	792-900*

Oblici obrazovno-vaspitnog rada kojima se ostvaruju obavezni predmeti i izborni programi

Red. broj	OBLIK OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	PRVI RAZRED		DRUGI RAZRED		TREĆI RAZRED		ČETVRTI RAZRED	
		ned.	**god.**	**ned.**	**god.**	**ned.**	**god.**	**ned.**	**god.**
1.	Redovna nastava	21-23*	756-828*	22-24*	792-864*	22-25*	792-900*	22-25*	792-900*

2.	Dopunska nastava	1	36	1	36	1	36	1	36
3.	Dodatna nastava					1	36	1	36
4.	Nastava u prirodi**	7-10 dana godišnje		7-10 dana godišnje		7-10 dana godišnje		7-10 dana godišnje	
Red. broj	OSTALI OBLICI OBRAZOVNO-VASPITNOG RADA	PRVI RAZRED		DRUGI RAZRED		TREĆI RAZRED		ČETVRTI RAZRED	
		ned.	**god.**	**ned.**	**god.**	**ned.**	**god.**	**ned.**	**god.**
1.	Čas odeljenjskog starešine	1	36	1	36	1	36	1	36
2.	Vannastavne aktivnosti[6]	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72	1-2	36-72
3.	Ekskurzija	1-3 dana godišnje		1-3 dana godišnje		1-3 dana godišnje		1-3 dana godišnje	

[1] *Naziv jezika nacionalne manjine u školama u kojima se nastava održava na maternjem jeziku nacionalne manjine.*

[2] *Realizuje se u školama u kojima se nastava održava na maternjem jeziku nacionalne manjine.*

[3] *Učenik bira jedan od ponuđenih izbornih predmeta.*

[4] *Učenik pripadnik nacionalne manjine koji sluša nastavu na srpskom jeziku može da izabere ovaj predmet ali nije u obavezi.*

[5] *Učenik koji je strani državljanin može da izabere ovaj predmet ali nije u obavezi. Program nastave i učenja Srpskog kao stranog jezika ostvaruje se u skladu sa Pravilnikom o programu nastave i učenja za predmet Srpski kao strani jezik ("Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik", broj 11/19).*

[6] *Škola realizuje vannastavne aktivnosti u oblasti nauke, tehnike, kulture, umetnosti, medija i sporta.*

** Broj časova za učenike pripadnike nacionalnih manjina*

*** Nastava u prirodi organizuje se u skladu sa odgovarajućim pravilnikom.*

PROGRAM NASTAVE I UČENJA ZA PRVI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

1. OPŠTE UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA NASTAVE I UČENJA ZA PRVI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Plan i program nastave i učenja za prvi razred pripremljen je u skladu sa Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18, 10/19, 6/20, 129/21, 92/23 i 19/25), Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju ("Službeni glasnik RS", br. 55/13, 10/17, 10/19, 129/21, 92/23 i 19/25) i Pravilnikom o Nacionalnom okviru obrazovanja i vaspitanja ("Službeni glasnik RS", broj 98/17). S obzirom na to da se realizuje na početku osnovnoškolskog obrazovanja i vaspitanja učenika, ima posebno mesto i značaj za njihovo uvođenje u obrazovni sistem koji treba da obezbedi kontinuitet u odnosu na predškolsko vaspitanje i obrazovanje i nastavak školovanja. Da bi se to postiglo, neophodno je da svi elementi plana nastave i učenja budu tako koncipirani i realizovani da doprinose dostizanju ciljeva, ostvarivanju ishoda i razvoju kompetencija u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Kao pomoć nastavnicima da sagledaju plan nastave i učenja za prvi razred kao celinu svih elemenata i sopstveno mesto i funkciju u njemu, pripremljeno je ovo opšte uputstvo. U njemu su navedeni ciljevi, kompetencije i ishodi osnovnog obrazovanja i vaspitanja, specifičnosti ostvarivanja plana i programa u prvom razredu, zatim pojašnjenje o značaju stvaranja stimulativnog okruženja za učenje i međupredmetnog povezivanja. U nastavku uputstva date su osnovne karakteristike programa obaveznih predmeta orijentisanih na ostvarivanje ishoda i razvoj kompetencija, kao i smernice za ostvarivanje vannastavnih aktivnosti.

I CILJEVI, KOMPETENCIJE I ISHODI U OSNOVNOM OBRAZOVANJU I VASPITANJU

Član 14. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja propisuje da obrazovno-vaspitni rad škole obuhvata nastavne i vannastavne aktivnosti, što znači da programe svih aktivnosti po razredima treba posmatrati kao delove celine od osam razreda koji združeno doprinose razvoju i ostvarivanju ciljeva, kompetencija i ishoda definisanih u Zakonu o osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Ciljevi, ishodi i kompetencije koji su navedeni u nastavku teksta predstavljaju glavne smernice u radu nastavnicima koji ostvaruju plan i program nastave i učenja prvog razreda jer iako rade sa učenicima koji su tek upisali osnovnu školu, neophodno je imati u vidu u kom pravcu treba da ide njihov razvoj. To znači, na primer, da već u prvom razredu treba imati u vidu cilj osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja iako deluje da je to za učenike daleka budućnost. Neophodno je postići kontinuitet integrisanih obrazovnih i vaspitnih uticaja kako bi se obezbedila dobrobit i podrška celovitom razvoju učenika.

CILJEVI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Osnovni ciljevi osnovnog obrazovanja i vaspitanja jesu:

1) obezbeđivanje dobrobiti i podrška celovitom razvoju učenika;

2) obezbeđivanje podsticajnog i bezbednog okruženja za celoviti razvoj učenika, razvijanje nenasilnog ponašanja i uspostavljanje nulte tolerancije prema nasilju;

3) sveobuhvatna uključenost učenika u sistem obrazovanja i vaspitanja;

4) razvijanje i praktikovanje zdravih životnih stilova, svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, potrebe negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti;

5) razvijanje svesti o značaju održivog razvoja, zaštite i očuvanja prirode i životne sredine i ekološke etike, zaštite i dobrobiti životinja;

6) kontinuirano unapređivanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja i vaspitanja zasnovanog na proverenim naučnim saznanjima i obrazovnoj praksi;

7) razvijanje kompetencija za snalaženje i aktivno učešće u savremenom društvu koje se menja;

8) pun intelektualni, emocionalni, socijalni, moralni i fizički razvoj svakog učenika, u skladu sa njegovim uzrastom, razvojnim potrebama i interesovanjima;

9) razvijanje ključnih kompetencija za celoživotno učenje i međupredmetnih kompetencija u skladu sa razvojem savremene nauke i tehnologije;

10) razvoj svesti o sebi, stvaralačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja, motivacije za učenje, sposobnosti za timski rad, sposobnosti samovrednovanja, samoinicijative i izražavanja svog mišljenja;

11) osposobljavanje za donošenje valjanih odluka o izboru daljeg obrazovanja i zanimanja, sopstvenog razvoja i budućeg života;

12) razvijanje osećanja solidarnosti, razumevanja i konstruktivne saradnje sa drugima i negovanje drugarstva i prijateljstva;

13) razvijanje pozitivnih ljudskih vrednosti;

14) razvijanje kompetencija za razumevanje i poštovanje prava deteta, ljudskih prava, građanskih sloboda i sposobnosti za život u demokratski uređenom i pravednom društvu;

15) razvoj i poštovanje rasne, nacionalne, kulturne, jezičke, verske, rodne, polne i uzrasne ravnopravnosti, tolerancije i uvažavanje različitosti;

16) razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta, razvijanje svesti i osećanja pripadnosti Republici Srbiji, poštovanje i negovanje srpskog jezika i maternjeg jezika, tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;

17) povećanje efikasnosti upotrebe svih resursa obrazovanja i vaspitanja, završavanje obrazovanja i vaspitanja u predviđenom roku sa minimalnim produžetkom trajanja i smanjenim napuštanjem školovanja;

18) povećanje efikasnosti obrazovanja i vaspitanja i unapređivanje obrazovnog nivoa stanovništva Republike Srbije kao države zasnovane na znanju.

OPŠTE MEĐUPREDMETNE KOMPETENCIJE ZA KRAJ OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Orijentacija ka opštim međupredmetnim kompetencijama i ključnim kompetencijama treba da obezbedi dinamičnije i angažovanije kombinovanje znanja, veština i stavova relevantnih za različite realne kontekste koji zahtevaju njihovu funkcionalnu primenu. Opšte međupredmetne kompetencije za kraj osnovnog obrazovanja i vaspitanja zasnivaju se na ključnim kompetencijama navedenim u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, razvijaju se kroz nastavu svih predmeta i aktivnosti, primenljive su u različitim situacijama i kontekstima pri rešavanju različitih problema i zadataka i neophodne su svim učenicima za lično ostvarenje i razvoj, uključivanje u društvene tokove i zapošljavanje i čine osnovu za celoživotno učenje.

Opšte međupredmetne kompetencije za kraj osnovnog obrazovanja i vaspitanja su:

1) kompetencija za učenje;

2) odgovorno učešće u demokratskom društvu;

3) estetička kompetencija;

4) komunikacija;

5) odgovoran odnos prema okolini;

6) odgovoran odnos prema zdravlju;

7) preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu;

8) rad sa podacima i informacijama;

9) rešavanje problema;

10) saradnja;

11) digitalna kompetencija.

ISHODI OSNOVNOG OBRAZOVANJA I VASPITANJA

Ishodi su smernice u kom pravcu i kako treba raditi sa učenicima da bi se ostvarili ciljevi i razvile međupredmetne kompetencije osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Ovo su opšti ishodi koji se ostvaruju ako se ostvare svi definisani ishodi nižeg nivoa navedeni u programima obaveznih i izbornih predmeta, kao i vannastavnih aktivnosti.

Nakon završetka osnovnog obrazovanja i vaspitanja, učenici će:

1) imati usvojen integrisani sistem naučno zasnovanih znanja o prirodi i društvu i biti sposobni da tako stečena znanja primenjuju i razmenjuju;

2) umeti da efikasno usmeno i pismeno komuniciraju na srpskom, odnosno na srpskom i jeziku nacionalne manjine i najmanje jednom stranom jeziku koristeći se raznovrsnim verbalnim, vizuelnim i simboličkim sredstvima;

3) biti funkcionalno pismeni u matematičkom, naučnom i finansijskom domenu;

4) umeti da efikasno i kritički koriste naučna znanja i tehnologiju, uz pokazivanje odgovornosti prema svom životu, životu drugih i životnoj sredini;

5) biti sposobni da razumeju različite forme umetničkog izražavanja i da ih koriste za sopstveno izražavanje;

6) biti osposobljeni za samostalno učenje;

7) biti sposobni da prikupljaju, analiziraju i kritički procenjuju informacije;

8) moći da identifikuju i rešavaju probleme i donose odluke koristeći kritičko i kreativno mišljenje i relevantna znanja;

9) biti spremni da prihvate izazove i promene uz odgovoran odnos prema sebi i svojim aktivnostima;

10) biti odgovorni prema sopstvenom zdravlju i njegovom očuvanju, primenjivati usvojene zdravstvene navike neophodne za aktivan i zdrav životni stil;

11) umeti da prepoznaju i uvaže ljudska i dečja prava i biti sposobni da aktivno učestvuju u njihovom ostvarivanju;

12) imati razvijeno osećanje pripadnosti sopstvenoj porodici, naciji i kulturi, poznavati sopstvenu tradiciju i doprinositi njenom očuvanju i razvoju;

13) znati i poštovati tradiciju, identitet i kulturu drugih zajednica i biti sposobni da sarađuju sa njihovim pripadnicima;

14) biti sposobni da efikasno i konstruktivno rade kao članovi tima, grupe, organizacije i zajednice.

II SPECIFIČNOST KONTEKSTA U KOME SE OSTVARUJE PLAN I PROGRAM NASTAVE I UČENJA PRVOG RAZREDA

Glavna specifičnost konteksta u kome se ostvaruje ovaj program ogleda se u činjenici da njime započinje osnovno obrazovanje i vaspitanje dece i da ima poseban značaj ne samo za njih i njihove roditelje već i za ceo obrazovni sistem. Upis u prvi razred osnovne škole predstavlja veliku novinu u životu sedmogodišnjeg deteta koja se ogleda u njegovom kognitivnom, emocionalnom i socijalnom funkcionisanju. Škola je nova sredina za dete i prvi meseci su period adaptacije na nove osobe, nove obaveze, drugačija pravila ponašanja, organizaciju rada, prostor.

Uzrast od sedme do osme godine karakteriše intenzivan psihofizički rast i razvoj deteta, pri čemu tempo tih promena nije kod svakog deteta isti. Za većinu učenika zahtevi koje škola postavlja pred njih deluju podsticajno na njihov ukupan razvoj, ali određenom broju učenika ovi zahtevi mogu biti izvor uznemirenja i nelagodnosti, što će se svakako odraziti na njihovo ponašanje i trajanje adaptacije, kao i na početno školsko postignuće. Zato je neophodno da nastavnik pažljivo opservira svakog pojedinačnog učenika i da prati kako se odvija prilagođavanje (na kolektiv, školska pravila, zahteve...), kako bi mogao da pruži odgovarajuću pomoć i podršku u skladu sa individualnim potrebama deteta jer razlike među njima mogu biti velike. Za početak, razlika u uzrastu između najmlađeg i najstarijeg učenika u odeljenju može biti skoro godinu dana; zatim, neki učenici su išli u vrtić već od svoje druge godine, dok drugi imaju iskustvo samo sa predškolskim pripremnim programom; neki učenici već znaju da čitaju i pišu slova, drugi su na početku procesa ovladavanja tim znanjem. Osim toga, učenici se razlikuju i po socio-ekonomskom statusu porodice, kao i po sposobnostima i interesovanjima, a neretko se u odeljenju nalaze i učenici koji se školuju po individualnom obrazovnom planu. Svako odeljenje predstavlja heterogenu grupu i potrebno je vreme da se formira učenički kolektiv i razvije osećaj pripadnosti odeljenju, što je preduslov za dalji razvoj učenika. Iz ovih razloga, vreme i trud koje nastavnici ulažu u aktivnosti usmerene na adaptaciju učenika na školsko okruženje ne treba posmatrati kao faktor koji negativno utiče na realizaciju predviđenih sadržaja, već kao stratešku investiciju koja doprinosi boljem funkcionisanju učenika u školi, njihovoj akademskoj uspešnosti i socijalnom razvoju. U tim aktivnostima se treba osloniti na koncept predškolskog vaspitanja i obrazovanja "Godine uzleta", kako bi se uspostavila kontinuirana veza između detetovog iskustva pre osnovne škole, kada je učenje bilo integrisano, holističko i istraživački orijentisano, i okruženja osnovne škole, gde se nastavni sadržaji organizuju po pojedinačnim predmetima, aktivnosti se odvijaju u okviru časova, a učeničko postignuće se prati i procenjuje. Na početku prvog razreda ne treba potencirati razlike koje postoje između predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja - naprotiv, potrebno je nastaviti sa podsticanjem radoznalosti, samostalnosti, saradljivosti i insistirati na

povezivanju nastavnih sadržaja sa iskustvom stečenim u porodici i zajednici. U svim programima nastave i učenja za prvi razred potencira se učenje od poznatog ka manje poznatom, od lokalnog ka globalnom i daje se dovoljno prostora da se sadržaji obrađuju kroz igru, integrisano, kreativno. U prilog tome ide i opisno ocenjivanje, koje je sa razlogom predviđeno samo za učenike prvog razreda. Treba imati na umu da je nekada važniji proces saradnje među učenicima tokom rada na nekom zadatku nego konačan ishod tog rada. Isto tako, posebnu pažnju treba posvetiti razvoju međupredmetnih kompetencija kod učenika jer one imaju širu primenu u različitim školskim i vanškolskim aktivnostima u odnosu na usvajanje činjeničnog znanja. Pored učenja, centralne aktivnosti učenika u prvom razredu su i dalje igra i druženje. Slično kao i u predškolskom periodu, deca imaju potrebu za kretanjem i fizičkom aktivnošću pa je za njih mirno sedenje na stolici 45 minuta veoma izazovno. Ovaj izazov se može prevazići kombinovanjem različitih aktivnosti, primenom participativnih metoda rada i upotrebom atraktivnih didaktičkih sredstava.

U kontekstu intelektualnog razvoja, ovo je period kada se formiraju osnovne operacije mišljenja. Analiza pojava i stvari sada je značajno sistematičnija, pri čemu dete, pored trenutne situacije, koristi i prethodno iskustvo. Sinteza je sada misaona aktivnost koja se sve više koristi. Dete može da upoređuje pojave i objekte i da donosi zaključke o njihovim sličnostima i razlikama. Postoji reverzibilnost operacija (mogu se odvijati u suprotnom smeru), konzervacija materije, mase i zapremine, klasifikacija (grupisanje elemenata po sličnosti) i serijacija (grupisanje, klasifikovanje elemenata po njihovim razlikama). Zahvaljujući ovim operacijama, dečije mišljenje je sve nezavisnije od trenutne situacije, ali ne u potpunosti, jer još uvek nije razvijeno apstraktno mišljenje. U skladu s tim, nastavnik prilagođava metode rada i odabir didaktičkih sredstava.

Dete sve više otkriva i razume uzročno-posledične veze, ali će proći još vremena do potpunog ovladavanja tom relacijom. Proces uopštavanja još uvek nije u potpunosti razvijen jer dete pridaje značaj pojavnim, manje bitnim, a ne suštinskim svojstvima. Postoje velike individualne razlike u pogledu kritičnosti dečijeg mišljenja, jer je kritičko mišljenje uslovljeno ne samo inteligencijom već i prethodnim iskustvom. Deca koja nisu podsticana na takvo mišljenje ređe ga iskazuju. Kritičko mišljenje se podstiče tako što se traži od deteta da razlikuje bitno od nebitnog, da argumentuje, postavlja pitanja i insistira se na problemskoj nastavi u kojoj se traži mišljenje, a ne samo reprodukcija sadržaja.

U ovom uzrastu pamćenje se takođe unapređuje i učenici se sve manje oslanjaju na mehaničko, a sve više na osmišljeno pamćenje. Diferencijacija čulne osetljivosti je sve bolja. Pažnja je duža, a povećava se i njen obim. Međutim, i dalje se pažnja može lako omesti, čak i nebitnim dražima, jer učenik u tom periodu još uvek nema mehanizme da se duboko koncentriše.

Govor deteta se u periodu od sedme do osme godine intenzivno razvija. Ono svakodnevno proširuje rečnik i uživa u tome. Sve jasnije izražava svoje mišljenje, želje, potrebe, interesovanja, a sprega razvoja mišljenja i govora je sve jača. U školi se podstiče i usmeni i pisani govor tako da

učenik na kraju prvog razreda može uspešno da prepriča pročitan tekst ili da opiše lično iskustvo. Razvoj govora doprinosi i socijalizaciji, jer dete sve više vremena provodi u razgovoru sa osobama iz svog okruženja.

Što se tiče socijalnih odnosa, dete se oslobađa socijalnog egocentrizma. Razdvaja svoju tačku gledišta od tačke gledišta drugih i koordiniše ih, pa stoga postaje sposobno da sarađuje i u većoj meri saoseća sa drugima. To se vidi u govoru gde nema više "monologa", već dete raspravlja, razgovara, sluša. Oslobađanje od egocentrizma je na dvostrukom planu - socijalnom i intelektualnom, jer se i mišljenje od intuitivnog pretvara u logično, mada je još uvek vezano za konkretne situacije. Dete sve više uživa u druženju u paru ili maloj grupi, najčešće polno ujednačenoj.

U sferi individualne akcije, broj impulsivnih reakcija deteta značajno se smanjuje. Dete na uzrastu od sedam-osam godina počinje da razmišlja pre nego što preduzme određenu aktivnost, što ranije nije bilo moguće zbog ograničene perspektive i nemogućnosti razmatranja alternativnih rešenja. Pojavljuju se alternative u mišljenju, što se onda reflektuje i na ponašanje.

Emocionalni život deteta u ovom periodu je sve bogatiji, što je praćeno daljom diferencijacijom osećanja koja su u odnosu na predškolski period stabilnija, ali se i dalje lako menjaju. Dominira vedro raspoloženje i deca više ne reaguju isključivo na lične neprijatnosti, već ispoljavaju empatiju i osećaj za pravdu, odnosno smeta im i nepravda naneta drugima. Socijalizacija utiče i na način ispoljavanja osećanja. Na primer, dete sve više kontroliše impulse, strpljivije čeka svoj red, a emocionalne reakcije poput plača u prisustvu vršnjaka postaju sve ređe jer se ne smatraju socijalno adekvatnim u datom kontekstu.

Polazak u prvi razred se često povezuje sa formiranjem radnih navika kod učenika, koje su od značaja i za kasnije školovanje. One se formiraju postepeno i imaju veze sa načinom rada nastavnika u školi, kao i podrškom roditelja kod kuće. Najčešća greška kod formiranja radnih navika jeste neuvažavanje individualnih razlika u pogledu načina učenja, uslova potrebnih za učenje, vremena izrade domaćih zadataka i slično. Zbog toga je dobro da tokom prvog razreda učenici budu u prilici da i u školi i kod kuće isprobaju različite načine učenja i obavljanja školskih zadataka i na taj način identifikuju pristupe koji im najviše odgovaraju, odnosno daju najbolje rezultate. Bez obzira na ove potencijalne razlike u procesu formiranja radnih navika, uvek treba insistirati na osamostaljivanju učenika u organizovanju vremena, održavanju školskog pribora (npr. da sami pakuju školsku torbu), načinu na koji će učiti, kao i razvoju realne procene sopstvenih postignuća. Osim toga, važno je razvijati svest učenika o važnosti radnih navika, njihovoj svrsi i značaju. Zapravo, ako se podsticanje radnih navika ne poveže sa motivacijom za učenje, učenici će ih mehanički prihvatiti, uz moguće stvaranje otpora prema učenju i izostajanje željenih efekata učenja.

Kada se govori o radnim navikama, uvek se nameće i pitanje potkrepljivanja poželjnih obrazaca kod učenika, odnosno uspešnog suzbijanja nepoželjnih. Potkrepljenja su potrebna, ali moraju biti adekvatna, pravovremena i zaslužena. Odsustvo potkrepljenja može prouzrokovati štetu, isto kao i preterano nagrađivanje deteta za svaku sitnicu. Podrazumeva se da očekivanja nastavnika i roditelja/staratelja treba da budu usaglašena sa mogućnostima učenika, kao i da je nepoželjan svaki vid poređenja između učenika.

Pitanje upotrebe savremene tehnologije u radu sa učenicima prvog razreda veoma je značajno. S jedne strane, savremeno društvo zahteva određeni nivo digitalne pismenosti, ali novija istraživanja pokazuju da prerana i preterana upotreba digitalnih uređaja ima nepoželjne posledice (teškoće u čitanju, usporen razvoj grafomotoričkih sposobnosti, otežano razumevanje gramatičkih pravila, smanjena sposobnost održavanje pažnje). U planu nastave i učenja za prvi razred postoji obavezan predmet *digitalni svet*, koji je sasvim dovoljna osnova za uvođenje učenika u tu oblast. Za sve ostale školske sadržaje treba umereno koristiti nove tehnologije, isključivo u edukativne svrhe i kao zamenu za određena didaktička sredstva. Poželjno je da po ovom pitanju škola i roditelji usaglase pristup.

Iako je polazak u prvi razred zahtevan i za učenike i za njihove nastavnike i roditelje, uvođenje deteta u školski sistem ima i pozitivnu stranu. Ovaj proces je sastavni deo odrastanja i predstavlja priliku i izazov da učenici jačaju kapacitet za prilagođavanje na promene, što je značajna veština za kasnije snalaženje u životu. Počeci su uvek teški i deci treba omogućiti da se samostalno suočavaju sa preprekama, čak i kada imaju promenljive uspehe, jer je to put ka osamostaljivanju i preuzimanju obaveza i odgovornosti. Posebnu pažnju treba posvetiti učenicima koji imaju izražene teškoće sa prilagođavanjem na prvi razred, a koje su najčešće povezane sa promenama izvan školskog okruženja (razvod roditelja, rođenje brata ili sestre, gubitak bliske osobe i dr.). Da bi se učenicima pružila adekvatna podrška u prvom razredu, najvažnije je pažljivo pratiti svakog učenika i uvažavati individualne razlike među njima, kao i uspostaviti saradnju između nastavnika, stručnih saradnika škole i roditelja. Ukoliko teškoće učenika prevazilaze kapacitet škole da pomogne, neophodno je, u saradnji sa roditeljima, obezbediti i spoljnu mrežu podrške.

III STIMULATIVNO OKRUŽENJE ZA UČENJE

Programi nastave i učenja za prvi razred pripremljeni su u skladu sa konceptom učenja kao celoživotnog procesa izgradnje kompetencija. Nastava nije puko prenošenje znanja, niti su učenici pasivni primaoci tog znanja čija je jedina uloga da ga zapamte i reprodukuju. Učenje je centralni proces u nastavnom okruženju i organizuje se kroz sledeće aspekte: sticanje, razumevanje i sistematizaciju znanja, primenu i proširivanje znanja putem razvoja veština, razvijanje sposobnosti za saradnju i život u zajednici, kao i razvijanje kompetencija za celoživotno učenje.

Savremeni pristup učenju zasniva se na polazištu da je učenje proces aktivne konstrukcije znanja u određenom kontekstu. Ovaj proces se odvija u interakciji sa konkretnom fizičkom sredinom i socijalnim okruženjem, putem razvijanja odnosa razmene i saradnje sa nastavnicima i drugim učenicima.

Učenje i podučavanje počivaju na sledećim principima:

- upotreba raznovrsnih metoda (istraživačkih, projektnih, participativnih, kooperativnih) koje obezbeđuju iskustvo u različitim aktivnostima učenja učenika; podsticanje motivacije i samostalnosti u učenju, kao i kolaborativnog učenja;

- oslanjanje na individualne sposobnosti učenika, razvoj samopoštovanja i osećanja kompetentnosti;

- uspostavljanje veza između životnog iskustva učenika sa aktivnostima i sadržajima učenja u školi;

- uvažavanje individualnih karakteristika, obrazovnih potreba, mogućnosti, interesovanja i različitih uslova i okolnosti u kojima se učenici razvijaju i obrazuju;

- negovanje i podsticanje kritičkog mišljenja, kreativnosti i inicijative kako bi se učenicima omogućilo da donesu adekvatne odluke u različitim oblastima svakodnevnog života i života u ustanovi;

- postavljanje očekivanja u zoni narednog razvoja učenika; organizovanje aktivnosti i izbor sadržaja i materijala koji pobuđuju radoznalost;

- podsticanje solidarnosti, tolerancije, etike i brige, poštovanje drugih i odgovornost za sopstveno ponašanje radi formiranja ličnog sistema vrednosti kao temelja pozitivnih odnosa sa drugima, zdrave porodice i društva u celini.

Podrška nastavi orijentisanoj na učenje podrazumeva stvaranje okruženja koje obezbeđuje svakom učeniku da napreduje u dostizanju standarda i ostvarivanju ishoda. Okruženje se posmatra u širem smislu kao: fizičko okruženje (prostor, oprema, broj učenika), emocionalno okruženje (osećanja i potrebe učenika i nastavnika), socijalno okruženje (međusobni odnos učenika i odnos između učenika i nastavnika, kao i odnosi između nastavnika i roditelja) i saznajno okruženje, koje je u najvećoj meri određeno očekivanjima u pogledu učeničkih postignuća i razlikama među učenicima u njihovim početnim znanjima i veštinama. Okruženje za učenje, koje je u najvećoj meri povezano sa etosom koji se neguje u školi, prepoznaje se po sledećim ključnim aspektima:

1) saradnja - postoji stalan protok informacija između svih učesnika obrazovnog procesa, podržavaju se zajedničke aktivnosti i konstruktivne diskusije, uz međusobno poštovanje i uvažavanje;

2) osećaj pripadnosti - postoji osećaj pripadnosti školi/odeljenju/grupi, osećaj da se tu dobija emocionalna podrška i da deca/učenici sebe vide kao vrednog člana zajednice;

3) efikasnost - postoji svest o povezanosti uloženog napora i vremena i postignutih efekata; nema očekivanja da se stvari menjaju i postižu efekti bez ličnog angažovanja;

4) usmerenost na ciljeve - okruženje je svrsishodno, okrenuto je ka ostvarivanju ciljeva, ishoda, kompetencija; nema nesvrsishodnih aktivnosti.

Unapređivanje saradnje, osećaja pripadnosti, efikasnosti i usmerenosti na ciljeve nije u nadležnosti jedne osobe, već je zajednička aktivnost zaposlenih u školi i učenika. koja dovodi do podsticajne atmosfere u kojoj se svi dobro osećaju. U konceptu nastave orijentisane na učenje traže se nove kompetencije nastavnika i proširuje se njihova odgovornost. Podučavanje je kompleksan zadatak koji podrazumeva interakciju sa velikim brojem učenika u različitim situacijama. Znanje predmetnih sadržaja nije dovoljan preduslov za uspešno vođenje nastave. Učeničko postignuće direktno je povezano sa kompetencijama nastavnika na više nivoa. Očekuje se da nastavnik podstiče svakog učenika da se aktivnije uključuje u sopstveni proces učenja. Time ključna kompetencija nastavnika postaje stvaranje stimulativnog okruženja za učenje, podsticanje motivacije učenika i pružanje podrške učenicima da upravljaju sopstvenim učenjem, kao i da razvijaju veštine rešavanja problema. Na nivou odeljenja dolazi do izražaja kompetencija nastavnika da upravlja grupom u kojoj postoje različite potrebe, sposobnosti, interesovanja, a često i različito kulturno i religijsko nasleđe. Od nastavnika se očekuje da obezbedi integraciju grupe koristeći razlike kao prednosti.

IV MEĐUPREDMETNI PRISTUP NASTAVI I UČENJU

Jedna od osnovnih karakteristika prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja jeste činjenica da nastavu većine predmeta realizuje jedan nastavnik. Takav koncept ima brojne prednosti. Pre svega, obezbeđuje nastavniku da pažljivo prati funkcionisanje učenika u različitim školskim aktivnostima, kao i njihovo napredovanje i postignuća. Osim toga, omogućava uspostavljanje kvalitetne emocionalne veze između učenika i nastavnika, što je od izuzetnog značaja za osećaj bezbednosti i pripadanja školi. Dodatna prednost ovog koncepta ogleda se u tome da nastavnik lakše može da osmisli i realizuje nastavu koja podstiče međupredmetno povezivanje. Ovakva organizacija nastave vodi izgradnji znanja, veština, stavova (kompetencija) koji su čvršće povezani sa različitim aspektima stvarnog života, koji je uvek interdisciplinaran. Integrativno učenje podrazumeva sagledavanje različitih dimenzija jednog problema sa različitih strana. Mozak najbolje usvaja i pamti informacije kada se one mogu povezati u smislenu mrežu značenja u širem kontekstu. Pojedinačni predmeti (srpski jezik, matematika, svet oko nas, likovna i muzička kultura, fizičko i zdravstveno vaspitanje, digitalni svet, građansko vaspitanje) omogućavaju dubinsko proučavanje i fokusiranost na konkretne sadržaje programa, a integrativni pristup donosi širinu

konteksta, promenu perspektive i primenu znanja iz jedne oblasti u drugoj, što vodi ka razvoju funkcionalnog znanja.

Za te potrebe mogu se koristiti časovi obaveznih i izbornih predmeta, kao i vannastavne aktivnosti. Ukoliko je potrebno, može se ostvariti saradnja sa nastavnicima koji realizuju građansko vaspitanje, versku nastavu ili strani jezik. U pitanju je pristup koji zahteva od nastavnika promišljanje i detaljno planiranje, a od učenika aktivno učešće, ali zauzvrat pruža veliki doprinos ostvarivanju ciljeva, opštih ishoda i međupredmetnih kompetencija. Da bi se to ostvarilo, nastavnik treba da prati napredovanje učenika u međupredmetnom povezivanju i da ih nagradi dobrom ocenom ako, na primer, kritički promišljaju, postave dobro pitanje, argumentuju ili nešto pravilno dovedu u vezu.

Međupredmetni pristup se može ostvariti kroz različite forme rada sa učenicima. Često se koristi u realizaciji projektne ili tematske nastave, ali su mogući i drugi načini rada koji su manje složeni i kraće traju. U okviru vannastavnih aktivnosti mogu se, na primer, osmisliti predstave koje se baziraju na međupredmetnom pristupu. Takođe, međupredmetno povezivanje pogodno je koristiti tokom realizacije ekskurzije i nastave u prirodi u tzv. uslovima situacionog učenja.

Projektna nastava, nastala pod uticajem Pijažeovih istraživanja iz oblasti razvojne psihologije, počiva na ideji da pojedinac znanje konstruiše na osnovu iskustva. Za razliku od standardne nastave, "učionica" u kojoj se sprovodi projektna nastava je orijentisana na prostor i kontekst u kome učenici mogu da sarađuju i istražuju probleme i izazove iz sveta koji ih okružuje i koji su uvek interdisciplinarni. Umesto prenošenja činjenica, u prvi plan dolaze procesi istraživanja, upitanosti i aktivne saradnje kako bi se rešio neki izazov ili problem. Takav način rada povećava razumevanje nastavnog sadržaja, njegovu širu primenu i povezanost sa drugim sadržajima i kontekstom.

Tematska nastava je slična jer takođe počiva na međupredmetnom pristupu, ali ne zahteva rešavanje nekog problema. Ona se zasniva na odabiru teme koja se obrađuje iz perspektive različitih predmeta, a može se realizovati, na primer, u toku jednog dana ili cele nedelje, u okviru redovne nastave ili na nastavi u prirodi. Kombinovanje različitih sadržaja i načina rada na jednoj istoj temi ima motivaciono dejstvo na učenike i omogućava da se ona sagleda iz različitih uglova.

Teme koje zahtevaju međupredmetni pristup prepoznaju se po tome što se odnose na sadržaje koji su potrebni svima, široko su primenljivi i dovode se u vezu sa kvalitetom života pojedinca i društva u celosti. U pitanju su teme koje se odnose na zdravlje, bezbednost, demokratiju, nacionalni identitet, održivi razvoj, zelenu tranziciju, interkulturnost, digitalno građanstvo, preduzetništvo i medijsku pismenost. Rad na navedenim temama podrazumeva angažovanje nastavnika van okvira jednog predmeta, dodatnu pripremu i korišćenje različitih resursa. Za neke od ovih tema pripremljeni su priručnici koji olakšavaju pripremu međupredmetnog pristupa. Na

sajtu www.zuov.gov.rs/izdanja-zavod/ dostupni su sledeći priručnici: Vodič za implementaciju Referentnog okvira kompetencija za bezbedno učešće u saobraćaju u obrazovno-vaspitni rad sa decom i učenicima (2024); Smernice za integraciju Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu (2022); Naši učenici u svetu kritičkog mišljenja i medijske pismenosti (2022, dopunjeno izdanje); Negovanje kulture srpskog naroda i razvijanje nacionalnog identiteta (2021); Priručnik za nastavnike građanskog vaspitanja u osnovnoj školi (2020); Okvir digitalnih kompetencija - nastavnik za digitalno doba (2019).

U nekim od navedenih priručnika mogu se naći kompetencije koje su detaljno opisane preko liste ishoda u oblasti znanja, veština, stavova, vrednosti u okviru teme kojom se bave. Ishodi su najbolja smernica nastavniku u kom pravcu treba kreirati nastavu i učenje, kao i međupredmetno povezivanje. Slede primeri kako je to urađeno za teme bezbedno učešće u saobraćaju, demokratska kultura i interkulturnost.

KOMPETENCIJE ZA BEZBEDNO UČEŠĆE U SAOBRAĆAJU

Kompetencije za bezbedno učešće u saobraćaju predstavljaju skup funkcionalno integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje treba da poseduje svaki učenik po završetku osnovne škole. One počivaju na unutrašnjim kapacitetima osobe, ali se o njihovom postojanju zaključuje na osnovu spoljašnjih manifestacija, na primer: kako prelazi ulicu, da li stavlja sigurnosni pojas, da li koristi zaštitnu opremu kad vozi bicikl i dr. Referentni okvir objedinjuje te kompetencije i za svaku od njih daje deskriptore, odnosno opise koji se odnose na konkretno ponašanje koje se može uočiti kod učenika.

КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА ДЕМОКРАТСКУ КУЛТУРУ

Kompetencije iz grupe vrednosti definišu se kao opšta verovanja koje pojedinci imaju o željenim ciljevima kojima treba da se teži u životu. One motivišu aktivnosti i služe kao vodeća načela za donošenje odluke kako da se postupi. Kompetencije iz grupe stavovi definišu se kao ukupna mentalna orijentacija koju pojedinac usvaja prema nekome ili nečemu (na primer, osobi, grupi, instituciji, problemu, događaju, simbolu). Stavovi se obično sastoje od četiri komponente: verovanja ili mišljenja o objektu stava, emocija ili osećanja prema objektu, procene (bilo

pozitivne ili negativne) objekta i tendencije određenog ponašanja prema tom objektu. Pod kompetencijama iz grupe *veštine* podrazumeva se sposobnost da se primene složeni, dobro organizovani obrasci razmišljanja ili ponašanja na prilagodljiv način kako bi se postigla neka konkretna svrha ili cilj. Kompetencije iz grupe znanje i kritičko razumevanje definišu se kao celina informacija koje poseduje neka osoba, a razumevanje je shvatanje i uvažavanje značenja. Termin kritičko razumevanje koristi se u cilju isticanja potrebe za shvatanjem i uvažavanjem značenja u kontekstu demokratskih procesa i interkulturnog dijaloga, uz podsticanje aktivnog razmišljanja o onome što se razume i tumači, kao i kritičke procene tih tumačenja (nasuprot automatskom, uobičajenom i nepromišljenom tumačenju).

Priručnik Smernice za integraciju Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu ilustruje načine na koje se kompetencije za demokratsku kulturu mogu razvijati kroz različite predmete, u skladu sa uzrasnim i razvojnim karakteristikama učenika. Na konkretnim primerima predstavljen je princip po kojem se kompetencije mogu kontinuirano razvijati i usavršavati kroz sve predmete i sve vidove nastave. Pored toga, naglašeno je da kompetencije za demokratsku kulturu nisu samo sadržaj već i metodologija učenja i podučavanja. Većina datih primera može poslužiti kao osnov za osmišljavanje aktivnosti koje se mogu realizovati na časovima drugih predmeta, kao i prilikom realizacije integrativne ili projektne nastave.

INTERKULTURNA KOMPETENCIJA

Polazišta interkulturnog obrazovanja su:

- kulturna pripadnost predstavlja važno identitetsko uporište svakog pojedinca i, kao takva, zaslužuje punu i jednaku pažnju i podršku;

- kulture nisu jednoobrazne celine, već su iznutra fluidne, raznolike i otvorene;

- sve kulture, posebno one koje nastanjuju isti životni prostor, imaju zajedničke elemente i slične odlike koje omogućavaju komunikaciju i međusobno razumevanje njihovih pripadnika;

- ove zajedničke karakteristike predstavljaju osnov za kulturnu razmenu i međusobno prožimanje, osnažuju uzajamnu zainteresovanost i uvažavanje te mogu doprineti aktivnom učešću svih grupa u društvenom životu šire zajednice, nezavisno od njihovih kulturnih specifičnosti.

Interkulturna kompetencija uključuje kombinaciju vrednosti, stavova, veština, znanja i kritičkog razumevanja koji se primenjuju u praksi i omogućavaju pojedincu da:

- razume i poštuje ljude drugačije kulturne pripadnosti;

- reaguje primereno, delotvorno i sa poštovanjem u interakciji sa pripadnicima drugih kultura;

- uspostavi pozitivne i konstruktivne odnose sa osobama drugačije kulturne pripadnosti.

Ishodi za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Kao rezultat interkulturnog učenja učenik je u stanju da:

- pokaže odgovorno, humano i uvažavajuće ponašanje prema drugima;

- izrazi svoje potrebe na primeren način i uvaži potrebe i osećanja drugih;

- prepozna svoje osobenosti i različitosti u odnosu na druge, kao i osobenosti i različitosti drugih, i uvaži ih;

- koristi osnovne forme učtivog obraćanja;

- pruži podršku vršnjaku kome je potrebna;

- iznese svoj stav i prihvati da drugi imaju pravo da zastupaju drugačije mišljenje;

- ispolji poštovanje prema sopstvenom i tuđem radu;

- ispolji veštine saradnje u zajedničkim aktivnostima;

- koristi pojmove pravedno-nepravedno;

- primeni znanja o dečijim pravima u ponašanju;

- opiše kulturni događaj kojem je prisustvovao;

- aktivno sluša druge;

- prepozna opasnosti od nasilja kako za sebe tako i za druge;

- reši konflikte na miran način;

- odgovorno se odnosi prema kulturno-istorijskom nasleđu;

- zauzme stav i brani ga;

- prepozna razlike među vršnjacima kao priliku da uče jedni od drugih.

V KARAKTERISTIKE PROGRAMA NASTAVE I UČENJA OBAVEZNIH PREDMETA I OPŠTE UPUTSTVO ZA NJIHOVO OSTVARIVANJE

Pojedinačni programi nastave i učenja obaveznih predmeta zasnovani su na opštim ciljevima, međupredmetnim kompetencijama i ishodima osnovnog obrazovanja i vaspitanja, kao i standardima postignuća po predmetima. Usmereni su na proces i ishode učenja, a ne na same sadržaje koji sada imaju drugačiju funkciju i značaj.

Struktura programa svih predmeta je koncipirana na isti način. Na početku je cilj nastave i učenja predmeta za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja, nakon kojeg slede standardi

obrazovnih postignuća učenika za konkretan predmet, dati za kraj obaveznog obrazovanja i vaspitanja, dok su u tabeli ispod navedeni predmetni ishodi za kraj prvog razreda i ključni pojmovi sadržaja. Ispod tabele sledi Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa koje se nadovezuje na ovo uputstvo i izražava specifičnosti konkretnog programa.

Cilj je dat kao kratak, ali precizan iskaz koji izražava šta se želi postići kod učenika konkretnim programom predmeta i korespondira sa ishodima i ključnim pojmovima sadržaja. U formulaciji se koristi izraz cilj nastave i učenja kako bi se naglasilo da se cilj odnosi na ono što radi nastavnik (nastava) i ono što radi učenik (učenje). Cilj prožima celinu programa, jer je putokaz i za izbor šta se radi i kako se radi sa učenicima.

Sledeći deo programa čine **standardi postignuća učenika** za određeni predmet. Preko standarda se ciljevi prevode na konkretniji nivo koji opisuje postignuća učenika, stečena znanja, veštine i umenja. Osnovna karakteristika standarda obrazovnih postignuća jeste to što su definisani u terminima merljivog ponašanja učenika. Polazište za njihovo definisanje predstavljaju ključne kompetencije, opisane kao neophodne za aktivan, svrsishodan i zadovoljavajući profesionalni i lični život pojedinca:

1. Kompetencija pismenosti;

2. Višejezična kompetencija;

3. Matematička kompetencija i kompetencije u prirodnim naukama, tehnologiji i inženjerstvu;

4. Digitalna kompetencija;

5. Lična, socijalna i kompetencija učenja;

6. Građanska kompetencija;

7. Kompetencija za preduzetništvo i

8. Kompetencija kulturne svesti i izražavanja.

Struktura standarda postignuća učenika je ista za sve predmete. Na početku je navedena opšta predmetna kompetencija, zatim tri specifične predmetne kompetencije - SPK 1, SPK 2 i SPK 3 (na tri nivoa). SPK 1 obuhvata predmetna znanja i opisuje šta je to što očekujemo od učenika da zna na kraju obrazovnog ciklusa, odnosno, koja su najvažnija znanja u određenom nastavnom predmetu. SPK 2 opisuje načine saznavanja, odnosno kako se dolazi do znanja u određenom nastavnom predmetu. SPK 3 opisuje primenu i značaj predmeta, odnosno daje odgovore na pitanje zašto su nam potrebna znanja i veštine određenog predmeta.

U okviru svakog od tri nivoa data je tabela koja sadrži ishode obrazovnog ciklusa za sve tri specifične predmetne kompetencije. Ishodi obrazovnog ciklusa definišu očekivane rezultate rada

u okviru datog nastavnog predmeta na kraju obrazovnog ciklusa. Oni operacionalizuju tri specifične predmetne kompetencije tako što definišu konkretna predmetna znanja, načine saznavanja i njihovu primenu. Na taj način, ishodi obrazovnog ciklusa predstavljaju konkretizaciju specifičnih predmetnih kompetencija i treba da služe kao kriterijumi za procenu postignuća učenika u razvoju specifičnih predmetnih kompetencija.

Za razliku od cilja i standarda postignuća učenika koji su dati za kraj obrazovnog ciklusa, **lista ishoda** programa predmeta u tabeli odnosi se na kraj konkretnog razreda, u ovom slučaju prvog razreda. Važno je napraviti razliku između ishoda obrazovnog ciklusa, koji definišu očekivane rezultate **na kraju obrazovnog ciklusa** i ishoda programa, koji predstavljaju očekivane rezultate za **kraj razreda**. Ishodi programa pokazuju šta će učenik biti u stanju da učini, preduzme, izvede, obavi zahvaljujući znanjima, stavovima i veštinama koje je usvojio, razvio, po završetku realizacije konkretnog programa obaveznog predmeta. Ostvarivanje svih ishoda programa po predmetima i razredima obezbeđuje dostizanje proklamovanih standarda postignuća, kao i ciljeva osnovnog obrazovanja i vaspitanja. Ishodi se formulišu pomoću tzv. aktivnih glagola koji ukazuju na složenost zahteva - od jednostavnijih, poput pamćenja, razumevanja i primene, do složenijih kao što su analiza, evaluacija i kreiranje. Formulacija ishoda je važna jer ona nastavniku daje smernicu za planiranje učeničkih aktivnosti i proveru da li je ishod ostvaren. Neki od takvih glagola i izraza su: istraži, formuliše, odredi mesto, koristi, prikaže, interpretira, proceni, predvidi, izbegava, posmatra iz različitih perspektiva, poveže, prepozna, rešava, primeni, analizira, rekonstruiše, promoviše, predstavi ideju, kreira, koriguje, napravi, pronađe i otkloni greške, učestvuje, rangira, navede, identifikuje, opiše, diskutuje, demonstrira, sortira, grafički predstavi. Ne koriste se glagoli kao što su - zna, poznaje, razume, jer to nije ni merljivo ni proverljivo. Jedini izuzetak je korišćenje glagola *razumeti* za formulisanje ishoda stranog jezika, jer taj glagol u kontekstu stranog jezika ima sasvim drugačije značenje nego u ostalim predmetima i vrlo je lako proverljiv (npr. odgovarajuća reakcija učenika, davanje odgovora itd.).

Ostvarenost ishoda vodi ka razvijanju kompetencija, i to kako opštih i specifičnih predmetnih tako i ključnih i međupredmetnih. Redosled navedenih ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje cilja predmeta. Između ishoda postoji povezanost, odnosno ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih. Mnogi ishodi su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva nastave i učenja i do njih se dolazi radom na različitim sadržajima tokom cele školske godine. Neki ishodi imaju veliku transfernu vrednost, jer se odnose na veštine koje su široko upotrebljive u okviru konkretnog predmeta. Takav je, na primer, ishod *opiše postupak rešavanja zadataka.* Za ostvarivanje nekih ishoda može biti važniji način na koji se radi sa učenicima nego sam sadržaj. To se posebno odnosi na ishode koji se tiču razvoja kompetencije rad na podacima i saradnja (npr. ishod: čita i koristi podatke predstavljene tabelarno ili grafički (stubičasti dijagram i slikovni dijagram)). Takvi ishodi prisutni su u

programima različitih predmeta, što odgovara konceptu po kome se međupredmetne kompetencije razvijaju interdisciplinarno.

Sadržaj programa je dat u tabeli preko ključnih pojmova u okviru nekoliko oblasti/tema. Takav pristup pisanju sadržaja, preko ključnih pojmova, omogućava:

- transfer znanja, jer su ključni pojmovi univerzalni i mogu se primeniti u različitim kontekstima, dok su sadržaji često ograničeni na konkretne teme;

- razvoj kompetencija, jer ključni pojmovi podstiču razvoj veština poput analize, sinteze i rešavanja problema, što je osnova za učenje tokom celog života;

- prilagođavanje promenama, jer u svetu koji se brzo menja, razumevanje osnovnih koncepata omogućava učenicima da se lakše prilagode novim informacijama i situacijama;

- fokus na razumevanje, jer ključni pojmovi pomažu učenicima da izgrade dublje razumevanje materije i povežu različite aspekte gradiva, što je suština obrazovanja.

Dubinu i širinu obrađivanja nekog sadržaja određuju ishodi. To znači da se isti sadržaj može obrađivati više puta, u različitim razredima, pa čak i u različitim predmetima, ali na različiti način, u skladu sa datim ishodima programa. Bliže smernice o radu na sadržaju predmeta nalaze se u delu programa u kome je dato didaktičko-metodičko uputstvo. Tu se navode i informacije o horizontalnoj i vertikalnoj korelaciji sa drugim sadržajima, kao i ideje za neposredni rad sa učenicima pri obradi sadržaja.

Planiranje nastave i učenja

Program orijentisan na ishode nastavniku daje veću profesionalnu autonomiju u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Ishodi su glavni orijentir nastavniku da odredi obim i dubinu obrade pojedinih sadržaja, izbor svojih i učeničkih aktivnosti, dinamiku rada, načine praćenja i vrednovanja. Polazeći od datih ishoda i sadržaja, nastavnik najpre kreira svoj godišnji plan rada iz koga će kasnije razvijati operativne planove. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje dati program prema potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: sastav odeljenja i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti, tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže, kao i sredinu u kojoj se škola nalazi.

Potrebno je da nastavnik za svaku nastavnu jedinicu, u fazi planiranja i pisanja pripreme za čas, definiše ishode specifične za datu nastavnu jedinicu. Prilikom planiranja treba imati u vidu da se ishodi razlikuju, da se neki lakše i brže mogu ostvariti, ali je ipak za većinu ishoda potrebno više vremena i više različitih aktivnosti. Neki ishodi su manje opšti, a neki su opštiji i u procesu planiranja časova nastavnik ih "usitnjava". Na primer, ishod učenik će biti u stanju da sabira i oduzima dva jednocifrena broja ne zapisujući postupak, razložen na sitnije ishode na nivou časova može da glasi:

- sabira i oduzima u bloku brojeva od 0 do 5;

- sabira i oduzima u bloku brojeva od 0 do 10;

- sabira i oduzima jednocifrene brojeve u bloku brojeva od 0 do 20;

- sabira i oduzima dva jednocifrena broja ne zapisujući postupak.

U planiranju i pripremanju nastave, nastavnik planira ne samo svoje, već i aktivnosti učenika. Da bi svi učenici ostvarili predviđene ishode, potrebno je da nastavnik upozna specifičnosti načina učenja svojih učenika i da prema njima planira i prilagođava nastavne aktivnosti. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik planira i kako će podstaći učenike da koriste i druge izvore saznavanja.

Za uspešnu nastavu i učenje važno je planirati i načine praćenja i vrednovanja napredovanja učenika u ostvarivanju ishoda.

Ostvarivanje nastave i učenja

Važna karakteristika nastave orijentisane na ostvarivanje ishoda jeste njena usmerenost na učenje u školi. Učenik treba da uči:

- smisleno: povezivanjem onog što uči sa onim što zna i sa situacijama iz života; povezivanjem onog što uči sa onim što je učio iz drugih predmeta;

- problemski: samostalnim prikupljanjem i analiziranjem podataka i informacija; postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima; razvijanjem plana rešavanja zadatog problema;

- divergentno: predlaganjem novih rešenja; smišljanjem novih primera; povezivanjem sadržaja u nove celine;

- kritički: poređenjem važnosti pojedinih činjenica i podataka; smišljanjem argumenata;

- kooperativno: u saradnji sa nastavnikom i drugim učenicima; putem diskusije i razmene mišljenja; uvažavajući argumente sagovornika.

Učeći na ovaj način, učenik će razvijati veštine koje će mu biti potrebne za nastavak školovanja i u svakodnevnom životu. Za puno razumevanje programa orijentisanih na ishode treba imati u vidu da je znanje nužan preduslov bilo kog vida kompetentnosti, ali je važno da se na tom nivou ne ostane, jer je ono polazna osnova za sticanje umenja, veština, stavova i vrednosti.

Ostvarivanje programa treba da obezbedi samostalno regulisanje veština učenja i razvoj kompetencije kojima se ono što je naučeno u školi povezuje sa svakodnevnim životom, što je značajan iskorak u odnosu na primanje gotovih formi znanja. To znači da, pored klasičnih oblika

podučavanja koji podrazumevaju tradicionalne metode kao što su predavanje, upotreba tekstualne i demonstrativne metode, naglasak treba da bude i na sledećem:

- pomoći učenicima da osveste način na koji uče i tumače nastavne sadržaje;

- osvestiti strategije za usmeravanje pažnje, pamćenje i aktiviranje zapamćenih sadržaja i pomoći im da ih primene;

- razvijati različite strategije učenja;

- uzeti u obzir različita predznanja učenika;

- kontekstualizovati nove sadržaje (navođenjem primera ili traganjem sa učenicima za njihovim primerima i situacijama iz života), čime će se olakšati njihovo učenje i stvaranje sistema pojmova, kao i razvijati kritičko mišljenje;

- podsticati situacijsko-iskustveno učenje putem rešavanja problema;

- prezentovati sadržaje koji se obrađuju korišćenjem različitih čulnih modaliteta;

- osmišljavati učenje (učenici treba da shvate njegovu svrhu);

- podsticati samostalnost učenika u traganju za novim informacijama, kao i samousmereno učenje, kada oni lično preuzimaju inicijativu u određivanju potreba i izvora učenja i izvan učionice (programirana nastava, problemska nastava, samostalni istraživački rad);

- podsticati i vrednovati postavljanje pitanja, čak i više od odgovora koji bi se odnosili na prostu reprodukciju sadržaja;

- negovati saradničko, interaktivno učenje uz upotrebu metoda diskusije, vršnjačkog učenja;

- koristiti u nastavi i sledeće preporučene aktivnosti i tehnike rada: simulacije, radionice, igranje uloga, diskusije, debate, projekti/projektna nastava, eseji, reagovanje na određene teme, analiza medijskih informacija.

Predložene aktivnosti, tehnike, oblike rada i nastavne metode treba menjati i kombinovati da ne bi došlo do zasićenja.

Praćenje i vrednovanje nastave i učenja

U nastavi orijentisanoj ka ostvarivanju ishoda prate se i vrednuju proces nastave i učenja, postignuća učenika (produkti učenja) i rad nastavnika. Nastavnik treba kontinuirano da prati napredak učenika, koji se ogleda i u načinu na koji učenici učestvuju u radu, kako prikupljaju podatke, kako argumentuju, vrednuju, dokumentuju itd.

Praćenje napredovanja učenika u prvom razredu ima svoje specifičnosti jer se učenici prvi put susreću sa konceptom vrednovanja postignuća i uvode u novi način učenja po predmetima. Međutim, i u tim okolnostima može se sprovesti neka vrsta inicijalne procene koja je nastavniku potrebna kako bi planirao svoj rad i kako bi mogao da prati napredovanje svakog učenika. Procena neće biti sprovedena na način kako se to radi u starijim razredima, već će se odvijati putem razgovora sa učenicima, igre, opservacije. S jedne strane, nastavnik će procenjivati neke sposobnosti, znanja i umenja učenika. Na primer, procena fonda reči, strukture rečenice, usvojenost pojma broja i nekih osnovnih matematičkih relacija (veće, manje i sl.), razvijenost grafomotorike i pretčitalačke veštine ili snalaženje u prostoru. S druge strane, procenjivaće koliko je učenik samostalan, kako sledi instrukcije, kako održava pažnju, kako vlada priborom za pisanje ili koliko je fizički spretan. Treća oblast procene tiče se interakcije učenika sa drugom decom, emocionalne stabilnosti, prihvatanja neuspeha, stepena saradljivosti. Sve to zajedno predstavlja početnu tačku u odnosu na koju će nastavnik procenjivati napredovanje svakog pojedinačnog učenika.

Vrednovanje napredovanja učenika odvija se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Specifičnost prvog razreda je to što se učenici opisno ocenjuju iz obaveznih i izbornih predmeta. Opisno ocenjivanje korespondira sa listom predmetnih ishoda i mora da sadrži nekoliko elemenata. Prvi pokazuje šta je učenik postigao (navodi se ishod iz programa ili operacionalizovani ishod koji iz njega proizlazi) i u kom stepenu (npr. u potpunosti, delimično, u manjoj meri). Drugi element ocene ukazuje koji je sledeći korak ili razvojna potreba učenika, odnosno šta je potrebno da bi se unapredilo postignuće. Treći element se tiče zapažanja nastavnika o tome koliko je učenik aktivan na času, da li postavlja pitanja, da li se javlja da odgovara, da li pomaže drugim učenicima i sl. Na taj način, učenik i roditelji dobijaju jasniju sliku o napredovanju nego što bi to bilo pomoću numeričkog ocenjivanja.

U toku praćenja i vrednovanja napredovanja učenika, treba koristiti raznovrsne tehnike jer to redukuje monotoniju, motiviše učenike, smanjuje napetost, omogućava individualizaciju.

Učenici se osnažuju za samoocenjivanje i postavljanje ličnih ciljeva tokom procesa učenja, čime se otvaraju drugačije perspektive u organizaciji nastave i raste postignuće učenika. Na konačnu ocenu utiču i oni aspekti učenja/postignuća do kojih tradicionalni oblici ocenjivanja ne dopiru.

U procesu ocenjivanja, poželjno je koristiti portfolio (zbirka dokumenata i evidencija o procesu i produktima rada učenika, uz komentare i preporuke), kao izvor podataka i pokazatelja o napredovanju učenika. Prednosti korišćenja portfolija su višestruke: omogućava kontinuirano i sistematsko praćenje napredovanja, podstiče razvoj učenika, predstavlja uvid u praćenje različitih aspekata učenja i razvoja, predstavlja podršku u osposobljavanju učenika za samoprocenu, pruža precizniji i pouzdaniji uvid u različite oblasti postignuća (jake i slabe strane) učenika.

Prilikom svakog vrednovanja postignuća, potrebno je učeniku dati povratnu informaciju koja pomaže da razume greške i poboljša svoj rezultat i učenje. Ako nastavnik sa učenicima dogovori pokazatelje na osnovu kojih svi mogu da prate napredak u učenju, a koji su u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju, učenici se uče da razmišljaju o kvalitetu svog rada i o tome šta treba da preduzmu da bi svoj rad unapredili. Ocenjivanje tako postaje instrument za napredovanje u učenju. Na osnovu rezultata praćenja i vrednovanja, zajedno sa učenicima treba planirati proces učenja i birati pogodne strategije učenja, koje vode ka ostvarivanju propisanih ishoda i dostizanju standarda postignuća učenika.

Aktivnosti kojima se može podsticati samovrednovanje učenika su: upoznavanje učenika sa programom rada i očekivanim ishodima; uključivanje učenika u proces definisanja kriterijuma za ocenjivanje; inicijalna samoprocena znanja učenika na početku godine na osnovu koje se vrši procena napretka tokom godine; pismene provere znanja koje traže od učenika da sami procene uspešnost i zasluženu ocenu; kasnije analiziranje samoprocene i ocene nastavnika; vršnjačka procena uspešnosti, postavljanje ciljeva za naredni period i određivanje aspekata učenja koje treba da unaprede. Sve navedeno treba prilagoditi uzrastu učenika i sprovesti tako da to ne bude obeshrabrujuće za njih.

Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje ne samo postignuća učenika i proces nastave i učenja već i sopstveni rad, kako bi unapređivao nastavni proces.

VI OPŠTE UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE SVIH PROGRAMA VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Vannastavne aktivnosti su oblik aktivnosti koje škola planira, organizuje, ostvaruje i vrednuje radi dostizanja ciljeva obrazovanja i vaspitanja i razvoja kompetencija, a koje učenici samostalno i dobrovoljno biraju. Njihova forma nastavnicima pruža mogućnost da upoznaju i zadovolje potrebe i interesovanja učenika, ali i više od toga - da pobude nova interesovanja. Planom je predviđen fond od jednog časa nedeljno.

Ključni elementi vannastavnih aktivnosti su: bogatstvo ponude (raznovrsnost), sloboda izbora, mogućnost učenika da budu glavni nosioci aktivnosti i utiču na njihovo kreiranje i način rada. Ukoliko postoji bilo kakav pritisak na učenike da se uključe u vannastavne aktivnosti koje ih ne interesuju, ili se one pak ostvaruju na način sličan klasičnoj nastavi u kojoj je nastavnik najaktivniji, ugrožen je njihov smisao i svrha.

Vannastavne aktivnosti su "ogledalo škole" i pouzdan pokazatelj kvaliteta ustanove. Pri izboru škole, roditelji se u velikoj meri rukovode i informacijama koje su dobili o vannastavnim aktivnostima jer su zainteresovani da njihova deca što kvalitetnije provode vreme posle nastave, u uslovima koji su kontrolisani, bezbedni, bez zahteva za dodatnim putovanjem i troškovima.

Svrha vannastavnih aktivnosti

Vannastavne aktivnosti imaju veliki potencijal da doprinesu ostvarivanju Zakonom određenih opštih ciljeva obrazovanja i vaspitanja jer se odvijaju u različitim oblastima, na različitim sadržajima, kroz različite forme rada i utiču na:

- razvoj različitih aspekata ličnosti (kognitivni, moralni, estetski, fizički, socijalni, emocionalni);

- povezivanje, proširivanje i produbljivanje znanja, razvoj veština i navika stečenih u školi i svakodnevnom životu (posebno razvoj opštih i međupredmetnih kompetencija);

- bolji odnos prema školi, školskim obavezama, učeničkom kolektivu, nastavnicima;

- veću uključenost i prihvaćenost učenika;

- svrsishodnije korišćenje slobodnog vremena;

- podsticanje učeničkih potencijala i realizaciju njihovih interesovanja;

- osposobljavanje za komunikaciju, interakciju i saradnju;

- participaciju, inicijativnost, preduzimljivost;

- prevenciju nepoželjnih oblika ponašanja;

- upoznavanje drugih i drugačijih, jačanje tolerancije na različitost.

Najvažnija specifičnost vannastavnih aktivnosti (posmatrano u odnosu na nastavu obaveznih predmeta), koja se odražava i na njihovu svrhu, jeste izbornost. Imajući u vidu zahteve koji se pred učenike postavljaju po okončanju školovanja, potrebno je, još dok su u školi, ojačati njihove kapacitete da samostalno prave izbore preispitujući sopstvene potrebe, mogućnosti, interesovanja. Obrazovni sistem je krut i često nije "po meri" učenika. Uključivanjem što većeg broja učenika u aktivnosti koje oni mogu birati, pa i kreirati, sistem postaje fleksibilniji i osetljiviji

za razlike koje prirodno postoje među učenicima. Uz poštovanje izbornosti slobodnih nastavnih aktivnosti, učenici će biti motivisaniji za školska dešavanja, uključujući i obavezne predmete.

Vannastavne aktivnosti otvaraju i mogućnost da se učenicima koji nisu integrisani i prihvaćeni u školi (ovo je posebno važno za učenike prvog razreda) pruži ono što im je najpotrebnije − da budu uključeni u vršnjačku zajednicu bez pritiska procenjivanja i ocenjivanja i da budu uspešni bez poređenja sa drugim učenicima. Vršnjačka odbačenost je prilično pouzdan prediktor teškoća poput slabog školskog postignuća, neopravdanog izostajanja, otežanog prilagođavanja, problema u ponašanju. Prihvaćenost i ojačano samopouzdanje biće dovoljni da mnogi takvi učenici poprave svoj školski uspeh i ponašanje. Iskustvo pokazuje da je za odbačene učenike, uključujući i darovite učenike koji podbacuju, sigurniji put za uspeh rešiti njihov vršnjački status u odeljenju, nego im davati dopunsku/dodatnu nastavu ili neki drugi vid pomoći poput individualizacije zahteva, jer to i dalje "podržava" odbačenost, odnosno neuključenost.

Težište vannastavnih aktivnosti za prvi razred

S obzirom na to da se vannastavne aktivnosti ostvaruju tokom celokupnog osnovnog i srednjeg školovanja, potrebno je uvažiti razlike koje postoje između učenika različitog uzrasta, njihovih potreba, mogućnosti, znanja, veština, interesovanja, stepena samostalnosti.

Za učenike prvog razreda težište vannastavnih aktivnosti treba da bude na socijalizaciji, psihomotornom razvoju, upoznavanju sopstvenih misli i osećanja i njihovom izražavanju (posebno kreativnom), upoznavanju okruženja po modelu od poznatog ka manje poznatom, od lokalnog ka globalnom. Dominiraju aktivnosti koje se ostvaruju putem igre, pokreta i kreativnih zahteva. Vannastavne aktivnosti se sprovode uz značajnu pomoć i podršku nastavnika.

Principi vannastavnih aktivnosti

Radi osiguranja kvaliteta vannastavnih aktivnosti, potrebno je, prilikom njihovog planiranja i ostvarivanja pridržavati se pravila koja se mogu nazvati i principima. Programi vannastavnih aktivnosti treba da budu:

SVEOBUHVATNI - odnose se na sve učenike nezavisno od školskog uspeha, pola, materijalnog statusa, ocene iz vladanja, i treba da doprinesu većoj uključenosti i prihvaćenosti učenika bez segregacije. Ovo se odnosi i na učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, kao i na darovite učenike;

INTEGRALNI - sastavni su deo školskog života, vidljivi su u školskim dokumentima, rasporedu rada škole, obezbeđeni su prostor i sredstva, ostvaruju se kroz saradnju sa različitim ustanovama;

KONTINUIRANI - u skladu sa brojem časova predviđenim planom (jedan čas nedeljno) ostvaruju se kontinuirano, a ne samo povodom nekih datuma, jubileja, proslava. To ne znači nužno da će

učenici svake nedelje imati čas vannastavnih aktivnosti (pogledati princip fleksibilnost), ali je neophodno obezbediti izvesnu kontinuiranost bez većih pauza;

PARTICIPATIVNI - ostvaruju se kroz participativne načine rada, traže punu aktivnost učenika, kao i drugih učesnika ako ih ima (roditelji, lokalna samouprava, predstavnici ustanova). Nastavnik je koordinator, medijator, motivator i, kad su u pitanju učenici prvog razreda, pomagač. Učenici učestvuju i u kreiranju sadržaja i načina ostvarivanja vannastavnih aktivnosti u skladu sa uzrastom;

PLANIRANI - planiraju se na sličan način kao i nastavne aktivnosti, ali su fleksibilniji, posebno u dinamici rada;

DOKUMENTOVANI - potrebno je beležiti kako se vannastavne aktivnosti realizuju (najčešće su to fotografije i video-snimci). Po njihovom okončanju, učenici treba da pripreme kratak izveštaj o tome kako su radili, kao i procenu šta je moglo bolje ili drugačije. U dokumentovanju, težište nije na produktima, već na procesu rada i evaluaciji. Neke vannastavne aktivnosti imaju produkte koji se mogu prezentovati (npr. predstava, utakmica, proizvod), a ukoliko to nije slučaj (npr. humanitarna aktivnost), mogu se, na primer, organizovati izložba, prilog u lokalnim medijima i sl;

TRANSPARENTNI - vidljivi su u životu škole (u školskim dokumentima, u holu ili na sajtu škole, u lokalnim medijima). Informacije o svim vannastavnim aktivnostima koje se ostvaruju u školi dostupne su svim učenicima nezavisno od razreda koji pohađaju, kao i njihovim roditeljima ili saradnicima škole;

PRILAGODLJIVI - ne ponavljaju se stalno isti programi (nisu anahroni), kreiraju se novi koji mogu biti slični, ali prilagođeni novom kontekstu, novim generacijama, novim tehnologijama. Učenici učestvuju u njihovom kreiranju, što omogućava da uvek budu prilagođeni njihovim potrebama;

SMISLENI - adekvatan su odgovor na potrebe učenika, roditelja, lokalne sredine, društva;

RAZNOVRSNI - zadovoljavaju različite potrebe i interesovanja učenika. Raznovrsni su po formi, sadržaju i načinu ostvarivanja;

FLEKSIBILNI - prilagodljivi su u različitim segmentima, kao što su: dinamika rada - ne mora da bude svake nedelje jednak broj časova; broj nastavnika - neku vannastavnu aktivnost mogu da ostvaruju dva ili više nastavnika; mesto ostvarivanja - učionica, dvorište ili neko mesto van škole, uz saglasnost roditelja; sastav učenika - učenici jednog odeljenja, razreda, više razreda; spoljni saradnici - roditelji, bake, deke, bivši učenici, ugledni pojedinci, predstavnici institucija.

Oblasti vannastavnih aktivnosti

Vannastavne aktivnosti moguće je ostvariti u velikom broju oblasti, praktično u svim koje su predmet učeničkih interesovanja. U skladu sa Pravilnikom o standardima kvaliteta rada

ustanove, škola ima obavezu da prati i identifikuje učenička interesovanja i da na njih "odgovori"osmišljavanjem novih nastavnih aktivnosti. One se često mogu sprovoditi integrisano u različitim oblastima (npr. humanitarna aktivnost koja se ostvaruje kroz sportski turnir, izložbu crteža učenika i prodaju učeničkih rukotvorina). Aktivnosti mogu biti humanitarne, kreativne, sportske, kulturne i interkulturne, u oblasti tehnike, nauke, preduzetništva, profesionalnog razvoja.

Forme ostvarivanja vannastavnih aktivnosti

Kao što su oblasti u kojima se mogu ostvarivati vannastavne aktivnosti brojne, postoji i mnogo mogućih formi rada. Najčešće se vannastavne aktivnosti ostvaruju u formi: predstave, kviza, izložbe, turnira, pravljenja rukotvorina, sajma, pripreme školskog časopisa, takmičenja, poseta, sređivanja škole, projekata, učenja veština, saradnje sa drugim školama, saradnje sa institucijama.

Vannastavne aktivnosti mogu biti istovremeno u više oblasti, a mogu biti ostvarene i putem više različitih formi koje se mogu kombinovati. Bogatstvo forme može se videti u **Bazi uspešnih primera vannastavnih aktivnosti**, koja je nastala kao rezultat konkursa koji je Zavod raspisao i nalazi se na sajtu www.zuov.gov.rs.

Imenovanje vannastavnih aktivnosti ostavljeno je školama. Iako je uobičajeno da se koriste izrazi kao što su dramska, recitatorska ili sportska sekcija, škole imaju mogućnost da svoje vannastavne aktivnosti nazivaju i drugačijim imenom.

Planiranje, organizacija, evidencija, praćenje i vrednovanje vannastavnih aktivnosti

Uspeh vannastavnih aktivnosti, meren, pre svega, raznovrsnošću ponude, brojem uključenih učenika i stepenom njihovog zadovoljstva, direktno je povezan sa načinom kako ih ustanova planira, organizuje, ostvaruje, podržava, evidentira, evaluira.

Planiranje

Kao i kod obaveznih predmeta, proces planiranja predstavlja važnu stavku u uspehu vannastavnih aktivnosti. Može se reći da je njihovo planiranje zahtevnije jer ne postoji unapred pripremljen program po kome se radi, ne postoje unapred definisani standardi ni ishodi, niti udžbenici i nastavna sredstva. Zbog svega toga i specifičnosti forme rada, planiranje vannastavnih aktivnosti zahteva fleksibilnost, ali sa jasnom svešću koje krupne aktivnosti treba sprovesti, kojom dinamikom i sa kojim očekivanim ishodima. Ostvarivati vannastavne aktivnosti bez plana sa navedenim elementima nije profesionalno opravdano i svodi se na improvizaciju.

U procesu planiranja, prvi korak je definisanje cilja vannastavne aktivnosti i ishoda koje treba ostvariti. Cilj ukazuje na konačan rezultat i obično sadrži informaciju o tome šta treba razvijati kod učenika (npr. kreativnost) i glavnu aktivnost (npr. priprema predstave, novogodišnjeg

vašara). Za razliku od cilja, ishodi su iskazi koji govore šta će učenici znati, umeti po okončanju vannastavne aktivnosti. Njihov broj ne treba da bude veliki, ali ishodi moraju biti realistični (odgovaraju uzrastu učenika, uslovima, resursima, planiranoj aktivnosti) i merljivi, ili bar proverljivi. Oni mogu biti na različitim nivoima, ali je za vannastavne aktivnosti najprirodnije da budu na nivou primene. Na primer, ako je vannastavna aktivnost priprema predstave, ishodi mogu biti sledeći:

Učenik će na kraju vannastavne aktivnosti biti u stanju da:

- predloži temu ili tekst predstave;

- izgovori tekst svoje uloge;

- odabere odgovarajući kostim za ulogu koju igra;

- sarađuje sa drugim učenicima u pripremi predstave.

Sa ovim ishodima treba da bude unapred upoznat svaki učenik koji odabere tu vannastavnu aktivnost. Ishodi su važni jer su osnov za planiranje, za praćenje napredovanja učenika, kao i za procenu da li se vannastavna aktivnost uspešno odvijala.

Organizacija

Pri osmišljavanju ponude vannastavnih aktivnosti, škola vodi računa o uzrasnim karakteristikama učenika, njihovim interesovanjima, resursima škole i lokalne zajednice, aktuelnim događajima na lokalnom i globalnom nivou (obeležavanje važnih događaja i sl.). Učenici treba da znaju da mogu učestvovati u predlaganju i kreiranju vannastavnih aktivnosti. Škola preduzima aktivnosti kojima motiviše učenike da se u što većem broju uključe u vannastavne aktivnosti i iskoriste svoje pravo na izbor. Potrebno je više različitih akcija, i u dužem vremenskom periodu, kako bi svi učenici bili informisani. Škola informiše učenike i njihove roditelje o ponudi vannastavnih aktivnosti i na različite načine ih promoviše (čas odeljenjskog starešine, roditeljski sastanak, sajt škole, lokalna televizija, sajmovi, izložbe), pri čemu je najsvrsishodnije da učenici, odnosno roditelji, informišu jedni druge. Optimalno je da jedan učenik ne učestvuje u više vannastavnih aktivnosti da one ne bi postale opterećenje i obaveza. Učenicima treba pružiti pomoć da naprave izbor i posvete se jednoj aktivnosti.

Za školu i nastavnike, organizacija vannastavnih aktivnosti često jeste izazov jer, za razliku od redovne nastave, okuplja učenike različitih odeljenja, a često i razreda. Poseban izazov je realizovati vannastavne aktivnosti koje okupljaju učenike različitih razreda, ali je to dobra prilika da se učenici međusobno bolje upoznaju i da stariji učenici pomažu mlađim. Vannastavne aktivnosti svakako ne treba da ugroze nastavu obaveznih predmeta, ali ni obrnuto, jer tek združeno obezbeđuju kvalitet obrazovno-vaspitnog procesa. Raspored ostvarivanja vannastavnih aktivnosti mora biti unapred pripremljen i svima poznat (nastavnicima, učenicima,

njihovim roditeljima, spoljnim saradnicima), kako ne bi došlo do preklapanja. Organizacija podrazumeva da škola, kao i za redovnu nastavu, vodi računa o odgovarajućem prostoru i sredstvima za ostvarivanje vannastavnih aktivnosti.

Evidencija

U ustanovi se vodi odgovarajuća evidencija o vannastavnim aktivnostima. Elektronski dnevnik pruža mogućnosti da se vodi evidencija o svakom pojedinačnom učeniku i učešću u vannastavnim aktivnostima, odnosno napredovanju, kao i da se vidi "lična karta" vannastavnih aktivnosti škole, kakva je ponuda i koliki je broj učenika uključen. Ukoliko se iz evidencije vidi da je mali broj učenika uključen u vannastavne aktivnosti, ili da su to uglavnom učenici sa odličnim školskim uspehom, ili da je osipanje učenika tokom školske godine veliko, to je znak da škola treba drugačije da osmišljava, planira, ostvaruje i promoviše vannastavne aktivnosti.

Praćenje i vrednovanje

Praćenje i vrednovanje efekata vannastavnih aktivnosti odvija se na dva nivoa. Jedan se odnosi na konkretnog učenika i grupu, a drugi na školu i deo je samovrednovanja ustanove. Iako vannastavne aktivnosti nisu obavezne, ne ocenjuju se i ne ulaze u školski uspeh, važno je da postoji trag o tome kakvo je bilo učešće učenika i da li su postignuti očekivani ishodi, u čemu su učenici bili uspešni, kakva su njihova interesovanja, kako sarađuju sa drugim učenicima, da li imaju inicijativu, da li pokazuju ideje, koliko su istrajni, kreativni. Za neke učenike će uspeh u vannastavnim aktivnostima biti podsticaj da upišu npr. muzičku školu ili da se bave nekim sportom.

U procesu praćenja i vrednovanja učešća učenika u vannastavnim aktivnostima, glavni oslonac su ishodi koji su unapred definisani i učenicima poznati. U pitanju je proces koji sprovodi nastavnik, ali je važno da se tokom vannastavnih aktivnosti učenici osposobe da i sami prate i vrednuju, i to ne samo sopstveno učešće već i učešće cele grupe. Postoje brojni pokazatelji preko kojih se može procenjivati kvalitet učešća u vannastavnim aktivnostima uz uvažavanje razlika koje prirodno postoje u zavisnosti od toga u kojoj su oblasti i u kojoj formi se ostvaruju. Bilo bi dobro da nastavnik unapred i zajedno sa učenicima napravi neke vrste evaluacionih listi kako bi se taj proces odvijao kontinuirano, a ne samo na kraju vannastavne aktivnosti.

Praćenje i vrednovanje je važno i zbog planiranja budućih vannastavnih aktivnosti, kao i motivisanja učenika da u što većoj meri doprinesu njihovom kreiranju. U vannastavnim aktivnostima moguće je pratiti i vrednovati produkte aktivnosti (predstava, izložba, sajam, akcija, časopis, sportski događaj), ali i procese koji vode do njih. Tu se mogu pratiti pokazatelji kao što su: da li učenik koristi različite izvore informacija; da li dovodi u vezu izbor aktivnosti sa ciljem aktivnosti; da li pokazuje kreativnost u osmišljavanju aktivnosti; koliko pažljivo prikuplja podatke; da li se pridržava procedura; da li pravilno obrađuje podatke; da li dovoljno vežba, da li

je motivisan za učešće. Treba imati u vidu da su procesi važniji od produkata i potrebno je pratiti i vrednovati učešće i saradnju učenika u procesu. To je važno za razvoj međupredmetnih kompetencija i ima veliku transfernu vrednost, jer se može upotrebiti i u drugim aktivnostima kao što su redovna nastava i svakodnevni život.

Škola prati i vrednuje ukupne efekte u ovoj oblasti kao deo samoevaluacije. Glavni pokazatelji kvaliteta vannastavnih aktivnosti su raznovrsnost ponude i broj uključenih učenika. Nastavnici pripremaju pojedinačne izveštaje o svom radu u vannastavnim aktivnostima, na osnovu čega se priprema izveštaj na nivou škole. On je sastavni deo godišnjeg izveštaja o radu škole koji sadrži relevantne informacije o ostvarenosti vannastavnih aktivnosti u odnosu na godišnji plan rada. Te informacije su osnov za unapređivanje budućeg rada u ovoj oblasti.

2. PROGRAMI NASTAVE I UČENJA OBAVEZNIH PREDMETA

SRPSKI JEZIK

Cilj nastave srpskog jezika jeste da učenici ovladaju osnovnim zakonitostima srpskog književnog jezika radi pravilnog usmenog i pisanog izražavanja, negujući svest o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta; da se osposobe za pisanje, čitanje i tumačenje odabranih književnih i drugih umetničkih dela iz srpske i svetske baštine, radi negovanja tradicije i kulture srpskog naroda i razvijanja interkulturalnosti.

Standardi obrazovnih postignuća za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Opšta predmetna kompetencija (OPK)
Učenici ovladavaju veštinama slušanja i govorenja, čitanja i pisanja. Koriste ćiriličko i latiničko pismo. Razumeju ulogu jezika kao sredstva komunikacije i učenja, kao deo nacionalnog identiteta i kulture. U komunikaciji poštuju sagovornika i biraju reči, usvajaju opšteprihvaćene društvene norme. Ovladavaju znanjem srpskog standardnog jezika. Stvaraju pisane i usmene tekstove različitog sadržaja, strukture i namene. Čitaju radi uživanja, da bi učili, da bi se snalazili u svakodnevnom životu, negovali tradiciju i kulturu srpskog naroda, razvijali interkulturalnost. Čitaju estetski vredne tekstove srpske i svetske književnosti za decu i relevantne informativne tekstove u skladu sa uzrastom i interesovanjima. Proširuju fond reči i izraza, kao i opseg njihovog značenja. Vole i čuvaju svoj jezik koristeći reči i izraze srpskoga jezika u različitim komunikativnim situacijama i digitalnom okruženju. Odgovorno koriste različite medije za učenje srpskog jezika, vodeći računa o bezbednosti. Razumeju značaj učenja drugih jezika. Pružaju podršku vršnjacima koji uče srpski jezik kao nematernji. Postavljaju kratkoročne ciljeve učenja, prave planove i istrajavaju u njihovoj realizaciji i traže podršku.

Osnovni nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Učestvuju u razgovoru. Govore i pišu logično se izražavajući rečenicama jednostavne strukture. Uredno i čitko pišu slova i brojeve. Čitaju s razumevanjem umetničke i neumetničke tekstove. Prepoznaju formalne odlike poezije, proze i drame. U jednostavnim primerima uočavaju određena gramatička pravila koja se odnose na rečenicu i vrste reči.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Slušaju sagovornike, na postavljena pitanja daju odgovore potpunim rečenicama. Sastavljaju rečenice i tekstove jednostavne strukture u govoru i pisanju. Čitaju različite vrste umetničkih i neumetničkih tekstova i upoznaju njihove osnovne odlike. Pronalaze i reprodukuju eksplicitne informacije u tekstu i na osnovu toga stvaraju mape uma. Odgovaraju na pitanja o utiscima, likovima, događajima, mestu i vremenu radnje u književnoumetničkom tekstu. U jednostavnim primerima izdvajaju određena gramatička pravila koja se odnose na rečenicu i vrste reči u njima. Uče samostalno i u saradnji sa vršnjacima, u paru i grupi.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Slušaju i govore uvažavajući sagovornike. Koriste znanja iz jezika kako bi se izražavali pisanim i usmenim putem u svakodnevnom životu. Čitaju da bi uživali, saznavali i učili. Donose direktne zaključke, iznose svoje stavove o pročitanim tekstovima i povezuju sa ličnim iskustvima. Koriste i primenjuju informacije i saznanja u svakodnevnim životnim situacijama. Razvijaju sposobnost empatije, zainteresovani su za učešće i doprinos zajedničkim aktivnostima. Vole srpski jezik i doživljavaju ga kao deo svog identiteta.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Osnovni nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- SRP.OO1.O.1.1. Znaju sve glasove i slova ćiriličkog i latiničkog pisma, kao i značenja reči i frazeologizama koje koriste u svakodnevnom govoru i pisanju. - SRP.OO1.O.1.2. Počinju rečenicu velikim slovom,	- SRP.OO1.O.2.1. Izgovaraju sve glasove i pišu sva slova oba pisma poštujući jezičku normu u govoru i pisanju; upotrebljavaju reči i izraze u odgovarajućem kontekstu. - SRP.OO1.O.2.2. Pišu kratkim, potpunim rečenicama	- SRP.OO1.O.3.1. Razgovetno i jasno govore tako da ih sagovornik razume i pisano se izražavaju u odgovarajućim situacijama. - SRP.OO1.O.3.2. Pišu kratke poruke, tekstove i popunjavaju jednostavne

završavaju je odgovarajućim interpunkcijskim znakom, upotrebljavaju veliko početno slovo u jednostavnijim primerima. - SRP.OO1.O.1.3. Poznaju osnovna načela vođenja razgovora i forme učtivog obraćanja, prepoznaju govor mržnje kao negativnu pojavu. - SRP.OO1.O.1.4. Vođeno prepričavaju, pričaju i opisuju na zadatu temu. - SRP.OO1.O.1.5. Vladaju tehnikom čitanja ćiriličkog i latiničkog teksta i razumeju informacije eksplicitno iskazane u kraćim umetničkim i neumetničkim tekstovima (linearnim i nelinearnim) identifikujući reči i izraze koji su im nepoznati. - SRP.OO1.O.1.6. Uz pomoć nastavnika, razlikuju vrste tekstova. - SRP.OO1.O.1.7. Procenjuju sadržaj pročitanog teksta na osnovu sopstvenog doživljaja, uočavaju likove, događaje, vreme i mesto u književnom tekstu. - SRP.OO1.O.1.8. Prepoznaju vrste reči i podvrste imenica (zajedničke i vlastite) u nizu; prepoznaju službu subjekta, predikata i priloških odredbi za mesto i vreme u jednostavnim	jednostavne strukture. - SRP.OO1.O.2.3. Postavljaju pitanja, traže i daju objašnjenja, učtivo prihvataju ili odbijaju, zahvaljuju se ili se izvinjavaju. - SRP.OO1.O.2.4. Prate dati plan, predlažu i beleže ideje za usmeno i pisano izražavanje. - SRP.OO1.O.2.5. Izdvajaju i reprodukuju informacije eksplicitno iskazane u kraćim tekstovima kao i nepoznate reči i izraze, traže objašnjenje u dostupnim izvorima. - SRP.OO1.O.2.6. Čitanjem tekstova upoznaju osnovne odlike i funkcije različitih vrsta tekstova. - SRP.OO1.O.2.7. Izražavaju svojim rečima čitalački doživljaj identifikujući osećanja koja tekst pokreće u njima; odgovaraju na pitanja u vezi sa likovima, događajima, mestom i vremenom radnje, doživljavajući greške tokom rada kao faze učenja. - SRP.OO1.O.2.8. Uočavaju zajedničke odlike izdvojenih reči i zaključuju kojoj vrsti pripadaju; zaključuju o zajedničkim odlikama glavnih funkcija reči u rečenici i rečenica u komunikativnom kontekstu.	obrasce. - SRP.OO1.O.3.3. Pažljivo slušaju sagovornike, postavljaju pitanja u skladu sa svojim potrebama, poštuju pravila uljudnog ophođenja, bez govora mržnje. - SRP.OO1.O.3.4. Verodostojno prepričavaju i opisuju ono što su pročitali, videli ili čuli. - SRP.OO1.O.3.5. Izvode direktne zaključke o događajima, postupcima i osećanjima likova i razmenjuju ih sa vršnjacima; proširuju fond reči manje frekventnim rečima radi kvalitetnijeg izražavanja i razumevanja drugih. - SRP.OO1.O.3.6. Koriste informacije iz različitih vrsta tekstova u svakodnevnom životu. - SRP.OO1.O.3.7. Iznose lični doživljaj pročitanog teksta; povezuju postupke likova sa životnim iskustvom preispitujući svoje postupke; razvijaju otpornost i samopouzdanje. - SRP.OO1.O.3.8. Koriste znanja iz jezika kako bi se jasno izražavali pisanim i usmenim putem; doživljavaju jezik kao deo svog identiteta i

rečenicama; prepoznaju vrste rečenica po komunikativnoj funkciji.		kao osnovu za učenje drugih jezika.

Srednji nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Koriste jezik kao niz mogućnosti koje im služe u usmenom i pisanom izražavanju: prepričavaju, opisuju, pričaju i učestvuju u razgovoru. Poštuju jezičku normu i pravopisna pravila. Tečno i s razumevanjem čitaju umetničke i neumetničke tekstove. Pronalaze i povezuju bitne informacije u različitim vrstama tekstova. Poznaju sadržinske i formalne elemente umetničkog i neumetničkog teksta. Ovladavaju gramatičkim pojmovima i jezičkim zakonitostima.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Govore i pišu stvarajući pravilno strukturirane rečenice i tekstove, poštujući jezičku normu. U razgovoru postavljaju odgovarajuća pitanja i obrazlažu svoje ideje uvažavajući sagovornike. Čitajući povezuju eksplicitne informacije i pronalaze implicitne informacije u tekstu. Prikupljaju dodatne informacije iz različitih izvora. Predstavljaju linearni tekst u odgovarajućoj nelinearnoj formi i obrnuto. Razumeju informacije prikazane ilustracijama i fotografijama. Vođeno analiziraju književna dela koristeći odgovarajuće književne termine. Iskazuju i objašnjavaju svoje utiske, doživljaje i mišljenja o pročitanom tekstu. Uočavaju i izdvajaju u rečenicama primere određenih gramatičkih pojmova i pravila. Učestvuju u diskusijama i debatama, uče kroz projekte, problemske i kreativne zadatke, dramatizacije i igre uloga.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Izražavaju se pravilno, jasno i primereno komunikativnoj situaciji pisanim i usmenim putem. Koriste osnovne gramatičke termine kako bi razumeli i primenjivali pravopisna pravila i učili druge jezike. Razmenjuju svoja zapažanja, misli, osećanja i zaključke o pročitanim tekstovima i posetama kulturnim događajima. Spoznaju da čitanje pruža mogućnost za učenje, razvijanje intelektualnih i jezičkih kapaciteta, lični razvoj. Upoznaju svoj čitalački senzibilitet, neguju čitalačke navike i ljubav prema čitanju. Poštuju vrednosti nacionalne kulture i kultura drugih naroda. Koriste tabele, grafikone, dijagrame i mape u kontekstu, kao i informacije sadržane u ilustracijama i na fotografijama. Predstavljaju rezultate svog jezičkog stvaralaštva, formiraju se u društveno aktivne, ekološki svesne i odgovorne ličnosti koje cene zdravlje i bezbednost. Razumeju važnost vršnjačke razmene i podrške.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Srednji nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- SRP.OO1.S.1.1. Čitaju i kazuju tekst odgovarajućom dinamikom. - SRP.OO1.S.1.2. Poznaju značenja reči i frazeologizama koji se javljaju u školskim tekstovima (u udžbenicima, knjigama iz lektire i sl.) i identifikuju ono što im je nepoznato. - SRP.OO1.S.1.3. Usmeno i pisano prepričavaju, pričaju, opisuju i učestvuju u razgovoru na zadatu temu; u pisanom izražavanju primenjuju pravopisna pravila. - SRP.OO1.S.1.4. U kratkim crtama obrazlažu svoje ideje. - SRP.OO1.S.1.5. Identifikuju bitne informacije u linearnom i nelinearnom tekstu. - SRP.OO1.S.1.6. Razlikuju osnovne delove teksta i knjige (naslov, pasus, ime autora; sadržaj, rečnik) i imenuju formalne elemente umetničkih i neumetničkih tekstova (pasus, stih, strofa, rima, opis, pripovedanje, dijalog).	- SRP.OO1.S.2.1. Tečno čitaju i prirodno kazuju tekst odgovarajućim tempom i intonacijom, pravilno naglašavajući reči u rečenici, poštujući smisao teksta. - SRP.OO1.S.2.2. Određuju značenja nepoznatih reči i frazeologizama na osnovu situacije i konteksta u kojem su upotrebljeni, izdvajaju delove teksta koji su im nejasni, traže objašnjenje i prikupljaju dodatne informacije iz različitih izvora. - SRP.OO1.S.2.3. Drže se teme, jasno strukturiraju izlaganje (uvodni, središnji i završni deo); pišu jasnim i potpunim rečenicama, ispravljaju svoje greške. - SRP.OO1.S.2.4. Opisuju kako su došli do ideje, zašto je ta ideja dobra i kako se može realizovati. - SRP.OO1.S.2.5. Izdvajaju, upoređuju i povezuju bitne informacije iskazane u različitim delovima teksta, kao i različitim vrstama tekstova; predstavljaju	- SRP.OO1.S.3.1. Koriste veštine čitanja (čitanje u sebi, čitanje s olovkom u ruci, letimično čitanje...) i kazivanja u svakodnevnom životu, učestvuju u kulturnim događajima u školi i zajednici. - SRP.OO1.S.3.2. U svakodnevnoj komunikaciji koriste odgovarajuće reči i frazeologizme; uvažavaju sagovornike. - SRP.OO1.S.3.3. Pravilno pišu i govore na odgovarajuću temu u različitim komunikativnim situacijama/digitalnom okruženju. - SRP.OO1.S.3.4. Slobodno izražavaju svoje ideje u različitim komunikativnim situacijama, odgovorno se odnose prema intelektualnoj svojini. - SRP.OO1.S.3.5. Razmenjuju informacije i zaključke u vezi sa različitim vrstama tekstova; procenjuju kvalitet informacija i primerenost ilustracija koje prate tekst; koriste tabele, grafikone,

	informacije na različite načine.	dijagrame i mape u kontekstu. - SRP.OO1.S.3.6. Snalaze se u literaturi i drugim izvorima saznanja.
- SRP.OO1.S.1.7. Razlikuju književne vrste (bajka, basna, pesma, priča, pripovetka, roman, dramski tekst, kratke narodne umotvorine); razlikuju narodnu od autorske književnosti. - SRP.OO1.S.1.8. Određuju sadržinske elemente književnoumetničkog teksta (temu, glavne i sporedne likove, događaje, vreme i mesto…). - SRP.OO1.S.1.9. Primenjuju strategije čitanja i razumevanja pročitanog. - SRP.OO1.S.1.10. Izdvajaju i imenuju poređenje i personifikaciju u tekstu. - SRP.OO1.S.1.11. Određuju vrste reči (imenice, zamenice, prideve, brojeve i glagole) i podvrste reči (vlastite, zajedničke i gradivne imenice; opisne, prisvojne i gradivne prideve; lične zamenice; osnovne i redne brojeve) i prepoznaju zbirne imenice; razlikuju gramatičke kategorije glagola i glagolsko vreme, kao i gramatičke kategorije imenica, brojeva, prideva i zamenica. - SRP.OO1.S.1.12. U prostoj rečenici određuju subjekat, glagolski predikat i priloške	- SRP.OO1.S.2.6. Pronalaze informacije koristeći osnovne delove teksta i knjige i izdvajaju tražene formalne elemente umetničkog i neumetničkog teksta. - SRP.OO1.S.2.7. Uočavaju specifičnosti konkretnih književnih dela i zaključuju o osnovnim odlikama književnih vrsta. - SRP.OO1.S.2.8. Analiziraju događaje, postupke, osećanja i odnose među likovima u književnoumetničkom tekstu; određuju temu. - SRP.OO1.S.2.9. Prate i predviđaju dalji tok radnje, preispituju pretpostavke, povezuju očigledne uzroke i posledice, potkrepljuju svoje zaključke pozivajući se na tekst. - SRP.OO1.S.2.10. Istražuju funkciju poređenja i personifikacije u tekstu i na osnovu toga razumeju njegov smisao. - SRP.OO1.S.2.11. U rečenici/tekstu uočavaju i izdvajaju odgovarajuće primere reči, a zatim	- SRP.OO1.S.3.7. Književna dela koja samostalno čitaju, razumeju u odgovarajućem žanrovskom ključu. - SRP.OO1.S.3.8. Formiraju etičke i estetsko-emocionalne vrednosti, razvijaju empatiju. - SRP.OO1.S.3.9. Pronalaze rešenja za životne situacije svesni veza između uzroka i posledica (odgovoran odnos prema zdravlju, bezbednost, društveno angažovanje, ekološka svest itd.). - SRP.OO1.S.3.10. Razvijaju maštu i istražuju mogućnosti jezičko-stilskog oblikovanja misli i ideja. - SRP.OO1.S.3.11. Koriste znanja iz jezika kako bi se jasno i pravilno izražavali pisanim i usmenim putem i učili druge jezike. - SRP.OO1.S.3.12. Koriste različite vrste rečenica shodno komunikativnoj situaciji; grade svoj stil izražavanja u svakodnevnom govoru, pisanju i jezičkom stvaralaštvu igrajući se mogućnostima variranja

odredbe za vreme, mesto i način iskazane rečju ili skupom reči; određuju vrste rečenica po komunikativnoj funkciji (obaveštajne, upitne, zapovedne, uzvične) i po obliku. - SRP.OO1.S.1.13. Prepoznaju odnose antonimije, sinonimije, hiponimije/hiperonimije, homonimije; vladaju osnovnim tvorbenim obrascima (npr. građenje umanjenica)..	induktivno i po analogiji zaključuju o odlikama vrste i podvrste kojoj pripadaju (koriste tabele, prave mape uma…); menjaju oblike reči prema zadatim kriterijumima (lice, broj i rod). - SRP.OO1.S.2.12. Raščlanjuju rečenicu izdvajajući rečenične članove; sastavljaju rečenice različite po komunikativnoj funkciji i obliku. - SRP.OO1.S.2.13. Kroz igru sparuju i grupišu zadate reči prepoznajući leksičke odnose među njima; primenjuju osnovne tvorbene obrasce.	redosleda reči u rečenici. - SRP.OO1.S.3.13. Jezički izraz usklađuju sa kontekstom.

Napredni nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Stvaralački primenjuju jezičke veštine u govoru i pisanju. Tumače tekst, kritički čitaju i argumentuju svoje stavove. Poznaju najznačajnije stvaraoce iz srpske i svetske književnosti za decu i njihova dela. Koriste književne i gramatičke termine.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Sastavljaju usmeni i pisani tekst integrišući jezičke veštine kojima vladaju. Čitaju i diskutuju o pročitanim tekstovima i medijskim sadržajima. Analiziraju književna dela i integrišu elemente izdvojene analizom. Kritički procenjuju svrhu teksta, vizuelnih i interaktivnih informacija iz različitih izvora. Razgovaraju o istaknutim vrednostima, iznose i preispituju argumente. Uče kroz istraživačke aktivnosti i kreativno pisanje.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Govore i pišu negujući autentičnost i slobodu ličnog izražavanja u skladu sa komunikativnom situacijom. Rado čitaju i razvijaju svoje obrazovne potrebe u multimedijalnom okruženju. Kritički pristupaju istraživanju različitih izvora informacija. Iznose i preispituju svoje mišljenje i

spremni su da uvaže drugačija mišljenja. Razvijaju i neguju životne vrednosti. Razumeju važnost nacionalne kulture i identiteta u interkulturalnom kontekstu.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Napredni nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- SRP.OO1.N.1.1. Umeju argumentovano i na zanimljiv način da počnu, razviju i završe svoje usmeno i pisano izlaganje koristeći bogat fond reči u jasnim i potpunim rečenicama. - SRP.OO1.N.1.2. Čitaju i kritički promišljaju, izdvajaju i povezuju relevantne izvore i informacije, uočavaju različite perspektive i gledišta autora, kao i svrhu teksta. - SRP.OO1.N.1.3. Imenuju književne vrste i navode njihove odlike; poznaju najznačajnije stvaraoce i njihova dela. - SRP.OO1.N.1.4. Tumače i integrišu događaje, postupke, osobine, glavne ideje, misli i osećanja; prate razvoj likova u književnoumetničkom tekstu. - SRP.OO1.N.1.5. Prepoznaju figurativnu upotrebu jezika u književnoumetničkom tekstu i svakodnevnoj komunikaciji (npr. preneseno značenje). - SRP.OO1.N.1.6. Imenuju vrste i podvrste reči, imenuju	- SRP.OO1.N.2.1. Usmeno i pisano izlaganje obogaćuju detaljima, obrazlažu svoje stavove. - SRP.OO1.N.2.2. Promišljaju o kompleksnim informacijama iz različitih delova teksta i različitih izvora, razdvajaju činjenice od interpretacije, procenjuju relevantnost, upoređuju, tumače i integrišu informacije prikazane na različite načine (grafikon, dijagram, ilustracija, fotografija, zvuk i animacija). - SRP.OO1.N.2.3. Obrazlažu odlike književne vrste u konkretnom delu. - SRP.OO1.N.2.4. Uočavaju složenost likova i uzročno-posledične veze među događajima, izvode zaključke o događajima, namerama, postupcima i osećanjima likova, objašnjavaju čime su motivisani postupci i osećanja likova i svoje	- SRP.OO1.N.3.1. Slobodno i autentično iskazuju svoje misli u govoru i pisanju pridobijajući pažnju drugih. - SRP.OO1.N.3.2. Izvode složenije zaključke da bi procenjivali sadržaj i svrhu teksta, da bi predviđali, opisivali, upoređivali, objašnjavali, povezivali i objedinjavali; kritički se odnose prema izvorima informacija vodeći računa o relevantnosti informacija i bezbednosti na internetu. - SRP.OO1.N.3.3. Biraju tekstove prema interesovanjima, uživaju u čitanju i grade svoje čitalačko iskustvo. - SRP.OO1.N.3.4. Rešavaju probleme, upoređuju i obrazlažu događaje kroz procenu uzroka i posledica u svakodnevnom životu; formiraju se kao moralne ličnosti koje poznaju i neguju opšteprihvaćene ljudske i

gramatičke kategorije glagola i glagolsko vreme, kao i gramatičke kategorije imenica, brojeva, prideva i zamenica; imenuju subjekat, glagolski predikat i priloške odredbe za vreme, mesto i način.	stavove potkrepljuju dokazima iz teksta. - SRP.OO1.N.2.5. Tumače figurativnu upotrebu jezika. - SRP.OO1.N.2.6. Analiziraju rečenicu/tekst izdvajajući vrste i podvrste reči, sastavljaju rečenice prema zadatim sintaksičkim kriterijumima.	društvene vrednosti. - SRP.OO1.N.3.5. Koriste jezik kao niz mogućnosti u izražavanju, upotrebljavajući reči i izraze u osnovnom i figurativnom značenju. - SRP.OO1.N.3.6. Stilski ovladavaju rečenicom u svakodnevnom govoru i pisanju, koriste znanja iz jezika u stvaralačkom izražavanju, kao i prilikom učenja stranih jezika.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**5 časova**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja programa
- razlikuje sve glasove u izgovoru; - izvede glasovnu analizu i sintezu reči; - pravilno drži olovku i ima razvijenu grafomotoriku; - razlikuje glas i slovo; - poveže izgovoreni glas i njegov grafički znak - slovo;	POČETNO ČITANJE I PISANJE Pripremni period. Učenje čitanja i pisanja. Usavršavanje čitanja i pisanja.
- pravilno piše sva štampana slova ćirilice; - piše pisana slova ćirilice i pravilno ih povezuje u rečima; - pravilno prepiše reči, rečenice i kraće tekstove; - zapiše reči i rečenice čitko i uredno; - koristi različite vrste čitanja (glasno, tiho, štafetno); - aktivno sluša interpretativno čitanje književnih tekstova i razume njihov sadržaj;	KNJIŽEVNOST Umeće čitanja i razumevanja pročitanog. Lektira (školska i domaća). • Poezija. • Proza.

- čita i razume sadržaj književnih i neknjiževnih tekstova; - iskaže utisak i opiše svoj doživljaj o pročitanom književnom tekstu; - razlikuje osnovne delove teksta i knjige: naslov, ime autora, sadržaj; - upozna i usvoji nove reči i izraze čitajući različite tekstove; - uoči osnovne odlike pesme, priče i dramskog teksta i imenuje navedene književne vrste; - prepozna zagonetku, otkriva načine odgonetanja i razume vezu između zagonetke i odgonetke; - prepozna i imenuje basnu na osnovu njenih osnovnih odlika; - imenuje stih i strofu i razume osnovnu razliku između njih; - odredi vreme i mesto radnje u tekstu i glavni događaj; - izdvoji likove, navede njihove osobine i izrazi mišljenje o njihovim postupcima, razlikujući dobre od loših; - prepozna osnovno osećanje u književnom tekstu; - samostalno čita dela iz domaće lektire; - koristi čitanku i snalazi se u njenim sadržajima; - iskaže utisak o kratkoj lutkarskoj formi; - razlikuje glas, reč i rečenicu; - počne rečenicu velikim slovom i završi je odgovarajućim interpunkcijskim znakom; - upotrebi veliko početno slovo u pisanju imena, prezimena i nadimaka; - primeni osnovna načela vođenja razgovora i koristi forme učtivog obraćanja; - pravilno se izrazi u svakodnevnom govoru i upotrebi reči u odgovarajućem kontekstu; - iskaže potpunim rečenicama komunikativnu poruku i svoje mišljenje; - vođeno usmeno prepriča, priča i opisuje; - napamet govori kraće književne tekstove; - pažljivo sluša sagovornika, razume i reprodukuje osnovni sadržaj odslušanog; - usmeno i pismeno odgovori na pitanja i postavlja pitanja; - piše kratkim, potpunim rečenicama jednostavne strukture; - piše reči i rečenice po diktatu;	• Drama. Književnoteorijski pojmovi. JEZIK Gramatika. Pravopis. JEZIČKA KULTURA Govorenje. Slušanje. Pisanje. Čitanje.

- piše rečenice koje spaja u kraću celinu; - pronalazi i reprodukuje osnovne informacije eksplicitno date u tekstu; - učestvuje u scenskom izvođenju; - pozajmi, čita i vrati knjige iz biblioteke.	

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Program predmeta Srpski jezik u prvom razredu osnovne škole čine četiri predmetne oblasti: Početno čitanje i pisanje, Književnost, Jezik i Jezička kultura. Preporučena distribucija časova po predmetnim oblastima je sledeća: Početno čitanje i pisanje - 95 časova, Književnost - 45 časova, Jezik - 5 časova i Jezička kultura - 35 časova. Sve oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima.

POČETNO ČITANJE I PISANJE

Nastava početnog čitanja i pisanja izvodi se u prvom i drugom polugodištu prvog razreda osnovne škole. Početno čitanje i pisanje realizuje se kao zasebna oblast, ali obuhvata i sadržaje iz Književnosti, Jezika i Jezičke kulture.

Pripremni period

Pripremni period je deo sistemskog opismenjavanja. Učitelj ovo vreme koristi da se upozna sa predznanjima i interesovanjima učenika, kao i da pripremi učenike za početno čitanje i pisanje. Kroz aktivnosti u kojima se prožimaju različite oblasti, učitelji stiču uvide u sposobnosti učenika da usmeravaju pažnju i opažaju, razgovaraju, pričaju, prepričavaju, spretno rukuju priborom za pisanje, sprovode glasovnu analizu i sintezu, prepoznaju određena slova. Takođe, oni proveravaju da li i u kojoj meri učenici čitaju i pišu.

Opažanje, vizuelno i akustičko podsticanje, važno je za razvoj kulture slušanja, negovanje pažnje, koncentracije i pravilnog govora. Zavisno od čula kojim se primaju utisci, opažanje će biti vizuelno, akustičko ili taktilno. Usmeravanje pažnje odnosiće se na uočavanje celine i detalja, zapažanja i odabiranja značajnih pojedinosti, njihovog poređenja, uočavanja međusobnih odnosa i dinamike (pokreti, jačina i brzina itd.), razvoja analitičkog opažanja.

Vizuelni podsticaji vezivaće se najpre za najbliže okruženje (učionica, dvorište škole), a kasnije će se proširivati na okolinu. Učenici mogu posmatrati predmete, ljude, životinje, objekte iz okoline, slike, fotografije, mogu uočavati obrasce, oblike, boje. U okviru predložaka treba da opažaju, uviđaju, upoređuju i razlikuju različite linije i položaje linija (elemente slova).

Akustičko podsticanje učenika počinje zajedničkim slušanjem onoga što govore učitelji, drugi učenici, glumci i spikeri. Važno je usmeravati učenike da pažljivo slušaju govornika i sagovornika. Osnaživanje veštine slušanja moguće je povezati sa oblicima neverbalne komunikacije (mimikom i gestovima koji prate govor i aktivno slušanje). U akustičke podsticaje moguće je uključiti zvukove iz prirode i okruženja.

Komunikativne sposobnosti podstiču se kroz razgovorne (i situacione) igre i aktivnosti u okviru kojih se osnažuje snalaženje učenika u svakodnevnoj govornoj praksi uz korišćenje odgovarajućih formi učtivog obraćanja: pozdravljanje (dobro jutro, dobar dan, doviđenja), zahvaljivanje, izvinjavanje, molba. Sposobnosti usmenog izražavanja podstiču se kroz pričanje (na primer, na osnovu doživljaja ili mašte, posmatranja slika ili niza slika) i prepričavanje (na primer slušani tekst, poznate priče, animirani film) razgovetnim govorom i pravilnim izgovorom. Učitelji treba da vode računa o pravilnoj artikulaciji glasova. Posebnu pažnju treba usmeriti na izgovor glasova đ, ć; dž, č; l, r; j, lj, s, š. O eventualnom nepravilnom izgovoru glasova potrebno je informisati roditelje i uputiti ih na konsultacije s logopedom. Ukoliko se u govoru učenika jave nepravilni oblici reči, dijalekatske i žargonske karakteristike govora, blagonaklono ih treba upoznati sa odgovarajućom alternativom koja je u skladu s normom.

Posebnu pažnju u pripremnom periodu treba posvetiti unapređivanju fonološke svesti učenika i razvijanju osećaja za osnovne govorne jedinice. Glasovna analiza sprovodi se kroz rastavljanje reči na glasove i uočavanje pozicije glasova u reči koja je izgovorena, ali i pozicije slova u reči koja je napisana. U izboru primera polazi se od jednosložnih reči bez suglasničkih spojeva, a zatim se primeri usložnjavaju. Uporedo s glasovnom analizom organizuju se i vežbe glasovne sinteze. Od skupa glasova grade se reči njihovim slivanjem u celinu. Određuju se reč i rečenica u nizu, sastavljaju rečenice od predloženih reči. U ovom periodu se slova, reči i rečenice grafički predstavljaju (tačka, linija, kružić) kako bi ih učenici povezali sa govornim jedinicama.

Podsticanje razvoja fine motorike započinje igrolikim uticanjem na spretnost pokreta šake, što se može integrisati u aktivnosti u okviru časova fizičkog i zdravstvenog vaspitanja i likovne kulture. Preporučuje se vezivanje pertli, čvorova na kanapu, zakopčavanje dugmadi, korišćenje makaza, nizanje perli, crtanje i pisanje linija, snalaženje u ravni (gornji deo papira, leva strana papira itd.). Učenike treba usmeravati na pravilno korišćenje pribora za pisanje i na pravilno držanje tela - položaj tela u odnosu na sto i na ugao pisanja, udaljenost od stola. Grafomotorički podsticaji u najužem smislu odnose se na pisanje elemenata slova. To može biti crtanje u slobodnoj ravni, upotpunjavanje postojećih crteža proizvoljnim ili zadatim elementima ili tematski motivisano

pisanje elemenata slova u okviru različitih linijskih sistema. Treba usmeravati učenike da linije pišu bez podizanja ruke, iz jednog poteza, tako što će ruka biti opuštena. Dominantan smer povlačenja linija trebalo bi da bude sleva nadesno, kao i odozgo nadole. Grafomotoričke vežbe trebalo bi integrisati sa ostalim aktivnostima razgovora, pričanja, slušanja, posmatranja i sl. S obzirom na prirodu pripremnog perioda, greške i nepreciznosti trebalo bi uvažavati kao razvojne faze, a upotrebu gumice svesti na najmanju meru. Učenike treba podržati u svim njihovim pokušajima i pozivati ih da ne žure, već da aktivnosti izvode svojim tempom. Svi predloženi podsticaji mogu se sprovoditi kroz igru, rešavanje problema, pokretanje pedagoških situacija, organizovanje vežbi, ali i kroz simulaciju određenih životnih situacija itd.

Učenje čitanja i pisanja

Nastava početnog čitanja i pisanja se izvodi uz primenu principa individualizacije jer učenici imaju različita predznanja. Postoje učenici koji znaju da čitaju i pišu, ali i oni koji ščitavaju, prepoznaju sva ili pojedina slova, kao i učenici koji do polaska u školu nisu upoznati sa slovima. Iz tog razloga, potrebno je pratiti napredak učenika i nastavu organizovati na više nivoa, kako bi svako što bolje napredovao prema sopstvenom tempu i mogućnostima.

Didaktičko-metodička organizacija nastave početnog čitanja i pisanja zavisi od mnogo faktora (najvažniji je onaj koji se odnosi na predznanja učenika). Učitelji biraju postupak koji će koristiti u nastavi početnog čitanja i pisanja - kombinaciju monografskog i grupnog postupka, grupni ili kompleksni postupak. Početno čitanje i pisanje savladava se primenom glasovne analitičko-sintetičke metode, ukoliko se čitanje i pisanje uče monografskim i/ili grupnim postupkom. Takođe, opismenjavanje učenika u nastavi početnog čitanja i pisanja se može organizovati i po kompleksnom postupku. Učenici koji početno čitanje i pisanje uče po monografskom i/ili grupnom postupku koristiće bukvar, dok će se početnicom služiti učenici koji čitanje i pisanje uče po kompleksnom postupku.

Prilikom obrade štampanih slova počinje se od glasa. Učenici u ovom periodu najpre treba da razlikuju glasove u izgovoru, a nakon toga usvajaju pojam glasa, razlikuju glas i slovo i povezuju izgovoreni glas i njegov grafički znak - slovo.

Učenici uče da pišu štampana i pisana slova, reči i rečenice; cifre (u korelaciji sa nastavom matematike). Učitelji sa učenicima mogu obraditi prvo sva štampana, potom pisana slova, ili uporedo, grupe štampanih pa grupe pisanih slova. Kod učenja pisanih slova posebnu pažnju bi trebalo posvetiti grafičkom uvezivanju slova u rečima. Pojedinačno pisanje slova se ograničava na jedan do dva reda u svesci. Pisanje se uvežbava kroz pisanje slova, reči, rečenica, prepisivanje, dopunjavanje rečenica, sastavljanje rečenica (na osnovu slike, zadatih reči, niza slika...), odgovaranje na pitanja, diktate i samostalno pisanje rečenica i kraćih tekstualnih celina. Učenici vežbaju pisanje i tako što pisanim slovima prepisuje tekst zapisan štampanim slovima i

obratno. U radu se teži grafički pravilnom i lepom pisanju: pojedinačnih slova, reči i rečenica. Učenici se upućuje na urednost kroz težnju da slova budu približno iste veličine, da razmak između slova u rečima i između samih reči bude ujednačen i ravnomeran. Sredstva za pisanje, u zavisnosti od postupka po kome se učenici opismenjavaju, mogu biti: grafitna olovka, penkalo, flomasteri, olovke u boji. Sveska u kojoj pišu može biti bez linija (uz podmetač), na uske i široke praznine, a može biti i sveska sa kvadratnom mrežom. Dnevna opterećenost pisanjem prilagođava se učenicima. Radno okruženje i raspored sedenja u klupi zavisiće od toga da li učenik piše levom ili desnom rukom, a podrazumeva se da desnoruka deca pišu desnom, a levoruka levom rukom. Higijenske, tehničke i praktične navike vezane za čitanje i pisanje (pravilno sedenje i držanje tela, funkcionalna upotreba pribora za pisanje, udaljenost teksta od očiju je 30 centimetara i sl.) podstiču se i ostvaruju sistematično i dosledno.

Kako se čitanje i pisanje uče uporedo, na svakom času, učenici, pored pisanja, čitaju slova, reči, rečenice i tekstove. U ovom periodu učenici treba da ščitavaju, odnosno čitaju odgovarajuće tekstove. Počinje se od tekstova u kojima su zastupljena samo naučena slova, osim kada se radi po kompleksnom postupku. Kako bi se njihov sadržaj obogatio, reči koje sadrže neobrađena slova zamenjuju se u tekstu odgovarajućom ilustracijom. Kada učenici savladaju sva slova, prelazi se na čitanje kratkih raznovrsnih tekstova. I u ovom periodu važno je proveriti stepen razumevanja, te je učenicima neophodno postavljati pitanja u vezi sa pročitanim. U toku čitanja učenici se usmeravaju da pravilno izgovaraju sve glasove i pravilno naglašavaju reči i rečenice. U tom nastojanju treba obratiti pažnju na individualne sposobnosti učenika. Svaki učenik čita svojim tempom i napreduje prema svojim sposobnostima. Pri učenju čitanja mogu se koristiti igre slovima i rečima, jezičke igre (rebusi, ispunjalke, ukrštene reči), tekstovi u kojima su pojedine reči predstavljene slikom. Učenici tako upoznaju nove sadržaje, situacije ih više motivišu, a atmosfera postaje prijatna i opuštena. Važno je podsticati učenike da svakodnevno čitaju kod kuće. Značajno je sarađivati sa roditeljima učenika i pružiti im neophodne informacije vezane za čitanje: motivacija dece, udaljenost teksta od očiju, čitanje deci, zajedničko čitanje, samostalno čitanje u svakodnevnim životnim situacijama, igre čitanja (cedulje sa uputstvom za pronalaženje sakrivenih predmeta, pronalaženje knjige na polici na osnovu naslova i sl.).

Korelacija sa drugim oblastima ostvaruje se kroz sadržaje koji su za to pogodni. To se pre svega odnosi na usmeno izražavanje, diktat, pismeno odgovaranje na pitanja, čitanje književnih tekstova sa razumevanjem i upotrebu osnovnih pravopisnih pravila (pisanje velikog slova, interpunkcija).

Usavršavanje čitanja i pisanja

Čitanje se usavršava na tekstovima koji su primereni uzrastu učenika, kratki, dinamični, interesantni. U taj izbor spadaju i tekstovi školske i domaće lektire. Učenici treba da čitaju različite tekstove - književne i neknjiževne - radi uživanja i zabave, rešavanja problema,

pronalaženja informacija, primene uputstava (na primer, recept za palačinke). Ukoliko je reč o dobrim čitačima, učitelji im mogu pripremiti ili preporučiti dodatnu literaturu. U zavisnosti od vrste teksta i savladanosti veštine čitanja, na časovima se sprovode i različite vrste čitanja - glasno, tiho (u sebi), štafetno, fleksibilno, po ulogama, logičko.

Posebnu pažnju bi trebalo obratiti na razumevanje pročitanih reči, rečenica i tekstova. Provera pročitanog može se realizovati pronalaženjem činjenica u tekstu, izvođenjem direktnih zaključaka, usmenim i pismenim odgovaranjem na manji broj pitanja (uz poštovanje ograničenja dnevne opterećenosti učenika pisanjem), rešavanjem zadataka povezivanjem, određivanjem redosleda i izborom ponuđenih odgovora, dopunjavanjem. Redovnim čitanjem i pisanjem učenici automatizuju ove dve veštine.

KNJIŽEVNOST

Nastava književnosti u prvom razredu prevashodno je u funkciji opismenjavanja, ali je neophodno učenike sistematično i postupno uvoditi u svet književnosti. Oni treba da otkrivaju taj svet, da shvataju načine na koji on funkcioniše i da uviđaju da je u tom svetu sve moguće. Važno je privoleti ih da u taj svet uđu, a kada se jednom u njemu nađu, onda je sve mnogo lakše. Zato je na ovom uzrastu najvažnije da se učenicima što više čita, da se osnažuju i hrabre u samostalnom čitanju i da se o delima razgovara. Čitanje zahteva vreme, istrajnost i posvećenost, a negovanje ovih karakteristika predstavlja osnov za sva dalja učenja. Kroz razgovore o pročitanom i o onome na šta ih pročitano navodi da misle (razgovori o samom tekstu i na osnovu teksta) učenici se uče kulturi dijaloga, kritičkom promišljanju, razložnoj analizi, uvezivanju činjenica i donošenju zaključaka, argumentovanju stavova, slušanju i razumevanju drugačijeg mišljenja. Čitanjem, uživanjem u pročitanom, probuđenim osećanjima i sposobnošću da ih iskažu oni se vaspitavaju za književnost i kroz književnost, upoznajući sebe, druge, život i svet uopšte. Posebno je važno što književnost gradi osećaj za lepo i vredno, vaspitava ukus, razvija empatiju tako što se učenici uživljavaju u estetski svet dela i emotivno ga proživljavaju. Nastava književnosti jača nacionalni i kulturni identitet učenika, kroz upoznavanje svoje književnosti i kulture, kao i književnosti i kulture drugih naroda.

Nastava književnosti realizuje se kroz sadržaje koji su u programu dati u vidu **lektire** i **književnoteorijskih pojmova**. Lektiru čine odabrana dela za čitanje u nastavi (školska lektira) i samostalno, kod kuće (domaća lektira).

ŠKOLSKA LEKTIRA

Tekstovi u bukvaru za čitanje i razumevanje pročitanog

Desanka Maksimović, "Prvak"

Dušan Radović, "Srećna Nova godina"

Branislav Cvetković: "Simina azbuka"

Pero Zubac, "Dobar drug ti vredi više"

Narodna priča, "Sveti Sava i đaci"

Jovan Jovanović Zmaj, "Zimska pesma"

Tekstovi u čitanci

Poezija

Narodna pesma, "Ja sam čudo video"

Desanka Maksimović, "Hvalisavi zečevi"

Gvido Tartalja, "Kitova beba", "Mravi", "Postelja za zeku" - objedinjeno

Branko Ćopić, "Ježeva kućica" (čitanje u nastavcima)

Ljubivoje Ršumović, "Deset ljutih gusara"

Duško Trifunović, "Dva jarca"

Stevan Raičković, "Crtanka"

Voja Carić, "Proleće"

Himna "Bože pravde" (odlomak)

Proza

"Golub i pčela"

"Lisica i gavran", po Ezopu

"Dva jarca", "Dve koze", po Dositeju Obradoviću

Lav Nikolajevič Tolstoj, "Dva druga"

Dragan Lukić, "Joca vozi trolejbus"

Dušan Radović, "Priča o malom prstu"

Vlada Stojiljković, "Kako sam kupio kišobran"

Izbor iz autorskih zagonetki (Desanka Maksimović, *Zagonetke lake za prvake đake*, zagonetke Grigora Viteza i Brane Cvetkovića)

Dramski tekstovi

Dušan Radović, *Tužibaba*

Aleksandar Popović, *Neće uvek da bude prvi*

Bora Oljačić, *Prvi dan u školi*

Ljubiša Đokić, *Pobuna igračaka*

Popularni i informativni tekstovi

Milan Šipka, "Bukvar"

Izbor iz ilustrovanih enciklopedija i časopisa za decu o značajnim ličnostima srpskog jezika, književnosti i kulture (Sveti Sava, Vuk Stefanović Karadžić, znamenita ličnost naše škole i dr.)

DOMAĆA LEKTIRA

Jovan Jovanović Zmaj, izbor iz poezije za decu ("Volim", "Pačija škola", "Materina maza", "Kupanje" i druge po izboru)

Izbor iz basni ("Cvrčak i mravi", "Lisica i roda", "Lav i miš" i druge po izboru)

Izbor iz slikovnica za decu.

Deo lektire su i tekstovi namenjeni za vežbanje čitanja i razumevanje pročitanog i preporučuje se da se nađu u bukvaru, odnosno početnici. Ovi tekstovi čitaju se u prvom polugodištu, a njihova obrada predstavlja razumevanje pročitanog, shvatanje činjenica iznetih u tekstu i njihovo povezivanje, ali i osnovno upoznavanje prirode književnosti same. **Veštinačitanja i razumevanja pročitanog** izgrađuje se postepeno kroz školovanje i sa tim se započinje od prvog razreda. Učenici slušaju i čitaju književne i neknjiževne tekstove, a učitelj, nakon čitanja svakog teksta postavlja pitanja u vezi sa pročitanim. Sve ovo ostvaruje se i u okviru oblasti Jezička kultura. Vođeni pitanjima o pročitanom sadržaju, učenici razvijaju sposobnost da kao odgovore formulišu rečenice i kraće govorne iskaze, zavisno od individualnih sposobnosti. Učenici usvajaju nove reči i bogate svoj rečnički fond čitajući različite tekstove, književne i neknjiževne. Kako bi razumeli tekst, učenici se podstiču da izdvoje nepoznate i manje poznate reči i izraze u tekstu i da traže objašnjenje u čitanci, od vršnjaka ili učitelja.

Tekstovi u čitanci se obrađuju u drugom polugodištu, kada učenici već znaju da čitaju i pišu i kada se ove sposobnosti dalje izgrađuju i usavršavaju. Tada se pored čitanja i osnovnog razumevanja teži i književnoj analizi prilagođenoj mogućnostima učenika, u skladu sa osnovnim ciljevima nastave srpskog jezika i ishodima učenja.

Književna dela su u spisku školske lektire razvrstana na poeziju, prozu i dramske tekstove i učenici treba da uoče njihovu formalnu različitost (stih - proza - tekst pisan po ulogama), i na intuitivnom nivou neke od njihovih osnovnih genoloških karakteristike (na primer, odsustvo

fabule u lirskom delu, ritmičnost stihova ili nizanje događaja u epskom i dramskom delu). Pojmove zadate programom (pesma, priča, basna, zagonetka i drugo) učenik treba da poznaje na nivou imenovanja i kroz izdvajanje njihovih elementarnih karakteristika.

Poezija kao odeljak u programu obuhvata pesme i književnoteorijske pojmove. Učenik treba da imenuje stih i strofu i razume osnovnu razliku između njih, te da prepozna pesmu na osnovu grafičke strukture i razlikuje je od priče (basne) i dramskog teksta. Čitanjem lirskih pesama učenici postupno uočavaju doživljavaju melodičnost i uče kako da pesme izražajno čitaju, a pojedine i recituju. Takođe, učenik treba da razlikuje osnovni ton u pesmama, da se na drugačiji način čita, recituje ili peva pesma u kojoj preovlađuje šaljiv ton od himne ili, na primer, pesme u kojoj se opisuje priroda. U prvom razredu obrađuje se, na nivou osnovnog razumevanja, deo teksta državne himne "Bože pravde" koji se najčešće izvodi na različitim svečanostima (prve dve strofe i poslednja dva stiha poslednje strofe). Ovim sadržajem ostvaruje se i lepa veza sa nastavom muzičke kulture i sveta oko nas.

Prozu u programu za prvi razred čine jednostavni, kratki tekstovi, zasnovani na hronološkom nizanju događaja, te učenik treba da odredi gde se i kada dešava radnja, šta je glavni događaj, i da razume uzročno-posledični raspored događaja, odnosno da uvidi šta se u fabulativnom toku desilo prvo, šta sledeće, šta je prethodilo nekom događaju, a šta iz njega sledi. Učenik treba da prepozna i imenuje žanr basne kao priče sa prenesenim značenjem (bez uvođenja pojma alegorije), da shvata da su u basnama likovi životinje, ali da one ne govore o svetu životinja i opstanku u prirodi, već da govore o ljudima, njihovim osobinama i svetu u kom živimo. Konačno, učenik treba da bude u stanju da razume preneseno značenje basne i izdvoji njenu pouku. Pošto se u ovom uzrastu integralni tekst basne neretko adaptira, skraćuje, u ishodima nisu navedeni strukturni žanrovski elementi basne (fabula i pouka), pogotovo što pouka u narodnoj basni i kod nekih autora nije izdvojena.

Zagonetke su kratka jezičko-značenjska forma i u prvom razredu za obradu su predviđene autorske zagonetke. Važno je da učenik prepozna zagonetku kao zasebnu književnu vrstu, da razume načine odgonetanja i njeno značenje. Takođe, na intuitivnom nivou da shvata preneseno značenje zagonetke i razume vezu između zagonetke i odgonetke (čak i kada je sam ne odgonetne). Za učenike zagonetka i zagonetanje treba da predstavlja jezičku i misaonu zabavnu igru, u kojoj je sam proces odgonetanja znatno važniji od otkrivanja tačne odgonetke.

Drama kao književni rod veoma je zanimljiv učenicima prvog razreda. Učenici uočavaju formu dramskog teksta, baš kao i formu poezije i proze, odnosno, na osnovu grafičkog izgleda već jasno razlikuju ovaj književni rod. U prvom razredu je dovoljno da shvate da je dramski tekst napisan po ulogama i da se obično izvodi u pozorištu, da razlikuju reči koje izgovaraju likovi od reči u zagradama. Ne treba uvoditi pojmove *lica* i *didaskalije*, već ove elemente teksta objašnjavati

opisno. U prvom razredu, učenici se upoznaju i sa kratkom lutkarskom formom i iskazuju utiske o odgledanom scenskom izvođenju.

Tokom čitanja i obrade dramskih tekstova za decu učenici se motivišu na čitav niz stvaralačkih aktivnosti koje nastaju povodom dela (scenski nastup, dramska igra, lutkarska igra, dramski dijalozi, gledanje dečje pozorišne predstave, komentarisanje dramatizovanih odlomaka). Scenski se izvode dramski tekstovi iz školske lektire i dramatizovani tekstovi. Učenici se podstiču da učestvuju u scenskom izvođenju teksta i to: dramskim tekstovima, scenskim igrama, igrama uloga ili oživljavanjem lutke. Od velikog je značaja njihovo učestvovanje u dramskim igrama koje podrazumeju ohrabrivanje govornih improvizacija i primenu scenske lutke. Pritom učenici usvajaju i pravila ponašanja u pozorištu u okviru vaspitnog delovanja škole.

Sticanju čitalačkih navika znatno doprinosi i čitanje **domaće lektire**. U prvom razredu časovi domaće lektire realizuju se u drugom polugodištu, kada se učenici osposobljavaju da samostalno čitaju dela iz ovog korpusa. Pošto su u prvom razredu u pitanju zbirke (pesama Jovana Jovanovića Zmaja, kao i basni), korisno je (ali nije nužno) da se u čitanci nađe neki tekst iz tih zbirki kojim bi učitelj najavio rad na domaćoj lektiri i kojim bi se učenici motivisali za dalje čitanje većeg broja tekstova u zbirci ili cele zbirke. Važno je da učenici čitaju knjige, zbirke pesama, priča, basni i da stvaraju ličnu biblioteku, te je dobro da se izdavači interesuju za objavljivanje kompleta lektire za svaki razred. Izbor iz slikovnica za decu treba praviti u odnosu na postojeći fond u školskoj, mesnoj ili odeljenjskoj biblioteci. Bitna odlike domaće lektire jeste samostalno čitanje i pripremanje učenika za čas po usmerenim zadacima. Neophodno je blagovremeno najaviti čitanje domaće lektire kako bi učenici na vreme nabavili knjigu. Važno je da učitelj istovremeno podeli i zadatke za usmereno čitanje kako bi učenici već prilikom prvog čitanja pratili tekstove prema datim zadacima.

U programu za prvi razred javlja se i pojam **čitanje u nastavcima** što predstavlja čitanje teksta na više časova, u nekoliko dana. Prilikom organizacije ovakvog čitanja potrebno je odabrati pogodno mesto za prekid, mesto koje kod učenika izaziva znatiželju i iščekivanje za dalje čitanje. Nakon prekida ili pre čitanja nastavka, mogu se ispitati i učenička predviđanja daljih događaja. Čitanje teksta u nastavcima izvodi se na primeru *Ježeve kućice* Branka Ćopića, što podrazumeva da učitelj, prema planu koji sam osmisli i odgovarajućom dinamikom, čita deo po deo Ćopićevog teksta i razgovara sa učenicima o pročitanom na nekoliko planiranih časova motivišući ih da delo čitaju i sami.

Ukoliko tekstove prati odrednica **objedinjeno**, to znači da se ta dela u udžbenicima nalaze na jednoj ili na povezanim stranama i da se čitaju i obrađuju na jednom času. U ovom programu to se čini kod pesama Gvida Tartalje koje su kratke, sadržinski i tematski veoma slične te ih je moguće obraditi za jedan školski čas.

Zavisno od situacije u odeljenju, uslova rada u školi i nastavnih potreba, učitelj može da proširuje navedene spiskove školske i domaće lektire dodatnim tekstovima, uz uslov da pri tome vodi računa o njihovoj idejno-estetskoj vrednosti, primerenosti uzrasnim mogućnostima učenika i potrebama savremene nastave maternjeg jezika. Ukoliko učitelj raspolaže dovoljnim fondom časova za nastavu književnosti, može samostalno ili u dogovoru sa učenicima da bira ove tekstove. Isto tako je važno da ima uvid u ono što učenici sami, po sopstvenom izboru, čitaju kod kuće i da o tome sa njima povremeno vodi razgovore o pročitanom štivu.

Pored književnih, u školskoj lektiri se nalaze i **neknjiževni tekstovi**, koji se takođe koriste za usavršavanje čitanja i pisanja, kao i za upoznavanje znamenitih ličnosti naše kulture i tradicije. Učenici se, uz pomoć učitelja, osposobljavaju da čitaju i razumeju sadržaj tekstova, pronalaze i povezuju informacije u njima.

Programom se predviđa da se sistematično i postupno usvajaju sledeći **književnoteorijski pojmovi**:

- pesma;

- stih;

- strofa;

- priča;

- događaj; mesto i vreme zbivanja;

- književni lik - izgled, osnovne osobine i postupci;

- dramski tekst za decu;

- basna;

- zagonetka.

Kako se radi o specifičnom uzrastu učenika, važno ih je postepeno uvoditi u osnovne pojmove o književnosti. Usvajanje književnih pojmova ne podrazumeva učenje definicija, već njihovo imenovanje i opisno obrazlaganje pojma, kao i uočavanje njegove uloge u tekstu.

Uz aktivno slušanje, a potom i samostalno čitanje jednostavnih književnih i ostalih vrsta tekstova učenici se osposobljavaju i da sadržaje dovode u vezu sa ilustracijama i fotografijama, koje prate književni, popularni i informativni tekst. Takođe, potrebno je da učenici razlikuju osnovne delove teksta i knjige: naslov, ime autora, sadržaj. Učenici do kraja prvog razreda treba da znaju da koriste čitanku i snalaze se u njenim sadržajima.

U nameri da se učenici od prvog razreda navikavaju na čitanje lektire u obaveznom i slobodnom izboru, uspostavlja se saradnja sa školskim bibliotekarom. Takođe, nekoliko časova se tokom godine može realizovati u školskoj biblioteci. Poželjno je da učitelj zajedno sa učenicima organizuje odeljenjsku biblioteku jer se tako unapređuje samostalno čitanje učenika kao i briga o očuvanju knjiga. Ovakvo korišćenje i razmena knjiga podrazumeva jedan deo u učionici sa policama ili, sasvim jednostavno, sa raznobojnim kutijama ili plastičnim korpama u kojima su knjige i slikovnice koje učenici donose od kuće nakon čitanja i ostavljaju drugima za dalja čitanja i pozajmljivanja. Tako uče da je stvaranje jedne kolektivne biblioteke važno, da kroz razmenu knjiga i upoznavanjem istih sadržaja stvaraju svoju malu zajednicu, uče da pravilno koriste i čuvaju knjige. To je uvek dobar kutak da se u njemu provede odmor ili neki drugi trenutak slobodnog vremena.

Slikovnice i časopisi za decu su izuzetno važno štivo za učenike prvog razreda. Prilikom izbora slikovnica treba voditi računa o adaptaciji teksta, tematici, porukama i ilustracijama. Mogu se koristiti časopisi iz fonda školske ili odeljenjske biblioteke. Učenike treba upoznati sa formom časopisa, sa njihovim najrazličitijim sadržajima - književnim tekstovima, učeničkim radovima, kvizovima, jezičkim igrama, stripovima i drugo. Ovi sadržaji uglavnom ne zastarevaju i zato se u nastavi mogu koristiti i stari dečji časopisi, koji više ne izlaze, ali koje učenici imaju u ličnim (porodičnim), školskim i drugim bibliotekama.

JEZIK

U nastavi Jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim srpskim jezikom. Otuda zahtevi u ovom programu nisu usmereni samo na jezička pravila i gramatičke norme već i na njihovu funkciju.

Gramatika

Osnovni programski zahtev u nastavi gramatike jeste da se učenicima jezik predstavi i tumači kao sistem u svim predmetnim oblastima. Nijedna jezička pojava ne bi trebalo da se izučava izolovano, van konteksta u kojem se ostvaruje njena funkcija.

U okviru svih predmetnih oblasti (Početno čitanje i pisanje, Književnost, Jezička kultura) učenici zapažaju jezičke pojave bez njihovog imenovanja. Tako se postavlja osnova za proširivanje jezičkih sadržaja u starijim razredima.

Potrebno je ukazivati na razlikovnu funkciju glasa u okviru reči (npr. đak, džak). Tako se posredno skreće pažnja na važnost pravilnog pisanja slova, odnosno pravilnog izgovaranja glasova.

Elementarne osnove iz gramatike učenici stiču uočavajući reč kao jezičku jedinicu između glasa i rečenice. Reči treba uočavati i izolovano i u okviru rečenice. U pisanju treba skrenuti pažnju na

to da je reč u rečenici odvojena belinama sa obe strane, a u govoru učitelj treba da naglasi pravilan akcenat neke reči (ukoliko je učenici pogrešno izgovaraju).

Rečenice treba uočavati, kad god je to moguće, u okviru teksta. U pisanju posebno treba skrenuti pažnju na to da rečenice počinju velikim slovom i završavaju se tačkom, znakom pitanja ili znakom uzvika (na ovaj način se povezuju gramatika i pravopis). Kada se rečenica izgovara, učenicima se skreće pažnja na njenu intonaciju, naročito ako se radi o pitanju.

Pravopis

Pravopisna pravila učenici savladavaju putem sistematskih vežbanja. Ova vežbanja treba da budu raznovrsna i treba ih organizovati što češće.

U okviru pravilne upotrebe velikog slova potrebno je obraditi pisanje vlastitih imena, prezimena i nadimaka, i to u izolovanim primerima i u okviru rečenice. Kada je u pitanju ime škole koju učenici pohađaju, treba da budu osposobljeni da ga samostalno pravilno prepišu. Takođe, potrebno je učenike osposobiti da pišu veliko slovo na početku rečenice i odgovarajući interpunkcijski znak na kraju (tačku, znak pitanja ili znak uzvika).

JEZIČKA KULTURA

Oblast Jezička kultura obuhvata razvijanje osnovne pismenosti učenika, odnosno usavršavanje **govorenja**, **slušanja**, **čitanja** i **pisanja**. Ove četiri programske podoblasti usmerene su na negovanje kulture govora, pismenog izražavanja, bogaćenje rečnika i razvijanje komunikativnih sposobnosti učenika. U nastavi se podoblasti preklapaju, pa se tako i metodički sadržaji zajednički postavljaju. Nastavni rad u oblasti *Jezička kultura* realizuje su u prožimanju sa drugim oblastima predmeta, kao i kroz samostalne nastavne jedinice.

Govorenje se razvija kroz razgovor, čitanje i bogaćenje rečnika, usmeno izražavanje i recitovanje i izgovaranje napamet naučenih tekstova. Učenici se upoznaju sa osnovnim načelima komunikacije, kroz slobodni, odnosno društveni razgovor, gde primenjuju i koriste forme učtivog obraćanja. U vođenom razgovoru o tekstu ili o određenoj temi, učenici odgovaraju na pitanja, postavljaju pitanja, iznose svoja mišljenja i stavove. U toku razgovora potrebno je upućivati učenike da se izražavaju potpunim rečenicama, da prenesu komunikativnu poruku i svoje mišljenje. Bogaćenje rečnika učenika ostvaruje se tako što oni usvajaju nove reči i nova značenja iste reči prvenstveno iz pravilnog govora, kao i kroz slušanje i čitanje književnih i neknjiževnih tekstova. Učenici se upućuju da reči upotrebljavaju u odgovarajućem kontekstu i pravilno se izražavaju u svakodnevnom govoru.

Usmeno izražavanje se realizuje vođeno, kroz govorne vežbe, uz pomoć datog ili zajedničkog plana. Plan pomaže učenicima da osmisle sadržinu govora, ali ne treba sputavati one koji mogu da govore samostalno sa individualnim planom, pa i bez njega. Preporučeni oblici jesu:

prepričavanje, pričanje i opisivanje. Usmeno se prepričava kraći tekst iz bukvara, čitanke, časopisa za decu, ilustrovanih enciklopedija. Vrste pričanja obuhvataju pričanje o slici ili po nizu slika, po zadatim rečima (odrednicama) i o doživljajima. Opisuju se godišnja doba, predmeti i bića. Učenici se podstiču da napamet govore kraće književne tekstove u funkciji pravilnog govora, bogaćenja rečnika i stvaralačkog izražavanja. Govore se napamet naučene odabrane pesme, uz uvođenje učenika u pravila recitovanja. Takođe, mogu se napamet naučiti i govoriti kratki odlomci iz priča i delovi dramskog teksta (govor lica). Zato treba pažljivo odabrati šta će učenici učiti napamet, a neki od kriterijuma su umetnička vrednost teksta i njegova prilagođenost uzrastu.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pažljivo i kulturno slušaju sagovornike. U nastavnom kontekstu učenici slušaju šta drugi govore, razumeju osnovni sadržaj odslušanog i to potvrđuju reprodukovanjem slušne poruke. Pažljivo slušanje praktikuje se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacione igre). Igre za razvijanje slušne pažnje izvode se u nastavnom kontekstu: pažljivo slušanje sa zadatkom, na primer, Prepoznaj ko govori, Slušaj kako govorim (tiho, brzo), Čujem glas t. Učenici slušaju čitanje raznovrsnih tekstova i na različite načine pokazuju da su ih razumeli tako što reprodukuju informacije iz njih.

Pošto se završi nastava početnog čitanja i pisanja, nastavlja se rad na samostalnom **pisanju** i čitanju. Učenici pismeno odgovaraju na jednostavna pitanja o sopstvenom iskustvu, bićima, predmetima, pojavama, slikama, kao i na pitanja o književnom i neknjiževnom tekstu. Takođe, zapisuju naslov slike ili naslove slika u nizu kao i samostalne ili povezane rečenice na osnovu njih. Učenje samostalnog pisanja teksta počinje spajanjem više rečenica u celinu. Prema svojim sposobnostima učenik će napisati dve, tri povezane rečenice ili kraći tekst. Učenici pišu o svom iskustvu, o doživljaju, o slici ili po nizu slika. Preporučuje se vođeno pismeno prepričavanje kraćeg teksta i to, prvo, u vidu odgovora na data pitanja (plan sa pitanjima), potom, uz pomoć prostog plana teksta.

Diktat spada u vežbe slušanja i pisanja, gde se razvija jezičko povezivanje izgovorene i zapisane reči. Preporučene vrste su: diktat kao jednostavna vežba za unapređivanje pisanja, diktat sa predusretanjem grešaka i izborni diktat.

U pisanju se primenjuju naučena pravopisna pravila. Potrebno je da se pravopis dosledno primenjuje već u periodu početnog čitanja i pisanja. Učenici se upućuju i da biraju adekvatne reči, upotrebljavaju nove reči i izraze.

Čitanje se uvežbava na delima školske i domaće lektire i na drugim književnim i neknjiževnim tekstovima. Učenici čitaju udžbeničke i vanudžbeničke nelinearne tekstove i tekstove sa praktičnom namenom. Potrebno je praktikovati sledeće vrste čitanja: glasno čitanje (celog teksta, štafetno, fleksibilno, dramskog teksta po ulogama); tiho čitanje (*u sebi*). Razumevanje

teksta pokazuje se pronalaženjem, reprodukovanjem i povezivanjem osnovnih informacija eksplicitno datih u tekstu, pomoću podsticaja ili pitanja. Takođe, usmeravaju se da povežu ilustracije ili fotografije koje idu uz tekst koji čitaju.

Sticanju čitalačkih navika doprinosi odlazak učenika u biblioteku i uspostavljanje saradnje sa bibliotekarom. Potrebno je da učenici znaju kako da se ponašaju u biblioteci, na koji način se pozajmljuju, čuvaju i vraćaju knjige.

Jezička kultura učenika neguje se kroz **jezičke vežbe** kao i realizacijom **jezičkih igara**. Ove aktivnosti mogu se organizovati kao samostalni čas ili u okviru drugih predmetnih oblasti. Jezičke vežbe realizuju se tako da doprinose bogaćenju rečnika i unapređivanju jezičkog izraza učenika. Posebno su pogodne fonološke, leksičke i sintaksičke vežbe. Na kraju vežbanja, potrebno ih je uključiti u širi kontekst, na primer, leksičke u sintaksičke. Jezičke igre ne treba mešati sa jezičkim vežbama i važno je organizovati ih kao zabavne aktivnosti. To mogu biti razgovorne ili situacione, odnosno stvarnosne situacije, na primer, razgovor u prodavnici, razgovor kod lekara. Takođe, mogu se odabrati i premetaljke, rebusi, palindromi, dopunjalke, jednostavne ukrštene reči. Sve jezičke vežbe i igre mogu se realizovati u okviru jednog celog časa ili kao njegov deo. Vrste jezičkih vežbi i igara potrebno je odabrati prema interesovanjima učenika ili u kontekstu nastavnog sadržaja.

STRANI JEZIK

Cilj nastave i učenja *stranog jezika* jeste da učenik usvajanjem funkcionalnih veština i znanja o jezičkom sistemu i kulturi razvije komunikativnu kompetenciju i opštu, funkcionalnu i digitalnu pismenost i osposobi se za usmenu, pisanu i multimodalnu komunikaciju; izgradi svest o poštovanju kulturnih i individualnih različitosti, formira kritičko mišljenje i vrednosne stavove, unapređuje kreativnost i strategije učenja i rada u kontekstu celoživotnog učenja.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**2 časa**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja

- izgovori s relativnom tačnošću većinu glasova, glasovnih kombinacija, intonacijskih i ritmičkih shema ciljnog jezika; - ponovi govor nastavnika i jezičke sadržaje iz autentičnih (audio i audio-vizuelnih) izvora, poštujući većinu najjednostavnijih artikulacijskih, intonacijskih i prozodijskih pravila; - izražajno recituje imitativno uvežbane kratke (rimovane) stihove i najkraće poetske forme;	**Fonetsko-fonološki i artikulacijsko-prozodijski jezički elementi**
- razume globalni sadržaj najjednostavnijih recitacija, pesmica i priča za decu, uz verbalna i neverbalna pojašnjenja nastavnika; - koristi ograničeni spektar najfrekventnijih, uzrasno adekvatnih i komunikaciono primerenih napamet naučenih leksičkih celina i fraza na poznate teme, iz domena ličnog iskustva.	**Osnove audiranja (aktivnog slušanja)** **Najosnovnija usmena produkcija**
- razume najjednostavnije pozdrave prilikom sastajanja i rastajanja i reaguje na njih koristeći prikladna verbalna i/ili neverbalna sredstva; - uputi najjednostavnije pozdrave prilikom sastajanja i rastajanja; - prepozna najosnovnija pravila učtivosti prilikom pozdravljanja i otpozdravljanja;	**Pozdravljanje i otpozdravljanje**
- razume najjednostavnije izraze koji se odnose na predstavljanje sebe i drugih; - predstavi sebe i druge koristeći najosnovnija jezička sredstva; - razume najjednostavnija pitanja lične prirode i odgovori na njih koristeći prikladna verbalna i/ili neverbalna sredstva; - postavi najosnovnija pitanja lične prirode;	**Predstavljanje sebe i drugih** **Pružanje najosnovnijih informacija o sebi** **Razmena najosnovnijih informacija lične prirode**
- razume najjednostavnija, kratka i poznata uputstva i naloge uz eventualnu vizuelnu podršku i/ili gestikulaciju i reaguje na njih; - uputi kratka i najosnovnija imitativno usvojena uputstva;	**Razumevanje najosnovnijih uputstava i naloga i reagovanje na njih**

	Upućivanje najosnovnijih uputstava i naloga
- razume kratke, najjednostavnije formulisane pozive za učešće u zajedničkoj aktivnosti i reaguje na njih koristeći prikladna verbalna i/ili neverbalna sredstva; - uputi pozive za učešće u zajedničkoj aktivnosti i reaguje na pozive koje dobija od drugih, koristeći najosnovnija jezička sredstva i modele učtivosti u poznatom i uvežbavanom kontekstu;	**Razumevanje najosnovnijih poziva za učešće u zajedničkoj aktivnosti i reagovanje na njih** **Upućivanje najosnovnijih poziva za učešće u zajedničkoj aktivnosti**
- razume najjednostavnije formulisane molbe, izraze zahvalnosti i izvinjenja u uzrasno primerenim komunikativnim situacijama i reaguje na njih koristeći prikladna verbalna i/ili neverbalna sredstva; - uputi najjednostavnije molbe, izraze zahvalnosti i izvinjenja koristeći najosnovnije modele učtivosti;	**Razumevanje najosnovnijih molbi, izraza zahvalnosti i izvinjenja i reagovanje na njih** **Upućivanje najosnovnijih izraza zahvalnosti i izvinjenja**
- razume najjednostavnije izraze koji se koriste prilikom čestitanja rođendana i najznačajnijih praznika; - odgovori na čestitanje koristeći najosnovnija verbalna i/ili neverbalna sredstva; - uputi najjednostavnije izraze čestitanja u poznatim i uvežbavanim situacijama koristeći najosnovnije modele učtivosti;	**Razumevanje najosnovnijih izraza čestitanja i reagovanje na njih** **Upućivanje najosnovnijih izraza čestitanja**
- razume nazive stvari, mesta i bića iz poznatog, uvežbavanog i uzrasno primerenog tematskog spektra; - razume najjednostavnije iskaze u vezi s najosnovnijim karakteristikama stvari, bića i mesta iz poznatog, uvežbavanog i uzrasno primerenog tematskog spektra; - imenuje stvari, mesta i bića iz poznatog, uvežbavanog i uzrasno primerenog tematskog spektra; - navede najosnovnije karakteristike stvari, bića i mesta iz poznatog, uvežbavanog i uzrasno primerenog tematskog spektra koristeći najjednostavnija jezička sredstva;	**Razumevanje najjednostavnijih iskaza u vezi s karakteristikama stvari, bića i mesta** **Imenovanje stvari, mesta, bića i njihovih najosnovnijih karakteristika**
- razume uobičajene, poznate i uvežbavane izraze u vezi sa osnovnim potrebama, osetima i osećanjima, iskazane	**Razumevanje najosnovnijih izraza ličnih potreba, oseta i osećanja i**

najjednostavnijim jezičkim sredstvima; - reaguje na uobičajene, poznate i uvežbavane izraze u vezi sa osnovnim potrebama, osetima i osećanjima, koristeći prikladna verbalna i/ili neverbalna sredstva kojima iskazuje podršku i empatiju; - izrazi najosnovnije potrebe, osete i osećanja koristeći uobičajena, poznata i uvežbavana jezička sredstva;	**reagovanje na njih** **Iskazivanje najosnovnijih ličnih potreba, oseta i osećanja**
- razume najjednostavnije iskaze u vezi s položajem stvari i bića u prostoru; - traži i pruži najjednostavnija obaveštenja u vezi s položajem u prostoru koristeći poznata, uvežbavana jezička sredstva;	**Razumevanje najjednostavnijih iskaza u vezi s položajem u prostoru** **Iskazivanje najosnovnijih položaja u prostoru**
- razume najjednostavnije iskaze u vezi s pripadanjem i posedovanjem i po potrebi reaguje na njih; - formuliše najosnovnije iskaze u vezi s pripadanjem i posedovanjem koristeći poznata, uvežbavana jezička sredstva;	**Razumevanje najjednostavnijih iskaza u vezi s pripadanjem i posedovanjem** **Izražavanje pripadanja i posedovanja**
- razume najjednostavnije formulisane iskaze kojima se izražava dopadanje i nedopadanje; - izrazi dopadanje i nedopadanje koristeći najosnovnija, poznata i uvežbavana verbalna i/ili odgovarajuća neverbalna sredstva.	**Razumevanje najjednostavnijih iskaza u vezi s dopadanjem i nedopadanjem** **Izražavanje dopadanja i nedopadanja**

JEZIČKE AKTIVNOSTI

Jezičke aktivnosti na ranom uzrastu podrazumevaju prevashodno audiranje (aktivno slušanje), ponavljanje sadržaja i interakciju između učenika i nastavnika.

Nastavnicima se posebno preporučuju sledeće aktivnosti za rad sa učenicima:

- Reagovanje na usmeni podsticaj sagovornika (nastavnika, vršnjaka i dr.), kao i na druge stimuluse - vizuelne (slike, postere, fleškartice, animacije) i auditivne (onomatopeje, zvučne efekte, muziku).

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih tekstova u kojima sagovornici uspostavljaju kontakt pri susretu i predstavljaju se; predstavljanje sebe i drugih osoba, prisutnih i odsutnih, najjednostavnijim jezičkim sredstvima.

- Slušanje naloga i uputstava i reagovanje na njih; davanje kratkih, najjednostavnijih uputstava (komunikacija u učionici - uputstva i nalozi koje razmenjuju učesnici u nastavnom procesu, uputstva za igru i slično).

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih poziva na zajedničku aktivnost i reagovanje na njih (poziv na rođendan, igru, druženje); upućivanje i prihvatanje ili odbijanje poziva na zajedničku aktivnost upotrebom najjednostavnijih verbalnih i odgovarajućih neverbalnih sredstava komunikacije (npr. klimanje/odmahivanje glavom, osmeh, pokret rukom).

- Slušanje najjednostavnijih iskaza kojima se izražava molba, zahvalnost i izvinjenje, traži pomoć ili obaveštenje.

- Upućivanje najjednostavnijeg odgovora na iskazanu molbu, zahvalnost i izvinjenje, verbalnim i/ili neverbalnim sredstvima (mimika, gestovi); izražavanje molbe, zahvalnosti i izvinjenja najjednostavnijim jezičkim sredstvima.

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih ustaljenih izraza kojima se čestita praznik, rođendan; reagovanje na upućenu čestitku i upućivanje kratkih i najjednostavnijih prigodnih čestitki.

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih iskaza koji se odnose na broj, boju, oblik i dimenzije stvari, bića i mesta; formulisanje kratkih, najjednostavnijih karakteristika stvari, bića i mesta u vezi s njihovim brojem, bojom, oblikom, dimenzijama.

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih iskaza u vezi sa potrebama, osetima, osećanjima; saopštavanje sopstvenih potreba, oseta i osećanja najjednostavnijim jezičkim sredstvima, kao i empatično reagovanje na tuđa.

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih tekstova kojima se opisuje položaj u prostoru; traženje i pružanje informacija o položaju u prostoru najjednostavnijim jezičkim sredstvima.

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih tekstova u kojima se izražava pripadanje i posedovanje i reagovanje na njih; iskazivanje pripadanja i posedovanja najjednostavnijim jezičkim sredstvima.

- Slušanje kratkih, najjednostavnijih tekstova u kojima se izražava dopadanje i nedopadanje i reagovanje na njih; iskazivanje dopadanja i nedopadanja najjednostavnijim jezičkim sredstvima.

Preporučuje se da se aktivnosti slušanja u što većoj meri zasnivaju na autentičnim uzrasno primerenim audio i audio-vizuelnim izvorima, i po potrebi, obuhvataju i (horsko) ponavljanje sadržaja. Na taj način, učenici ne samo da usvajaju nove reči i izraze već i aktivno uvežbavaju izgovor reči i izraza, rečenični ritam i intonaciju.

TEMATSKE OBLASTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA U PRVOM I DRUGOM RAZREDU

Napomena: Tematske oblasti su okvirne i prilagođavaju se dinamici nastavnog procesa i ciljnoj grupi, iste su za sve jezike, prožimaju se i nadograđuju u prvom i drugom razredu osnovnog obrazovanja i vaspitanja. U drugom razredu obnavljaju se i proširuju lingvistička znanja, navike i umenja, kao i ekstralingvističke predstave u vezi sa određenom temom. Teme se obrađuju u skladu sa interesovanjima i potrebama učenika, pri čemu se imaju u vidu savremeni tokovi u nastavi stranih jezika, tako da svaka tema predstavlja konkretan situacioni kontekst prilagođen uzrastu dece.

1. Dete i njegov svet

Lični identitet: ime, prezime, uzrast.

Fizički izgled: delovi tela, fizičke karakteristike.

Životne navike: lična higijena; (zdrava) ishrana, obroci, omiljene namirnice; fizičke aktivnosti, sport, razonoda, hobiji.

Odeća: odeća, obuća, odevni dodaci.

Potrebe i osećanja: najosnovnije telesne potrebe i emocije.

Stambeni prostor: prostorije u domu, nameštaj, lične stvari.

Porodica i prijatelji: članovi uže i šire porodice, prijatelji.

2. Dete i njegovo neposredno okruženje

Škola: nastavnici, školski drugovi, školski prostor i pribor.

Svet prirode: biljke, životinje, kućni ljubimci, neživa priroda, vremenske prilike, očuvanje životne sredine.

Naselja: grad, selo, ulica, park, zgrade i institucije, prevozna sredstva.

3. Društvo, umetnost, stvaralaštvo

Srbija, moja domovina: osnovna obeležja.

Proslave i praznici: rođendani, najznačajniji praznici i proslave.

Književnost za decu: prilagođene bajke, priče, najjednostavnije poetske forme, strip (osim tradicionalnih pisanih formi, svi navedeni književni žanrovi mogu se obrađivati u multimodalnom obliku).

Bića iz mašte: vile i vilenjaci, patuljci, princeze i prinčevi, zmajevi.

Muzika: dečje pesme.

Igre za decu: društvene igre, igre u zatvorenom i na otvorenom prostoru, igre na času.

JEZIČKI SADRŽAJI

ENGLESKI JEZIK

Fonetika

Glasovni sistem

Intonacija

Imenice

Pravilna množina imenica

Zamenice

Lične zamenice u funkciji subjekta

Pokazne zamenice - *this, that*

Pridevi

Prisvojni pridevi

Brojevi

Osnovni brojevi (1-10)

Glagoli

The Present Simple Tense (*be, want, like*)

Have got za davanje opisa i izražavanje posedovanja

Modalni glagol *can* za izražavanje molbe i predloga

Imperativ

Predlozi

Osnovni predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - *in, on*

Prilozi

Osnovni prilozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - *here, there*

Upitne reči

Pitanja sa *Who/What/Where/How (old)*

Rečenica:

Potvrdna, odrična i upitna rečenica

ITALIJANSKI JEZIK

Fonetika

Glasovni sistem italijanskog jezika

Intonacija

Imenice

Vlastite i zajedničke imenice

Zamenice

Lične zamenice u funkciji subjekta: *io, tu, lui, lei, Lei*

Pridevi

Prisvojni pridevi: *mio, tuo, suo*

Opisni pridevi

Pokazni pridev *questo*

Brojevi

Osnovni brojevi (1-10)

Glagoli

Sadašnje vreme najfrekventnijih glagola

Zapovedni način glagola koji se koriste u učionici 2. lice jednine i množine

Modalni glagoli potere i volere u 1. i 2. licu jednine za izražavanje molbe i predloga

Predlozi

Osnovni predlozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa: *dietro, davanti*

Prilozi: *sì, no, bene, male, su, giù, qui, lì*

Upitne reči: *chi, che cosa, dove, come*

Rečenica

Potvrdna i odrična rečenica

Upitna rečenica

NEMAČKI JEZIK

Fonetika

Glasovni sistem

Intonacija

Imenice

Jednina i množina imenica (receptivno)

Zamenice

Lične zamenice u funkciji subjekta

Upotreba ličnih zamenica u nominativu

Upotreba ličnih zamenica u akuzativu. (receptivno)

Upotreba pokazne zamenice *das*

Pridevi

Upotreba prideva kao imenskog dela predikata uz glagol *sein*

Član

Upotreba određenog, neodređenog, negacionog, prisvojnog člana u nominativu (produktivno) i akuzativu(receptivno)

Upotreba posesivnog genitiva - produktivno

Izražavanje pripadnosti predlogom von + dativ (receptivno)

Brojevi

Osnovni brojevi (1-10)

Glagoli

Prezent slabih glagola i najfrekventnijih jakih glagola (*sein, haben, heißen, kommen, wohnen*, *lieben, spielen, essen, fahren...*)

Upotreba modalnih glagola u prezentu (*möchten, können, mögen*)

Imperativ

Imperativ - potvrdni i odrični oblici 2. lica jednine i množine

Predlozi i prilozi

Osnovni predlozi i prilozi za izražavanje položaja i prostornih odnosa - *hier, da, dort, in, auf*

Upitne reči

Upotreba upitnih zamenica i priloga (*Wer?Was?Wo?Woher? Wie?Wann?*)

Rečenice

Iskazna i upitna rečenica - položaj glagola/red reči

Upotreba negacione partikule *nicht*

Red reči u iskaznoj, upitnoj i uzvičnoj rečenici

RUSKI JEZIK

Fonetika s prozodijom

Glasovni sistem.

Intonacija.

Imenice

Vlastite i zajedničke imenice.

Akuzativ i lokativ s predlozima *в* i *на*.

Glagoli

Sadašnje vreme frekventnih glagola.

Zapovedni način frekventnih glagola.

Sadašnje vreme glagola *хотеть і любить.*

Bezlična upotreba glagola *нравиться.*

Pridevi

Rod, broj i slaganje s imenicama.

Zamenice i prilozi

Lične zamenice (nominativ, dativ, akuzativ): *я, мне, меня.*

Prisvojne zamenice: *мой, твой, наш, ваш.*

Upitne reči: *кто, как, сколько, где, куда.*

Pokazni prilog *это.*

Predikativi

Predikativ *можно.*

Brojevi

Osnovni brojevi (1−10).

Rečenica

Proste rečenice.

Bezlične rečenice.

Opšta negacija.

FRANCUSKI JEZIK

Fonetika

Glasovni sistem

Intonacija

Imenice

Rod imenica

Pridevi

Rod najfrekventnijih prideva koji se odnose na veličinu i boje

Upitni pridev *quel* u ustaljenim upitnim rečenicama

Determinanti

Određeni i neodređeni član (receptivno)

Partitivni član u najfrekventnijim izrazima koji se odnose na hranu (receptivno)

Osnovni brojevi (1-10)

Prisvojni determinanti (*mon/ma, ton/ta, son/sa*)

Zamenice

Nenaglašene lične zamenice u funkciji subjekta u jednini

Prezentativi (*c'est, il y a, voilà*)

Glagoli

Prezent indikativa najfrekventnijih pravilnih glagola u jednini

Prezent indikativa pomoćnih glagola *avoir* i *être* u jednini

Prezent indikativa nepravilnih glagola *faire, vouloir* u jednini (receptivno)

Prezent indikativa glagola *s'appeler* u jednini

Imperativ najfrekventnijih pravilnih glagola u jednini koji se koriste u učionici

Kondicional prezenta u 1. licu jednine glagola *vouloir* (receptivno)

Infinitivne konstrukcije s glagolom *aimer*

Prilozi

Potvrdni i odrični prilozi *oui/non*

Predlozi

Najfrekventniji predlozi *à, dans, sous, sur* (receptivno)

Rečenica

Uzvične rečenice

Totalno pitanje postavljeno intonacijom i upitnim izrazom *est-ce que* u najjednostavnijim pitanjima

Pitanja sa zamenicama *qui* i *que* u najjednostavnijim pitanjima (receptivno)

Najjednostavnija pitanja s *qu'est-ce que* i upitnim rečima *comment, où* (receptivno)

ŠPANSKI JEZIK

Fonetika:

Glasovni sistem španskog jezika

Imenice:

Vlastite i zajedničke imenice

Rod i broj imenica

Pridevi:

Opisni pridevi (rod i broj)

Slaganje prideva uz imenicu

Determinanti:

Posesivi *mi/mis, tu/tus, su/sus*

Demonstrativi *este, esta; aquel, aquella;* Neutrum *esto, aquello*

Osnovni brojevi do 10

Zamenice:

Lične zamenice u službi subjekta

Upitne zamenice *qué, quién, cuál, cómo, dónde, de dónde, cuántos (años)*

Glagoli:

Indikativ prezenta glagola *ser, estar, tener, llamarse, gustar, venir, vivir, beber, comer*

Glagol *poder* za izražavanje molbe i predloga

Imperativ (potvrdni oblici) u 2. licu jednine

Predlozi:

Predlozi za mesto *en, sobre*

Prilozi:

Prilozi za mesto *aquí, allí*

Afirmativno *sí*

Negativno *no*

Rečenica:

Potvrdna i odrična rečenica

Upitna rečenica (totalno i parcijalno pitanje)

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi

razred osnovne škole, i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Program predmeta strani jezik u prvom i drugom razredu osnovne škole usmeren je ka razvoju funkcionalnih znanja i zasniva se na komunikativno definisanim ishodima učenja, odnosno aktivnostima koje učenik uspešno realizuje koristeći strani jezik. Jezičke aktivnosti audiranja (aktivnog slušanja) i (raz)govora posmatraju se integrativno i organizuju uz primenu multimodalnih strategija, koje uključuju audio-vizuelne materijale, igru, pokret, ples, pantomimu, crtanje. Ove strategije kombinuju različite kanale prenosa značenja (reč, sliku, zvuk, pokret) i čine neodvojivu komponentu autentične komunikacije u nastavi stranog jezika za mlađi uzrast.

Treba imati u vidu da se ishodi razlikuju i ostvaruju različitom dinamikom, uz raznovrsne aktivnosti i načine rada. Stoga se prilikom planiranja nastave i učenja rukovodi upravo ostvarivanjem ishoda, a sadržajima udžbenika se pristupa selektivno i u skladu s predviđenim ishodima. S obzirom na to da je udžbenik samo pomoćno nastavno sredstvo koje ne određuje sadržaje predmeta, nastavnik upućuje učenike i na druge izvore informisanja, sticanja i razvijanja znanja i veština. Polazeći od ishoda, odnosno onoga što je učenik u stanju da ostvari u različitim vrstama i vidovima komunikacije (usmene, delimično i neverbalne), formalno i sadržinski centralnu poziciju programa zauzimaju upravo komunikativne funkcije (navedene u desnoj koloni gornje tabele - Tema i ključni pojmovi sadržaja). Na osnovu komunikativnih funkcija definisane su jezičke aktivnosti pomoću kojih se one mogu ostvariti, a koje uključuju postepeno usavršavanje sposobnosti razumevanja govora i interaktivnog usmenog izražavanja. Zahvaljujući cikličnoj i kontinualnoj koncepciji programa, komunikativne funkcije se prenose, usvajaju i uvežbavaju tokom čitavog obrazovnog ciklusa, s rastućim stepenom složenosti. Ishodi učenja, teme i ključni pojmovi definisani su kao opšte lingvističke kategorije te su formulacije identične za sve strane jezike. Kako bi se olakšala operacionalizacija ovih elemenata, dati su jezički sadržaji za svaki pojedinačni jezik, koji ilustruju najfrekventnije i uzrasno najadekvatnije mogućnosti verbalne recepcije i produkcije.

U komunikativno-interaktivnom pristupu nastavi jezik se posmatra prevashodno kao sredstvo sporazumevanja i interkulturnog komunikativnog delanja. Stoga je i program usmeren ka ishodima koji ukazuju na to šta je učenik u procesu komunikacije u stanju da razume i produkuje. Tabelarni prikaz obuhvata ishode i teme i ključne pojmove sadržaja, koji predstavljaju osnovne komunikativne funkcije, i pruža osnovu za planiranje nastave stranih jezika. Na osnovu ovog okvira, posebno su izdvojene jezičke aktivnosti koje osposobljavaju učenika da komunicira i koristi jezik u svakodnevnom životu, u privatnom, javnom ili obrazovnom domenu. Ovaj pristup zasniva se na doslednoj primeni sledećih smernica:

- Ciljni jezik koristi se u učionici u pažljivo osmišljenim kontekstima, u atmosferi saradnje i zajedništva; znanja učenika mere se jasno definisanim kriterijumima komunikativne i situacione primerenosti, pri čemu se uzor ne traži isključivo u izvornom govorniku;

- Primarni je fokus na razumevanju značenja jezičke poruke, uključujući njene (inter)kulturne, vaspitne i socijalne aspekte;

- Nastava je zasnovana na socijalnoj interakciji; rad u učionici i van nje organizuje se putem individualnih i grupnih aktivnosti ili aktivnosti u paru, koje uključuju rešavanje problema i izradu različitih zadataka u stvarnom i/ili virtuelnom okruženju, s jasno definisanim kontekstom, ciljem, ishodima i postupkom;

- Nastavnik ohrabruje i podstiče učenike da spontano usvajaju jezičke modele koristeći ih u uzrasno primerenim komunikativnim situacijama, bez gramatičkih objašnjenja;

- Učenici usvajaju jezički sadržaj svrsishodnim i osmišljenim učestvovanjem u komunikaciji, pri čemu se posmatraju kao odgovorni, kreativni i aktivni učesnici u nastavnom procesu;

- Nastavni materijali samo su jedan od izvora aktivnosti i trebalo bi da budu dopunjeni autentičnim dodatnim sadržajima;

- Projektni zadaci omogućavaju povezivanje s drugim nastavnim predmetima i podstiču kognitivni razvoj, kritičko mišljenje, kreativnost, motivaciju učenika, kao i njihovu međusobnu saradnju.

PREPORUČENE AKTIVNOSTI I TEHNIKE RADA

Tokom časa preporučuje se dinamično smenjivanje tehnika i aktivnosti, čije bi trajanje trebalo prilagoditi stepenu interesovanja i angažovanja dece. Učenici najbolje uče kada su aktivni učesnici u procesu učenja, tačnije kada istražuju, otkrivaju, primenjuju novo znanje i povezuju ga sa svakodnevnim životom. U nastavku slede predlozi aktivnosti i tehnika rada koje podstiču radoznalost, motivaciju, angažovanje, efikasnije usvajanje jezičkih sadržaja:

- Slušanje i reagovanje na uputstva nastavnika na stranom jeziku ili praćenje audio i video zapisa. Ovo podrazumeva aktivnosti kao što su: slušaj i pokaži, oboji, poveži, zaokruži, numeriši, pronađi, obeleži, kao i aktivnosti u vezi s radom u učionici, poput nacrtaj, iseci, otvori/zatvori svesku/knjigu i slično;

- Slušanje tekstova, pesmica i priča i izvođenje pokreta, gestova i pantomime, kao i kreiranje kratkih dramskih predstava. Pokret i dramske aktivnosti omogućavaju učenicima da uče spontano i interaktivno, jer podstiču kreativnost, komunikaciju i samopouzdanje. Oni čine učenje dinamičnijim i doprinose dugotrajnijem pamćenju;

- Mini-dijalozi, igranje uloga, simulacije. Ove i slične aktivnosti izvode se u parovima, manjim i većim grupama u skladu s datom komunikativnom situacijom;

- Uzrasno primerene igrovne aktivnosti u skladu s didaktičkim zahtevima u različitim fazama časa (za zagrevanje, razvijanje pažnje i koncentracije, jačanje motivacije, obradu ili uvežbavanje jezičke građe);

- Kvizovi (klasični, digitalni ili sa audio-vizuelnim sadržajem), aktivnosti s digitalnim bojankama, karticama, igrice u digitalnom formatu;

- Manuelne i projektne aktivnosti − izrada čestitki, predmeta, slikovnih postera, crteža i njihovo prezentovanje. Ove aktivnosti nisu samo sredstvo za kreativno izražavanje već imaju dublji uticaj na kognitivni, motorički, socijalni i emocionalni razvoj učenika.

STRATEGIJE ZA UNAPREĐIVANJE I UVEŽBAVANJE JEZIČKIH AKTIVNOSTI U PRVOM I U DRUGOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

Prednosti nastave stranog jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole u vezi su sa specifičnostima usvajanja jezika na ranom uzrastu. Važno je istaći da se rano usvajanje jezika ne zasniva na analitičkom procesu učenja. U prilog tome govori teza da učenici u tom dobu ne mogu shvatiti simboličke i apstraktne pojmove, kao i da sve do desete godine ne mogu u potpunosti savladati sintaksu maternjeg jezika. Dakle, usvajanje stranog jezika odvija se na sličan način na koji se usvaja maternji jezik i to tako da dete koristi strani jezik isključivo u komunikaciji i u situacijama koje su bliske njegovim interesovanjima. Među višestrukim prednostima učenja stranog jezika na ovom uzrastu izdvajaju se:

- neurofiziološke: zahvaljujući razvojnim specifičnostima mozga, kao i fleksibilnosti govornih organa, rano učenje stranog jezika pogoduje sveukupnim kognitivnim postignućima. Ove osobenosti omogućavaju lakše usvajanje fonetskih elemenata, akcenta, izgovora, intonacije, kao i sintaksičkih obrazaca;

- psihološke: kod učenika se razvija motivacija budući da uglavnom deca na ranom uzrastu osećaju manji strah od greške prilikom upotrebe novog jezika, rasterećenije učestvuju u igri i izlažu pred grupom, što će svakako zavisiti i od njihovih individualnih razlika;

- obrazovne: učenje stranog jezika pozitivno utiče na kognitivni razvoj deteta i prihvatanje drugog i drugačijeg.

S tim u vezi, mnogi stručnjaci iz oblasti teorije usvajanja jezika preporučuju da početak učenja stranih jezika bude period pre puberteta, odnosno od sedme godine života. Dete u ovoj dobi odlično oponaša izgovor stranog jezika, i to na kompletnom prozodijskom planu - foneme, ritam, intonacijske obrasce. Nastavna praksa potvrđuje tezu da dete u periodu od sedme do jedanaeste godine može da savlada izgovor stranog jezika bez ikakvog akcenta ukoliko je

dovoljno često izloženo stranom jeziku. U kasnijem životnom periodu to postaje skoro pa nedostižan cilj. Upravo je iz ovog razloga važno omogućiti učenje stranih jezika na ranom uzrastu uz pomoć adekvatnih strategija i tehnika za rani uzrast.

Učenje stranog jezika na ranom uzrastu predstavlja specifičan proces koji se ne može uporediti sa učenjem nijednog drugog školskog predmeta te se stoga preporučuje nastavnicima da omoguće učenicima da se putem stranog jezika razvijaju intelektualno, afektivno i motorički. Na primer, prilikom usvajanja leksike učenici na ranom uzrastu imaju određena ograničenja te je usvajanje reči koje označavaju pojmove koji su učenicima nepoznati ili u kulturnom smislu daleki znatno složenije od pamćenja reči za bliske pojmove. Stoga je preporučljivo da nastavnik vrši selekciju leksičkog sadržaja u skladu sa ovim kriterijumima. Takođe, izuzetno je važan i afektivni odnos učenika prema pojmovima, npr. učenici lakše zapamte nazive omiljenih boja nego boja koje ne vole. Još jedna specifična osobina učenika na ranom uzrastu jeste njihova sposobnost koncentracije na određenu aktivnost. Ona je najčešće veoma kratka i u proseku traje do deset minuta nakon čega im aktivnost postaje dosadna i ne mogu je više pratiti. Učenici doživljavaju igru kao prirodan oblik učenja te je poželjno da većina nastavnih aktivnosti bude oblikovana kao igra u kojoj će deca aktivno učestvovati i pokretom i jezičkim izrazom. Iz navedenih razloga, u nastavi se preporučuje primena metode totalni fizički odgovor (engl. Total physical response) jer podrazumeva upotrebu pokreta, jezičkog izražavanja, pesme, plesa, mimike. Pored svega navedenog, i emocionalni aspekt ima relevantnu ulogu u nastavi: učenici treba da vole ono što rade, a svaka aktivnost koja ima privid igre i zabave, uz pokrete, muziku, ples i pesmu, doprinosi njihovoj motivaciji i angažovanju.

S obzirom na to da program nastave i učenja stranog jezika u prvom i drugom razredu osnovne škole ne predviđa pisanje i čitanje, kao ni eksplicitna objašnjenja gramatičkih pravila, ovo je dragocen period za podsticanje i navikavanje učenika da od samog početka u svakodnevnim situacijama usmene komunikacije u učionici i van nje spontano primenjuju naučene reči i izraze (npr. Pozdravljanje nastavnika na stranom jeziku u učionici, ali i van nje). Takva spontana komunikacija pomaže učenicima da se oslobode govornih blokada koje mogu nastati izvan uslova simuliranih u učionici, pri susretu s govornicima stranog jezika. Ukoliko bi se učenici navikavali na drugačiji model, tj. Isključivu ili dominantnu primenu maternjeg jezika u interakciji s nastavnikom ili vršnjakom, kasnije bi bilo znatno teže izmeniti ovu praksu.

Sledeći korak, na kojem takođe treba insistirati od samog početka učenja stranog jezika, jeste takozvani "jezik učionice". Sva kratka i jednostavna uputstva u nastavi koja se često ponavljaju treba da budu na stranom jeziku uz obaveznu odgovarajuću gestikulaciju (npr. ako nastavnik kaže *slušaj*, poželjno je da demonstrira tu aktivnost stavljajući ruku iza uha). Neka uputstva nastavnik u početku može da izgovara paralelno na stranom i na maternjem jeziku s

tendencijom da postepeno izostavlja maternji jezik, prateći da li učenici prepoznaju njihovo značenje na stranom jeziku.

Pored ovih spontanih oblika učenja, potrebno je uvesti i jezičke sadržaje koji nisu deo uobičajene interakcije na času. Za ovakve oblike učenja potrebno je koristiti predmete i bića iz neposrednog okruženja, slike, kartice, postere i ostale raspoložive materijale. Za njihovo savladavanje potrebno je insistirati na zajedničkim grupnim komunikativnim aktivnostima. Za sadržaje koji ne predstavljaju "jezik učionice" i ne ponavljaju se često preporučuju se aktivnosti usmene reprodukcije i kontrolisane produkcije; time se učenicima omogućava veći broj ponavljanja radi lakšeg i bržeg memorisanja i sticanja samopouzdanja za samostalno korišćenje jezika. U tom smislu, poželjne su vežbe govorne produkcije s malim varijacijama modela, u kojima se menjaju i kombinuju leksički i gramatički sadržaji uz postepeno usložnjavanje. Takođe se podstiče interakcija s drugim učenicima, koja se, kao naznaka budućih aktivnosti medijacije, može realizovati davanjem uputstava na maternjem jeziku (npr. pitaj druga ili drugaricu kako se zove i koliko godina ima, šta voli/ne voli da jede; odgovori na pitanja druga/drugaricei sl.*)*, ili uvođenjem pokreta kao neverbalnog sredstva komunikacije.

Učenici se osposobljavaju za komunikativne funkcije navedene u programu za dati nivo učenja, pri čemu predloženi jezički sadržaji služe kao opšta smernica u nastavi i mogu se u manjoj meri prilagoditi ili dopuniti u skladu s raspoloživim nastavnim materijalom, kao i potrebama i interesovanjima učenika.

Važno je istaći da razvoj strategija učenja prati kognitivni i jezički razvoj učenika. Na ranom uzrastu, upotreba strategija učenja u tesnoj je vezi s jezičkim nivoom učenika. Naime, mlađi učenici raspolažu ograničenim rečnikom, ne poseduju formalno znanje o jezičkim strukturama i imaju manje životnog iskustva te u većoj meri koriste strategije razumevanja i upotrebe jezika. Stoga je veoma važno prilikom planiranja strategija i aktivnosti imati u vidu uzrasne, kognitivne i karakterne osobine učenika (interesovanja, stilovi učenja, sposobnost izdvajanja informacija, introvertnost, ekstrovertnost i sl.).

Iznad svega, neophodno je da nastavnici promišljenim strategijama i usmerenim aktivnostima kontinuirano podstiču motivaciju kod učenika kako bi već u ovom periodu ranog učenja razvili ljubav i entuzijazam za učenje stranih jezika.

PREZENTOVANJE I UVEŽBAVANJE SADRŽAJA

Preporuka je da nastavnici, kad god je to moguće, prepoznaju i uključe prethodna iskustva i znanja učenika u nastavni proces, povezujući ih s novim sadržajima u skladu sa cikličnom progresijom rada. Pored toga, važno je imati u vidu različite stilove učenja, zbog čega je raznovrsnost aktivnosti i nastavnih sredstava ključna za prezentovanje i uvežbavanje jezičkih sadržaja.

Vizuelna nastavnasredstva (kartice, slike, posteri, stvarni predmeti iz okruženja, video-materijali) veoma su efikasna u procesu usvajanja novog vokabulara. Pri prezentovanju novih reči putem slike, audio i video zapisa, pantomime i sličnih metoda, važno je da učenici više puta čuju novu reč, ponove je i samostalno izgovore u trenutku kada osete da su spremni za to. Horsko ponavljanje ima posebnu ulogu u izgradnji osećaja sigurnosti, jer učenici nisu javno izloženi i nemaju strah od greške, koji može biti izražen u ovom uzrastu. Vizuelna sredstva takođe doprinose boljem razumevanju i pamćenju novih reči i pojmova, čineći proces učenja dinamičnijim i konkretnijim.

Pantomima i **metoda potpunog fizičkog odgovora** veoma su delotvorne tehnike i posebno se preporučuju ne samo na ovom uzrastu već i kasnije. Posebno su pogodne za učenike kinestetičkog stila učenja, jer omogućavaju prevođenje izgovorene reči u pokret i obrnuto. Ove tehnike su pogodne za uvođenje i uvežbavanje različitih vrsta reči, kao što su imenice (npr. delovi tela, životinje, igračke), glagoli (npr. ustati, sesti, podići, spustiti neki predmet) i pridevi koji opisuju stanja i osećanja (npr. srećan, tužan, gladan, žedan).

Pretpostavka uspešnog usvajanja vokabulara, kao i jezika uopšte, jeste **odgovarajuća kontekstualizacija**. Drugim rečima, usvajanje jezičkih sadržaja biće efikasnije ukoliko se ostvaruje u jasnom situacionom kontekstu. Primera radi, tokom obrade pojmova koji se odnose na životinjski svet, moguće je organizovati stvarni, simulirani ili virtuelni obilazak zoološkog vrta. Treba voditi računa o tome da učenici tokom jednog školskog časa mogu da usvoje u proseku pet do sedam novih reči.

Dijaloški modeli preporučuju se kao polazište za imitativne aktivnosti jer su veoma efikasni u razvijanju usmene produkcije. Naime, ukoliko među učenicima ne postoji spontana jezička interakcija, nastavnik može koristiti različita pomoćna sredstva (npr. lutke, maske, kostime i sl.) i na taj način kreirati odgovarajući dijaloški model. Na primer, nastavnik se može obraćati učenicima s lutkom u ruci koja postavlja pitanja. Učenici će vrlo brzo i lako naučiti kako da odgovore na pitanja, ali i kako da ih postave. Prilikom jezičke produkcije potrebno je obezbediti podsticajno okruženje u kojem su učenici oslobođeni straha od govora, a aktivnosti moraju biti prilagođene njihovim sposobnostima, potrebama i interesovanjima, što će ih motivisati da aktivno učestvuju u nastavnom procesu.

Projektne aktivnosti podstiču motivaciju učenika, jer omogućavaju odgovorno angažovanje u rešavanju zadataka u paru ili grupi, razvijajući tako socijalne kompetencije, saradnju, preduzimljivost i kreativnost. Pogodne su za rad u odeljenjima sa učenicima različitih sposobnosti i stilova učenja. Uz pažljivu organizaciju rada, one omogućavaju angažovanje svih učenika, uključujući i one introvertnije. S obzirom na to da je finalna faza rada usmeno prezentovanje rezultata svih članova grupa, preporuka je da se ove aktivnosti što češće organizuju. Pored toga, projektne aktivnosti pružaju priliku učenicima da učestvuju u izboru

tema i zadataka, što predstavlja važan motivacioni faktor za učenje ne samo stranih jezika već i drugih nastavnih predmeta.

Dramske aktivnosti omogućavaju učenicima da koriste jezik u odgovarajućem kontekstu, čime se njegova upotreba "oživljava" i približava realnim komunikacijskim situacijama. Njihov potencijal ogleda se, između ostalog, u tome što:

- Učenici ne samo da uče strani jezik na zanimljiv način već putem interakcije i različitih uloga koje preuzimaju sagledavaju stvari iz različitih uglova (što doprinosi razvoju kreativnosti, mašte, kritičkog i divergentnog mišljenja);

- Učenici sarađuju i usvajaju jezik smislenom interakcijom na ciljnom jeziku i razvijaju kognitivne, komunikativne i socijalne veštine;

- Svi učenici mogu da učestvuju, odnosno svaki učenik dobija ulogu koju može da "iznese" te su zato pogodne za rad sa učenicima različitih sposobnosti i različitih stilova učenja (vizuelni, auditivni, kinestetički);

- Povećavaju i održavaju motivaciju i samopouzdanje;

- Orijentisane su ka učeniku te nastavnik ima manje dominantnu ulogu.

Sociokulturnu kompetenciju, kao skup znanja o svetu, sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela sopstvene govorne zajednice i govornih zajednica ciljnog jezika, treba razvijati od samog početka učenja stranog jezika. Ta su znanja neophodna za uspešnu komunikaciju u konkretnim situacijama i aktivnostima na ciljnom jeziku.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturna komunikativna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika, odnosno govornih zajednica u kojima se učenik kreće. Interkulturna komunikativna kompetencija podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava učenika prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura, koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene. Dakle, postepeno uvođenje sociokulturnih sadržaja (pozdravljanje, pevanje prigodnih prazničnih pesama i sl.) doprinosi razvoju interkulturne ličnosti, jačanjem svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanjem sposobnosti za integrisanje interkulturnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

Čitanje i pisanje su neobavezne aktivnosti u drugom razredu. Inicijalno čitanje i pisanje mogu biti ponuđeni kao opcija samo učenicima koji to žele i već imaju određeno iskustvo u upotrebi latiničkog pisma. Aktivnosti se odvijaju na osnovnom nivou (dopunjavanje reči nedostajućim slovom, čitanje pojedinačnih reči i jednostavnih rečenica i sl.), ali ne podrazumevaju samostalno pisanje ili diktate. One imaju sporednu ulogu na času i ne mogu da se ocenjuju.

Na ovom uzrasnom nivou, **gramatički sadržaji** ne obrađuju se eksplicitno, već je učenje fokusirano na usvajanje jezičkih modela i struktura koji su potrebni za uspešnu komunikaciju. Gramatički sadržaji posmatraju se s funkcionalnog aspekta te se primenjuju elementi koji su neophodni za ostvarivanje komunikativnih ciljeva. U procesu nastave stranog jezika, treba prevashodno razvijati komunikativne kompetencije putem aktivnosti slušanja i govora, usmerenim ka jasno utvrđenim ciljevima i ishodima.

DVOJEZIČNA I INTERDISCIPLINARNA NASTAVA: SMERNICE ZA DUGOROČNO OSTVARIVANJE CILJEVA U NASTAVI STRANOG JEZIKA

U skladu s karakteristikama usvajanja stranog jezika i smernicama za rad sa učenicima na ranom uzrastu, izdvajamo i preporuke savremene nastave u vezi s dvojezičnom i interdisciplinarnom nastavom u prvom obrazovno-vaspitnom ciklusu.

Dvojezična nastava (CLIL − Content and Language Integrated Learning) označava integrativno usvajanje stranog (nematernjeg) jezika zajedno sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

U savremenoj literaturi ističu se brojne prednosti CLIL obrazovnog modela, među kojima se izdvajaju sledeće: 1) učenici su u velikoj meri izloženi stranom jeziku na nivou i u obliku koji je u skladu s nastavnim sadržajem i njihovim potrebama; 2) jezik se podučava u kontekstu sadržaja, a ne u izolovanim fragmentima te učenici imaju brojne prilike da na stranom jeziku ne samo slušaju i obrađuju sadržaje već i da ih analiziraju u dvojezičnom kontekstu; 3) postepeno uvođenje složenih nastavnih materijala omogućava učenicima da se oslanjaju na postojeća znanja kako bi usvojili nove jezičke i nejezičke sadržaje; 4) učenici su izloženi složenim kognitivnim podsticajima i uključeni su u zahtevne aktivnosti koje podstiču unutrašnju motivaciju; 5) objedinjavanje sadržaja drugih nastavnih predmeta i jezika podstiče primenu i razvoj različitih kognitivnih strategija; 6) usvajanje jezika i sadržaja omogućava fleksibilnost i prilagodljivost programa nastave i učenja i aktivnosti; 7) nastava je usmerena ka učeniku, kome se daje veća mogućnost u izboru tema i aktivnosti.

U ranom periodu učenja ovaj model nastave je poznat kao "imerzioni" model (immersion, engl. - uranjanje/potapanje), koji podrazumeva upotrebu stranog jezika u autentičnom kontekstu u kojem su učenici svesni da slušaju i koriste strani jezik, ali je pritom njihova pažnja usmerena pre svega na upotrebu jezika u aktivnostima kao što su igra, pesma, crtanje i sl. Pored ludičkih aktivnosti, preporučuje se i projektna nastava (engl. *project-based learning*), u kojoj se strani jezik koristi kao posrednik za obradu određenih tema u okviru nejezičkih predmeta. U slučaju kada je strani jezik posredni instrument u dvojezičnoj nastavi zasnovanoj na CLIL pristupu, posebno se ističe njegov pozitivan uticaj na motivaciju učenika za učenje stranog jezika, kao i na povećanje njihovog samopouzdanja u produkciji. Poseban značaj za ovaj oblik nastave ima Gardnerova teorija višestruke inteligencije, jer se prilikom podučavanja nekog nejezičkog

predmeta na stranom jeziku nastavnik mora oslanjati na više tipova inteligencije u radu sa učenicima. Tako se, na primer, istovremeno s linvističkom inteligencijom, koja preovladava u nastavi jezika, podjednako podstiče i razvoj drugih tipova inteligencije (muzičke, logičko-matematičke, prostorne i dr.), u zavisnosti od nastavnog predmeta.

Kontekstualizovani i autentični materijali predstavljaju jednu od specifičnosti dvojezične nastave zasnovane na CLIL pristupu jer objedinjuju sadržaje nejezičkih predmeta i strani jezik. Neophodno je da materijali budu prilagođeni jezičkom nivou učenika kako bi se ojačalo i razvilo samopouzdanje učenika, ali i pružio učenicima uvid u sopstveno napredovanje i razvoj jezičkih kompetencija. U planiranju i organizovanju dvojezične nastave u osnovnoj školi, preporučuju se predmetni sadržaji koji su kognitivno manje zahtevni, poput muzičke i likovne kulture i drugih oblasti u kojima ne dominiraju verbalni sadržaji, kao tematika bliska ličnom iskustvu učenika.

Neophodno je da nastavnik prezentuje sadržaje u kontekstu, da se oslanja na prethodna iskustva učenika, kao i da koristi vizuelna sredstva, gestove i autentične materijale iz svakodnevnog života učenika.

KAKO SE PRATI I VREDNUJE RAZVOJ JEZIČKIH KOMPETENCIJA

Praćenje napredovanja i vrednovanje postignuća učenika ostvaruje se kontinuirano, u skladu s Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju.

Nastavnik može uspešno pratiti napredovanje svojih učenika na osnovu interakcije s njima. Redovno praćenje napredovanja učenika na ranom uzrastu sprovodi se putem uzrasno primerenih aktivnosti kao što su igre, pesme, fizički odgovori na uputstva na stranom jeziku, i realizuje se u skladu s načelima formativnog vrednovanja postignuća učenika. Važno je, takođe, da nastavnik predoči učenicima, na njima razumljiv način, da je učenje jezika kontinuiran proces koji podrazumeva periode bržeg i sporijeg napredovanja. Istovremeno, nastavnik treba da naglasi da redovan rad uvek donosi pozitivan rezultat, kao i da poznavanje stranih jezika pruža brojne mogućnosti poput upoznavanja drugih kultura, druženja, putovanja i slično.

Prilikom praćenja napredovanja i vrednovanja postignuća učenika u prva dva razreda prvog ciklusa potrebno je imati u vidu uzrasno-razvojne karakteristike učenika, kao i sledeće specifičnosti nastave stranog jezika na ovom uzrastu:

- Fokus nastave je na globalnom razumevanju sadržaja, usvajanju osnovnih jezičkih struktura i kontinuiranom uvežbavanju fonetsko-fonoloških i artikulacijsko-prozodijskih jezičkih elemenata;

- Načini praćenja i vrednovanja postignuća učenika ne treba da se razlikuju od uobičajenih aktivnosti na času, jer su praćenje i vrednovanje sastavni deo nastavnog procesa, a ne izolovane aktivnosti koje stvaraju nelagodnost i utiču na pravu sliku napredovanja učenika. Vrednuje se

ono što učenici znaju i mogu, na osnovu kriterijuma ocenjivanja koji su usklađeni s takvim načinom evaluacije;

- Pozitivno intonirana povratna informacija može značajno uticati na motivaciju učenika i dalje učenje stranih jezika. Ističući jake strane i ostvareni napredak, nastavnik stvara stimulativno okruženje za učenje u kojem se učenik oseća sigurno i ohrabreno. Takav pristup doprinosi razvoju samopouzdanja i pozitivnog stava prema učenju;

- Tokom aktivnosti senzibilizacije na novi strani jezik i usvajanja novih jezičkih struktura očekivano je da učenici prave greške koje su sastavni deo razvojnog procesa. Nastavnik procenjuje kada i kako treba da ispravi učenika vodeći računa da time ne naruši tok komunikacije i ne utiče negativno na motivaciju i samopouzdanje. Kako bi se izbegao strah od greške, nastavnik treba da podstiče, podržava i vrednuje svaki oblik usmenog izražavanja i angažovanja učenika;

- Proces samoprocene i vršnjačkog vrednovanja može se realizovati na različite načine u okviru nastavnog procesa:

- Učenici mogu da iznose i razmenjuju svoja zapažanja o realizovanim aktivnostima, uočenim poteškoćama istepenu postignuća. Važno je da prilikom vršnjačkog vrednovanja nastavnik učenicima pruži konkretne primere i jasne smernice kako bi njihove povratne informacije i preporuke bile konstruktivne, podržavajuće i usmerene ka unapređivanju znanja;

- Naučene pojmove učenici mogu da kategorišu prema stepenu savladanosti (npr. uspešno, delimično uspešno, potrebna mi je pomoć), uz podršku nastavnika koji ih ohrabruje i usmerava;

- Izrada panoa koji prikazuju napredak odeljenja predstavlja tehniku samoprocene koja ujedno ima pozitivan uticaj na socijalni razvoj učenika. Ova aktivnost omogućava učenicima da vizuelno prate sopstveni napredak u odnosu na vršnjake, podstiče saradnju i osećaj pripadnosti. Istovremeno, doprinosi koherentnosti, osećaju zajedništva i podrške unutar vršnjačke grupe, stvaranju podsticajne atmosfere i razvijanju svesti o značaju kolektivnog napretka, što je posebno važno u prvom razredu.

Aktivnosti putem kojih se realizuje kontinuirano praćenje i vrednovanje postignuća učenika na časovima stranih jezika u prvom i drugom razredu uključuju sledeće:

1. **Razumevanje govora** može se pratiti i vrednovati putem svih aktivnosti slušanja audio-zapisa ili putem aktivnosti koje zahtevaju interakciju učenik-nastavnik ili učenik-učenik. Od učenika se nužno ne očekuje da reaguje verbalno, već je dovoljan neverbalni signal razumevanja, kao što su gest, mimika ili pokazivanje/označavanje/numerisanje odgovarajuće slike.

2. **Usmeno izražavanje i interakcija** mogu se vrednovati putem individualnih aktivnosti učenika, kao i putem aktivnosti u paru ili grupi. Nastavnik prati sledeće: izgovor glasova stranog jezika;

sposobnost ponavljanja uvežbanih leksičkih jedinica, kraćih izraza, najjednostavnijih rečenica; reagovanje na postavljena najjednostavnija pitanja uz manje nesigurnosti u izgovoru koje ne remete smisao izrečenog; učestvovanje u horskom pevanju, recitovanju i ponavljanju rečenica ili samostalno pevanje i recitovanje; angažovanje ili preuzimanje inicijative u jednostavnim igrama (igre po ulogama, društvene igre, igre s karticama, interaktivne igre, igre memorije ili igre na obrazovnim aplikacijama).

3. **Usvajanje vokabulara** može se pratiti i vrednovati putem aktivnosti povezivanja reči sa slikama, pokretima ili drugim neverbalnim oblicima komunikacije, ali i putem svih aktivnosti koje su navedene u okviru praćenja i vrednovanja usmenog izražavanja.

4. **Učešće u aktivnostima na času** prati se i vrednuje radi osnaživanja motivacije i samopouzdanja učenika i praćeno je pohvaljivanjem svakog napretka, čak i najmanjeg, uz naglašavanje uspeha i zanemarivanje eventualnih grešaka u izražavanju.

MATEMATIKA

Cilj učenja matematike je da učenik, ovladavajući matematičkim konceptima, znanjima i veštinama, stiče osnove matematičke pismenosti, razvija osnove apstraktnog, kritičkog i kreativnog mišljenja, pozitivne stavove prema matematici i sposobnost da primeni stečena znanja i veštine u drugim nastavnim predmetima, daljem školovanju, rešavanju problema iz svakodnevnog života i donošenju odluka.

Standardi obrazovnih postignuća za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Opšta predmetna kompetencija (OPK) Učenici usvajaju osnovne matematičke pojmove, znanja i veštine, stiču početnu matematičku pismenost i razvijaju osnove apstraktnog mišljenja, što predstavlja osnovu za nastavak obrazovanja. Osposobljeni su da usmeno i pismeno komuniciraju koristeći matematički jezik. Rešavaju probleme iz svakodnevnog života, koristeći matematiku, individualno ili u saradnji sa drugima. Razvijaju istraživački duh i kreativnost. Motivisani su da uče, napreduju i izgrađuju pozitivne stavove prema matematici. Razvijaju osnove matematičko-logičkog rezonovanja. Uočavaju primenu matematičkih znanja u drugim oblastima ljudske delatnosti (ekologija, zdravlje, kultura, finansije, preduzetništvo…). Odgovorno koriste digitalne tehnologije i podatke za učenje i rešavanje problema. Koriste date podatke za izvođenje zaključaka.

Osnovni nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Učenici su ovladali osnovnim pojmovima u vezi sa prirodnim brojevima i određuju vrednosti jednostavnijih izraza, što čini najnužnija znanja potrebna za svakodnevni život i dalje

školovanje. Poznaju svojstva prirodnih brojeva (paran, neparan, najveći, najmanji, prethodni, sledeći broj). Uočavaju pravilo za formiranje jednostavnog započetog niza i određuju nedostajući član. Razumeju pojam razlomka čiji je brojilac 1. Koriste merne jedinice da izraze različite veličine. Ovladali su tehnikom rešavanja prostih jednačina. Kao osnov za razvoj prostornog rezonovanja, imenuju geometrijske objekte u ravni i prostoru i uočavaju njihove odnose u ravni.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Učenici su razvili osnovne veštine komunikacije uz korišćenje matematičkih simbola. Analiziraju položaje objekata u okruženju. Koriste geometrijski pribor za crtanje jednostavnijih geometrijskih objekata u kvadratnoj mreži i određivanje njihovih mernih karakteristika. Razlikuju osnovne geometrijske objekte i njihova svojstva. Rešavaju zadatke jednostavnog poznatog konteksta. Klasifikuju zadate podatke, umeju da odrede šta se od njih očekuje. Primenjuju jednostavne matematičke procedure prilikom rešavanja zadataka.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Učenici uočavaju matematičke pravilnosti i koriste matematička znanja pri rešavanju jednostavnih problema iz svakodnevnog života. Znanja iz merenja i geometrije, učenici koriste pri orijentisanju u prostoru, određivanju položaja i odnosa objekata u okruženju i određivanju osnovnih mernih karakteristika jednostavnijih objekata iz neposrednog okruženja. Donose odluke u vezi sa jednostavnijim problemima koji se odnose na potrošnju i druge vidove racionalizacije. Primenjuju znanja o brojevima pri jednostavnijim računanjima. Čitaju i koriste podatke koji su prikazani tabelarno i grafički.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Osnovni nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- MAT.OO1.O.1.1. Čitaju, zapisuju i upoređuju prirodne brojeve i prikazuju ih na datoj brojevnoj pravoj.	- MAT.OO1.O.2.1. Pravilno upotrebljavaju	- MAT.OO1.O.3.1. Rešavaju jednostavnu problemsku situaciju korišćenjem

	matematičke simbole. - MAT.OO1.O.2.2. Analiziraju međusobni položaj objekata u prostoru.	izraza sa jednom računskom operacijom. - MAT.OO1.O.3.2. Određuju položaje, odnose i smer kretanja objekata u okruženju.
- MAT.OO1.O.1.2. Određuju prirodni broj sa datim svojstvom (paran, neparan, najveći, najmanji, prethodni, sledeći broj) i određuju sledeće članove započetog jednostavnog brojevnog niza. - MAT.OO1.O.1.3. Računaju vrednost brojevnog izraza sa najviše dve operacije sabiranja i oduzimanja u okviru prve hiljade. - MAT.OO1.O.1.4. Množe i dele bez ostatka dvocifrene i trocifrene brojeve jednocifrenim. - MAT.OO1.O.1.5. Rešavaju jednačine sa jednom operacijom u okviru prve hiljade. - MAT.OO1.O.1.6. Čitaju, zapisuju i upoređuju razlomke oblika $\frac{1}{n}$ ($n \leq 10$), prepoznaju njihov slikovni (prikaz i određuju deo celine (polovinu, trećinu... desetinu). - MAT.OO1.O.1.7. Imenuju geometrijske objekte u ravni i prostoru. - MAT.OO1.O.1.8. Uočavaju i imenuju delove od kojih je složen geometrijski objekat; - MAT.OO1.O.1.9. Uočavaju međusobne odnose dva geometrijska objekta u ravni (paralelnost, normalnost, pripadnost).	- MAT.OO1.O.2.3. Crtaju geometrijske oblike pomoću lenjira. - MAT.OO1.O.2.4. Mere dužinu duži mernim instrumentom i površinu figure nestandardnom jedinicom mere. - MAT.OO1.O.2.5. Upoređuju i klasifikuju	- MAT.OO1.O.3.3. Određuju dimenzije i površinu dvodimenzionalnih objekata u okruženju, pri čemu za površinu koriste nestandardne jedinice mere. - MAT.OO1.O.3.4. Izražavaju određenu sumu novca preko različitih apoena i računaju sa novcem u jednostavnim situacijama. -

- MAT.OO1.O.1.10. Koriste jedinice za merenje dužine, mase, vremena i zapremine tečnosti i izražavaju dužine pretvaranjem veće jedinice u manju.	geometrijske objekte prema svojstvima. - MAT.OO1.O.2.6. Zaključuju šta se od njih očekuje u matematičkom zahtevu jednostavnog poznatog konteksta. - MAT.OO1.O.2.7. Primenjuju jednostavne matematičke procedure (direktna primena pravila, izvođenje poznatih procedura...) pri rešavanju matematičkih zahteva jednostavnog poznatog konteksta. - MAT.OO1.O.2.8. Analiziraju i uočavaju	MAT.OO1.O.3.5. Čitaju podatke sa jednostavnijih grafikona i tabela i dijagrama koji se odnose na svakodnevne životne situacije.

	pravilnost kod datih brojčanih i drugih podataka.	

Srednji nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Učenici su ovladali svojstvima prirodnih brojeva, uočavaju pravilo za formiranje započetog niza brojeva, određuju vrednosti izraza i rešavaju jednačine, čime se osposobljavaju za matematičko modelovanje problema. Koriste razlomke za izražavanje delova celine i decimalni zapis broja u kontekstu merenja dužine. Pretvaraju jedinice mere iz većih u manje i određuju kvantitativna svojstva figura u ravni i površinu kocke i kvadra. Uočavaju podudarnost i simetričnost figura. Koriste svojstva geometrijskih objekata pri rešavanju zadataka.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Učenici su razvili osnovne veštine komunikacije matematičkim jezikom i matematičkim simbolima. Analiziraju zadatak ili problem koji rešavaju, formulišu pitanja i raščlanjuju problem na manje celine. Prilikom rešavanja zadataka izdvajaju bitne podatke, primenjuju procedure, procenjuju tačnost rešenja i izvode odgovarajuće zaključke. Konstruišu osnovne matematičke objekte u ravni. Analiziraju svojstva objekata u prostoru pomoću njihovih mreža. Koristeći usvojena znanja, učenici istražuju samostalno ili sa vršnjacima i otkrivaju mogućnosti matematike.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Učenici primenjuju matematička znanja i načine zaključivanja pri proučavanju prirodnih i društvenih pojava i procesa, kao i problema iz drugih nastavnih predmeta. Modeluju problem matematičkim zapisom i biraju postupak za njegovo rešavanje. Rešavaju problem i obrazlažu rešenje, koristeći odgovarajući jezik i simbole. Analizom geometrijskih karakteristika (simetričnost i podudarnost) objekata u okruženju razvijaju estetičku kompetenciju. Znanje o brojevima, promenljivim veličinama i merama učenici primenjuju pri procenjivanju, poređenju i merenju različitih veličina. Koriste i grafički prikazuju podatke prilikom rešavanja jednostavnih realističnih situacija.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Srednji nivo

SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- MAT.OO1.S.1.1. Koriste svojstva prirodnih brojeva (paran, neparan, najveći, najmanji, prethodni, sledeći broj) i određuju sledeće članove započetog brojevnog niza. - MAT.OO1.S.1.2. Određuju mesnu vrednost cifre, kao i deseticu, stotinu i hiljadu najbližu datom broju. - MAT.OO1.S.1.3. Rešavaju jednačine sa najviše dve operacije. - MAT.OO1.S.1.4. Čitaju, zapisuju i upoređuju razlomke oblika, $\frac{a}{b}$, $a, b \leq 10$, $a \leq b$, koji imaju iste imenioce ili brojioce i prepoznaju slikovni prikaz razlomaka. - MAT.OO1.S.1.5. Koriste svojstva geometrijskih objekata u ravni i prostoru (kvadrat, pravougaonik, trougao, krug, kvadar, kocka) pri rešavanju zadataka. - MAT.OO1.S.1.6. Pretvaraju mere za merenje mase, vremena i zapremine tečnosti iz većih mernih jedinica u manje. - MAT.OO1.S.1.7. Određuju obim trougla, kvadrata i pravougaonika. - MAT.OO1.S.1.8. Određuju površinu kvadrata, pravougaonika, kocke i kvadra. - MAT.OO1.S.1.9. Uočavaju podudarne i simetrične figure.	- MAT.OO1.S. 2.1. Izdvajaju bitne podatke iz teksta zadatka i kreiraju odgovarajući matematički zapis. - MAT.OO1.S. 2.2. Procenjuju tačnost rešenja (provera načina zaključivanja i tačnosti sprovođenja postupaka). - MAT.OO1.S. 2.3. Donose i formulišu zaključke koji se odnose na matematički zahtev poznatog	- MAT.OO1.S. 3.1. Koriste matematički jezik i simbole i formiraju matematički zapis pri rešavanju jednostavnih problemskih situacija. - MAT.OO1.S. 3.2. Mere dužinu i rezultat merenja zapisuju korišćenjem prirodnih brojeva ili brojeva u decimalnom zapisu. - MAT.OO1.S. 3.3. Koriste merne jedinice za merenje vremena,

	konteksta, uz korišćenje matematičkog jezika. - MAT.OO1.S. 2.4. Rešavanje problema svode na rešavanje manjih celina. - MAT.OO1.S. 2.5. Uočavaju i crtaju različite vrste uglova. - MAT.OO1.S. 2.6. Konstruišu kvadrat, pravougaonik i trougao, ako su date dužine stranica i kružnicu datog poluprečnika. - MAT.OO1.S.	mase, zapremine tečnosti i dužinu i porede date veličine u jednostavnim situacijama. - MAT.OO1.S. 3.4. Računaju sa novcem u složenijim situacijama. - MAT.OO1.S. 3.5. Predstavljaju date podatke grafički i tabelarno i prevode ih iz jedne u drugu formu. - MAT.OO1.S. 3.6. Koriste podatke prikazane grafički ili tabelarno u rešavanju jednostavni

	2.7. Koriste mrežu kocke i kvadra pri izvođenju zaključaka o njihovim svojstvima. - MAT.OO1.S. 2.8. Dopunjavaju dati crtež tako da dobijena figura bude simetrična u odnosu na datu pravu i određuju osu simetrije. - MAT.OO1.S. 2.9. Radeći samostalno ili sa vršnjacima proširuju matematičk a znanja.	h situacija. - MAT.OO1.S. 3.7. Uočavaju simetričnost i podudarnos t objekata u okruženju.

Napredni nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Učenici primenjuju svojstva prirodnih brojeva i operacija pri određivanju vrednosti složenijih izraza i rešavanju jednačina u problemskim zadacima. Rešavaju jednostavne nejednačine. Određuju deo celine. Sabiraju i oduzimaju razlomke istih imenilaca i brojeve u decimalnom

zapisu sa istim brojem decimala. Pretvaraju jedinice mere i određuju kvantitativna svojstva složenijih figura u ravni i zapreminu kocke i kvadra.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Učenici su ovladali osnovnim veštinama komunikacije matematičkim jezikom i upotrebom matematičkih simbola. Matematički modeluju podatke koji su dati vizuelno ili u tekstu. Upoređuju različite vrste informacija, izvode zaključke u cilju rešavanja matematičkih zadataka i problema iz svakodnevnog života. Diskutuju o tačnosti tvrdnji i načinima rešavanja zadatka ili problema. Analiziraju tuđa rešenja i obrazlažu svoja. Koriste digitalne alate za pronalaženje i predstavljanje rešenja.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Učenici primenjuju složenija znanja i veštine zasnovane na matematičkom zaključivanju pri rešavanju problema. Znanja o brojevima, promenljivim veličinama i merama učenici primenjuju pri procenjivanju, poređenju i merenju, kao i pri određivanju kvantitativnih svojstava. Analiziraju probleme, biraju strategije za njihovo rešavanje i obrazlažu rešenje. Određuju sva rešenja i traže optimalno rešenje problema iz svakodnevnog života, kako bi aktivno doprinosili dobrobiti društva (racionalizacija potrošnje, unapređivanje ekoloških uslova života, zdravlja, razvoj finansijske pismenosti i dr.). Prezentuju rešenje, tumače ga i diskutuju o njemu. Na osnovu analize grafički i tabelarno prikazanih podataka iz medija i drugih izvora izvode zaključke.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Napredni nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- MAT.OO1.N.1.1. Izračunavaju brojevnu vrednost izraza sa više operacija, poštujući prioritet. - MAT.OO1.N.1.2. Rešavaju problemske zadatke primenom svojstava prirodnih brojeva i operacija (uključujući i deljivost i sadržavanje). - MAT.OO1.N.1.3. Rešavaju nejednačine sa jednom operacijom. - MAT.OO1.N.1.4. Pretvaraju mere za merenje površine i zapremine iz većih mernih jedinica u manje.	- MAT.OO1.N.2.1. Kreiraju matematički zapis na osnovu podataka datih	- MAT.OO1.N.3.1. Matematički modeluju realistične problemske situacije iz različitih

- MAT.OO1.N.1.5. Izračunavaju obim i površinu složenih figura u ravni. - MAT.OO1.N.1.6. Izračunavaju zapreminu kocke i kvadra. - MAT.OO1.N.1.7. Pretvaraju mere za merenje dužine, mase, vremena, zapremine tečnosti. - MAT.OO1.N.1.8. Sabiraju i oduzimaju $\frac{a}{b}$, a, $b \leq 10$, $a \leq b$, koji imaju razlomke oblika, iste imenioce. - MAT.OO1.N.1.9. Sabiraju i oduzimaju brojeve u decimalnom zapisu sa istim brojem decimala (oblika 1,23 + 2,54 ili 3,59 - 1,25). - 0150MAT.OO1.N.1.10. Izračunavaju deo $\frac{a}{b}$, ($b \leq 10$, $a < b$) neke celine.	tekstualno i vizuelno u složenijim situacijama. - MAT.OO1.N.2.2. Obrazlažu način zaključivanja, uz korišćenje šema, grafičkih prikaza, crteža i modela po potrebi. - MAT.OO1.N.2.3. Analiziraju "logičnost" rešenja s obzirom na prirodu problema. - MAT.OO1.N.2.4. Izvode zaključke povezivanjem znanja o	oblasti (ekologija, zdravlje, kultura, finansije, preduzetništvo…). - MAT.OO1.N.3.2. Primenjuju geometrijske metode rešavanja zadataka (metod duži, metod pravougaonika…) - MAT.OO1.N.3.3. Koriste merne jedinice za merenje vremena, mase, zapremine tečnosti i dužine i porede date veličine u složenijim situacijama. - MAT.OO1.N.3.4. Koriste

	geometrijskim objektima, merenju i računskim operacijama. - MAT.OO1.N.2.5. Koriste digitalne alate za pronalaženje i predstavljanje rešenja.	procenjivanje prilikom merenja, računanja i rešavanja problemskih zadataka. - MAT.OO1.N.3.5. Izvode zaključke koristeći i upoređujući podatke prikazane grafički ili tabelarno.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**5 časova**
Godišnji fond časova	**180 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja programa
- odredi međusobni položaj predmeta i bića, kao i njihov položaj u odnosu na tlo; - uporedi predmete i bića po veličini; - odredi smer kretanja predmeta i bića; - uoči i imenuje geometrijske oblike predmeta iz neposredne okoline;	**GEOMETRIJA** Položaj i veličina predmeta i bića. Smer kretanja. Geometrijska tela. Geometrijske figure. Tačka, linija i duž.

- imenuje geometrijska tela i figure; - grupiše predmete i bića sa zajedničkim svojstvom; - složi/razloži figuru koja se sastoji od poznatih oblika; - razlikuje krivu, pravu, izlomljenu, zatvorenu i otvorenu liniju; - odredi položaj tačke u odnosu na liniju; - crta pravu liniju i duž pomoću lenjira; - broji unapred i unazad, uključujući i brojanje sa preskokom; - pročita, zapiše, uporedi i uredi brojeve prve stotine; - prikaže brojeve prve stotine na brojevnoj pravoj; - odredi najveći i najmanji broj među datim brojevima; - koristi redne brojeve; - razlikuje parne i neparne brojeve; - odredi prethodnik i sledbenik datog broja; - koristi pojmove: sabirak, zbir, umanjenik, umanjilac, razlika; - sabira i oduzima dva jednocifrena broja ne zapisujući postupak; - sabira i oduzima do 100 bez prelaza preko desetice; - rastavi broj na sabirke i primeni zamenu mesta i združivanje sabiraka radi lakšeg računanja; - otkrije nepoznati broj u jednakostima s jednom operacijom; - reši tekstualni zadatak sa jednom operacijom; - razlikuje novčane apoene do 100 dinara i uporedi njihovu vrednost; - uoči pravilo i odredi sledeći član započetog niza; - čita i koristi podatke predstavljene tabelarno ili grafički (stubičasti dijagram i slikovni dijagram); - izmeri dužinu zadatom, nestandardnom jedinicom mere;	**BROJEVI** Brojanje, broj i brojevna prava. Brojevi od 0 do 20. Sabiranje i oduzimanje u bloku brojeva do 20. Svojstva sabiranja. Otkrivanje nepoznatog broja. Brojevi do 100. Sabiranje i oduzimanje u bloku brojeva do 100 bez prelaza preko desetice. Dinar, kovanice i novčanice do 100 dinara. **MERENJE I MERE** Merenje dužine nestandardnim jedinicama mere.

- koristi matematički jezik i simbole; - izdvaja bitne podatke iz teksta zadatka i kreira odgovarajući matematički zapis; - reši problemski zadatak iz realnog konteksta; - opiše postupak rešavanja zadatka; - sarađuje sa vršnjacima u matematičkim aktivnostima i pri rešavanju složenih zadataka.	

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Osnova za pisanje ishoda i izbor ključnih pojmova sadržaja bili su programi matematike za osnovnu školu, standardi postignuća učenika za kraj prvog ciklusa i za kraj obaveznog osnovnog obrazovanja, međupredmetne kompetencije, cilj učenja matematike kao i činjenica da se učenjem matematike učenici osposobljavaju za: rešavanje raznovrsnih praktičnih i teorijskih problema, komunikaciju matematičkim jezikom, matematičko rezonovanje i donošenje zaključaka i odluka.

Najvažniji oslonac nastavnicima u njihovoj svakodnevnoj praksi su ishodi, jer oni ukazuju na to za šta bi učenici trebalo da budu osposobljeni tokom učenja predmeta u jednoj školskoj godini. Ostvarivanjem ishoda, učenici usvajaju osnovne matematičke koncepte, ovladavaju osnovnim matematičkim procesima i veštinama, osposobljavaju se za primenu matematičkih znanja i veština, i komunikaciju matematičkim jezikom. Svaki ishod predstavlja jedan stepenik koji vodi ka dostizanju obrazovnih standarda i međupredmetnih kompetencija kao što su npr. komunikacija, digitalna kompetencija, rad sa podacima i informacijama, rešavanje problema, saradnja i kompetencija za celoživotno učenje.

Osnovna uloga nastavnika je da bude organizator nastavnog procesa, da osmišljava, podstiče i planski usmerava aktivnost učenika. Pri obradi novih sadržaja trebalo bi se oslanjati na postojeća iskustva i znanja učenika, koje treba staviti u poziciju da samostalno izvode zaključke korišćenjem matematičko-logičkog rezonovanja, indukcije, dedukcije i analogije. Izbor zadataka bi trebalo da bude raznovrstan: pored zadataka za uvežbavanje, učenici bi trebalo da dobijaju zadatke za rad u grupi, čime se podstiče vršnjačko učenje, saradnja i komunikacija. Kroz pogodno

izabrane primere treba učenike osposobljavati da matematički modeluju problemske situacije i da razvijaju strategije za njihovo rešavanje.

Prilikom planiranja nastave, treba imati u vidu da u ovom uzrastu, različite igrolike aktivnosti u funkciji saznavanja i učenja mogu biti dodatna motivacija za usvajanje matematičkih sadržaja. Igra je osnovna aktivnost i kontekst matematičkog saznanja u predškolskom periodu. Polaskom u školu ne nestaje potreba za igrom. Zbog toga je važno da se u prvom ciklusu učenicima omogući da razvijaju matematičko mišljenje u kontekstu igrolikih aktivnosti. Pored toga, igrolike aktivnosti značajno doprinose razvijanju interesovanja za matematiku i pozitivnog stava prema matematici.

Značajnu ulogu u nastavi matematike imaju i domaći zadaci. Redovno zadavanje domaćih zadataka (uz obaveznu povremenu proveru od strane nastavnika), analiza zadataka koje učenici nisu umeli da reše, pedagoška motivacija učenika koji redovno rade domaće zadatke... pomaže nastavniku da stekne bolji uvid u stepen ostvarenosti ishoda.

Kroz nastavu matematike je potrebno kod učenika razvijati samopouzdanje, istrajnost, kreativnost, kritičko mišljenje, uvažavanje različitih pristupa pri rešavanju problema, sposobnost strukturiranog razmišljanja i analize, radoznalost i zainteresovanost za istraživanje.

Radi lakšeg planiranja nastave daje se orijentacioni predlog broja časova po temama. Predloženi redosled tema nije obavezujući za nastavnike, već samo predstavlja jedan od mogućih modela. Prilikom izrade operativnih planova nastavnik raspoređuje ukupan broj časova predviđen za pojedine teme po tipovima časova (obrada novog gradiva, utvrđivanje i uvežbavanje, obnavljanje i produbljivanje, proveravanje i sistematizacija gradiva) vodeći računa o cilju predmeta i ishodima.

Geometrija (27)

Brojevi (146)

Merenje i mere (7)

Predloženi redosled realizacije tema:

1. Geometrija - Položaj i veličina predmeta i bića. Smer kretanja. Geometrijska tela. Geometrijske figure;

2. Brojevi - Brojevi do 10 i broj 0, sabiranje i oduzimanje u bloku brojeva do 10;

3. Geometrija - Linije;

4. Brojevi - Brojevi do 20, sabiranje i oduzimanje u bloku brojeva do 20;

5. Merenje i mere;

6. Brojevi - Brojevi do 100, sabiranje i oduzimanje u bloku brojeva do 100 (bez prelaska desetice).

GEOMETRIJA

Položaj i veličina predmeta i bića. Smer kretanja

Početno geometrijsko saznanje zasniva se na sistematskom posmatranju i opisivanju predmeta u okruženju i na slikovnim prikazima, uočavanjem i poređenjem njihovih oblika. Svaki realan objekat zauzima jedan deo prostora i ima određeni položaj u prostoru. Razvoj opažanja prostora podrazumeva uočavanje predmeta i bića u okruženju kao i njihovih međusobnih odnosa.

Čulno-iskustveno saznanje objekata u okruženju obuhvata početno sagledavanje dimenzija i položaja objekata, kao i jednostavne dedukcije o njihovim odnosima. Prostorni odnosi uključuju odnose veličine i odnose položaja predmeta i bića. Međusobni odnosi predmeta i bića u prostoru iskazani prostornim relacijama izgrađuju se posmatranjem, manipulisanjem objektima (praktična prostorna orijentacija), imenovanjem i misaonim izdvajanjem uočenih odnosa.

Prostorne relacije učenici usvajaju u odnosu na sebe, u odnosu na druga bića i predmete, i u odnosu na tlo. Učenici uočavaju položaj predmeta i bića, i upoređuju ih po položaju (ispred, iza; ispod, iznad; gore, dole; u, na, van; između, levo, desno; sa iste strane, sa suprotnih strana; uspravno, vodoravno). Uočavaju se i ističu međusobno suprotni odnosi: ispred - iza, ispod - iznad, gore - dole, levo - desno, sa iste strane - sa suprotnih strana. Igrolike aktivnosti treba koristiti u cilju uočavanja odnosa i uvežbavanja praktične orijentacije učenika u prostoru, na mapi i u tabeli.

Imenovanjem smera kretanja: nalevo, nadesno, nagore, nadole ukazuje se na pravac i smer kretanja objekta. Zbog toga se smerovi kretanja upoznaju neposredno nakon usvajanja terminologije vezane za položaje predmeta i bića u prostoru.

Nakon početnog intuitivnog upoređivanja objekata istog oblika prema veličini (veće, manje), prelazi se na upoređivanje predmeta po dimenzijama: dužini (duže, kraće), visini (više, niže) i širini (šire, uže). Poređenje/procena se vrši "odoka" ili upoređivanjem realnih predmeta (olovka, lenjir i slično). Važno je ukazati na povezanost odgovarajućih relacija (npr. olovka je duža od gumice, pa je dakle gumica kraća od olovke). Pored toga, treba upoređivati i više predmeta prema jednoj dimenziji (npr. određivanje najšireg predmeta) i donositi logičke zaključke (npr. plava olovka je duža od crvene olovke, a crvena olovka je duža od zelene olovke, onda je plava olovka duža od zelene olovke; plava olovka je najduža).

Geometrijska tela. Geometrijske figure

Osnovu saznanja o obliku predmeta čini posmatranje i klasifikacija na osnovu uočenih osobina. Odbacivanjem svih ostalih odrednica realnih objekata (materijal, boja itd.), učenici formiraju

pojam geometrijskog tela i geometrijske figure. Uočavanjem sličnosti i razlika omogućava se klasifikacija objekata, pri čemu se formiraju skupovi objekata sa zajedničkim svojstvom. Razmatra se da li neki objekat pripada imenovanom skupu i nabrajaju svi njegovi elementi.

Početna saznanja o geometrijskim telima i figurama stiču se postupno, najpre sagledavanjem, prepoznavanjem i imenovanjem, a zatim i misaonim formiranjem geometrijskog pojma. U fazi prepoznavanja i sticanja predstava učenici figuru percipiraju kao celovit lik i od ostalih je razlikuju po obliku. Koraci u poučavanju o geometrijskim telima i kasnije geometrijskim figurama su: posmatranje predmeta iz neposredne okoline, pokazivanje modela koji imaju oblik odgovarajućeg geometrijskog oblika, grafičko ilustrovanje pojma pomoću crteža.

Na početku treba uvesti oblike koji su učenicima tog uzrasta najbliži i poznati iz svakodnevnog života: oblik lopte i kocke, zatim kvadra i valjka, i na kraju piramide i kupe. Treba koristiti očigledna nastavna sredstva: igračke, predmete koji se nalaze u učionici i slično (npr. lopta i kocka za igru, gumica, sunđer, kreda, flomaster), kao i modele geometrijskih tela i figura.

Geometrijske figure kvadrat, pravougaonik, krug i trougao uvode se uočavanjem strana geometrijskih tela. Ovakvim pristupom, učenici prvo upoznaju geometrijska tela, a zatim se uvode novi oblici kao delovi prethodno upoznatih oblika.

Korisne su praktična manipulacija (modelovanje, seckanje, lepljenje, preklapanje figura), crtanje geometrijskih figura korišćenjem šablona (npr. lenjira sa geometrijskim oblicima), kao i crtanje slobodnom rukom pomoću kvadratne ili tačkaste mreže. U obradi sadržaja, poželjno je da nastavnik koristi informacione tehnologije.

Linije

Prave i krive linije treba uvesti kao linije kojima su oivičene geometrijske figure, a zatim proširiti na pojmove otvorene i zatvorene krive linije i izlomljene linije. Tačku treba uvesti kao presek dve linije. Uočava se da tačka može da pripada otvorenoj liniji ili da joj ne pripada. U slučaju zatvorene linije primećuje se da tačka može da pripada liniji, da bude u njenoj unutrašnjoj ili u spoljašnjoj oblasti. Učenike treba naučiti da razlikuju i crtaju krivu, pravu, izlomljenu, zatvorenu i otvorenu liniju, kao i da uoče unutrašnju i spoljašnju oblast ograničenu zatvorenom linijom.

Duž se uvodi kao deo prave linije ograničen sa dve tačke. Uočava se da je duž najkraće rastojanje između dve tačke. Za obeležavanje tačaka treba koristiti slova *A*, *E*, *O*, *T*, *M* i *J*.

Kao model za prave i krive linije (otvorene i zatvorene) može se koristiti kanap ili konac. Na primer, zatezanjem kanapa dobija se model prave linije, a spajanjem krajeva kanapa model zatvorene krive linije. Ukrštanjem dva konca ili kanapa, u preseku se dobija tačka.

Primeri aktivnosti za ostvarivanje pojedinih ishoda:

1. Opisivanje položaja objekta u odnosu na više drugih objekata (fizički predstavljenih ili na slici) u složenijoj realističnoj situaciji.

2. Opisivanje redosleda objekata u datom nizu posmatranom iz različitih pozicija npr. navođenje objekata od poslednjeg do prvog u nizu.

3. Igrolika aktivnost otkrivanja pozicije predmeta. Grupa učenika pronalazi sakriven predmet na osnovu podataka koji se tiču orijentacije koje dobijaju od druge grupe (levo od zelene pernice, ispod stolice i slično).

4. Opisivanje putanje od jedne do druge tačke na mapi (u lavirintu), ucrtavanje putanje na mapi (u lavirintu) ili prelaženje puta od jedne do druge pozicije prema uputstvu.

5. Pravljenje modela geometrijske figure od slamčica ili modela geometrijskog tela pomoću štapića i kuglica od plastelina.

6. Dopunjavanje ili sastavljanje određene figure (npr. tangram, kolaž).

7. Izdvajanje predmeta sa određenim svojstvom iz kolekcije predmeta.

8. Otkrivanje sledećeg člana niza sastavljenog od geometrijskih oblika, uz objašnjenje kako se došlo do zaključka.

9. Uočavanje, izdvajanje i iscrtavanje geometrijskih oblika na fotografijama ili ilustracijama (npr. građevine, šara ćilima).

10. Crtanje slike ili docrtavanje započete slike u kvadratnoj ili tačkastoj mreži prema datom uputstvu.

11. Igrolike aktivnosti u dvorištu. Na primer, igra "U, na, van": učenici zauzimaju odgovarajući položaj u odnosu na linije koje su iscrtane u školskom dvorištu/sali. Kasnije se pravi zapis u svesci, predstavljanjem crtežom situacije iz dvorišta, crtanjem linija i tački.

BROJEVI

Brojanje, broj i brojevna prava

Razvoj pojma broja i brojevnog niza je nastavak saznanja o brojevima, koje je stečeno u pripremnom predškolskom programu. Izgrađivanje pojma broja obuhvata: brojanje, vizuelne predstave pojma broja, vizuelnu korespondenciju jednakobrojnih kolekcija objekata, uvođenje cifarskog zapisa, određivanje prethodnika i sledbenika, uočavanje mesta broja u brojevnom nizu i na brojevnoj pravoj, kao i strukture broja.

Broj do koga se dolazi brojanjem vizualizuje se na različite načine (na brojevnoj pravoj, skupovno, dijagramima, brojevnim slikama). Na početku je značajna manipulacija očiglednim sredstvima u cilju izdvajanja kolekcije objekata (žetona, štapića, kartica, prstiju) i brojanja.

Uvodi se prikazivanje brojeva pomoću tačaka na brojevnoj pravoj. Za dati broj uočava se prethodnik - broj koji je za jedna manji od datog broja i sledbenik - broj koji je za jedan veći od datog broja. Uočava se da svaki broj ima svog sledbenika. Upoređuju se parovi brojeva i utvrđuje najveći i najmanji broj među izdvojenim brojevima. Upoređivanje brojeva olakšano je uočavanjem mesta broja u brojevnom nizu. Saznanje o brojevnom nizu razvija se kroz aktivnosti prebrojavanja objekata i bića (konkretnih ili slikovnih predstava), brojanja unapred i unazad, sekvencijalno, u zadatim intervalima, vizuelizacijom na brojevnoj pravoj.

Za uvođenje pojma rednog broja, parnog i neparnog broja koriste se realne situacije.

Brojevi od 0 do 20

Brojevi se uvode u blokovima: do 5 (uključujući i broj 0), prva desetica, druga desetica, prva stotina. Koraci u razvoju saznanja o broju su: brojanje, prebrojavanje objekata iz okruženja ili na slikama uz fizičko ili grafičko izdvajanje ili vizuelno uočavanje grupa odgovarajućih jednakobrojnih skupova objekata, upoznavanje brojevne slike, simbola, načina pisanja simbola i pravilnog izgovora, upoređivanje brojeva (<, >, =), upoznavanje mesta broja u brojevnom nizu, uočavanje strukture broja. Nakon formiranja pojma desetice, brojevi druge desetice se uvode uz vizuelne predstave u kojima se ističe desetica čime se olakšava uočavanje strukture broja i objašnjavanje operacija sabiranja i oduzimanja. (Na primer, da bi se predstavio broj 12, koristi se "stubić" od 10 kvadrata i pored njega još 2 kvadrata složena jedan na drugi.)

Pored navedenih primarnih načina razumevanja pojma broja, brojevi se koriste i u kontekstu merenja (merni brojevi). Na ovom nivou, učenici treba da broje u aktivnostima merenja. Na primer, mere dužinu puta brojem koraka, presipanjem vode broje koliko manjih posuda vode je sadržano u većoj posudi i obratno. Pri aktivnostima merenja se ne uvode standardne jedinice mere. Rezultati merenja se upisuju tabelarno radi upoznavanja sa ovakvim načinom zapisivanja podataka.

Sabiranje i oduzimanje u bloku brojeva do 20

U okviru poučavanja brojeva prve desetice uvode se operacije sabiranja i oduzimanja kroz razmatranje odgovarajućih primera, polazeći od konkretnih situacija, preko slikovnih predstava do simboličnog zapisa. Raznovrsni tipovi zadataka pomažu u razvoju razumevanja računskih operacija sabiranja i oduzimanja i prepoznavanja problemskih situacija koje se rešavaju sabiranjem ili oduzimanjem. Zbog toga je važno da se učenicima pruži iskustvo rešavanja zadataka: pridruživanja, izdvajanja, kombinovanja, poređenja i drugo.

Vizuelno predstavljanje sabiranja na brojevnoj pravoj se ostvaruje dobrojavanjem, a za oduzimanje odbrojavanjem. Brojevnim dijagramima i brojevnim slikama se podstiče razumevanje pojmova sabiranja i oduzimanja i njihovih veza, nakon čega se uvežbava sabiranje i oduzimanje u blokovima brojeva.

Svojstva zamena mesta sabiraka i združivanje sabiraka uvode se pre obrade brojeva druge desetice jer se koriste pri izvođenju sabiranja u bloku do 20. Za ilustraciju pravila koriste se realne situacije, očigledna sredstva kao i vizuelni prikazi. Pri obradi sabiranja i oduzimanja u bloku brojeva do 20 upoznaju se slučajevi sa i bez prelaska desetice (11 + 2, 8 + 3, 16 - 4, 12 - 5).

Jedan od važnih ciljeva je spontano zapamćivanje tablica sabiranja i oduzimanja do 20, zbog čega treba predvideti dovoljno vremena i različitih aktivnosti za uvežbavanje i sticanje sigurnosti računanja.

Razmatraju se i slučajevi sabiranja u kojima je jedan od sabiraka nepoznat broj. Na osnovu dobro savladane tablice sabiranja i oduzimanja učenici otkrivaju nepoznati sabirak. Zatim se razmatraju slučajevi oduzimanja u kojima je nepoznat umanjilac, a onda i slučajevi kada je nepoznat umanjenik. U jednačinama se ne uvodi slovo kao oznaka za nepoznati broj već "držači mesta".

Ovo je pogodan trenutak za rešavanje zadataka sa terazijama, u kojima je cilj uspostavljanje ravnoteže tasova. Na početku se uvode jednostavni zadaci u kojima su i na jednom i na drugom tasu vage isti predmeti (npr. Na jednom tasu su 3 kuglice, na drugom tasu 5 kuglica. Koliko kuglica treba dodati na prvi tas da bi tasovi stajali u ravnoteži?). Nakon toga se mogu uvesti i složeniji zadaci u kojima su na tasovima različiti predmeti (npr. Na prvoj slici je vaga sa tasovima u ravnoteži, pri čemu je na jednom tasu jedna kuglica, a na drugom jedna kocka. Na drugoj slici sa vagom u ravnoteži su na jednom tasu dve kuglice, a na drugom tasu valjak. Na trećoj slici je na jednom tasu valjak, a na drugom treba docrtati odgovarajući broj kocki.). Ovakvi zadaci doprinose razvoju logičkog mišljenja i ideje rešavanja jednačine, a predstavljaju i uvod u merenje mase, koje se obrađuje u narednim razredima.

Brojevi do 100. Sabiranje i oduzimanje u bloku brojeva do 100 bez prelaza preko desetice

Prilikom predstavljanja brojeva prve stotine na brojevnoj pravoj ističu se desetice i naznačavaju brojevi između njih. Broj 100 vizuelno se predstavlja kao kvadrat (kvadratna mreža) čije su dimenzije 10´10, kao logično proširenje već uvedenih vizuelnih predstava brojeva u bloku brojeva do 20.

Sabiranje i oduzimanje do 100 obuhvata: sabiranje i oduzimanje desetica, sabiranje i oduzimanje dvocifrenog broja i jedinica (24 + 5, 29 - 7), sabiranje i oduzimanje dvocifrenog broja i višestruke desetice (57 + 30, 57 - 30), kao i sabiranje i oduzimanje dvocifrenih brojeva bez

prelaska (32 + 43, 84 - 31). Postupci se zasnivaju na već upoznatim postupcima u bloku brojeva do 20.

Počevši od bloka brojeva do 10, učenici se podstiču da pravilno koriste matematički jezik koristeći znake +, -, =, <, > i termine: sabirak, zbir, umanjenik, umanjilac, razlika, prethodnik, sledbenik, paran, neparan, manji od i veći od. Analizom strukture dvocifrenih brojeva uočavaju se desetice i jedinice, i koristi odgovarajući zapis (npr. 5D 3J).

Matematičke sadržaje treba povezivati sa sadržajima i aktivnostima drugih predmeta kao i životnim situacijama. Na primer, prebrojavanje objekata ili orijentacija u prostoru sa predmetom svet oko nas; uvežbavanje tablice sabiranja ili korišćenje rednih brojeva može da se realizuje i na časovima fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, davanjem instrukcija za kretanje korišćenjem matematičkih pojmova ili jednostavnih zadataka (npr. posle trećeg čučnja skoči dva puta i slično).

Kombinatorni zadaci ili zadaci određivanja sledećeg člana niza uočavanjem pravilnosti posebno su podsticajni za razvoj matematičko-logičkog mišljenja. Rešavanje problemskih zadataka veoma je važan segment nastave, jer omogućava povezivanje i primenu matematičkih znanja u realističnim situacijama. Modelovanje problema u matematički zapis, uz korišćenje grafičkog prikaza, omogućava učenicima da nemehanički pristupaju zadacima.

Dinar, kovanice i novčanice do 100 dinara

U okviru teme Brojevi, učenici treba da upoznaju i kovanice i papirne novčanice (do 100 dinara), što predstavlja početak osposobljavanja za korišćenje novca u svakodnevnom životu. Uvođenje novčanih apoena treba da prati uvođenje blokova brojeva: do 10, do 20 i do 100. Zadaci sa novcem iz svakodnevnog života pomažu da se, pored ishoda koji se odnose na novac, ostvare i ishodi koji se odnose na prirodne brojeve.

Većina ishoda ove teme se ostvaruje spiralno, jer se ishodi koji se ostvare u okviru prvog bloka brojeva, kasnije samo proširuju na ostale blokove brojeva.

Primeri aktivnosti za ostvarivanje pojedinih ishoda Početne aktivnosti treba da se odnose na brojanje (brojanje unapred, unazad i sa preskokom), jer polazimo od formiranja pojma broja, nakon čega prelazimo na formiranje brojevnog niza, a zatim na prebrojavanje predmeta iste vrste. Rezultate prebrojavanja učenici prikazuju tabelom (npr. upisivanjem "crtica" u tabelu, odnosno brojeva kada nauče zapis brojeva).

1.Čitanje podataka iz jednostavnijih stubičastih i slikovnih dijagrama i tabela.

2.Povezivanje rednih brojeva i prostornih priloga npr. prvi odozgo, treći odozdo, drugi sleva, prvi zdesna.

3.Upoređivanje i razmena novca, računanje sa novcem, prikazivanje datog novčanog iznosa najmanjim mogućim brojem kovanica/novčanica.

4.Razlaganje broja na moguće sabirke u realističnim situacijama (na primer: U kutiji se nalazi 10 plavih i crvenih kuglica. Koliko može biti crvenih, a koliko plavih kuglica u kutiji? Rešenje treba zapisati u tabeli.). Kroz ovu aktivnost učenici uviđaju da zadatak može da ima više rešenja.

5.Određivanje sledećeg člana u zadatom brojevnom nizu.

6.Igrolika aktivnost: otkrivanje broja ili brojevne šifre na osnovu uputstva.

MERENJE I MERE

U okviru ove teme, kroz praktične aktivnosti treba upoznati učenike sa konceptom merenja dužine, bez uvođenja standardnih jedinica mere. Ove aktivnosti obuhvataju merenje dužine različitih predmeta istom jedinicom mere (npr. slamkom, spajalicom, koracima) i merenje jednog predmeta korišćenjem različitih jedinica mere. Na ovom nivou, učenici treba da: izmere zadate dužine nadovezivanjem i prebrojavanjem jediničnih mera, prikažu rezultate merenja u tabeli i uporede dužine.

Primeri aktivnosti za ostvarivanje pojedinih ishoda:

1. Igrolike aktivnosti kao proširenje igre "Care care gospodare". Jedan učenik određuje pravac, dužinu koraka (npr. dva slonovska koraka nalevo), a ostali učenici se kreću prema uputstvu.

2. Učenici procenjuju dužinu nekog objekta u nestandardnoj jedinici, a zatim merenjem proveravaju procenu.

3. Na osnovu merenja dužine (npr. klupe) različitim jedinicama mere (npr. olovkom i laktom) procenjuju i eksperimentalno proveravaju koliko je dužih, a koliko kraćih mera sadržano u dužini koja se meri.

Određeni broj časova na kraju školske godini treba odvojiti za sistematizaciju i povezivanje gradiva. Na ovim časovima treba zadavati tekstualne, problemske zadatke, zadatke sa geometrijskim prikazom aritmetičkih zadataka, tekstualne zadatke u kojima su dati i podaci koji nisu bitni za rešavanje, logički zadaci sa odričnim rečenicama. Cilj ovakvih časova je da se kod učenika razvija sposobnost rešavanja problema i logičko-kombinatorno mišljenje.

SVET OKO NAS

Cilj nastave i učenja predmeta svet oko nas jeste da učenik upoznaje sebe, svoje prirodno i društveno okruženje i razvija sposobnosti za aktivan i odgovoran život u njemu, kao i vrednosti koje su usmerene ka izgradnji ličnog i nacionalnog identiteta i negovanju interkulturalnosti.

Standardi obrazovnih postignuća za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i vaspitanja

Opšta predmetna kompetencija (OPK)

Učenjem predmeta Priroda i društvo učenici stiču znanja o pojavama, promenama i procesima u prirodi i društvu, uočavaju njihovu povezanost i međuzavisnost; razvijaju veštine i formiraju stavove i vrednosti koji im omogućavaju da upoznaju sebe i svet koji ih okružuje i razvijaju sposobnosti za aktivan i odgovoran život. Podstiče se izgradnja ličnog, kulturnog i nacionalnog identiteta, uz istovremeno uvažavanje drugih, kao i društvenog i prirodnog okruženja; formiraju se elementarni naučni pojmovi i postepeno gradi osnova za sistem pojmova iz prirodnih, društvenih i tehničko-tehnoloških nauka, čime se stvaraju temelji za nastavak obrazovanja. Učenici se kroz različite vrste vođenih aktivnosti, a uz uvažavanje njihovog prethodnog iskustva, osposobljavaju da samostalno istražuju i analiziraju prirodne i društvene pojave i procese, čime se podstiče njihova prirodna radoznalost i neguje želja za saznavanjem i otkrivanjem. Kroz istraživački rad, učenici razvijaju veštine kritičkog mišljenja i rešavanja problema, samostalno zaključivanje, kreativnost i inovativnost. Osposobljavaju se da, u procesu saznavanja, koriste relevantne izvore informacija, a prikupljene podatke predstavljaju na različite načine, uključujući i korišćenje IKT-a. Učenici izlažu ideje i diskutuju o njima, uz poštovanje i međusobno uvažavanje, čime razvijaju saradnički duh i unapređuju sposobnost komunikacije.

Osnovni nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1)

Učenici usvajaju bazične naučne pojmove koji omogućavaju razumevanje pojava i procesa u prirodi i društvu. Uočavaju, prepoznaju i imenuju pojave i procese u prirodi (biljni i životinjski svet, materijali, oblici reljefa, pojavljivanje vode u prirodi, kretanje i drugo), koristeći odgovarajuću terminologiju. Izdvajaju i kratko opisuju ključne društvene pojave (društvene grupe, ličnosti, događaje, naselja i drugo) u sadašnjosti i prošlosti koristeći izvore informacija koji su primereni uzrastu učenika. Opisuju zdrave stilove života (ishrana, fizička aktivnost i boravak u prirodi, higijena, korišćenje digitalnih uređaja), očigledne primere uticaja čoveka na prirodu i mere zaštite ljudi i okruženja.

Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2)

Učenici koriste ideje, iskustva i stečena znanja o prirodnim i društvenim fenomenima i uče u skladu sa prirodom nauke iz koje potiče određeni sadržaj. Znanja o prirodnom i društvenom okruženju grade neposrednim posmatranjem, znanja o fizičkim i hemijskim fenomenima kroz učešće u vođenim ogledima/eksperimentima, a znanja o prošlosti posmatranjem i analizom jednostavnog istorijskog izvora. Korišćenjem geografske karte, učenici identifikuju ključne geografske objekte Srbije. Radoznalost učenika razvija se podsticanjem da postavljaju pitanja o pojavama koje ih okružuju. Prilikom prikupljanja podataka i/ili prezentovanja onog što su

saznali koriste IKT na primeren način, uz podršku učitelja. Uče samostalno, u paru ili u grupi, poštujući pravila zajedničkog rada, uz uvažavanje mišljenja drugih.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Učenici primenjuju usvojena znanja o prirodi i društvu i stečene veštine kao osnovu za adekvatno i odgovorno ponašanje u svakodnevnim situacijama. Formiraju zdrave životne navike i odgovoran odnos prema sebi, drugima i životnoj sredini. Orijentišu se u vremenu pri planiranju i izvršavanju sopstvenih aktivnosti. Orijentišu se u prostoru i bezbedno se kreću u svom neposrednom okruženju. Učestvuju u aktivnostima kojima se promoviše i neguje kulturno-istorijsko nasleđe, uz uvažavanje i poštovanje različitosti i na taj način razvijaju lični, kulturni i nacionalni identitet. Pokazuju interesovanje za različite naučne oblasti čime se stvara osnova za nastavak osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Osnovni nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- PD.OO1.O.1.1. Prepoznaju i imenuju ko i šta čini živu i neživu prirodu i razlikuju ih od proizvoda ljudskog rada. - PD.OO1.O.1.2. Klasifikuju živa bića prema sledećim kriterijumima: izgled, način ishrane, kretanja i razmnožavanja, stanište/životna zajednica kojoj pripadaju. - PD.OO1.O.1.3. Na očiglednim primerima prepoznaju značaj prirode za život čoveka i razlikuju povoljno i nepovoljno delovanje čoveka na očuvanje prirode. - PD.OO1.O.1.4. Imenuju prirodne resurse i kratko	- PD.OO1.O.2.1. Postavljaju pitanja o prirodnim i društvenim pojavama i procesima. - PD.OO1.O.2.2. Koriste preporučeni izvor informacija za prikupljanje podataka o prirodnim i društvenim fenomenima. - PD.OO1.O.2.3. Opisuju prirodne i društvene pojave i procese na osnovu neposrednog posmatranja. - PD.OO1.O.2.4. Izvode jednostavne oglede/eksperimente na osnovu uputstva. - PD.OO1.O.2.5. Pronalaze ključne geografske objekte na	- PD.OO1.O.3.1. Ispoljavaju radoznalost za svet koji ih okružuje, odnosno za različite naučne oblasti. - PD.OO1.O.3.2. Usvajaju navike koje doprinose bezbednosti, zaštiti i očuvanju životne sredine, sopstvenog zdravlja i zdravlja drugih. - PD.OO1.O.3.3. Orijentišu se u vremenu koristeći časovnik i kalendar i u neposrednom okruženju pomoću karakterističnih objekata. - PD.OO1.O.3.4. Uvažavaju individualne i kulturne

objašnjavaju njihovu upotrebnu vrednost. - PD.OO1.O.1.5. Određuju oblike reljefa i oblike pojavljivanja vode u okruženju. - PD.OO1.O.1.6. Razlikuju i imenuju oblike kretanja tela i očigledne faktore koji utiču na to kretanje. - PD.OO1.O.1.7. Prepoznaju i imenuju različite materijale i njihova osnovna svojstva (uključujući i vodu, vazduh i zemljište). - PD.OO1.O.1.8. Navode i kratko opisuju osnovne odrednice države Srbije, najvažnije događaje, pojave i ličnosti iz prošlosti Srbije. - PD.OO1.O.1.9. Identifikuju društvene grupe kojima pripadaju i navode pravila ponašanja, prava i obaveze koje imaju kao članovi tih grupa. - PD.OO1.O.1.10. Navode postupke za očuvanje i unapređivanje ljudskog zdravlja. - PD.OO1.O.1.11. Identifikuju izvore opasnosti po život i zdravlje ljudi i objašnjavaju osnovne mere zaštite.	karti Srbije. - PD.OO1.O.2.6. Opisuju segment života u prošlosti na osnovu tumačenja jednostavnog istorijskog izvora. - PD.OO1.O.2.7. Učestvuju u timskom radu, uvažavajući mišljenje drugih.	osobenosti i poštuju različitosti među ljudima. - PD.OO1.O.3.5. Učestvuju u zajedničkim aktivnostima na nivou škole i lokalne zajednice.

Srednji nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Koristeći prethodno stečena znanja i veštine uočavaju raznovrsnost pojava u prirodi i društvu. Razumeju prirodne cikluse: životni ciklus, smena dana i noći, smena godišnjih doba, kruženje vode u prirodi i drugo. Razumevanje ključnih pojmova učenicima omogućava da objašnjavaju

procese, dovode u vezu promene u prirodi i društvu i pojave koje se dešavaju kao posledice tih procesa i promena. Na očiglednim primerima uočavaju i objašnjavaju međusobne pozitivne i negativne uticaje čoveka i prirode. Razumevanje promena koje su se desile u prošlosti se bazira na tome da učenici sagledaju povezanost prošlosti sa njihovim sadašnjim životom kroz primere koji su im bliski - način života, tradicija, nazivi ulica, praznici itd.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Učenici koriste i kombinuju više izvora informacija (neposredno okruženje, istorijske izvore, geografsku kartu itd.), uključujući i digitalne resurse, za formulisanje objašnjenja i zaključaka o prirodnim i društvenim fenomenima, uz podršku učitelja. Prikupljaju podatke koristeći opremu, merne instrumente i merne jedinice primerene uzrastu učenika. Tok istraživanja, odnosno saznanja do kojih dolaze sistematizuju u formi beleške na izabrani način - rečima ili slikovno. Umeju da odrede faktore čije se dejstvo prati/meri tokom posmatranja ili ogleda/eksperimenta. Do informacija o prostoru na kome žive učenici dolaze korišćenjem geografske karte. Kombinovanjem informacija iz jednostavnih istorijskih izvora dolaze do saznanja o prošlosti. Primenjuju odgovarajuće strategije učenja što se vidi prilikom predstavljanja rezultata istraživanja na izabrani način, uz mogućnost korišćenja IKT-a. Sarađuju sa drugim učenicima u procesu konstrukcije znanja.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Učenici izražavaju stavove na prihvatljiv način i pokazuju razvijenu svest o važnosti očuvanja prirodnih i društvenih resursa. Iznose ideje i donose zaključke koristeći naučne činjenice, čime se doprinosi razvijanju osnova logičkog i kritičkog mišljenja. Orijentišu se i bezbedno kreću u širem prostoru, koristeći plan naselja, geografsku kartu Srbije i prevozna sredstva. Saradnjom sa drugima unapređuju komunikacione veštine i razvijaju toleranciju.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Srednji nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- PD.OO1.S.1.1. Objašnjavaju povezanost žive i nežive prirode na očiglednim primerima. - PD.OO1.S.1.2. Rečima ili	- PD.OO1.S.2.1. U procesu saznavanja upoređuju svoja iskustva sa naučnim činjenicama. - PD.OO1.S.2.2. Prate i objašnjavaju jednostavne prirodne i društvene	- PD.OO1.S.3.1. Koriste naučne činjenice prilikom iznošenja ideja i zaključaka. - PD.OO1.S.3.2. Biraju i

slikom objašnjavaju međusobnu povezanost živih bića u životnoj zajednici. - PD.OO1.S.1.3. Prepoznaju ekološku opravdanost upotrebe obnovljivih resursa i racionalnog korišćenja neobnovljivih resursa na jednostavnim primerima. - PD.OO1.S.1.4. Povezuju svojstva i promene materijala sa njihovom upotrebom u svakodnevnom životu. - PD.OO1.S.1.5. Identifikuju manje očigledne faktore koji utiču na kretanje tela (sredina, otpor vazduha prilikom padanja). - PD.OO1.S.1.6. Na različite načine predstavljaju redosled kojim su se javljale važne pojave, ličnosti i istorijski događaji. - PD.OO1.S.1.7. Objašnjavaju vezu između prošlosti i sadašnjosti na primerima iz svakodnevnog života.	pojave i procese i na osnovu toga donose zaključke. - PD.OO1.S.2.3. Koriste različite izvore informacija, merne instrumente i drugu opremu za prikupljanje podataka i kreiraju belešku o prirodnim i društvenim fenomenima po zadatoj strukturi - PD.OO1.S.2.4. Predstavljaju sprovedeno istraživanje - pisano, usmeno, pomoću lente vremena i/ili crtežom, uključujući i korišćenje IKT-a. - PD.OO1.S.2.5. Određuju faktore čije se dejstvo meri ili kontroliše tokom ogleda/eksperimenta. - PD.OO1.S.2.6. Koristeći kartu Srbije opisuju geografske karakteristike prostora. - PD.OO1.S.2.7. Prikupljaju podatke o prošlosti pomoću različitih istorijskih izvora i na osnovu toga formulišu kraća objašnjenja.	primenjuju postupke kojima čuvaju prirodno okruženje i kulturno nasleđe. - PD.OO1.S.3.3. Orijentišu se u prostoru koristeći plan naselja i geografsku kartu. - PD.OO1.S.3.4. Prepoznaju svoju ulogu u različitim društvenim grupama prihvatajući prava i obaveze.

Napredni nivo

Specifična predmetna kompetencija 1 (SPK 1) Učenici povezuju stečena znanja i iskustva o prirodnim i društvenim procesima i pojavama. Na taj način uočavaju uzročno-posledične odnose u prirodnom i društvenom okruženju i objašnjavaju ih koristeći argumente i terminologiju na način primeren uzrastu. Na očiglednim primerima dovode u vezu i procenjuju značaj međusobnog uticaja čoveka i prirode, kako povoljan, tako i nepovoljan, kao i moguće posledice u budućnosti. Razlikuju uzroke od

posledica ključnih istorijskih događaja, objašnjavaju i procenjuju uticaj tih događaja na savremeni način života i današnju državu.
Specifična predmetna kompetencija 2 (SPK 2) Učenici integrišu stara i nova saznanja primenjujući napredne strategije učenja, grupišući prikupljene ili date podatke i uočavajući obrasce i odnose među tim podacima, na osnovu čega formulišu zaključke. Time se osposobljavaju da samostalno odvajaju bitno od nebitnog tokom učenja. Različite izvore informacija (tekstove, slike, geografsku kartu Srbije, grafikone, tabele, oglede/eksperimente i drugo), koriste za prikupljanje podataka o uzročno-posledičnim vezama u prirodi i društvu. Preuzimaju inicijativu prilikom kreiranja i/ili realizovanja istraživačkih aktivnosti - samostalno i/ili u saradnji sa drugim učenicima. Diskutuju o sprovedenom istraživanju sa drugim učenicima i nastavnikom, poštujući pravila aktivnog slušanja i argumentovanja, čime razvijaju sposobnost vrednovanja procesa i rezultata rada.
Specifična predmetna kompetencija 3 (SPK 3) Učenici temelje zaključke i odluke na usvojenim znanjima i potkrepljuju ih argumentima zasnovanim na naučnim činjenicama. Ispitivanjem i razumevanjem uzročno-posledičnih odnosa u pojavama i procesima u prirodi i društvu stvaraju osnovu za dalje razvijanje naučne pismenosti. Prezentuju svoje ideje drugima, spremni su da se uključe u diskusiju i prihvate drugačije argumente kao način uvođenja u naučnu komunikaciju. Iniciraju i pokreću akcije primerene uzrastu koje imaju za cilj promovisanje i očuvanje kulturno-istorijskog nasleđa i zdravih stilova života. Tako razvijaju odgovornost prema sebi i drugima, kao i odgovornost prema prirodi, društvenim i prirodnim resursima.

Ishodi obrazovnog ciklusa (IOC) za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja:

Napredni nivo		
SPK 1	**SPK 2**	**SPK 3**
Učenici:	*Učenici:*	*Učenici:*
- PD.OO1.N.1.1. Objašnjavaju uzročno-posledične odnose u konkretnim prirodnim procesima i pojavama. - PD.OO1.N.1.2. Razlikuju uzroke od posledica važnih događaja koji su se desili u	- PD.OO1.N.2.1. Grupišu/klasifikuju prikupljene podatke i u diskusiji sa drugim učenicima donose zaključke. - PD.OO1.N.2.2. Analiziraju jednostavno prikazane podatke i informacije (tabele, grafikoni) da bi	- PD.OO1.N.3.1. Argumentuju svoje ideje i donose zaključke o procesima i pojavama u prirodi i društvu koji su zasnovani na naučnim činjenicama.

prošlosti i objašnjavaju uticaj tih događaja na sadašnjost. - PD.OO1.N.1.3. Na primerima bliskim njihovom iskustvu procenjuju uticaj prirodnih procesa na društvena zbivanja, kao i društvenih zbivanja na promene u prirodi. - PD.OO1.N.1.4. Argumentuju ekološku opravdanost upotrebe obnovljivih resursa i racionalnog korišćenja neobnovljivih resursa.	uočili obrasce i odnose u izučavanim fenomenima. - PD.OO1.N.2.3. Osmišljavaju jednostavan eksperiment na osnovu koga se može doći do zaključka o istraživanom fenomenu. - PD.OO1.N.2.4. Koriste kartu Srbije za objašnjavanje povezanosti prirodno-geografskih karakteristika Srbije sa razmeštajem stanovništva, izgledom naselja i delatnostima ljudi.	- PD.OO1.N.3.2. Rešavaju probleme i donose odgovorne odluke u svakodnevnim životnim situacijama upotrebom stečenih znanja. - PD.OO1.N.3.3. Predlažu akcije u okviru škole i lokalne zajednice i doprinose njihovoj realizaciji.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**2 časa**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja programa
- prepozna i iskaže radost, tugu, strah i bes uvažavajući sebe i druge; - pravovremeno i primereno situaciji iskaže svoje osnovne životne potrebe za hranom, vodom, snom i odlaskom u toalet; - uvaži različitosti svojih vršnjaka i drugih ljudi; - identifikuje grupe ljudi kojima pripada (porodica, vršnjaci, odeljenje, razred, školska zajednica) i svoju ulogu u njima; - poštuje dogovorena pravila ponašanja u školi i prihvata posledice ako ih prekrši; - sarađuje sa vršnjacima u zajedničkim aktivnostima;	**JA I DRUGI** Osnovna osećanja Osnovne životne potrebe Sličnosti i razlike među ljudima Porodični dom, škola Grupe ljudi Pravila ponašanja Porodični i školski praznici Zastava i himna Republike Srbije **ZDRAVLJE I BEZBEDNOST**

- čuva svoju, školsku i imovinu drugih; - opiše porodične i školske praznike i svoju ulogu u njima; - prepozna zastavu Republike Srbije i primereno se ponaša prilikom intoniranja himne; - bira postupke i aktivnosti koji su u skladu sa očuvanjem ljudskog zdravlja; - opiše svojim rečima primer neke opasne situacije iz neposrednog okruženja; - prati instrukcije odraslih u slučaju izloženosti dejstvu prirodnih nepogoda: poplava, zemljotres, požar; - primeni pravila bezbednog ponašanja na putu od kuće do škole prilikom kretanja ulicom sa i bez trotoara i prelaska ulice; - razlikuje i imenuje različite načine pokretanja i kretanja tela na primerima iz neposrednog okruženja; - odredi ko ili šta pokreće telo na jednostavnim primerima iz okruženja; - se orijentiše u prostoru pomoću prostornih odrednica: napred-nazad, levo-desno, gore-dole i karakterističnih objekata; - odredi vreme svojih aktivnosti pomoću vremenskih odrednica: pre, sada, posle; juče, danas, sutra, prekjuče, prekosutra, dani u nedelji; delovi dana, obdanica i noć; - predstavi događaj ili ličnost iz prošlosti porodice koristeći jednostavan istorijski izvor; - opiše zanimanja i poslove članova porodice i zaposlenih u školi na osnovu posmatranja i/ili razgovora sa njima; - odredi od kojih materijala su napravljeni predmeti iz okruženja; - odredi i imenuje svojstva materijala posmatranjem i opipavanjem predmeta; - prepozna pozitivne i negativne primere štednje vode i odlaganja otpada u neposrednom okruženju; - štedi vodu i odloži otpad na predviđeno mesto; - prepozna i imenuje elemente žive i nežive prirode i razlikuje ih od proizvoda ljudskog rada; - ispituje svojstva vode, zemljišta i vazduha jednostavnim	Zdrav način života Opasne situacije Bezbedno ponašanje u saobraćaju **KRETANJE I ORIJENTACIJA U PROSTORU I VREMENU** Pokretanje i kretanje tela Snalaženje u prostoru Snalaženje u vremenu Prošlost porodice **ČOVEK RADI I STVARA** Zanimanja Materijali, sredstva za rad i proizvodi ljudskog rada Osnovna svojstva materijala Štednja vode i odlaganje upotrebljenih materijala (otpad) **RAZNOVRSNOST PRIRODE** Živa i neživa priroda Sunčeva svetlost i toplota, zemljište, voda i vazduh i njihova svojstva Voda u prirodi Izgled terena u neposrednom okruženju Gajene i samonikle biljke, domaće i divlje životinje Izgled i delovi tela biljaka Izgled i delovi tela životinja Izgled i delovi tela čoveka Osnovna čula čoveka Značaj sunčeve svetlosti i toplote, zemljišta, vode i vazduha za život živih bića

ogledima na osnovu uputstva; - prepozna oblike pojavljivanja vode u neposrednom okruženju: potok, reka, bara, jezero, padavine; - prepozna izgled terena u neposrednom okruženju: ravnica, brdo, planina; - uočava raznovrsnost biljaka i životinja na primerima iz neposrednog okruženja; - prepozna i imenuje spoljašnje delove tela biljaka; - razlikuje glavu, trup i udove kao delove tela životinja i čoveka; - objasni ulogu čula vida, sluha, mirisa, ukusa i dodira u njegovom svakodnevnom funkcionisanju i saznavanju okruženja; - prepozna značaj sunčeve svetlosti i toplote, zemljišta, vode i vazduha za živa bića na očiglednim primerima; - svojim ponašanjem doprinosi zaštiti i očuvanju radnog i prirodnog okruženja; - postavlja pitanja o pojavama iz neposrednog okruženja.	Odgovoran odnos čoveka prema životnoj sredini

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Program predmeta svet oko nas zadržao je dosadašnji zavičajni princip (princip životne blizine) koji određuje prostornu i vremensku bliskost prirodnih i društvenih pojava i procesa i kao takav predstavlja jednu od suštinskih odlika ovog predmeta. U prvom razredu se kreće od prostorno i vremenski najbližih fenomena za učenika, dok se u naredna tri razreda prostorni i vremenski okvir postepeno širi. Konkretno, okvir unutar kog se ostvaruju predmetni ishodi u prvom razredu čine sadržaji iz najbližeg i neposrednog okruženja učenika - dom, škola, naselje/deo naselja u kome učenik živi. U II razredu prostorni okvir se proširuje na naselje sa okolinom, u III razredu na kraj u kojem učenici žive[1] i zaokružuje se u IV razredu državom Srbijom.

Zavičajni princip ovom predmetu obezbeđuje visoku osetljivost na kontekst u kome učenici žive, odnosno otvorenost za sadržaje iz detetovog okruženja i fleksibilnost za uvažavanje karakteristika i odlika najrazličitijih sredina u kojima deca iz Srbije žive. U tom smislu predmet

svet oko nas podrazumeva otvorenost i za sadržaje od značaja za nacionalne manjine u skladu sa prostorom proučavanja prirodnih i društvenih pojava u prvom razredu - neposredno okruženje. Pored toga, kod svih učenika treba razvijati osećaj dobrobiti življenja među pripadnicima različitih nacionalnosti ukazivanjem na postojanje ljudi koji slave drugačije praznike, imaju različite običaje, kulturu stanovanja, ishranu, oblačenje i sl.

Uvažavanje okruženja u kojem učenici žive direktno je u vezi sa uvažavanjem njihovih iskustava i znanja. Učenici u školu dolaze sa idejama o svetu, sebi i svemu drugom što ih okružuje. Zato je veoma važno da polazne tačke u razvoju naučnih ideja o prirodnim i društvenim pojavama i procesima u nastavi budu upravo ideje i iskustva sa kojima učenici dolaze u školu. Kroz raznovrsne aktivnosti kojima se uvažava sredina u kojoj učenici žive i njihovo neposredno svakodnevno iskustvo iz konkretne sredine, učenicima se omogućava da dožive i razumeju složenost, raznolikost i međusobnu povezanost svih činilaca koji deluju u njihovom prirodnom i društvenom okruženju. Istovremeno se podstiče njihova radoznalost, neguje želja za saznavanjem i otkrivanjem pojava i procesa u prirodnoj i društvenoj zajednici.

Ishodi se ostvaruju u sprezi sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika nekad unutar jedne teme, a najčešće kroz više tema. Zato granice među temama proučavanja treba shvatiti uslovno i fleksibilno. Prilikom planiranja treba imati u vidu i to da je redosled programskih tema i grupisanih sadržaja unutar tema urađen isključivo radi preglednosti sadržaja i ne predstavlja obavezan redosled prilikom kreiranja godišnjih i operativnih planova, već kao pomoć učitelju da ih kreira. Učitelj ima mogućnost da, u skladu sa uzrastom učenika i imajući u vidu programom određene ishode, izabere i neke dodatne sadržaje, ukoliko smatra da su primereni okruženju u kom učenici žive i/ili da odgovaraju njihovim interesovanjima.

Učenike treba podsticati da postavljaju pitanja o pojavama iz neposrednog okruženja kao i da samostalno istražuju i analiziraju prirodne i društvene pojave i procese. U zavisnosti od ishoda koji se želi ostvariti, učitelj treba da podstakne učenike na različite vrste aktivnosti koje angažuju kako pojedina čula, tako i više čula paralelno. Sinhronizacija čulnih utisaka daje celovitu sliku objekata, procesa, pojava i njihovu integraciju u kompleksnu sliku sveta, a uvažava različitosti u sklonostima učenika pri upoznavanju sveta i procesu učenja. Ipak, učenje se ne završava na čulnim utiscima, već se nastavlja uopštavanjem uočenog kroz opisivanje, poređenje, formulisanje zaključaka itd. U nastavnom procesu se, dakle, polazi od nesistematizovanih iskustvenih saznanja i ide se ka opštim, naučno zasnovanim, sistematizovanim znanjima iz oblasti prirode, društva i kulture, s tim da treba postepeno povećavati nivo zahteva i samostalnosti učenika.

Stvarnost (prirodna i društvena) koja nas okružuje i iz koje proizilazi sadržaj ovog predmeta, zasnovana je na povezanosti različitih pojava i procesa. Zbog toga sadržaji sveta oko nas, a kasnije i prirode i društva, moraju da budu odraz te celovitosti i povezanosti pojava koje se

izučavaju. Radi formiranja elementarnih pojmova i postavljanja okvira za sistem pojmova, pri izboru i rasporedu programske građe primenjen je spiralno-uzlazni model**,** a u skladu sa uzrasnim karakteristikama učenika. To znači da će se ista tematika iz razreda u razred proširivati, produbljivati i posmatrati sa različitih aspekata. Izgradnja sistema u nastavi, posledica je postojanja sistema u stvarnosti. Uloga učitelja je upravo da kod učenika osvetli i kreira tu celovitu sliku, a ne da nastavne sadržaje tumači samo kao biološke, geografske, istorijske i druge sadržaje.

Pored toga, pristup nastavi i učenju treba da bude povezan i sa logikom i metodologijom naučne discipline odakle proizlazi određeni sadržaj. Tako izučavanje bioloških sadržaja nužno treba da uključi posmatranje i praćenje bioloških fenomena; izučavanje sadržaja hemije i fizike - zaključivanje na osnovu sprovedenog eksperimenta, itd. Razvijanje sistema pojmova podrazumeva kontinuiran rad učitelja na uspostavljanju horizontalne (unutar jednog razreda) i vertikalne povezanosti (između razreda) sadržaja unutar sveta oko nas i kasnije, prirode i društva. Važno je da se, kad je moguće, pristupi korelaciji i integrisanom pristupu ishodima učenja i sadržajima na međupredmetnom nivou kroz nastavne i vannastavne oblike rada i aktivnosti u školi i izvan nje. Tako se, na primer, ishodi o zdravlju, kretanju, pravilima ponašanja, mogu funkcionalno ostvarivati i prilikom realizacije fizičkog i zdravstvenog vaspitanja; oni o svojstvima materijala kroz povezivanje sa likovnom kulturom. Ishodi: sarađuje sa vršnjacima u zajedničkim aktivnostima; svojim ponašanjem doprinosi zaštiti i očuvanju radnog i prirodnog okruženja; postavi pitanja o pojavama iz neposrednog okruženja po svojoj prirodi prevazilaze okvire ovog predmeta i ostvaruju se kroz različite nastavne i vannastavne aktivnosti. Zbog prirode sadržaja i datih ishoda, poželjno je aktivnosti organizovati što češće izvan učionice, odnosno u bližem prirodnom i društvenom okruženju. Za potrebe ovog predmeta posebno su pogodne: organizovane posete, šetnje, izleti, nastava u prirodi.

U ostvarivanju programa predmeta svet oko nas učiteljima se preporučuje korišćenje šire literature i ostalih izvora informacija: štampanih, audio-vizuelnih i elektronskih medija. Posebno se preporučuje korišćenje autentičnih prirodnih i društvenih izvora, kao najverodostojnijih pokazatelja stvarnosti, pojava i procesa u konkretnom neposrednom okruženju, kao i didaktičkih materijala koji odražavaju posebnosti datog okruženja/konteksta u kome učenici žive.

Učitelj ostvaruje postavljeni cilj i ishode kroz nastavu i ostale organizacione forme rada u školi, bez dodatnog opterećenja roditelja i njihovog obaveznog angažovanja u ostvarivanju programa. Roditelji mogu biti dobrovoljno angažovani kao raspoloživi potencijal lokalne sredine, u zavisnosti od njihovih znanja, mogućnosti i htenja.

Većina predmetnih ishoda postiže se kroz neposrednu istraživačku aktivnost dece i nenametljiv podsticaj, vođenje i podršku učitelja. Poželjne su aktivnosti koje omogućuju interakciju sa fizičkom i socijalnom sredinom, jer doprinose spoznavanju sveta oko nas, tako što se otkrivaju

odnosi i upoznaju svojstva i karakteristike predmeta, bića, pojava i procesa i stiču se socijalne veštine. Najefikasnije metode učenja jesu one metode koje učenika stavljaju u adekvatnu aktivnu poziciju u procesu razvijanja znanja. Potrebno je stvaranje situacija učenja u kojima će doći do izražaja različite aktivnosti učenika koje omogućuju različite načine učenja. Značajne aktivnosti učenika u okviru predmeta svet oko nas su: posmatranje (uočavanje vidnih karakteristika); praćenje (kontinuirano posmatranje radi zapažanja promena); opisivanje; procenjivanje; sakupljanje (pravljenje kolekcija, zbirki); grupisanje (uočavanje sličnosti i različitosti radi klasifikovanja); eksperimentisanje (ogledi u čijem izvođenju učenik učestvuje); beleženje (tekstualno, grafičko i simboličko); prezentovanje (predstavljanje iskustava, saznanja); diskutovanje (razgovor o pojavama i procesima o kojima se uči); igranje (edukativne i spontane igre); praktikovanje (u nastavi, svakodnevnom životu i spontanoj igri i radu).

U nastavku uputstva date su smernice za ostvarivanje programa po temama

_____

[1] *KRAJ je geografska celina veća od naselja, obično ograničena prirodnim granicama kao što su reke ili planine.*

Ja i drugi

Polazak u prvi razred je važan, a ujedno i veoma osetljiv period za dete. Novo, školsko okruženje je puno različitih izazova za lični, emocionalni i socijalni razvoj deteta. Veoma je važno da upravo ova činjenica bude okvir nastavnih aktivnosti kojima se, na temelju iskustava, veština i znanja koja su stekli tokom predškolskog perioda, učenici uvode u predmet *svet oko nas*. Ovakav pristup je naročito značajan u okviru teme *Ja i drugi* koja se odnosi na učenika kao društveno biće u društvenim grupama kojima pripada (porodica, škola, vršnjaci). Ključni pojmovi sadržaja ove teme su okvir za planiranje i ostvarivanje nastave koji se konkretizuju u zavisnosti od osobenosti sredine u kojoj učenici žive (grad ili selo, uža ili šira porodica, manja ili veća škola, broj učenika u školi, odnosno odeljenju i brojne druge specifičnosti).

Ishodi koji se odnose na osećanja, potrebe i uvažavanje različitosti su u značajnoj meri povezani sa sadržajem građanskog vaspitanja, ali i drugim predmetima i ostalim oblicima obrazovno-vaspitnog rada (čas odeljenjskog starešine i vannastavne aktivnosti), kao i sa drugim temama u okviru predmeta svet oko nas. Stvaranjem različitih nastavnih situacija (radionice, igrolike nastavne aktivnosti i sl.), kojima se ostvaruje ova grupa ishoda, učenike treba podsticati da prepoznaju osnovna osećanja (radost, tugu, strah i bes) kod sebe i drugih i iskažu ih na različite načine (mimikom, rečima, crtežom, adekvatnom reakcijom uz međusobno uvažavanje). Kada je reč o osnovnim životnim potrebama, tu se prvenstveno misli na fiziološke potrebe navedene u ishodu, koje su zajedničke za sve ljude, kao i na određena pravila ponašanja koja omogućavaju i iskazivanje i zadovoljavanje tih potreba. Razmišljanje i diskusija, ne samo o svojim potrebama,

već i uvažavanje potreba i osećanja drugih, kao i uvažavanje različitosti (po polu, uzrastu, boji kose/očiju, interesovanjima, sposobnostima), predstavlja jednu od suštinskih vaspitnih komponenti predmeta.

Ishodi koji se odnose na grupe ljudi i pravila ponašanja imaju dve dimenzije. Prva se odnosi na porodični dom i školu kao ambijent u kome učenici borave, na prostorije i izgled porodičnog doma, odnosno škole. Druga dimenzija ishoda je usmerena na odnose/uloge u porodici (dete/deca, roditelj/roditelji/staratelji, babe i dede) i u različitim grupama kojima pripadaju u okviru škole (odeljenje, razred, vršnjaci), i u kojima imaju neku ulogu (član odeljenjske zajednice, redar, član sekcije i sl.). U prvom razredu akcenat je na pravilima ponašanja, dok će se u narednim razredima fokus pomeriti na dualizam prava i obaveza. Osmišljavanjem aktivnosti koje omogućavaju aktivno učešće učenika u dogovaranju pravila ponašanja u odeljenju, doprinosi se prihvatanju dogovorenih pravila od strane učenika i značajno utiče na ostvarivanje vaspitne uloge predmeta. Posmatranjem i opisivanjem poslova kojima se odrasli bave u porodici i školi uspostavlja se veza sa temom Čovek radi i stvara (zanimanja).

Opisivanjem svoje uloge u okviru porodičnih (na primer, rođendan, Nova godina i sl.) i školskih praznika (Dan škole, školska slava), kao i ambijenta u kome se oni odvijaju, učenici sistematizuju prethodna iskustva vezana za porodične praznike. Svoja iskustva i doživljaj praznika učenici obogaćuju kroz saradnju sa drugim učenicima i odraslima u organizovanju zajedničkih aktivnosti na nivou odeljenja (proslave rođendana ili novogodišnje proslave), odnosno na nivou škole, kroz učešće na školskim priredbama.

Učenike bi trebalo uputiti da uoče zastavu Republike Srbije na školskoj zgradi, da se prisete i opišu situacije kada su videli zastavu Republike Srbije (na primer, na sportskim takmičenjima). Kroz prisećanje na prvi čas pri polasku u školu, razgovarati sa učenicima o ponašanju tokom intoniranja himne. Školske priredbe su pogodne situacije za podsećanje, uvežbavanje i proveru usvojenih pravila ponašanja pri izvođenju himne. Na ovom uzrastu, ne treba objašnjavati značenje državnih simbola, zahtevati od učenika opisivanje zastave, učenje celovitog teksta himne. O ovim sadržajima biće reči u starijim razredima i u okviru drugih predmeta.

Zdravlje i bezbednost

Ova tema usmerena je ka očuvanju zdravlja učenika kroz preventivne aktivnosti, koje podrazumevaju zdravstvene i bezbednosne procedure primerene uzrastu učenika prvog razreda. Ovo su prvi koraci u osposobljavanju učenika da prepoznaju i da, uz podršku i instrukcije odraslih, adekvatno reaguju u potencijalno opasnim situacijama po njihovo zdravlje i život, u kući, školi, neposrednom okruženju. Posebnu pažnju potrebno je obratiti na bezbednost učenika u saobraćaju, kao najopasnijem okruženju za učenike, prvenstveno na njegovo osposobljavanje za bezbedno kretanje od kuće do škole. Podršku u realizaciji ovih sadržaja učitelji mogu naći u

Vodiču za implementaciju referentnog okvira kompetencija za bezbedno učešće u saobraćaju u obrazovno-vaspitni rad sa decom i učenicima.

Sadržaji kojima se ostvaruje ishod bira postupke i aktivnosti koji su u skladu sa očuvanjem ljudskog zdravlja direktno se odnose na razvijanje navika zdravog življenja. Na ovom uzrastu akcenat je na održavanju lične higijene (čistoća tela, čistoća odeće i obuće), higijeni prostora (porodičnog doma i škole), adekvatnom odevanju u skladu sa vremenskim prilikama, zdravoj ishrani i redovnom unosu vode. Usvojene navike u vezi sa očuvanjem zdravlja se manifestuju kroz odgovarajuće postupke u svakodnevnim situacijama u porodici, školi, ali i van učionice, a naročito tokom boravka učenika na nastavi u prirodi. Treba imati u vidu da se sadržaji ove teme proširuju u drugom razredu, kada se govori i o važnosti boravka u prirodi, o fizičkoj aktivnosti i kvalitetnom snu.

Opasne situacije odnose se na opasnosti u neposrednom okruženju (porodični dom i škola), uključujući i prirodne nepogode i situacije u saobraćaju. Ovo ne moraju biti pojedinačne nastavne jedinice, već se ovim sadržajima treba baviti i onda kada se ukaže odgovarajuća prilika. O toj situaciji i njenim posledicama se razgovara, uz zaključak šta je trebalo da se uradi da do toga ne dođe. Kad god je moguće, iz date situacije treba izvući odgovarajuće pravilo ponašanja (na primer, po učionici i hodnicima škole hodamo, jer ukoliko trčimo možemo povrediti sebe i druge). Kada je reč o prirodnim nepogodama, važno je uputiti učenike da prate instrukcije odraslih. Povremeno se u toku godine mogu organizovati vežbe pravilnog reagovanja u datoj situaciji. U ovom kontekstu treba uvek imati na umu da se od učenika na ovom uzrastu ne očekuje da samostalno reaguju u potencijalno opasnim situacijama već da se oslanjaju na članove porodice i školske zajednice.

Od velike važnosti je da svaki učenik ovlada pravilima bezbednog ponašanja u saobraćaju u svom neposrednom okruženju i primenjuje ih na putu od kuće do škole. Ovaj ishod najbolje se dostiže pomoću praktičnih aktivnosti u bezbednim uslovima za učenika. Pogodni, u tom smislu, mogu biti poligoni, simulirane aktivnosti u učionici, školskom dvorištu, fiskulturnoj sali, kao i gledanje i analiza prilagođenih multimedijalnih sadržaja. Jedna od aktivnosti koja bi doprinela ostvarivanju ovog ishoda, može biti da se zajedno sa učenicima sa bezbednog mesta (kroz prozor učionice, iz dvorišta škole) posmatra ulica, raskrsnica, ponašanje ljudi o čemu se sa učenicima razgovara (šta su primetili; ko je poštovao pravila i sl.). Situacije u kojima se organizovano izlazi iz školskog dvorišta mogu biti prilike za prethodno podsećanje, ali i demonstriranje, uvežbavanje i proveravanje poštovanja pravila bezbednog ponašanja u saobraćaju. Ovaj ishod ostvaruje se u korelaciji sa ključnim pojmovima teme Kretanje i orijentacija u prostoru i vremenu.

Kretanje i orijentacija u prostoru i vremenu

Sadržaji u okviru ove teme su takvi da o njima učenici imaju svakodnevno neposredno iskustvo, a zadatak učitelja je da ta nesistematizovana iskustvena znanja budu osvešćena i da omoguće učeniku bezbedno kretanje i snalaženje u neposrednom okruženju.

Uvođenje u sadržaje o kretanju tela trebalo bi da se bazira na iskustvu učenika i raznovrsnim primerima pokretanja i kretanja tela (hoda, skače, trči, pada, leti, pliva, kotrlja se, klizi…). Pod pojmom tela podrazumevaju se i živa bića i predmeti (životinje, ljudi, prevozna sredstva, igračke i sl.). Kada je reč o pokretanju i kretanju tela, ne treba definisati ove pojmove, već kroz konkretne primere jasno imenovati načine pokretanja i kretanja tela koja su bliska iskustvu učenika - na primer, loptu sam pokrenula tako što sam je šutnula nogom, a zatim se lopta kotrljala; sestra je pogurala moje sanke, pa sam se spustila, klizeći niz brdo. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja posebno su pogodni za prepoznavanje, imenovanje i praktikovanje različitih načina (po)kretanja tela. Različiti primeri pokretanja i kretanja mogu da se pokažu i pomoću slike, a učenici imenuju kako se telo prikazano na slici kreće i kako se moglo pokrenuti (na primer, slika deteta koje vuče sanke na gore; dete koje vozi bicikl).

Sadržaje koji se odnose na kretanje i snalaženje u prostoru korišćenjem prostornih odrednica (napred-nazad, levo-desno, gore-dole) i karakterističnih objekata poželjno je praktično istraživati, kako u učionici tako i van nje i povezati ih sa nastavom matematike u kojoj se upoznaju isti pojmovi. Karakteristični objekti u neposrednom okruženju mogu da budu objekti koje je izgradio čovek (spomenik, seoska prodavnica, zgrada neobičnog oblika i sl.) ili prirodni objekti (visoko drvo, stena, potok i sl.). Funkcionalno korišćenje prostornih odrednica može se povezati sa opisivanjem bezbednog kretanja učenika od kuće do škole.

Ishod učenja koji se odnosi na snalaženje u vremenu koncipiran je tako da se polazi od osnovnih, vremenski bližih pojmova (delovi dana; sada, pre, posle; prekjuče, juče, danas, sutra, prekosutra; dani u nedelji), koji su potrebni učeniku za planiranje i realizovanje svakodnevnih aktivnosti. Važno je kod učenika osvestiti cikličnost u smenjivanju navedenih vremenskih odrednica - smena: obdanice i noći, delova dana i dana u sedmici. Kasnije će se pojam cikličnosti javljati i u različitim prirodnim pojavama (životni ciklus živih bića, lanac ishrane, kruženje vode u prirodi itd.), što je u skladu sa osnovnim principima i zakonima prirodnih nauka. Ovaj ishod je prilika za uvođenje učenika u praćenje protoka vremena. U tom smislu, raspored časova koji učenici koriste svakodnevno predstavlja dobro nastavno sredstvo da se gotovo sve navedene vremenske odrednice sagledaju kroz sopstvene aktivnosti koje se ponavljaju. U narednim razredima, učenik će koristiti neke druge načine za planiranje, praćenje i beleženje vremena - dnevni raspored aktivnosti, kalendar, lentu vremena.

Učenici se uvode u razumevanje prošlosti kroz predstavljanje onoga što je učeniku najbliže - njegove porodice. U drugom razredu, preći će se na prošlost naselja u kome učenici žive, u trećem će akcenat biti na razlikovanju vrsta istorijskih izvora u kontekstu prošlosti kraja, a četvrti

razred će zaokružiti temu prošlosti kroz upoznavanje istorije Srbije. Učenik, zajedno sa članovima porodice, može da izabere neki predmet iz prošlosti koji se danas ne koristi (deo odeće/obuće, staru igračku), ili staru fotografiju i da razgovaraju o tome. Ukoliko je u prilici, učenik donosi izabrani predmet na čas (ili njegovu fotografiju, crtež), ili staru fotografiju. Kratko opisuje drugima šta je doneto - naziv predmeta, za šta se koristio; ko je ličnost sa fotografije - njeno ime, čime se bavila, po čemu je zanimljiva i sl. Ne treba nazivati donete predmete istorijskim izvorima, taj pojam će se uvesti kasnije, već je fokus na tome šta saznajemo o prošlosti porodice na osnovu tog predmeta i na osnovu razgovora sa članovima porodice, kao i zašto čuvamo te predmete/fotografije. Negovanje porodične tradicije je osnova na kojoj će se razvijati dalje učenje o kulturnom nasleđu u okviru naselja, kraja, države, kao i naroda kojem učenik pripada, što čini uporište za formiranje identiteta učenika.

Čovek radi i stvara

Ova tema govori o čoveku kao o svesnom biću koje radi i stvara. Predstavljanjem raznolikih zanimanja, u skladu sa konkretnim okolnostima, stvara se baza za razumevanje pojma delatnosti u narednim razredima. Na sadržaje o zanimanjima nadovezuje se uvođenje pojma materijali, jer se tokom obavljanja različitih poslova materijali obrađuju i prerađuju kako bi se stvorilo ono što ljudi koriste u svakodnevnom životu. Razvijanje odgovornog odnosa prema iskorišćenim materijalima/proizvodima kroz odlaganje otpada na predviđena mesta predstavlja značajan i kontinuiran cilj kome se teži. Veza priroda-materijal-proizvod-otpad pokazuje celovitost prirodnih i društvenih fenomena.

Imajući u vidu dve prostorne uporišne tačke - porodični dom i školu, od učenika se očekuje da imenuje zanimanja članova svoje porodice i školskog osoblja, opiše poslove koje obavljaju (Šta je posao čistačica? Šta one koriste dok rade? Čemu im to služi?) i kroz razgovor sagledaju značaj tog zanimanja (Šta je posao učitelja? Šta bi se dogodilo ukoliko u školi ne bi postojao domar?). Do informacija o zanimanjima ljudi iz porodice i škole učenik dolazi kroz razgovor sa odraslima i posmatranjem obavljanja njihovih poslova.

Kada je reč o materijalima, u prvom razredu akcenat je na prepoznavanju, imenovanju, upoređivanju materijala koji se koriste u svakodnevnom životu (drvo, kamen, metal, staklo, guma, plastika, papir, tkanina) i osnovnih, neposredno čulno dostupnih svojstava (tvrdo-meko, providno-neprovidno, hrapavo-glatko), dok će se u narednim razredima izučavati složenija svojstva. Poželjno je krenuti od jednostavnih primera predmeta napravljenih od jednog materijala (na primer, peškir, gumica za teglu, sveska), a zatim obratiti pažnju na predmete iz okruženja napravljene od više materijala (na primer, školska klupa ili stolica). Sadržaji o materijalima su takvi da omogućavaju visok nivo aktivnosti učenika prilikom njihovog savladavanja, odnosno korišćenje različitih čula za njihovo upoznavanje, beleženje uočenog, izvođenje ogleda, opisivanje itd. Materijale treba dovesti u vezu sa predmetima koji su od njih

napravljeni, povezujući svojstva materijala sa upotrebnom vrednošću predmeta, pažljivom upotrebom i odlaganjem iskorišćenih proizvoda i ambalaže (otpad) na odgovarajuća mesta. Akcenat je na tome da učenici praktikuju odlaganje otpada na predviđena mesta (kante, kontejneri), uz ukazivanje na pozitivne i negativne primere odlaganja otpada u učenikovom neposrednom okruženju (izgled školskog dvorišta nakon velikog odmora; razbacano smeće po trotoaru ili u parku, prepune/ispražnjene kante/kontejneri i sl.) i razgovor sa učenicima o uočenom. Može se organizovati akcija čišćenja primerena učenicima prvog razreda (prikupljanje opalog granja i lišća, farbanje kanti za đubre u školskom dvorištu) uz mere opreza i korišćenje odgovarajuće opreme).

Raznovrsnost prirode

Ova tema i pripadajući ishodi učenja oslanjaju se na iskustvo učenika o prirodi, kroz pojedinačne primere biljaka i životinja, poznavanja sopstvenog tela, kao i različite manifestacije nežive prirode sa kojima su dolazili u dodir. Uloga sveta oko nas u prvom razredu je da ta pojedinačna, često izolovana iskustva sistematizuje i stvori osnovu za kreiranje elementarnog sistema pojmova:

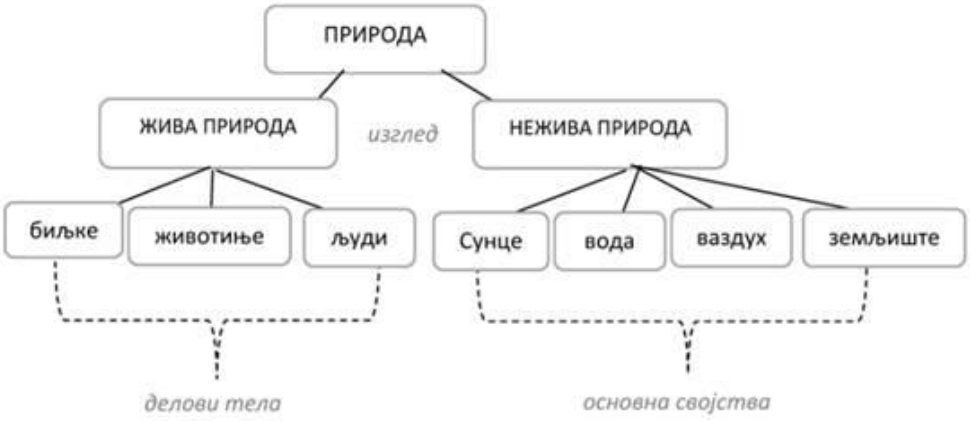

U prvom razredu, akcenat je na elementima žive i nežive prirode i njihovom uzajamnom dejstvu - i to prvenstveno dejstvu nežive na živu prirodu, jer je ta povezanost očiglednija, te zbog toga primerenija mlađem uzrastu. U starijim razredima, ovaj sistem pojmova će se nadograđivati, uz dublje razumevanje njihovih međusobnih odnosa.

Od prvog razreda učenike treba postepeno uvoditi u različite načine prikupljanja podataka o okruženju, njihovu analizu, svrstavanje u grupe po različitim karakteristikama, vođenje beleški i zaključivanje. Neposredno posmatranje i učestvovanje u jednostavnim ogledima na osnovu uputstva, predstavlja istraživačke aktivnosti pogodne za ovu temu.

Razlikovanje prirode od proizvoda ljudskog rada je osnovni zahtev u prvom razredu, a u starijim razredima će se uspostaviti veza između prirode i proizvoda ljudskog rada preko (porekla)

materijala koji se koriste za izradu ovih proizvoda, njihovog racionalnog korišćenja, pravilnog odlaganja i reciklaže tih materijala u funkciji očuvanja prirode. U prvom razredu učenici kroz raznovrsne zadatke treba da se osposobe da pojedinačne primere (biljaka, životinja, oblika pojavljivanja vode i sl.) imenuju i svrstaju u odgovarajuću grupu (na primer, maslačak je biljka, pripada živoj prirodi; kiša je voda, pripada neživoj prirodi).

Prilikom izučavanja elemenata nežive prirode, primarno je uočavanje njihovih pojavnih oblika u neposrednom okruženju i čulima dostupnih svojstava. Učenici u prvom razredu treba da koriste različita čula za upoznavanje svojstava nežive prirode, izvode oglede, opisuju i beleže uočeno.

Kada je reč o pojedinačnim elementima nežive prirode, osnovna svojstva vode o kojima se govori su: ukus, miris, providnost, rastvaranje pojedinih materijala (kroz poređenje rastvorljivosti peska, pirinča, šećera, tempere ili drugih dostupnih materijala). Providnost, miris, kretanje su svojstva vazduha koja su u fokusu, dok se zemljište upoznaje kroz istraživanje njegove boje, rastresitosti i vlažnosti. Sunce se sagledava kroz dva aspekta - svetlost i toplotu. Uticaj sunčeve svetlosti učenici treba da istraže kroz sopstveno iskustvo upoređujući vidljivost tokom svetlog i tamnog dela dana, kao i svoje aktivnosti tokom obdanice i noći. Uticaj sunčeve toplote učenici spoznaju povezivanjem vremenskih prilika sa sopstvenim odevanjem, posmatranjem i upoređivanjem promena na biljkama i životinjama.

Prva znanja o oblicima reljefa i oblicima pojavljivanja vode u prirodi učenici stiču direktnim posmatranjem neposrednog okruženja. Akcenat je na onome što učenik može da uoči u neposrednom okruženju, a ne na uvođenju i definisanju pojmova potok, reka, bara, jezero, padavine, ravnica, brdo i planina. Ukoliko učenik živi u ravničarskom kraju u kome ne može da vidi uzvišenja, učitelj može pokazati sliku nekog uzvišenja, sa fokusom na uočavanju razlika u odnosu na teren koji se nalazi u njegovom neposrednom okruženju (kod nas je ravno, a na slici su uzvišenja). Slično može da se uradi ukoliko učenik u neposrednom okruženju ima samo potok/reku ili samo jezero/baru. Za ovu svrhu mogu se, umesto slikovnih izvora, koristiti i zajednička iskustva učenika (ekskurzije, nastava u prirodi) tokom kojih su učenici imali priliku da vide drugačije vode ili izgled terena u odnosu na prostor gde žive. Od padavina, u prvom razredu je fokus samo na kiši i snegu, dok će se ostale vrste padavina uvesti kasnije kada učenici upoznaju različita agregatna stanja vode i proces kruženja vode u prirodi.

Pojmovi koji se odnose na živi svet nadograđuju se postepeno, od prepoznavanja i imenovanja biljaka i životinja koje su karakteristične za neposredno okruženje učenika, preko karakteristika koje su bazirane na spoljašnjem izgledu (delovi tela u prvom razredu), ka apstraktnijim formama u drugom razredu (životni procesi zajednički za sva živa bića, funkcija delova biljaka i životinja). Dakle, učenici u prvom razredu treba da uoče da se različite vrste biljaka/životinja međusobno razlikuju i na taj način uvide da u živom svetu postoji raznovrsnost. Kao prvu klasifikaciju koristiti podelu biljaka na samonikle i gajene, odnosno životinja na domaće i divlje, uz navođenje

odgovarajućih primera iz neposrednog okruženja. Kada je reč o navedenim klasifikacijama ne treba ih povezivati sa staništem/staništima na kojem ova živa bića žive (šuma, livada, reka i sl.), već je akcenat na raznovrsnosti živih bića i (ne)postojanju čoveka kao faktora koji obezbeđuje neke od uslova za život: (pre)hranu, vodu i mesto za život.

Delovi tela koje učenik razlikuje kod čoveka su glava, trup, udovi (ruke i noge). Kod životinja treba insistirati na istim telesnim segmentima, a primeri treba da budu iz grupe insekata, riba, ptica i sisara. Kod biljaka delovi koje učenici treba da prepoznaju i imenuju su koren, stablo, list i cvet, kao i plod i seme. Za plod i seme treba se bazirati na primerima voća i povrća prisutnih u ishrani. U mlađim razredima se proučava samo pet osnovnih čula i ova tema može da se poveže sa ispitivanjem svojstava vode, vazduha i zemljišta, kao i sa drugim temama/ključnim pojmovima (osnovna svojstva materijala, bezbedno ponašanje u saobraćaju). Učenici treba da objasne na primerima situacija iz svakodnevnog života na koji način im čula pomažu da upoznaju svet koji ih okružuje.

Učenje o značaju elemenata nežive prirode za biljke, životinje i ljude ne treba da se svede na verbalizovanu formu da je sve u prirodi povezano, da bez sunčeve svetlosti i toplote, vode, vazduha i zemljišta živa biće ne bi opstala. Umesto toga, učenici u svakodnevnom životu ili kroz oglede treba da uoče ovu povezanost - na primer, to kako se osećamo i šta radimo kada smo žedni treba uporediti sa značajem zalivanja biljaka ili ostavljanjem činije sa vodom za životinje (kućne ljubimce ili divlje životinje iz neposrednog okruženja), tokom toplih dana. Time se podstiče i razvijanje empatije prema svim živim bićima, kroz razumevanje da su im osnovne potrebe zajedničke. Takođe, jednostavni ogledi mogu da budu način da se pokaže značaj nežive za živu prirodu - na primer, uporediti izgled biljke koja je bila izložena sunčevoj svetlosti sa njenim izgledom kada je ostavljena nekoliko dana u mraku. Važno je da nijedan od ogleda koje planiramo u ovu svrhu ne nanese patnju živim bićima ili njihovo uginuće. Kao što je već istaknuto, i živa bića utiču na svoje okruženje, ali ne treba insistirati na tome na ovom uzrastu.

Koncept održivog razvoja i aktivno učešće učenika u zaštiti životne sredine zajednički su i za svet oko nas i za prirodu i društvo. U prvom razredu akcenat treba da bude na podsticanju učenika da u svakodnevnim aktivnostima (u školi i van nje) primenjuju neke od osnovnih principa racionalne potrošnje - štede vodu, odlažu otpad na predviđena mesta, ne ugrožavaju biljke i neguju ih, brinu o dobrobiti životinja uz pomoć odraslih. Puno razumevanje koncepta održivog razvoja moguće je tek na kasnijem uzrastu učenika, ali je potrebno da se kontinuirano razvija, i to ne samo na nivou znanja, već prvenstveno na nivou navika koje se manifestuju kroz odgovarajuće postupanje u konkretnim situacijama, usvojenih vrednosti i stavova.

LIKOVNA KULTURA

Cilj nastave i učenja likovne kulture je da učenik kroz likovni rad ovlada osnovama likovnog jezika i osposobi se za komunikaciju vizuelnim sredstvima, da kontinuirano razvija stvaralačko mišljenje, estetske kriterijume, afinitet i pozitivan odnos prema kulturi i umetničkom nasleđu svog i drugih naroda, radi ličnog razvoja i produktivnog učešća u savremenom svetu.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**1 čas**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja programa
- koristi pribor i materijal za likovno oblikovanje na bezbedan način; - izrazi, likovnim radom, svoje iskustvo, maštu, emocije i estetski doživljaj; - napravi ukrasni/upotrebni predmet u vezi praznika i/ili proslave; - ispoljava spremnost da sarađuje sa vršnjacima tokom oblikovanja zajedničkog likovnog rada; - opiše likove i radnju na primerima likovnih umetničkih dela; - iskaže zašto mu se prikazana likovna umetnička dela sviđaju ili ne sviđaju; - priča o sadržaju svog likovnog rada na osnovu traženog uslova.	**LIKOVNA KULTURA** Umetnička zanimanja - slikar i vajar. Umetnički zanat - izrađivač nakita. Ustanove kulture - galerija i muzej.
	LIKOVNO IZRAŽAVANJE Crtanje. Slikanje. Vajanje. Otiskivanje. Pravljenje.
	VIZUELNO SPORAZUMEVANJE Mašta i stvarnost. Estetski doživljaji. Čitanje i doživljaj likovnog dela.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Izraz vizuelne umetnosti koristi se u programu likovne kulture kao sinonim za likovne umetnosti i obuhvata i primenjenu umetnost, umetničke zanate, kao i svetski priznate samouke umetnike i njihova dela (nezavisno od toga kako su njihova dela kategorisana).

U uputstvu za ostvarivanje nastave i učenja navedeni su likovni pojmovi, koje učenici treba da koriste u razgovoru, radi bogaćenja jezika, a važno je da razumeju značenje pojma u vizuelnim umetnostima.

U programu je predloženo više likovnih zadataka i aktivnosti nego što je realno izvodljivo u odnosu na fond časova i period privikavanja dece na svojstvo učenika. Predlozi su dati samo kao smernice nastavniku, a nastavnik bira neke od ponuđenih predloga ili samostalno smišlja zadatke i aktivnosti. Među predlozima su i pojedine aktivnosti koje su učenici imali u vrtiću, u mlađoj grupi. Neke od ovih aktivnosti mogu da se ponove u prvom razredu, s tim da moraju imati pojačane zahteve, u skladu sa ciljem predmeta.

Razvijanje vizuelnog opažanja

Vizuelno opažanje je stručni izraz za veštinu koja se ne razvija spontano, već učenjem, kroz pažljivo vođeni proces. Faze procesa su opisane u stručnoj literaturi na srpskom jeziku, ali nije opisano dovoljno konkretnih vežbi i zadataka u vezi razvijanja ove veštine. Vizuelno opažanje je neophodno u svakodnevnom životu i svim zanimanjima, zbog bezbednosti, stručnog obavljanja posla, razvijanja kreativnih ideja, razumevanja savremenog sveta, donošenja ispravnih odluka, razvijanja pozitivnih odnosa sa drugim ljudima, ličnog razvoja... Veština vizuelnog opažanja je u najvećoj meri povezana sa načinom razmišljanja, te se razvija dugotrajno, u skladu sa razvojem učenika.

U programu za prvi razred predloženi su zadaci i aktivnosti učenika koji razvijaju vizuelno opažanje, umesto ključnih pojmova iz teorije oblikovanja, koji se mogu protumačiti i kao teorijski sadržaji (npr. svetlost i senka).

Teorija forme

Teorija forme nije egzaktna nauka, niti teorija u pravom smislu reči. U pitanju su razmišljanja umetnika o likovnim kompozicijama i njihovim elementima, na osnovu sopstvene likovne

prakse, posmatranja prirode, urbanih sredina, umetničkih dela i, donekle, naučnih saznanja iz prirodnih nauka. Razmišljanja umetnika se razlikuju, ne postoji opšteprihvaćeni dogovor o tome šta jesu, a šta nisu likovni elementi, već se teoriji forme pristupa kao otvorenom dijalogu. Pojedini iskazi umetnika su doskočice i ne treba ih koristiti u prvom ciklusu, posebno ne kao objašnjenja likovnih pojmova. Razmišljanja umetnika o likovnim elementima i načelima/principima komponovanja procenjuju se na osnovu toga u kojoj meri su logična i jasna.

Kao i u drugim zemljama, program likovne kulture za osnovnu školu obuhvata sadržaje iz teorije forme. U pitanju su složeni sadržaji, te se objašnjavaju tek u starijim razredima i to na elementarnom nivou, jer učenici osnovne škole nemaju potrebna predznanja i likovnu praksu da bi mogli smisleno da diskutuju o složenim sadržajima. Kada je reč o teoriji forme, uglavnom ne postoje tačni i netačni odgovori, koji bi mogli da se procene testovima znanja.

Od prvog razreda osnovne škole uče se likovni elementi oko kojih ne postoje neslaganja: linija, oblik, boja, tekstura i valer (svetlina). Učenje je iskustveno, kroz likovnu praksu, a po završetku likovnog rada, nastavnik ne objašnjava teoriju, već je potrebno da učenici razgovaraju o svom radu. Cilj je da učenici postepeno razvijaju svest o različitim stvaralačkim procesima, koji se mogu primeniti u brojnim situacijama, ne samo u umetnosti. Nastavnik procenjuje verbalno izražavanje o likovnom radu, konstrukciju rečenica, pravilnu upotrebu likovnih pojmova za dati razred, način na koji je učenik došao do ideje za likovni rad, način razmišljanja o svom i radovima drugih učenika...

Planiranje nastave i učenja

Specifičnost predmeta likovna kultura predstavlja planiranje motivacionog razgovora i vizuelnih motivacionih sadržaja, koji su neizostavni uvod u likovne aktivnosti. Treba imati u vidu da se pojam inspiracija odnosi na unutrašnju potrebu i podsvesni podsticaj za stvaranje, a pojam motivacija na spoljašnji podsticaj. Odgovornost nastavnika je da motiviše učenike na stvaralački rad i u situacijama kada učenik ili učenici nemaju volju za radom, usled okolnosti na koje ne mogu da utiču.

Motivacioni razgovor može biti vođeni razgovor između nastavnika i učenika o temama koje su bliske učenicima i njihovim interesovanjima, o sadržajima koje su učili u nastavi drugih predmeta, o pojavama u okruženju, naselju, prirodi... koje svakodnevno viđaju, a ne razmišljaju o njima; o emocijama, humanosti i dr. Motivacioni razgovor može obuhvatati i anegdotu koju nastavnik odabere, kratku priču, poslovicu, izreku, zagonetku, pitanje za razmišljanje...

U prvom razredu vizuelni motivacioni sadržaji su većinom dela vizuelnih umetnika. U programu je objašnjen pristup likovnim delima kao podsticaju za stvaranje originalnog likovnog rada, koji

se uspešno primenjuje u svetu (u nastavi i u radionicama muzeja). Ključno je da se učenici ne navode na pokušaj kopiranja/imitiranja dela, jer takav zahtev nije smislen i realno izvodljiv.

Teme i ključni pojmovi u okviru tema **ne realizuju se redosledom** koji je prikazan u tabeli. Nastavnik smišlja nastavne jedinice tako da se dinamično smenjuju različite tehnike i aktivnosti učenika i, kada je to logično, povezuju sa više ključnih pojmova datih u tabeli. Primera radi, u prvoj temi je naveden ključni pojam *vajar*, a u drugoj *vajanje*, te je logično da oba pojma budu obuhvaćena istom nastavnom jedinicom.

Poželjno je planirati nastavne jedinice u korelaciji sa nastavom drugih predmeta, ali ne po svaku cenu, već onda kada je moguće da veza bude očigledna i učenicima.

Najvažniji didaktički principi koje treba imati u vidu prilikom planiranja nastavnih jedinica su: princip očiglednosti, princip relevantnosti, princip postupnosti i princip aktivnosti i razvoja (što ne znači da je potrebno izostaviti ili zanemariti ostale principe).

Ostvarivanje nastave i učenja

Nastava je individualizovana, kada se realizuju individualni likovni radovi. Tokom oblikovanja likovnog rada, nastavnik obilazi učenike, posmatra proces realizacije, odgovara na pitanja i daje savete, ukoliko je potrebno. Pre početka svake nastavne jedinice, učenicima se mora najaviti svrha zadatka.

U prvom razredu nema teorijskih sadržaja koje nastavnik predaje. Učenje se odvija iskustveno, kroz likovne igre, likovne zadatke, likovne eksperimente, vežbe opažanja, rešavanje problema, pokušaje i greške i razgovor. Učenje na greškama je veoma važno, ali treba imati u vidu da je efikasno samo ako učenik samostalno uoči grešku, u smislu da nije uspeo da realizuje ono što je želeo. Nastavnik treba da uputi učenike da ne bacaju likovne radove koje smatraju neuspešnim. Ponekad je procena učenika pogrešna, jer je planirao rad koji je daleko iznad uzrasnih mogućnosti, zbog čega je nezadovoljan rezultatom, iako je rad uspešan. Radovi koji su oštećeni slučajnim prolivanjem boje ili na drugi neplanirani način, mogu se iskoristiti za kolaž ili drugu tehniku.

Najvažnija karakteristika nastave *likovne kulture* u prvom razredu je slobodno, nesputano izražavanje. Iz tog razloga, učenici mogu da se izražavaju raznovrsnim priborom i materijalom, a jedina ograničenja se odnose na to da ne kupuju skupi pribor i materijal, kao ni komplet boja koje sadrže cijan i magentu (kako bi se omogućilo postepeno objašnjavanje osnovnih boja). Nesputano izražavanje podrazumeva da učenici prvog razreda ne treba da se fokusiraju na to da ne prljaju ruke, odeću, radnu površinu i prostoriju, što su zahtevi za naredne razrede. Nastavnik treba da obrati pažnju na to da učenici bezbedno koriste pribor i materijal.

LIKOVNA KULTURA

Tema obuhvata pojmove iz kulture. Pojmovi se mogu objasniti pre ili po završetku likovnih aktivnosti učenika. Likovni zadaci i aktivnosti učenika u vezi pojedinih ključnih pojmova ove teme predloženi su u drugoj i trećoj temi.

Ključni pojam: umetnička zanimanja - slikar i vajar.

Pojam slikar se objašnjava uz vizuelni primer slikarskog ateljea i 1-2 umetničke slike, samo na primeru štafelajnog slikarstva (zidno slikarstvo je predviđeno za starije razrede), bez objašnjenja slikarskih materijala i tehnika. Pojam vajar se objašnjava uz vizuelni primer vajarskog ateljea i skulptura, bez objašnjenja tehnika, alata i postupaka oblikovanja vajarskih materijala. Likovni pojmovi koji nadograđuju ključni pojam su: atelje, umetnička slika, skulptura, štafelaj.

U prvom razredu se ne očekuje da učenici pamte imena umetnika i nazive umetničkih dela.

Predlog vizuelnih primera (fotografije)

- Slikarski atelje: atelje Paje Jovanovića i Uroša Predića;

- Vajarski atelje: (dečiji), atelje Tome Rosandića;

- Primeri štafelajnih slika: *Mona Liza*, Leonardo da Vinči; *Suncokreti*, Van Gog;

- Primeri skulptura: *Igrali se konji vrani (a sa njima div junaci),* Toma Rosandić; *Vuk Karadžić,* Petar Ubavkić.

Ključni pojam: umetnički zanat - izrađivač nakita.

Likovne umetnosti su stvaralačke i od umetnika se očekuje stvaranje unikatnog dela, originalnost i inovativnost. Umetnički zanati se razlikuju po tome što zanatlija ne izrađuje jedno unikatno delo ili proizvode u manjem tiražu. Zanatlija može da osmisli unikatni dizajn i da nadalje izrađuje isti proizvod u većoj količini, sve dok postoji potražnja za tim proizvodom. Takođe, može da izrađuje proizvode prema dizajnu koji je osmislio neko drugi. Pojedini proizvodi umetničkih zanata izrađuju se tradicionalno vekovima, bez potrebe za inoviranjem dizajna.

Izrada nakita je jedan od najstarijih umetničkih zanata i predložen je u programu za prvi razred zato što se nakit izrađuje od brojnih materijala i kombinacijom materijala. Učenici su u vrtiću nizali šuplje makarone praveći ogrlice određene namene, uglavnom kao poklon za majku ili neku drugu dragu žensku osobu. Ova aktivnost može da se ponovi u prvom razredu, uz drugačije zahteve: da se nižu obojene šuplje makarone različitih oblika, kako bi se rasporedom boja i oblika došlo do unikatnog dizajna ogrlice ili narukvice (u slučaju narukvice, makarone se nižu pomoću okruglog lastiša). Makarone mogu da se nižu i pomoću svilene ukrasne trake, kanapa u boji, traka tkanina i sl. Takođe, mogu da se kombinuju sa perlicama koje učenici sami prave od samosušeće mase. Osim ogrlica i narukvica, učenici mogu da prave priveske, broševe, oglavlja za venčanja, pojaseve i druge ukrasne odevne dodatke kombinovanjem različitih materijala,

spajanjem (različitim vrstama neškodljivih lepaka, heftalicom za decu, spajalicama, vezivanjem, čačkalicama, alkicama...). Zadaci u vezi ovog pojma imaju cilj da učenici osmisle dizajn predmeta, koji se razlikuje od radova drugih učenika, da spajaju različite materijale, učeći na pokušajima, greškama i međuvršnjačkom razmenom ideja o načinu spajanja. Nastavnik može da pomaže savetima i predlozima, kao i da demonstrira spajanje različitih materijala, ali ne i da daje instrukcije za rad (korak po korak) ili da učestvuje u izradi. Zadaci ovog tipa razvijaju motoriku, veštinu saradnje, kreativnost, a najvažnije je da podstiču intelektualni razvoj učenika, te se mogu ponavljati u svakom razredu (uz veće zahteve).

Nastavnik ne pokazuje vizuelne primere, ali može da ispriča kratku i zanimljivu priču o istoriji nakita, kao podsticaj za stvaralački rad.

Ključni pojam: ustanove kulture - galerija i muzej.

Pojam galerija je potrebno objasniti u kontekstu fizičke prostorije koja je namenjena za izlaganje i prodaju umetničkih dela. Pojam muzej je potrebno objasniti u kontekstu građevine koja je namenjena čuvanju i izlaganju umetničkih dela, pri čemu je važnije da učenici vide unutrašnjost muzeja, nego samu zgradu.

Najvažnije pravilo prilikom posete galeriji i muzeju je da se ne oštećuju izložena dela i to pravilo važi za sve galerije i muzeje. Iz tog razloga, neke ustanove zahtevaju da se školske torbe ostave na garderobi/ulazu ili da se rančevi nose spreda. U prvom razredu je najvažnije da učenici razumeju zašto je važno da se izložena dela ne oštete. Likovni pojmovi koji nadograđuju ključni pojam su: umetnička galerija, muzej umetnosti, izložba.

Predlog vizuelnih sadržaja (fotografije)

- Galerija matice srpske

- Narodni muzej

Predlog aktivnosti

- Učestvovanje u likovnoj radionici muzeja (program dogovora škola i muzejski pedagog);

- Učestvovanje u jednoj od postojećih virtuelnih radionica muzeja, za dati uzrast;

- Izlet (poseta galeriji ili muzeju izvan mesta prebivališta);

- Poseta virtuelnom muzeju (na školskom času);

- Organizovanje izložbe u holu škole (izlažu se likovni radovi učenika prvog razreda, pri čemu je važno istaći da školski hol nije galerija, jer nije namenjen izlaganju i prodaji umetničkih dela).

LIKOVNO IZRAŽAVANJE

Prilikom planiranja crtačkih, slikarskih, vajarskih, grafičkih i kombinovanih tehnika i postupaka, nastavnik uzima u obzir uslove u školi, kao i materijalne mogućnosti svih učenika u odeljenju.

Ključni pojam: crtanje

U prvom razredu crteži mogu biti jednobojni i višebojni linijski, kao i obojeni linijski crtež, ali se ovi termini ne objašnjavaju, već se obezbeđuje slobodno izražavanje, kako zadatim, tako i priborom/materijalom koji učenik samostalno odabere ili bira u dogovoru sa parom/timom/odeljenjem.

Linija se objašnjava kao trag koji ostavlja crtački pribor ili materijal na podlozi. Ne preporučuju se objašnjenja koja mogu zbuniti učenike *(linija je niz tačaka; linija je tačka koja je krenula u šetnju...) Likovni pojmovi koji nadograđuju ključni pojam su: crtež, linija, uske i široke linije, svetle i tamne linije.*

Predlog crtačkih aktivnosti, pribora i materijala

- **Crtanje školskim kredama u boji, na betonu u školskom dvorištu.** Ova aktivnost je takmičarskog tipa između škola, koja se povremeno organizuje na nivou opštine. Timovi koje škola odabere broje tri do pet učenika. Crta se u obeleženom polju većeg formata, na zadatu temu. Likovne teme koje se uobičajeno zadaju su iz svakodnevnog života (npr. Na plaži; U šumi; U parku; Igre na snegu, Prolećni dan...) ili mašte (npr. Grad budućnosti; Neobična bašta...). Ocenjuje se kompozicija, čiji kvalitet u najvećoj meri zavisi od uspešne ili neuspešne saradnje članova tima. Osnovna funkcija zadatka je razvijanje kompetencije za saradnju. Timovi koji se formiraju u okviru odeljenja, ne takmiče se međusobno, ali se mogu takmičiti sa timovima drugih odeljenja i sami ocenjivati radove, s idejom da odaberu tim koji će predstavljati školu;

- **Crtanje školskim kredama u boji, na tradicionalnoj školskoj tabli.** Ova aktivnost se svrstava u likovni eksperiment, u koji je uključeno celo odeljenje. Nastavnik deli odeljenje na manje grupe, koje naizmenično crtaju na tabli različite motive. Likovne teme koje su pogodne za ovu aktivnost su u vezi grupe (npr. Ja i moje odeljenje, Na igralištu...) ili mašte (npr. Neobična bića). Takođe, aktivnost se može realizovati bez zadate ili predložene likovne teme. Učenici, po svojoj želji i potrebi, mogu crtati bića, objekte iz prirode, prirodne pojave, predmete, mašine... Po završetku rada, odeljenje smišlja naziv rada ili priču (pokušaj da se različiti motivi povežu, nezavisno od toga da li je veza smislena ili nije, pri čemu se očekuje i duhovitost, što je još jedan pokazatelj kreativnosti);

- **Crtanje četkom i jednom tečnom bojom, na većem formatu** (hamer, natron papir, pak-papir, tanji karton...)**.** Ovaj tip zadatka doprinosi tome da učenik "oslobodi ruku", odnosno da se oslobodi straha od greške i da slobodno povlači poteze, što je važno za oblikovanje uspešnih likovnih radova. Ujedno, to je i jedna od grafomotoričkih vežbi. Podloge većeg formata se postavljaju horizontalno na podu školskog hola ili u školskom dvorištu, a mogu se i zalepiti na

panoe ili zidove. Četkice treba da budu šireg oblog ili pljosnatog vrha, a ukoliko je drška kratka, može se produžiti lepljenjem grančice, drvenog okruglog štapića, drške varjače..., širokim selotejpom;

- **Crtanje flomasterima.** Flomasteri ostavljaju trag iste širine i svetline i ne doprinose razvijanju likovnog senzibiliteta, ali se koriste u prvom razredu, jer mnogi učenici imaju jaku motivaciju da se izražavaju ovim priborom, uglavnom zbog intenzivnih boja i jednostavnog rukovanja. U ponudi su flomasteri različitih svojstava: flomasteri čiji trag može da se opere; flomasteri čiji trag bledi kada je crtež izložen svetlosti (crtež s vremenom nestaje); permanentni flomasteri; dupli flomasteri (sa širim i užim vrhom); flomasteri sa efektima (metalik, šljokice, sa mirisom...). Za prvi razred se preporučuju standardni školski flomasteri na vodenoj bazi. Kada se istroše, od jezgra potopljenog u vodu (u tegli) može se dobiti tečna boja za slikanje;

- **Crtanje olovkama u boji.** Za prvi razred se preporučuju školske bojice, do 12 komada u pakovanju, a poželjno je odabrati ekološke ili antibakterijske bojice;

- **Crtanje uljanim pastelom.** Treba imati u vidu da je uljani pastel mekši od voštanog, ne zamara ruku, može ostaviti trag na različitim podlogama. Voštane boje treba koristiti samo za pojedine tehnike, u narednim razredima;

- **Crtanje grafitnom olovkom za crtanje (HB-3B).** Učenici ne treba da koriste tehničke olovke, koje nisu namenjene slobodnom povlačenju poteza.

U prvom razredu nastavnik ne objašnjava pravilno držanje pribora za crtanje, jer je prvo potrebno da učenici usvoje naviku pravilnog držanja pribora za pisanje.

Predlog likovnih tema i aktivnosti za individualni rad

- **Likovne teme kojima učenik želi da predstavi sebe i svoja interesovanja** (Moja soba; Moja porodica; Moj hobi; Prijatelj iz detinjstva; Moj drug/drugarica i ja; Moj kućni ljubimac; Omiljena igračka; Kad porastem želim da budem; Omiljena igra...). Preporuka je da nastavnik predloži više tema, a da svaki učenik odabere onu koja ga motiviše na stvaralački rad i kojom želi da se predstavi, kako se ne bi našao u nepovoljnoj situaciji (npr. zadata tema je Avanture sa letovanja, a učenik nije imao mogućnosti da ide na letovanje i prinuđen je za izmišlja kako se ne bi izdvajao);

- **Likovne teme koje sadrže jedan pojam** (npr. Prijateljstvo; Proslava; Suprotnosti; Strah; Radost; Kretanje; Biljka...). Prilikom zadavanja tema ovog tipa, neophodan je motivacioni razgovor i provera da li svi učenici razumeju pojam.

Ključni pojam: slikanje

Likovni pojmovi koji nadograđuju ključni pojam su: dvodimenzionalni oblici, geometrijski oblici, svetlo i tamno, kolaž

Predlog slikarskih aktivnosti, pribora i materijala

1) **Slika slučaj.** Učenicima se može objasniti da pojedini umetnici koriste slučajnost kada stvaraju, odnosno da koriste postupke kojima se dobija neplanirani rezultat. Slike se ne stvaraju u potpunosti slučajno. Umetnik planira rad tako što bira postupak i boje i odlučuje kada je rad dovršen. Očigledan primer ovakvog načina stvaranja su slike Džeksona Poloka. Nastavnik bira (ili smišlja) jednu igroliku aktivnost. Moguće igrolike aktivnosti su slične aktivnostima za predškolski uzrast: slikanje prskanjem i polivanjem boje na horizontalno postavljenom papiru većeg formata (npr. hamer); slikanje kotrljanjem klikera umočenih u boju; duvanje boje slamčicom; razlivanje tečnih boja na ukoso postavljenom glatkom papiru... Preporuka je da se aktivnosti realizuju u paru ili grupi;

2) **Slikanje na papiru iz bloka**, četkicom i bojama koje mogu da se razređuju vodom (akvarel boje, tempera, tečne boje); individualni rad. Likovnu temu zadaje nastavnik ili nudi 2-4 tema od kojih učenik bira jednu;

3) **Slikanje improvizovanim priborom** i bojom (akvarel ili tempera): parče kartona, grančice, sunđer, štapić za sladoled, štapić za roštilj, pribor za jelo... Kod ove aktivnosti učenici koriste više objekata kao pribor za oblikovanje jednog likovnog rada;

4) **Slikanje prema umetničkoj slici.** Predlog dela: Zamak i sunce, Pol Kle. Ovo delo je predloženo jer je očigledan primer slikanja geometrijskih oblika. Ključni postupak koji je primenjen u ovom delu je kombinovanje boja i dvodimenzionalnih geometrijskih oblika, kako bi se kreirao sadržaj slike koji podseća na grad ili zamak, pri čemu boje ne odražavaju stvarnost. Isti postupak mogu da koriste učenici da bi kreirali drugačiji sadržaj likovnog rada (Bašta; Njiva; Park; Kućice za ptice...). Geometrijske oblike crtaju/slikaju bez upotrebe lenjira. Kao podsticaj za ovaj tip zadatka (komponovanje dvodimenzionalnim geometrijskim oblicima) mogu poslužiti i dela Vasilija Kandinskog (Studija boje, kvadrat sa koncentričnim krugovima; Žuto, crveno, plavo; Kompozicija X; Crno i ljubičasto; Plava slika...);

5) **Slikanje prema stilu umetnika.** Predlog vizuelnih motivacionih sadržaja: dela Jajoi Kusame, posle šezdesetih godina prošlog veka (slikanje tufnama). Nastavnik može da prikaže više radova, ali su najvažniji primeri slike biljaka i životinja. Zadatak je u vezi slikanja izmišljene vizuelne teksture. Nije nužno da učenici slikaju tufnama, mogu da odaberu bilo koji jednostavan oblik, koji će varirati u veličini i boji da bi naslikali zanimljivu izmišljenu teksturu poznatih bića i predmeta;

6) **Slikanje bačene senke.** Nastavnik može da objasni da bačena senka jednog predmeta ili bića menja oblik u zavisnosti od osvetljenja (može da prikaže fotografije ili da demonstrira). Slikanje

bačene senke igračke je aktivnost za predškolski uzrast, a koja u prvom razredu može da se ponovi uz dodatne zahteve. Na primer, slikanje bačene senke igračke pri osvetljenju pod različitim uglovima (učenik može da koristi baterijsku lampu, mobilni telefon, da pomera igračku...) kako bi na istom papiru dobio više oblika senke istog predmeta. Preporuka je da se svaka bačena senka oslika jednom osnovnom bojom, da se oblici senke delimično preklapaju, kako bi se na preklopima formirale izvedene boje. Nastavnik ne objašnjava primarne i sekundarne boje, učenici treba samostalno da istražuju;

7) **Slikanje svetlim i tamnim bojama.** Kod ovog tipa zadatka nastavnik zadaje temu koja motiviše učenike da samostalno odaberu boje koje smatraju svetlim i tamnim. Na primer, tema Obdanica i noć realizuje se na papiru iz bloka, podeljenom na dve polovine (jedna za dan, druga za noć). Učenici mogu da slikaju prizor iz prirode (npr. drvo), iz okruženja (ulicu, sobu, učionicu...) ili da slikaju kombinacijom mrlja (bez određenog motiva), kako bi odabrali boje koje ih asociraju na dan i noć;

8) **Kolaž tehnika.** Pogodna je za sve likovne teme, a preporuka je da se koriste različite vrste papira, folija, tkanina..., ali ne fotografije, ilustracije iz časopisa i sl.

Ključni pojam: vajanje

Likovni pojmovi koji nadograđuju ključni pojam su: trodimenzionalni oblici, modelovanje, meki materijali, kombinovani materijali

Predlog materijala

- Modelovanje mekom masom za modelovanje, kao što su plastelin, glinamol, DAS masa, FIMO masa..., kao i masa/testo koje učenici prave od jestivih sastojaka;

- Oblikovanje kombinovanjem meke mase za modelovanje i čvrstih objekata (sitni metalni delovi, objekti iz prirode, čačkalice, tanka žica, kanap...).

Ključni pojam: otiskivanje

Većina grafičkih tehnika nije pogodna za rad u osnovnoj školi, pa se u prvom razredu primenjuju srodne aktivnosti, koje obuhvataju ručno otiskivanje (bez prese i izrađivanja matrice). Preporuka je da se individualni radovi spoje u odeljenjski rad.

Predlog aktivnosti

- **Otiskivanje obojenog lišća**. Kod ovog zadatka cilj nije da se jedan list otisne na papir, već da se formira kompozicija otiskivanjem različitog lišća ili istog lista na koji učenik nanosi drugačije boje;

- **Monotipija.** Monotipija je grafička tehnika kod koje se dobija samo jedan otisak. Učenik slika gustim nanosom boje na papiru, kartonu ili drugoj podlozi i otiskuje sliku na prazan papir, pre nego što se boja osuši. Ukoliko se slika na posudama za jednokratnu upotrebu ili ambalaži od stiropora ili plastike, mogu se dobiti i do 3 otiska;

- **Simetrični otisak.** Postupak je presavijanje papira na pola, nanošenje boje na jednu polovinu, preklapanje polovina i trljanje, tako da se dobije simetrični otisak. Sam postupak je namenjen deci predškolskog uzrasta, a u prvom razredu je potrebno primeniti tehniku asocijacije (jedna od tehnika za razvijanje kreativnosti). Osušeni otisak treba da se doradi (crtačkim ili slikarskim priborom) tako da se prikaže poznati oblik na koji mrlja asocira učenika;

- **Otiskivanje voćem/povrćem** (npr. polovina limuna, presečena glavica luka, presečena paprika...). Zadatak se realizuje u paru ili grupi od 3 učenika. Učenici jedne grupe mogu da otiskuju različito voće i povrće, otisci mogu da se preklapaju, podloga (papir) može prethodno biti oslikana... Cilj je da se realizuju zanimljive kompozicije, a da se likovni radovi grupa razlikuju. Članovi jedne grupe mogu da se unapred dogovore koje voće/povrće će doneti i koje boje će koristiti;

- **Otiskivanje teksture** (npr. čipka, parče grube tkanine, Lego kockice...). I kod ovog zadatka cilj je da se oblikuje zanimljiva i originalna kompozicija. Zadatak se može realizovati individualno.

Ključni pojam: pravljenje

Termin pravljenje (ili izrada) ne obuhvata nužno stvaralačke aktivnosti. Odnosi se na pravljenje ukrasa, igračaka, poklona, pakovanja za poklone..., koje se realizuje prema instrukcijama nastavnika, a nastavnik demonstrira izradu po fazama. Radovi učenika mogu da budu isti ili slični. Akcenat je na tehničkom izvođenju. Važno je da učenici nauče da samostalno prave određene ukrase ili predmete, a u slobodnom vremenu mogu da smišljaju originalni dizajn, ukoliko su dovoljno zainteresovani. Aktivnosti u vezi ovog pojma se realizuju uoči praznika i proslava.

VIZUELNO IZRAŽAVANJE

Ključni pojam: mašta i stvarnost

U prvom i drugom razredu učenici uče da razlikuju maštu i stvarnost, u nastavi srpskog jezika i likovne kulture. Likovne teme se realizuju materijalom i priborom koji odabere nastavnik.

Predlog likovnih tema

- **Kada bi slovo bilo životinja izgledalo bi ovako**... (zadati veliko štampano slovo);

- **Kada bih imao/imala robota izgledao bi ovako...;**

- **Čudovišta.** Prilikom realizacije ove aktivnosti, nastavnik prvo razgovara sa učenicima o tome šta su to čudovišta, da li su strašna ili smešna, da li su lepa ili ružna, gde su videli čudovišta (animirani film, knjiga za decu, igrica...), da li su nekada sanjali čudovište, da li u stvarnosti postoje čudovišta...;

- **Svet naopačke** (crtanje ili slikanje ulice, predela, učionice... postavljanjem bića i predmeta u nemoguće položaje);

- **Moja avantura** (izmišljena);

- **Dogodilo mi se** (stvarni događaj po izboru učenika);

- **Bića.** Crtanje, slikanje i vajanje realnih bića po sećanju. Nastavnik pokazuje fotografiju ili snimak, ukazuje na oblik, boje i šare, najviše do pet minuta (postupak za razvijanje vizuelnog opažanja i pamćenja).

Ključni pojam: estetski doživljaji

U prvom razredu, sadržaji u vezi ovog pojma odnose se na likovno izražavanje individualnog doživljaja prirode. Nastavnik može da ukaže na to da samo pojedini umetnici nastoje da verno prikažu prirodu, većina umetnika izražava svoj doživljaj prirode.

Predlog motivacionih vizuelnih sadržaja

- Prirodne pojave (kiša, oluja, sunčani dan, sneg, toplo, hladno...);

- Boje i šare objekata u prirodi (različite vrste kamena);

- Divlje životinje (boje i šare);

- Biljke (oblici i boje);

- Neobični oblici u prirodi Srbije (Đavolja varoš, dolina Uvca, vodopad Prskalo, Rosomački lonci...);

- Pejzaži Save Šumanovića i Nadežde Petrović.

Ključni pojam: čitanje i doživljaj likovnog dela

Svako umetničko delo ima komunikativnu funkciju, autor dela nešto saopštava publici/korisnicama u sadašnjem i budućem vremenu. Komunikativna funkcija dela vizuelnih umetnosti se ne objašnjava u prvom razredu, već se učenici postepeno uvode u čitanje jednostavnih sadržaja likovnih dela, opisivanje utisaka o delu i samostalni izbor sadržaja svog likovnog rada.

U prvom razredu čitanje sadržaja umetničkog dela se realizuje bez navođenja naziva dela. Učenicima je potrebno omogućiti da slobodno izražavaju i razmenjuju mišljenja, bez ispravljanja ako pogreše.

Prilikom izražavanja individualnog utiska o delu, dovoljno je da učenici ukratko kažu zašto im se prikazano umetničko delo sviđa ili ne sviđa, rečenicom (npr. Sviđaju mi se boje, Volim životinje, Podseća me na...), a ne pridevom (lepo, ružno, strašno, veselo...).

Usmene aktivnosti u vezi ovog pojma mogu da se realizuju tokom cele školske godine, na prikazanim primerima umetničkih dela u okviru drugih tema ili kao posebna nastavna jedinica, gde nastavnik pokazuje primere umetničkih dela najpoznatijih slikara i vajara, počev od dela nacionalnih umetnika.

Predlog vizuelnih sadržaja

- Uroš Predić: *Nadurena devojčica; Siroče na majčinom grobu*;

- Milo Milunović: *Ranjena čaplja, Borba bikova*;

- Bora Baruh: *Pariski beskućnik, Cirkus*;

- Simeon Roksandić: *Dečak koji vadi trn, Dečak koji igra klikere*;

- Jovan Soldatović: *Borba jelena, Čovek i pas*;

- Sava Šumanović: *Kupači u čamcu na vodi, Tri devojčice u igri, Vejavica, Guščarica;*

- Kosta Hakman: *Autoportret sa harmonikom, Bosa u bašti*...

Praćenje i vrednovanje nastave i učenja

Praćenje i vrednovanje nastave i učenja planira se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju i Opštim uputstvom za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole.

U nastavi likovne kulture preporučeni elementi za ocenjivanje u prvom razredu, pored ostvarenosti ishoda, obuhvataju sledeće aspekte:

- **Odnos prema radu:** aktivan je na času, bezbedno koristi materijal i pribor.

- **Odnos prema sebi:** postavlja pitanja, trudi se, uči na greškama, samostalan je u individualnom radu i istrajan u izvršavanju zadataka.

- **Odnos prema drugima:** spreman je da sarađuje sa drugima, da razmenjuje ideje i da pomogne.

Razumevanje: razume zadatak i likovne pojmove.

Verbalno izražavanje: jasno i kratko obrazlaže svoj rad, ideje i utiske o umetničkim delima iz oblasti vizuelnih umetnosti.

MUZIČKA KULTURA

Cilj nastave i učenja muzičke kulture je da kod učenika, razvijajući interesovanja za muzičku umetnost, stvaralačko i kritičko mišljenje, formira estetsku percepciju i muzički ukus, kao i odgovoran odnos prema očuvanju muzičkog nasleđa i kulturi svoga i drugih naroda.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**1 čas**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja programa
- opiše svojim rečima utiske o slušanom delu; - razlikuje zvuk/ton, pevanje/sviranje, hor/jedan pevač/ grupa pevača, orkestar/jedan svirač/grupa svirača; - prepozna pevačke glasove i muzičke instrumente po boji i muzičke izražajne elemente; - poveže muzičko delo sa njemu poznatim događajima a boju glasa i instrumenta sa karakterom dela; - odredi muzički početak i kraj muzičkog primera i ponavljanje teme/ karakterističnog motiva u slušanom delu; - primeni odgovarajući položaj tela i način disanja u cilju dostizanja tehnike pevanja; - oponaša zvuke iz okruženja; - izgovara brojalice i brzalice u ritmu koristeći telo u kombinaciji sa pokretom; - peva po sluhu uz pokret različite muzičke sadržaje; - poveže početne tonove pesama-modela i jednostavnih namenskih pesama sa bojama a ritam sa grafičkim prikazom; - svira na dečjim ritmičkim instrumentima;	SLUŠANJE MUZIKE Zvuk Ton: boja, trajanje, jačina, visina Instrumentalna muzika Vokalna muzika Muzička priča Muzički bonton Kultura slušanja (buka) IZVOĐENJE MUZIKE Ritam Tehnika pevanja Brojalice, brzalice Pevanje po sluhu uz pokret Didaktičke igre Sviranje ritmičkih instrumenata

- osmisli i izvede ritmičku pratnju za brojalice/pesme; - objasni svojim rečima doživljaj svog i tuđeg izvođenja;	
- primeni princip saradnje i međusobnog podsticanja u zajedničkom muziciranju; - napravi dečje ritmičke instrumente; - izražava se različitim likovnim tehnikama inspirisan muzičkim primerom koji sluša; - koristi muzičke obrasce u kreiranju muzičkih celina kroz pevanje i pokret; - izabere prema literarnom sadržaju odgovarajući muzički sadržaj; - koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne nosioce zvuka; - učestvuje u školskim priredbama i manifestacijama - primenjuje dogovorena pravila ponašanja u toku slušanja i izvođenja muzike; - svojim rečima opiše uticaj preglasne muzike na zdravlje.	MUZIČKO STVARALAŠTVO Ilustracija muzičkih dela Improvizacija Telo kao instrument Izrada ritmičkih instrumenata Muzička pitanja i odgovori Muzička dramatizacija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Priroda same muzike, pa i predmeta *muzička kultura* ukazuje na stalno prožimanje i sadejstvo svih oblasti i tema koje su predviđene programom. Poštujući princip postupnosti i primerenosti uzrastu učenje muzike mora pratiti iskustva učenika stečena u sredini u kojoj žive (porodica i škola).

Nastava podrazumeva aktivno slušanje muzike, lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike i muzičko stvaralaštvo. Paralelno odvijanje različitih muzičkih aktivnosti podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika, kao i odličnu osnovu za integraciju sa drugim predmetima.

Da bi postigao očekivane ishode vaspitno-obrazovnog procesa, nastavnik ostvaruje nastavu i učenje koristeći glas i pokret, muzičke instrumente, elemente informacionih tehnologija kao i razvijenih modela multimedijalne nastave. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz rad u

grupama i u odeljenju, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja.

Specifičnost predmeta se ogleda u tome da se muzičke aktivnosti odvijaju paralelno ili jedna muzička aktivnost logično vodi ka drugoj. Na primer, izvođenje brojalice uz pokret vodi ka sviranju na dečjim ritmičkim instrumentima. Vežbe pravilnog držanja tela, disanja i govorne artikulacije prethode obnavljanju poznatih pesama, koje su opet sadržajno i/ili muzički slične onoj koju će učiti.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje. Pored pažljivog izbora što kvalitetnijih muzičkih sadržaja, učenike treba stalno upozoravati na neophodnost estetske higijene. Veoma je važno usmeravati učenika na samospoznaju da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma.

Specifičnost bavljenja muzikom podrazumeva i upoznavanje sa osnovnim pravilima ponašanja u toku slušanja i izvođenja muzike (muzički bonton).

Nastava muzičke kulture ostvaruje se kroz sledeće oblasti:

- Slušanje muzike

- Izvođenje muzike

- Muzičko stvaralaštvo

SLUŠANJE MUZIKE

Teme se realizuju kroz sledeće sadržaje:

- umetnička muzika u crtanim i animiranim filmovima; odnos zvuk-lik, muzika-radnja

- kompozicije koje ilustruju različita osećanja

- zvuk i ton (izvori)

- zvuci tela (puls, kucanje srca, disanje...); zvuci iz prirode i okruženja; zvučni znak (školsko zvono, automobilska sirena...)

- ton: boja (različiti glasovi i instrumenti), trajanje (kratak-dug), jačina (glasan-tih), visina (visok-dubok); tišina i odsustvo zvuka

- kompozicije koje ilustruju različite boje ljudskog glasa i instrumenata

- muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa, dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar)

- različiti žanrovi vezani za situacije značajne za učenike (praznici, priredbe, svečanosti, rođendani, venčanja, novogodišnje i božićne pesme...)

- muzička priča

- karakter dela i elementi muzičke izražajnosti (uslovljenost)

- muzički bonton

- muzika i zdravlje.

Slušanje muzike je aktivan psihički proces koji podrazumeva emocionalni doživljaj i misaonu aktivnost. Kompozicije koje se slušaju svojim trajanjem i sadržajem treba da odgovaraju mogućnostima percepcije učenika, kao i njihovim predznanjima i interesovanjima.

Dobra verbalna priprema (interesantna priča ili ilustracija) i primereni zahtevi koji se postavljaju pred učenike su prvi korak pri usmeravanju pažnje učenicima na određeni muzički sadržaj i razvijanje aktivnog slušanja. Naziv kompozicije ne treba saopštiti jer se time narušava neposredan doživljaj kompozicije. U zavisnosti od strukture odeljenja i artikulacije časa zavise i zadaci za slušanje kao i broj slušanja iste kompozicije. Veoma je važno da nastavnik dobro poznaje delo koje će učenici slušati.

Prilikom prvog slušanja muzike učenik iznosi svoje utiske o slušanom delu. Nastavnik pomaže učenicima da svoje utiske stave u kontekst osnovnih elemenata muzičkog dela – brzine, jačine, boje instrumenta ili pevačkih glasova, grupnog ili pojedinačnog muziciranja ili povezivanja literarnog sadržaja pesme sa muzičkim. Dovodeći u vezu elemente muzičkog dela sa karakterom samog dela učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a dobro vođenom komunikacijom između nastavnika i učenika dolazi do postepenog uticaja na razvoj estetske osetljivosti, muzičkog ukusa i interesovanja i pripremaju se uslovi za razvijanje estetskog procenjivanja. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja slušanog dela.

Preporučene kompozicije za slušanje

Himne

1.Svetosavska himna

2.Državna himna

3.Školska himna

Narodne pesme

Ersko kolo

Vasino kolo

"Kopa cura vinograd"

"Sinoć kad je pao mrak"

"Kad te vidim na sokaku" - starogradska

"Oj Badnjače, Badnjače"

"Čarobna frula" - Bora Dugić

Pesme za decu

"Kako se prelazi ulica" - Branko Milićević

"Sedmica" - Minja Subota

"Ivin voz" - Vlada i Gile

"Al je lep ovaj svet" - Stevan St. Mokranjac i Aleksandar Korać

"Učimo da brojimo" - Branko Milićević

"Slon lepotan Dondolan" - Dragan Laković

"Bubamara" - Nikola Vukomanović

"Zakleo se bumbar" - Mirko Šouc

"Strašan lav" - S. Barić

"Usporite pored škole" - hor Čarolija

"Pažljivko" - hor Čarolija

"Drugarstvo" -Dragan Laković

"Sve je pošlo naopačke" - Miodrag Ilić-Beli

"Januarske zvezde" - Miodrag Ilić-Beli

"Uspavanka za Aćima" - Miodrag Ilić-Beli

"Uspavanka" - Branko Milićević

"Najlepša mama na svetu" - Aleksandar Korać

"Proleće u šumi" - dečja pesma iz Finske

"Kad si srećan" - dečja pesma

"Deca su ukras sveta" - Minja Subota

"Leptiriću šareniću" - dečja pesma

"Išli smo u Afriku" - Minja Subota

Domaći kompozitori

"Đačka zakletva" - Nikola Grbić-Grba

"Medvedova ženidba" - L. Dimitrijević

"Smejalica" - Dejan Despić

"U Budimu gradu" - Stevan St. Mokranjac

"Pesma o odjeku" - Miodrag Ilić-Beli

Strani kompozitori

"Skercando" - Karl Orf

"Radecki marš" - Johan Štraus

"Humoreska" - Antonjin Dvoržak

"Bumbarov let" - Nikolaj Rimski-Korsakov

"Karneval životinja" (Slon, Kenguri, Kavez za ptice, Kokoške i petlovi) - Kamij Sen-Sans

"Valcer, op. 69 br.2" - Frederik Šopen

"Uspavanka" - Johanes Brams

"Krcko Oraščić (Kineski ples, Igra šećerne vile)" - Čajkovski

"Abeceda" - Volfgang A. Mocart

"Pčelica" - Franc Šubert

Menuet, Ge-dur - Bah

"Dok mesec sja" - Žan Batist Lili

"Zvončići" - Džejms Pjerpont

IZVOĐENJE MUZIKE

Teme se realizuju kroz sledeće sadržaje:

- izgovor brojalice u ritmu uz pokret - pljeskanje, pucketanje prstima, koračanje, dlanom o nadlanicu, udarom o klupu

- zvučne onomatopeje i ilustracije

- držanje tela i disanje - pravilan način pevanja

- pravilna dikcija - izgovaranje brzalica i brojalica

- pevanje pesama po sluhu različitog sadržaja i karaktera

- pevanje pesama uz pokret - pesme uz igru i narodne pesme

- pevanje modela i namenskih pesama i povezivanje njihovih početnih tonova uz boju (do-crveno, re-narandžasto, mi-žuto, fa-zeleno i sol-plavo)

- muzički dijalog (hor, glas i hor, glas i instrument, dva glasa, dva instrumenta, jedan svirač, grupa svirača, orkestar)

- dečji ritmički instrumenti i načina sviranja na njima

- sviranje po sluhu pratnje uz brojalice i pesme - puls, ritam, grupisanje udara

- pevanje i izvođenje muzičkih igara uz sviranje na dečjim instrumentima - pesme uz igru, didaktičke igre, muzičke dramatizacije

- sviranje instrumentalnih aranžmana na dečjim ritmičkim instrumentima i na alternativnim izvorima zvuka

- sviranje grafički predstavljenog ritma

- muzički bonton.

Izvođenjem muzike aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje. Posebnu pažnju treba usmeriti na spontane pokrete kao odgovor na muziku.

Brojalice i brzalice

Govorni ritam je jedan od sadržaja bitan za postavku ritmičke problematike. Učenjem i izvođenjem brzalica i brojalica razvijaju se dikcija i ritmičke sposobnosti, te su one priprema za sviranje na dečjim instrumentima.

Za upoznavanje sa muzičkim metrom treba odabrati brojalice i pesme koje u svojoj ritmičkoj strukturi sadrže pretežno jedinicu brojanja. Pri izboru brojalica i brzalica moramo obratiti pažnju na to da se tekst pravilno izgovara, a da se akcenti literarnog teksta (govorni akcenti), poklapaju

sa muzičkim, odnosno metričkim akcentom. Na taj način će učenici u drugoj fazi procesa muzičkog opismenjavanja doći do zaključka da li se broji do dva, tri ili četiri.

Slogovi se izgovaraju precizno, u ritmu i prate pokretom (pljeskanje, pucketanje prstima, koračanje...). Pevane brojalice i brzalice podrazumevaju melodiju malog obima od nekoliko tonova, pa su pogodne kako za početak časa, tako i kao uvodna aktivnost pre pevanja pesama.

Pevanje

Pevanje je najpristupačniji vid muzičkog izvođenja kroz koje se pored opšte muzičkih, razvijaju i vokalne sposobnosti i veštine. Izbor pesme, odnosno teksta treba da zadovolji vaspitne, obrazovne, estetske i uzrasne kriterijume.

Pre početka pevanja potrebno je obraditi tekst pesme a zatim sprovesti kratke vežbe pravilnog disanja i držanja tela. Vežbe disanja su važne za zagrevanje glasnica, pravilan rad dijafragme, otvaranje disajnih puteva i opuštanje grla.

Vežbe disanja

1. Prva vežba bi trebalo da podrazumeva duboke udahe i simulaciju zevanja kako bi se opustilo grlo.

2. Kod sledeće vežbe učenici treba da udahnu kroz nos, a potom izdahnu na usta brojeći do četiri, kao da žele da ugase sveću. Važno je da "dišu stomakom" umesto grudima (mogu da polože ruke na stomak i da udišu tako da im stomaci "rastu").

3. Zatim udahnu kroz nos, izbroje do četiri i izdišu kroz usta, tj. zube, izgovarajući "ssssss", prvi put tiho, a zatim glasno, kontrolišući brzinu izdisaja.

4. Ponoviti vežbu tako što glas "S" izgovaraju isprekidano. Varijanta ove vežbe za aktiviranje dijafragme je oponašanje psećeg dahtanja, smeha Deda Mraza ("Ho, ho, ho... ") ili isprekidano duvanje u zamišljenu sveću.

Pre početka pevanja obavezno je raspevavanje jer je potrebno da se opusti mišić koji drži glasnu žicu. U suprotnom je vibriranje glasne žice nekontrolisano i proizvodi loš kvalitet zvuka, a i mišić koji je drži se napreže i sprečava glasnu žicu da vibrira kako treba.

Vežbe raspevavanja

1. Raspevavanje počinje pevanjem vokala (a, e, i, o, u) ili kratkih slogova na istoj tonskoj visini, uz minimalno pokretanje vilice u cilju izjednačavanja vokala, a u cilju dobijanja ujednačene horske boje. Uvek početi od tonova srednjeg pevačkog registra hora (to je najčešće ce[1]).

2. Tonovi i motivi se mogu pevati i brzim izduvavanjem vazduha kroz spojene usne, tako da trepere.

3. Preporučuje se i pevanje jednostavnih motiva (na primer na slogovima "io" ili "mio"), sekvenciranih postupno naniže pa naviše (dijatonski i hromatski).

4. Jedna od vežbi za širenje obima glasa je povezivanje tonova u rasponu oktave glisandom, naviše i naniže (ce^{1}-ge^{1}-ce^{1}-ge$_{1}$-ce^{1}), kao sirena.

5. Za raspevavanje se mogu koristiti i jednostavne pesme ili modeli, kao i delovi pesama.

Rad na pesmi počinje demonstracijom. Pesma se uči po delovima, a zatim spaja u celinu. Posebno je važno voditi računa da se akcenti literarnog teksta (govorni akcenti), poklapaju sa muzičkim, odnosno metričkim akcentom. Pesmu treba pevati nekoliko puta zajedno (celo odeljenje), kako bi se ona utvrdila, a učenici oslobodili. Potom je treba izvoditi u manjim grupama i na kraju pojedinačno (ako neko želi od učenika).

Potrebno je uvek insistirati na izražajnom izvođenju pesme kao i na interakciji učenika kroz određeni muzički dijalog ako se radi o grupnom muziciranju.

Jednostavni modeli i namenske pesme čiji se počeci vezuju za boje, služe za stvaranje zvučnog fonda i predstava i neophodna su osnova za postavku muzičke pismenosti (do-crveno, re-narandžasto, mi-žuto, fa-zeleno i sol-plavo - Rainbow metoda učenja sviranja). Modeli se uče po sluhu i vezuju za boje na nivou informacije.

Kroz izvođenje narodnih, muzičkih i didaktičkih igara, poželjno je što češće povezivati pokret i pevanje.

Sviranje

Sviranje na dečjim ritmičkim i alternativnim instrumentima (telo, predmeti iz okruženja, Orfov instrumentarijum, instrumenti koje učenici prave po uzoru na Orfove), predstavlja aktivno muziciranje, koje ima direktan uticaj na razvoj muzičkih i motoričkih sposobnosti učenika.

Najpogodniji muzički sadržaj za uvođenje učenika u sviranje jesu brojalice kojima se razvija osećaj za ritam i zajedničko muziciranje. Nakon savladane brojalice uz jasan i tačan izgovor teksta nastavnik sa učenicima prelazi na sviranje. Započinjemo ga najjednostavnijim aranžmanima, vodeći pritom računa da uključimo sve učenike. Nastavnik učenicima demonstrira sve deonice pokretom i sviranjem na ritmičkim instrumentima, a učenici ga posmatraju i potom imitiraju.

U početnoj fazi poželjno je koristiti samo dve vrste instrumenta (na primer: štapiće i bubanj) a kasnije i veći broj ritmičkih instrumenata.

Upotreba i način uvođenja ovih instrumenata u nastavi sledi didaktički princip postupnosti. Prvi ritmički instrument koji učenik koristi jeste njegovo telo: dlanovi, hodanje u ritmu i to:

- izvođenje pulsa (protok osnovnih ritmičkih jedinica);

- izvođenje ritma (koji se poklapa sa govornim ritmom brojalica i pesama, pa se kao takav jednostavno uči po sluhu);

- grupisanje udara - različitim pokretima i različitim izvorima zvuka se na jedan način izvodi naglašena prva u taktu, a lakšim pokretom i slabijim izvorom zvuka druga, odnosno ostale slabije naglašene u taktu. Na primer, uz brojalicu "Gusen, gusenica" udarom o klupu izvoditi prvu jedinicu a pljeskanjem drugu, i/ili instrumentima - bubnjićem prvu, a štapićima, na primer, drugu u taktu;

- onomatopeja zvučnih ilustracija - specifična mesta u tekstu pesama mogu se zvučno ilustrovati adekvatnim instrumentom ili nekim drugim predmetom ("Cin, cin, cin", "tok, tok, tok", "tras", "bum"...).

Veoma je važno postaviti jasna pravila pre početka sviranja, a naročito uputiti učenike na pravilno korišćenje instrumenata u smislu negovanja kvalitetnog zvuka. Učenicima treba dati priliku da se oprobaju na svim instrumentima (ali ne na istom času), uz davanje mišljenja o sopstvenom i tuđem sviranju.

Kroz sviranje učenici razvijaju osećaj za lepo, ritam, dinamiku, tempo, te stiču sposobnost memorisanja muzičkih celina, primenjujući muzičku pismenost. Dok aktivno muziciraju solo, grupno i/ili u školskom orkestru razvijaju osećanje lične vrednosti, kao i ličnu odgovornost za uspeh čitavog kolektiva.

Muzičko izvođenje - sviranje, uvod je u muzičko stvaralaštvo učenika u mlađim razredima osnovne škole.

Preporučene kompozicije za pevanje i sviranje

Himne

Državna himna

Svetosavska himna

Školska himna

Narodne pesme

Na kraj sela žuta kuća

Mi idemo preko polja

Igra kolo

Ja posejah lan

Jež

Sitna je kiša padala

Božić, Božić blagi dan

Dečje pesme

"Đačka zakletva" - Nikola Grbić-Grba

"Konj ima čet’ri noge" - Zorislava M. Vasiljević

"Petlić" - Emil Glavnik

"Kad su srećan" - anoniman autor

"Išli smo u Afriku" - Minja Subota

"Razbole se lisica" - Minja Subota

"Vuče, vuče bubo lenja" - Radoslav Graić

"Pevaj kako govoriš" - Biljana Jeremić

"Zec kopa repu" - Zorislava M. Vasiljević

"Ježeva uspavanka" - Nikola Vukomanović

"Saobraćajac" - Nadežda Hiba

"Rođendanska pesma" - nepoznati autor

"Avanture maloga Ju Ju" - Petar Bergamo

"Au, što je škola zgodna" - Minja Subota

"Nije lako bubamarcu" - Arsen Dedić

"Brate Ivo" - nepoznati autor

"Bukvarci" - Božidar Stančić

"Ivin voz" - Aleksandar Korać

"Letnja pesma" - Stanko Korunović

"Zvuk i ton" - Zorislava M. Vasiljević

"Telefonijada" - Jovan Adamov

"Deda Mraze, ne skreći sa staze" - Aleksandar Korać

"Prvi sneg" - Božidar Stančić

"Pada snežak" - Stanko Korunović

Muzičke igre

"Ribar" - Vladimir Tomerlin

"Ide maca pored tebe" - Zorislava M. Vasiljević

"Zec i repa" - Zorislava M. Vasiljević

"Pesma u kolu" - slovačka narodna pesma

"Berem, berem grožđe"

"Vasino kolo"

"Medved bere jagode"

"Kolariću paniću"

"Pliva patka preko Save"

"Dunje ranke"

Brojalice

Mačka

Iš'o meda u dućan

Leptir i cvet

Dva se petla pobiše

Eci peci pec

En ten tini

Ko ko ko ko da

Lastavica

Bumbari

Dečak i ptica

Sviranje na dečjim instrumentima

"Ide mali meca" - D. Marković

"Pada Snežak" - Staniša Korunović

"En ten tini"

"Boc, boc iglicama"

"Na kraj sela žuta kuća"

"Pliva patka preko Save"

"Pišem, pišem petnaest"

"Magarac i kukavica"

"Modeli"

"Dobro jutro, dobar dan" - Tatjana Drobni

"Resavo vodo ladna"

"Mi idemo preko polja"

"Fabrika bombona" - Mirjana Živković

"Sol mi daj"

MUZIČKO STVARALAŠTVO

Teme se realizuju kroz sledeće sadržaje:

- likovno izražavanje na muzičke teme

- izrada dečjih ritmičkih instrumenata od različitih materijala

- oponašanje zvukova iz neposredne okoline i prirode spontanom ili dogovorenom improvizacijom

- kreiranje sopstvenih pokreta uz muziku koja se izvodi ili sluša

- stvaranje zvučnih efekata i jednostavne ritmičke pratnje koristeći različite izvore zvuka

- biranje instrumenata na osnovu zvuka i stvaranje jednostavne ritmičke pratnje uz brojalice, pesme i muzičke igre

- stvaranje manjih ritmičkih celina na osnovu muzičkog iskustva - izgovorom u ritmu, različitim pokretima, predmetima i dečjim ritmičkim instrumentima

- stvaranje muzičkih pitanja i odgovora na dečjim ritmičkim instrumentima

- muzičke dopunjalke

- ritmizovanje brojalica, brzalica, pričalica

- stvaranje jednostavne melodije na kraći tekst

- biranje poznatih muzičkih sadržaja, zvučnih onomatopeja i ilustracija za stvaranje zvučne priče
- praćenje literarnog teksta

Dečje muzičko stvaralaštvo predstavlja viši stepen aktiviranja muzičkih sposobnosti koje se razvijaju u svim muzičkim aktivnostima, a rezultat su kreativnog odnosa prema muzici. Ono podstiče muzičku fantaziju, oblikuje stvaralačko mišljenje, produbljuje interesovanja i doprinosi trajnijem usvajanju i pamćenju muzičkih reproduktivnih i stvaralačkih aktivnosti i znanja.

Ukoliko ima mogućnosti, mogu se osmisliti i realizovati tematski projekti na nivou odeljenja ili razreda.

Specifičnosti u praćenju i vrednovanju nastave i učenja za predmet muzička kultura

Nastava muzičke kulture podrazumeva učešće svih učenika, a ne samo onih koji imaju muzičke predispozicije. Kako je predmet *muzička kultura* sinteza veština i znanja, polazna tačka u procesu opisnog ocenjivanja treba da budu individualne muzičke sposobnosti i nivo prethodnog znanja svakog učenika. Važni faktori za praćenje muzičkog razvoja i opisno ocenjivanje svakog učenika uključuju nivo njegovih postignuća u odnosu na definisane ishode, rad, angažovanost, kooperativnost, interesovanje, stav, umeće i kreativnost. Tako se mogu dobiti različite opisne ocene za iste zadatke, jer se konkretni rezultati upoređuju sa individualnim mogućnostima učenika. Opisne ocene se formiraju na osnovu postignuća ali i odnosa učenika prema radu, aktivnosti na času, urađenih zadataka, učešća u grupnim radovima, izvođenjima, projektima, priredbama, manifestacijama i dr.

Glavni kriterijum za proces praćenja i procenjivanja je način učeničke participacije u muzičkom događaju, odnosno da li je u stanju da prati muzičko delo pri slušanju i kako izvodi i stvara muziku koristeći sopstvene potencijale i postojeće znanje.

U procesu vrednovanja rezultata učenja nastavnik treba da bude fokusiran na učeničku motivaciju i stavove prema izvođenju i stvaralaštvu, sposobnost koncentracije, kvaliteta percepcije i način razmišljanja prilikom slušanja.

Vrednovanje oblasti "Muzičko stvaralaštvo" daje prednost stvaralačkom angažovanju učenika, a ne kvalitetu nastalog dela, jer su čak i najskromnije improvizacije i kreativni izrazi pedagoški opravdani.

Proces učenja na svakom času treba da obuhvati sve oblasti, a posmatranje učenika u živom kontaktu sa muzikom pruža uvid u kvalitet učenja i vrednovanje postignutih ishoda. Teorijsko

znanje treba da ima primenu u muzičkom izražavanju i kontaktu sa muzikom. Proveru elemenata muzičke pismenosti treba raditi na odgovarajućem muzičkom primeru.

FIZIČKO I ZDRAVSTVENO VASPITANJE

Cilj nastave i učenja fizičkog i zdravstvenog vaspitanja je da učenik kontinuirano razvija fizičku pismenost unapređujući fizičke sposobnosti, motoričke veštine i znanja iz oblasti fizičke i zdravstvene kulture, radi očuvanja zdravlja i primene pravilnog i redovnog fizičkog vežbanja u savremenim uslovima života i rada.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**3 časa**
Godišnji fond časova	**108 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja programa
- izvede jednostavne, dvostavne opšte pripremne vežbe - vežbe oblikovanja; - pravilno izvede vežbe - raznovrsna prirodna i izvedena kretanja; - koristi usvojene motoričke veštine u igri i različitim situacijama; - održava ravnotežu u različitim kretanjima; - pravilno drži telo; - pravilno diše prilikom vežbanja; - izvede vežbe i kratke sastave uz muzičku pratnju; - igra dečji i narodni ples; - koristi osnovne nazive pokreta i vežbanja; - poštuje pravila ponašanja u prostorima za vežbanje; - poštuje mere bezbednosti tokom vežbanja;	**FIZIČKE SPOSOBNOSTI** Vežbe snage i pokretljivosti, razvoj izdržljivosti, koordinacije, brzine. Testiranje i praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti **MOTORIČKE VEŠTINE** Hodanja, trčanja, skakanja, bacanja, puzanja, višenja, penjanja, upori, vežbe na tlu, vežbe ravnoteže, vežbe sa rekvizitima. Poligon. **Ples i ritmika** Hodanje i trčanje sa promenom ritma, tempa i dinamike uz pljesak i uz muzičku pratnju Galop napred Dečiji poskok Njihanje i kruženje vijačom ili trakom

- odgovorno čuva objekte, sprave i rekvizite u prostorima za vežbanje; - poštuje pravila igre; - navija fer i bodri učesnike u igri; - pravilno prihvati pobedu i poraz; - uredno odlaže svoje stvari u prostoru za presvlačenje; - navede delove svoga tela i opiše njihovu ulogu; - uoči promenu u rastu kod sebe i drugih; - razlikuje pravilno od nepravilnog držanja tela; - uoči razliku između zdravog i bolesnog stanja organizma; - primenjuje zdravstveno-higijenske mere pri vežbanju i posle vežbanja; - održava ličnu higijenu; - učestvuje u održavanju prostora u kome živi i boravi; - pere voće i povrće pre konzumiranja; - shvati značaj zdrave ishrane.	Sunožni skokovi kroz vijaču sa obrtanjem napred Narodno kolo po izboru
	FIZIČKA I ZDRAVSTVENA KULTURA **Kultura vežbanja i igranja** Osnovni termini u vežbanju Bezbedno vežbanje Čuvam svoje i tuđe stvari Pravila elementarnih igara Pobeda i poraz Fer sportsko navijanje **Zdravstveno vaspitanje** Moje telo Rastemo

	Vidim, čujem, osećam Moje zdravlje Briga o zdravlju - redovni pregledi Lična higijena Higijena prostora u kome živim Higijena prostora u kome vežbam Životne namirnice i pravilna ishrana

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Koncepcija fizičkog i zdravstvenog vaspitanja zasniva se na jedinstvu nastavnih, vannastavnih aktivnosti i samostalnog vežbanja učenika, kao osnovne pretpostavke za ostvarivanje cilja kroz ostvarivanje ishoda programa.

U procesu realizacije fizičkog i zdravstvenog vaspitanja neophodno je da učenik razvija **fizičku pismenost** koja obuhvata ne samo motoričke veštine i sposobnosti, već i motivaciju, znanje, razumevanje kao i stavove neophodne za bavljenje svrsishodnim fizičkim aktivnostima tokom celog života.

U skladu sa savremenim shvatanjima uloge škole i nastavnika u obrazovno-vaspitnom procesu, da bi se dostigao cilj fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, neophodno je da nastavnik preduzme sledeće korake:

- Da omogući svakom učeniku da se oseća bezbedno (i prijatno) tokom nastave fizičkog vaspitanja, ali i da jasno definiše pravila (šta očekuje od učenika, a šta im daje zauzvrat);

- Da upozna svakog učenika, njegovu ličnost (psihosocijalne karakteristike), navike u vežbanju, fizičke sposobnosti, interesovanja, kako bi mogao da mu prilagodi pristup u planiranju aktivnosti, ne samo u nastavi nego i van nje;

- Da na primerima i akcijama (praktičnim i očiglednim aktivnostima) kontinuirano naglašava važnost odgovarajuće fizičke aktivnosti (fizičkog vežbanja) i motoričkih sposobnosti, kao i zdravih navika (odgovarajuća ishrana, higijena, odmor i dr.);

- Da nauči učenike raznovrsne veštine, tehnike, načine i pravila kretanja u sportu i rekreaciji i da im unapređuje fizičke sposobnosti (naročito one koje su povezane sa dobrim zdravljem) i podstakne ih da samostalno vežbaju;

- Da poveže veštine, tehnike i fizičke aktivnosti koje se obrađuju tokom nastave sa realnim životom učenika van škole (gde, kada i kako se te i slične aktivnosti mogu upražnjavati) i nauči ih da prate pokazatelje sopstvene fizičke aktivnosti van škole;

- Da nađe načine za dobijanje povratne informacije o efikasnosti prethodnih akcija na bavljenje učenika fizičkim vežbanjem (fizičkom aktivnošću) van nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, kao i na njihova teorijska znanja, uverenja, stavove o važnosti doživotnog bavljenja fizičkom aktivnošću.

Sadržaji koji se realizuju u nastavi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja služe da bismo učenike naučili vrednostima fizičkog vežbanja (zašto vežbati) i načinima fizičkog vežbanja (kako vežbati), u skladu sa njihovim individualnim sposobnostima. Ishodi programa se mogu ostvariti na različite načine, korišćenjem navedenih vežbanja, kao i drugih koje nastavnik izabere, u skladu sa predznanjima, sposobnostima i interesovanjima učenika, kao i materijalno-tehničkim uslovima za realizaciju nastave.

Program prvog razreda baziran je na znanjima, veštinama, stavovima i vrednostima usvojenim tokom predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Nastava fizičkog i zdravstvenog vaspitanja uvažava individualne karakteristike učenika, koje se uzimaju kao kriterijum za diferencirani pristup, pa samim tim neophodno je uputiti učenika ili grupu učenika, na olakšane ili proširene sadržaje u nastavnoj i vannastavnoj organizaciji rada.

Određene programske sadržaje potrebno je realizovati prema polu.

Program nastave i učenja prvog razreda baziran je na kontinuitetu usvojenih znanja, veština, stavova i vrednosti iz predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

ORGANIZACIONI OBLICI RADA

A. časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja;

B. slobodne aktivnosti;

V. nedelja školskog sporta;

G. aktivnosti u prirodi (kros, sportski dan, izleti, zimovanje, letovanje...);

D. školska takmičenja;

Đ. korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava.

A. Časovi fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Nastavne oblasti:

I. Fizičke sposobnosti

Na svim časovima, kao i na drugim organizacionim oblicima rada, poseban akcenat se stavlja na:

- razvijanje fizičkih sposobnosti koje se kontinuirano realizuje u pripremnom delu časa. Deo glavne faze koristi se za razvoj osnovnih fizičkih sposobnosti uzimajući u obzir uticaj koji nastavna tema ima na njihov razvoj. Metode i oblici rada biraju se u skladu sa potrebama i mogućnostima učenika i materijalno-tehničkim uslovima za rad;

- podsticanje učenika na samostalno vežbanje;

- učvršćivanje pravilnog držanja tela.

Testiranje i praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti vrši se na početku i na kraju školske godine.

II. Motoričke veštine

Usvajanje motoričkih veština, ostvaruje se kroz primenu obaveznih i preporučenih programskih sadržaja primenjujući osnovne didaktičko-metodičke principe i metode rada neophodne za ostvarivanje postavljenih ishoda.

Usvojene motoričke veštine treba da omoguće učenicima njihovu primenu u svakodnevnim i specifičnim životnim situacijama.

Sticanje i usavršavanje motoričkih veština je kontinuirani proces u skladu sa psiho-fizičkim sposobnostima učenika.

Učenicima koji nisu u stanju da usvoje neke od sadržaja, zadaju se slična vežbanja ali lakša od predviđenih ili predvežbe.

Ukoliko učenik ne dostigne predviđeni ishod, ostavlja se mogućnost da isti dostigne u narednom periodu.

Usavršavanje nekih motoričkih zadataka je kontinuirani proces bez obzira na sadržaje programa (tehnika hodanja, trčanja, primena naučene igre itd.).

U radu sa naprednijim učenicima realizuju se preporučeni sadržaji. Kroz proces realizacije programa neophodno je pratiti sposobnosti učenika za različite fizičke aktivnosti.

III. Fizička i zdravstvena kultura

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve organizacione oblike rada, nastavne oblasti i teme uz praktičan rad.

Dostizanjem ishoda ove nastavne oblasti, učenici stiču znanja, veštine, stavove i vrednosti o vežbanju (osnovnim pojmovima o vežbi, kako se neko vežbanje izvodi i čemu konkretna vežba i vežbanje služi), fizičkom vaspitanju, sportu i zdravlju.

Osnovne informacije o vežbanju i zdravlju prenose se neposredno pre, tokom i nakon vežbanja na času.

Ova nastavna tema obuhvata: formiranje pravilnog odnosa prema fizičkom vežbanju i zdravlju; razvijanje i negovanje drugarstva; prepoznavanje negativnih oblika ponašanja u igri i dr.

Pored navedenog u ovoj oblasti potrebno je raditi na: negovanju patriotskih vrednosti (narodne tradicije i multikulturalnosti); formiranju pravilnog odnosa prema različitostima, čuvanju lične i školske imovine, negovanju društvenih vrednosti itd.

VANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Plan i program ovih aktivnosti predlaže Stručno veće prvog razreda i sastavni je deo godišnjeg plana rada škole i školskog programa.

B. Slobodne aktivnosti

Realizuju se prema interesovanju učenika. Sačinjava se poseban program pri čemu se uzimaju u obzir materijalni i prostorni uslovi rada, uzrasne karakteristike i sposobnosti učenika.

V. Nedelja školskog sporta

Radi razvoja i praktikovanja zdravog načina života, razvoja svesti o važnosti sopstvenog zdravlja i bezbednosti, o potrebi negovanja i razvoja fizičkih sposobnosti, kao i prevencije nasilja, narkomanije, maloletničke delinkvencije, škola u okviru Školskog programa realizuje nedelju školskog sporta.

Nedelja školskog sporta obuhvata:

- fizičke aktivnosti prilagođene uzrastu i mogućnostima učenika;

- kulturne manifestacije sa ciljem promocije fizičkog vežbanja, sporta i zdravlja (likovne i druge izložbe, folklor, ples, muzičko-sportske radionice...);

- đačke radionice (o zdravlju, fizičkom vežbanju, sportu i dr...).

Plan i program Nedelje školskog sporta sačinjava Stručno veće prvog razreda zajedno sa Stručnim većem nastavnika fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, kao i drugim stručnim većima (likovne kulture, muzičke kulture, istorije, informatike i računarstva...) i stručnim saradnicima u

školi, vodeći računa da i učenici koji su oslobođeni od praktičnog dela nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, budu uključeni u organizaciju ovih aktivnosti.

G. Aktivnosti u prirodi (izlet, kros, zimovanje, letovanje...)

Iz fonda radnih dana, predviđenih zajedničkim planom, škola organizuje aktivnosti u prirodi:

- izlet;

- kros se organizuje minimum jednom u toku školske godine;

- zimovanje - organizuje se za vreme zimskog raspusta (fizičke aktivnosti na snegu);

- letovanje - organizuje se za vreme letnjeg raspusta (kampovanje itd.).

Plan i program ovih aktivnosti sačinjava Stručno veće prvog razreda u saradnji sa Stručnim većem nastavnika fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.

D. Školska takmičenja

Škola za učenike prvog razreda organizuje i sprovodi takmičenja iz najmanje jedne elementarne igre ili poligona u toku školske godine, kao integralni deo procesa fizičkog i zdravstvenog vaspitanja. Plan takmičenja donosi Stručno veće prvog razreda u saradnji sa Stručnim većem nastavnika fizičkog i zdravstvenog vaspitanja.

Učenici mogu da učestvuju i na takmičenjima u sistemu školskih sportskih takmičenja Republike Srbije, koja su u skladu sa nastavnim planom i programom, kao i na takmičenjima od interesa za lokalnu zajednicu.

Đ. Korektivno-pedagoški rad i dopunska nastava

Ove aktivnosti organizuju se sa učenicima koji imaju:

- poteškoće u savladavanju gradiva;

- smanjene fizičke sposobnosti;

- loše držanje tela;

- zdravstvene poteškoće koje onemogućavaju redovno pohađanje nastave.

Za učenike koji imaju poteškoće u savladavanju gradiva i učenike sa smanjenim fizičkim sposobnostima organizuje se dopunska nastava koja podrazumeva savladavanje onih obaveznih programskih sadržaja, koje učenici nisu uspeli da savladaju na redovnoj nastavi, kao i razvijanje njihovih fizičkih sposobnosti;

Rad sa učenicima koji imaju loše držanje tela podrazumeva:

- uočavanje posturalnih poremećaja kod učenika;

- savetovanje učenika i roditelja;

- organizovanje dodatnog preventivnog vežbanja u trajanju od jednog školskog časa nedeljno;

- organizovanje korektivnog vežbanja u saradnji sa odgovarajućom zdravstvenom ustanovom.

Rad sa učenicima sa zdravstvenim poteškoćama organizuje se isključivo u saradnji sa lekarom specijalistom, koji određuje vrstu vežbi i stepen opterećenja, a sprovodi ih nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja uz prisustvo nastavnika koji realizuje razrednu nastavnu u odeljenju koje učenik pohađa.

Oslobađanje učenika od nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

Učenik može biti oslobođen samo od praktičnog dela programa nastave za određeni period, polugodište ili celu školsku godinu na osnovu preporuke izabranog lekara.

Učenik oslobođen praktičnog dela u obavezi je da prisustvuje časovima. Za rad sa oslobođenim učenicima nastavnik sačinjava poseban program rada baziran na usvajanju teorijskih i vaspitnih sadržaja u skladu sa programom i korelaciji sa sadržajima drugih predmeta.

Oslobođenim učenicima treba pružiti mogućnost da:

- prate igru i usvajaju pravila igre, na času ili vančasovnim aktivnostima,

- naprave edukativni poster ili crtež sa sportskog događaja,

- na drugi način pomažu u nastavi.

Primer ishoda za učenike oslobođene od praktičnog dela nastave

Po završetku teme učenik će biti u stanju da:

- Navede osnovna pravila elementarne igre koja se najčešće primenjuje u nastavi;

- Primeni osnovna zdravstveno-higijenska pravila;

- Učestvuje u organizaciji aktivnosti predviđenih programom.

Planiranje vaspitano-obrazovnog rada

Definisani ishodi su važan deo i nezaobilazan element procesa planiranja nastave i učenja. Definisani kao rezultati učenja na kraju svakog razreda, tokom planiranja rada potrebno je odrediti vremensku dinamiku u odnosu na bavljenje pojedinim ishodima tokom školske godine. Neophodno je posebnu pažnju obratiti na ishode koje nije moguće dostići tokom jednog ili više časova, već je u tu svrhu potrebno realizovati različite aktivnosti tokom godine.

Predmet se realizuje kroz 108 časova praktične nastave:

1. Hodanje i trčanje;

2. Skakanja i preskakanja;

3. Bacanja i hvatanja;

4. Višenja, upori i penjanja;

5. Vežbe na tlu;

6. Vežbe ravnoteže;

7. Vežbe rekvizitima;

8. Ples i ritmika;

9. Poligoni.

Testiranje i praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti planira se na osnovu procene nastavnika, materijalno-tehničkih i prostornih uslova. Nastavne teme ili pojedini sadržaji za koje ne postoje uslovi za realizaciju mogu biti zamenjeni odgovarajućim temama ili sadržajima programa za koje postoje odgovarajući uslovi.

Nastavne teme Vežbe na tlu i Vežbe ravnoteže ostvaruju se realizacijom osnovnih i proširenih sadržaja.

Osnovni sadržaji su oni koje je neophodno sprovesti u radu sa učenicima uzimajući u obzir sposobnosti učenika, materijalno-tehničke i prostorne uslove.

Prošireni sadržaji su oni koje nastavnik bira i realizuje u radu sa učenicima (grupama ili pojedincima), koji su savladali osnovne sadržaje, uzimajući u obzir nivo dostignutosti ishoda, potrebe učenika i uslove za rad.

Fizičke sposobnosti

Pri planiranju vežbanja u glavnoj fazi časa, treba uzeti u obzir uticaj nastavne teme na fizičke sposobnosti učenika i primeniti vežbe čiji delovi biomehaničke strukture odgovaraju osnovnom zadatku glavne faze časa i služe za obučavanje i uvežbavanje (obradu i utvrđivanje) konkretnog zadatka. Metode vežbanja koje se primenjuju u nastavi su trenažne metode (kontinuirani, ponavljajući metod), prilagođene uzrasnim karakteristikama učenika. U radu sa učenicima primenjivati diferencirane oblike rada, dozirati vežbanja u skladu sa njihovim mogućnostima i primenjivati odgovarajuću terminologiju vežbi. Vreme izvođenja vežbi i broj ponavljanja zadaju se grupama učenika ili pojedincima u skladu sa njihovim sposobnostima, vodeći računa o postizanju što veće radne efikasnosti i optimalizaciji intenziteta rada.

Preporučeni načini rada za razvoj fizičkih sposobnosti učenika.

1. Razvoj snage

- bez i sa rekvizitima,

- na spravama i uz pomoć sprava.

2. Razvoj pokretljivosti

- bez i sa rekvizitima,

- uz korišćenje sprava,

3. Razvoj izdržljivosti

- trčanje,

- elementarne igre,

- vežbanje uz muziku,

- ples.

4. Razvoj koordinacije

- izvođenje koordinacionih vežbi u različitom ritmu i promenljivim uslovima.

5. Razvoj brzine

- jednostavne i složene kretne strukture izvoditi maksimalnim intenzitetom iz različitih početnih položaja, izazvane različitim čulnim nadražajima (start iz različitih položaja - reakcija na različite zvukove i signale itd.),

- štafetne igre,

- izvođenje vežbi maksimalnom brzinom.

Za učenike koji iz zdravstvenih razloga izvode posebno odabrane vežbe, potrebno je obezbediti posebno mesto za vežbanje.

Testiranje i praćenje fizičkog razvoja i motoričkih sposobnosti

Učenicima prvog i drugog razreda prati se i meri se visina i masa tela u skladu sa Priručnikom za praćenje fizičkog razvoja i razvoja motoričkih sposobnosti učenika u nastavi fizičkog vaspitanja (Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, 2016).

Dodatne testove za praćenje fizičkog i motoričkog razvoja nastavnik može realizovati ukoliko smatra da je to neophodno za planiranje i praćenje procesa nastave i učenja i praćenje individualnog razvoja i napretka učenika.

Neki od testova koje nastavnik može koristiti sa učenicima prvog i drugog razreda su:

- Za brzinu: Trčanje iz visokog starta na 30 metara;

- Za procenu koordinaciono-kretnih sposobnosti "čunasto" trčanje 3x10 metara;

- Za procenu brzinsko snažnih sposobnosti (eksplozivne snage): skok u dalj iz mesta;

- Za procenu izdržljivosti: trčanje 6 minuta (brzo hodanje);

- Za ocenu gipkosti (fleksibilnosti): pretklon napred iz položaja seda;

- Za ocenu snage: zgibovi iz visa ležećeg (mešoviti zgib);

- Izdržaj u zgibu podhvatom;

- Podizanje trupa iz ležanja za 30 sekundi;

- Za ocenu ravnoteže: Flamingo balans test.

Motoričke veštine

1. Hodanje i trčanje

Hodanje sa opružanjem potkolenice stajne noge uz pravilno držanje tela i sa radom ruku, kratkim i dugim koracima, u različitom ritmu, uz pravilno postavljanje stopala (koristiti obeležene linije na sportskim terenima); na prstima, uz uzručenje sa istezanjem tela.

Trčanje uz pravilno postavljanje stopala i pravilan rad ruku, sa podizanjem kolena (koristiti prepreke - palice i vijače, merdevine poređane na jednom delu sale ili spoljnih terena), sa zabacivanjem potkolenice; brzo trčanje sa polaskom iz stajanja, ležanja, upora čučećeg i drugim načinima polaska.

Elementarne igre sa različitim oblicima hodanja i trčanja.

2. Skakanja i preskakanja

Poskoci u mestu: sunožnim odskokom i sunožnim doskokom sa opružanjem tela, levo-desno, napred-nazad, u doskok raznožno i ponovo sunožno; sa vijačom (sa međuposkokom i bez međuposkoka); jednonožnim odskokom i doskokom na jednu nogu, sa opružanjem tela, levo-desno, napred-nazad. Skok sunožnim odskokom pruženim telom sa okretom za 90° i sunožnim doskokom. Sunožnim naskok na povišenu površinu (do visine švedske klupe), na naslagane

strunjače ili gornju površinu švedskog sanduka. Skok udalj, uz pravilan zamah rukama, amortizaciju i završni položaj.

Poskoci u kretanju: posle nekoliko koraka, jednonožni poskok jednom, posle nekoliko koraka, jednonožni poskok drugom nogom i naizmenično; posle nekoliko koraka jednonožni odskok i meki sunožni doskok do počučnja ("da se ne čuje"). Ponoviti isto posle nekoliko trčećih koraka. Jednonožni naskok na povišenu površinu čeonim i bočnim zaletom (dva okvira švedskog sanduka, niska greda, kocka) i sunožni doskok na meku površinu. Skakanje preko poređanih vijača jednonožnim i sunožnim odskokom. Školica, igra "lastiša".

Skokovi udalj: povezati zalet od nekoliko trčećih koraka sa jednonožnim odskokom sa obeleženog prostora (šira površina, ili linije) i doskok na meku površinu (strunjača za skok u vis, pesak).

Skokovi uvis: iz zaleta pravo jednonožnim odskokom preskočiti vijaču ili lastiš, noge pogrčiti i meko sunožno doskočiti (u grupi od tri do četiri učenika); preskočiti lastiš (postavljen po širini) sa istovremenim polaskom dva do tri učenika.

Vežbe (skakanja i preskakanja) uporom rukama: Bokom pored švedske klupe, upor i sunožnim odskokom naskok u upor čučeći, isto, preskočiti klupu.

Preskakanje duge vijače koja se okreće: pojedinačno iz mesta, sa ulaskom i izlaskom prema mogućnostima učenika.

Elementarne igre uz korišćenje različitih oblika skakanja i preskakanja.

3. Bacanja i hvatanja

Bacanje loptice (levom i desnom rukom) iz mesta i u dalj i u cilj (okvir od švedskog sanduka, obeleženi cilj na zidu, kvadrati od vijača na rukometnom golu...). Vežbe ponoviti u hodanju i laganom trčanju.

Bacanje lopte uvis i posle njenog odbijanja od tla, hvatanje obema rukama: uz ceo okret, posle pljeska rukama, zatvaranja očiju, čučnja, seda...; zakotrljati lotu po tlu i hvatanjem je podići obema rukama.

Vođenje lopte u mestu i hodanju (levom i desnom rukom).

Dodavanje lopte u parovima, u mestu, sa grudi i iznad glave.

Elementarne igre sa vođenjem i dodavanjem lopte i gađanjem u cilj.

4. Višenja, upori i penjanja

Puzanja po strunjači na različite načine (licem prema tlu, leđima na tlu...)

Penjanje: uz ripstol, uz mornarske lestve, čeono, naizmeničnim prehvatanjem, penjanje.

Provlačenje kroz okna švedskog sanduka, klupe i rekvizita (obruč) i dr.

Penjanje i spuštanje na i sa različitih sprava.

Višenja: u visu ležećem opruženim telom, pomicanje ulevo i udesno. Pomicanja u visu slobodnom. Vis aktivni na svim spravama na kojima se vis može izvesti.

Upor aktivni na tlu i na svim spravama, na kojima se upor može izvesti.

5. Vežbe na tlu

Realizuju se kroz obavezne i preporučene sadržaje.

Osnovni sadržaji

Klek, usprav bez pomoći ruku; klek sunožni na strunjače, klek jednonožni, usprav; kretanje u uporu čučećem i uporu sklonjeno, licem i leđima ka tlu; iz čučnja, malim odrazom doskok prvo na ruke, a zatim na stopala u upor čučeći ("žablji poskoci"). Klek, uzručenje, zaklon.

Povaljka na leđima. Stav na lopaticama ("sveća"), grčenjem i obuhvatom kolena povaljka niz kosu površinu.

Kolut napred, iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu (na ripstolu okačene švedske klupe i prekrivene strunjačama).

Kolut napred, iz čučnja u čučanj, i iz čučnja do stava uspravno i uzručenja.

Povaljka na stomaku (ležanje na trbuhu, obuhvatiti rukama skočne zglobove - povaljka).

Kombinaciju na tlu od sledećih vežbi:

- najmanje četiri takta vežbi oblikovanja, kolut napred do stava uspravno, okret u usponu na obe noge za 180°, čučanj, stav na lopaticama, stav uspravno i dva dečja poskoka.

Prošireni sadržaji

Kolut nazad iz čučnja u čučanj, niz kosu površinu;

Odeljenjsko takmičenje sa zadatom kombinacijom vežbi;

6. Vežbe ravnoteže

Hodanje po liniji napred sa pravilnim postavljanjem stopala (gimnastičkim korakom), i unazad sa opruženom upornom nogom, kraćim koracima, koracima u usponu i sa različitim položajem ruku (o bok, odručenje, uzručenje).

Hodanje po širokom delu švedske klupe:

napred - odručenje; unazad sa opružanjem uporne noge, uzručenje; ustranu: iz stava spetnog, ruke o bok, hodanje koracima sa privlačenjem do stava spetnog i uzručenja, zibom počučnjem, korak ustranu - odručiti, stav spetni, uzručiti.

Lagano trčanje na prednjem delu stopala sa pravilnim držanjem tela, rukama o bok ili u odručenju (švedska klupa i niska greda).

Naučiti kombinaciju od vežbi: iz stava spetnog na početku švedske klupe, trčanje do polovine klupe, odručiti; stav: jedna noga iza druge, uzručiti, odručiti; hodanje do kraja klupe, odručiti, stav: jedna noga iza druge uzručiti; hodanje unazad do polovine klupe, jedna noga iza druge, ruke o bok; okret za 90° hodanje ustranu koracima sa privlačenjem zibom počučnjem, odručiti; na kraju grede stav spetni, uzručiti, saskok, predručiti, stav spetni, priručiti, završiti leđima prema klupi. Ako škola nema klupu ili gredu, kombinaciju naučiti na tlu, na liniji.

7. Vežbe sa rekvizitima

Vežbe rekvizitima koristiti prilikom savladavanja sledećih sadržaja:

- Vežbe oblikovanja sa palicom, obručem, vijačom i drugim rekvizitima

Trčanja, poskoci i skokovi - vijače, palice i obruči poređani na kraćem i dužem odstojanju: preskakanje kratke i duge vijače; ritmičke vežbe; kocke: penjanje i silaženje sa kocke nagaznim korakom i sunožnim doskokom u čučanj i počučanj; sunožni naskok na kocku i doskok u čučanj i počučanj; čunjevi i obruči: vijugavo trčanje.

Dizanje i nošenje: predmeta i rekvizita (kocka, medicinka..) na različite načine; postavljanje i skupljanje predmeta i rekvizita.

Elementarne igre sa korišćenjem palica, vijača, obruča, kocki i čunjeva.

8. Ples i ritmika

Ritmičko hodanje i trčanje sa promenom ritma, tempa uz pljesak i odgovarajuću muzičku pratnju. Kretanja sa promenom položaja ruku, nogu i trupa. Galop napred i strance. Dečji poskok. Sačiniti sastav od naučenih elemenata uz muzičku pratnju.

Vijača: njihanje i kruženje vijačom ili trakom u bočnoj i čeonoj ravni; sunožni skokovi kroz vijaču sa obrtanjem napred. Povezati ova dva elementa kao obavezni sastav.

Plesovi: "Ja posejah lan" i "Dunje ranke".

Jedno kolo po izboru.

9. Poligoni

Kombinovani poligon sa zadacima na tlu uz korišćenje sprava i rekvizita (provlačenja, nošenja, kotrljanja...)

Kombinovani poligon sa elementima penjanja (na švedski sanduk, ripstol, švedska klupa..)

Plivanje

Nastavnu temu Plivanje, realizuju škole koje za to imaju uslove u školi ili objektima van nje.

Program nastave plivanja sadrži:

- obuku neplivača

- igre na vodi

Nastavu plivanja realizuje nastavnik fizičkog i zdravstvenog vaspitanja u saradnji sa nastavnikom koji sprovodi razrednu nastavu u tom odeljenju.

Fizička i zdravstvena kultura

Ova nastavna oblast realizuje se kroz sve druge nastavne oblasti i teme uz praktičan rad i sastoji se od dve nastavne teme Kultura vežbanja i igranja i Zdravstveno vaspitanje.

Kultura vežbanja i igranja

Osnovni termini u vežbanju

U radu sa učenicima postepeno uvoditi terminologiju vežbi i upoznati ih sa uticajem primenjenih vežbi na organizam.

Vežbam bezbedno

Upoznati učenika sa pravilima ponašanja koja važe u prostorima za fizičko vežbanje kako u školi, tako i van nje. Isticati neophodnost poštovanja pravila ponašanja tokom vežbanja.

Čuvam svoje i tuđe stvari

Formiranje svesti o potrebi čuvanja kako svojih tako i tuđih stvari.

Pravila elementarnih igara

Usvajanje osnovnih pravila elementarnih igara koje se na času realizuju. Razvijanje sveti o potrebi poštovanja pravila igara, kao i posledicama njihovog nepoštovanja.

Nekad izgubim, a nekada pobedim

Negovanje takmičarskog duha. Prihvatanje pobede i poraza na socijalno prihvatljiv način (bez ruganja i nipodaštavanja protivnika...).

Navijam fer

Podsticanje učenika da prilikom igre ili takmičenja poštuju svoju i protivničku ekipu i nagrade svaki lep potez i postupak učesnika u igri.

Zdravstveno vaspitanje

Upoznaj svoje telo

Učenici imenuju delove tela i shvataju njihovu ulogu. Mogućnosti svog tela učenici pokazuju kroz vežbanje. Naglasiti značaj fizičke aktivnosti i fizičkog i zdravstvenog vaspitanja kao predmeta.

I ja rastem

Proširivanje učeničkih znanja o sopstvenom rastu i razvoju. Osposobljavanje da uoče određene promene tokom dosadašnjeg razvoja.

Vidim, čujem, osećam

Upoznavanje učenika sa određenim čulima i njihovim ulogama, koja u velikoj meru utiču na pravilno izvođenje fizičkih vežbi, ali i njihovim ulogama u svakodnevnom životu putem kojih unapređujemo sopstveno zdravlje.

Moje zdravlje

Razvoj svesti o potrebi da se bude zdrav i šta znači zdravlje za čoveka. Neophodno je da uoče razlike između zdravog i bolesnog stanja organizma.

Ko sve brine o mom zdravlju

Zajednički sagledati ko sve i na koji način brine o njihovom zdravlju.

Tražim pomoć

Na osnovu prethodnih iskustava učenika utvrditi u kojim okolnostima, kada i od koga treba tražiti pomoć.

Lična higijena

Formiranje svesti o značaju održavanja lične higijene pre i posle vežbanja.

Stvaranje navike da se oprema za fizičko vežbanje uredno održava i čuva.

Higijena prostora u kome živim

Podizanje svesti o tome da o prostoru u kome žive treba samostalno da brinu (održavaju čistim i urednim) jer na taj način čuvaju svoje zdravlje.

Higijena prostora u kome vežbam

Formiranje navike da se higijena prostora u kome učenik vežba uredno održava i čuva (sala, svlačionice, igrališta...)

Životne namirnice i pravilna ishrana

Upoznavanje učenika sa osnovama pravilne ishrane.

Didaktičko-metodički elementi

Osnovne karakteristike časova:

- jasnoća nastavnog sadržaja;

- optimalno korišćenje raspoloživog prostora, sprava i rekvizita;

- izbor racionalnih oblika i metoda rada;

- izbor vežbi optimalne obrazovne vrednosti;

- funkcionalna povezanost svih delova časa - unutar jednog i više uzastopnih časova jedne nastavne teme.

Prilikom izbora oblika rada neophodno je uzeti u obzir prostorne uslove rada, broj učenika na času, broj sprava i rekvizita i dinamiku obučavanja i uvežbavanja nastavnog zadatka.

Izbor didaktičkih oblika rada treba da bude funkciji racionalne organizacije i intenzifikacije časa, kao i dostizanja postavljenih ishoda.

U didaktičkoj četvorodelnoj podeli treba da preovladaju igre, ali i sadržaji koji zahtevaju preciznost izvođenja, a kojima prethode tačna uputstva učitelja. Nastavnik treba da prati tok rada i ukazuje na greške, kako bi sadržaji, pretežno prirodnog karaktera, dali dobru osnovu za usvajanje sadržaja sa konvencionalno složenijom biomehaničkom strukturom, koji se planiraju za naredne razrede.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje

U cilju sagledavanja i analiziranja efekata nastave fizičkog i zdravstvenog vaspitanja, preporučuje se da nastavnik podjednako, kontinuirano prati i vrednuje:

- Stanje fizičkih sposobnosti;

- Stanje zdravlja i higijenskih navika;

- Dostignuti nivo savladanosti motoričkih veština (napredak u usavršavanju tehnike);

- Odnos prema radu.

Ocenjivanje se vrši opisno, na osnovu nivoa ostvarenosti predviđenih ishoda i stepena angažovanja učenika, ličnog napretka i sl. u skladu sa pravilnikom o ocenjivanju.

Opisni kvalifikativi raspoređuju se u tri nivoa, kojim se određuje stepen ukupnog psihofizičkog statusa učenika i nivoa ostvarenosti ishoda:

Prvi nivo

1. Stanje fizičkih sposobnosti

Učenik ima visok stepen razvijenosti fizičkih sposobnosti na osnovu ocene:

a) koordinacije (manipulativne);

- osećaj ponašanja tela u prostoru, u cikličnim kretanjima i u povezivanju jednostavnih pokreta u celinu;

- pravilno izvodi kompleks od osam vežbi oblikovanja bez rekvizita;

- lako i brzo savladava vežbe na tlu;

- lako i u jednakom ritmu savladava trčanje preko poređanih prepreka;

- bez prekida, nekoliko puta ponovi vođenje lopte sa dodavanjem jednom ili obema rukama.

b) gipkosti - ramenog pojasa, kičme i zgloba kuka i nogu

- pokrete trupa, ruku i nogu izvodi meko uz optimalnu pruženost i amplitude (zakloni, vodoravni i duboki pretklon, visoka zanoženja, prednoženja i odnoženja...);

v) ravnoteže

- na suženim površinama (linijama, švedskoj klupi, niskoj gredi ili stavovima na jednoj nozi) pokrete izvode bez poremećaja težišta tela;

g) eksplozivne snage

- poskoke, skokove i preskakanja izvodi sa optimalnim opružanjem u svim zglobovima nogu i pri tom postiže veću visinu leta.

2. Stanje zdravlja i higijenske navike

Učenik ima visok stepen razvijenosti higijenskih navika i optimalan zdravstveni status kada:

- pravilno raste, ne pokazuje vidljive znake umora prilikom vežbanja, nema posturalne poremećaje ni telesne deformitete, ima normalno razvijen svod stopala i urednog je opšteg izgleda;

- je njegov telesni razvoj u skladu sa uzrastom;

- ima urednu opremu za vežbanje i u potpunosti usvojene higijenske navike;

3. Dostignuti nivo savladanosti motoričkih veština (napredak u usavršavanju tehnike):

Učenik ima visok stepen razvijenosti motoričkih veština ukoliko je uspešno savladao druga kretanja i zahteve predviđene proširenim sadržajima, ili je savladao dodatne (nove) sadržaje na slobodnim aktivnostima, koji nisu predviđeni za redovne časove fizičkog i zdravstvenog vaspitanja

4. Odnos prema radu

Učenik ima pozitivan aktivan odnos prema radu ukoliko je redovan i aktivan na časovima i ako se angažuje u slobodnim aktivnostima.

Učenik je u potpunosti ostvario većinu ishoda predviđenih za prvi razred.

Drugi nivo

Učenik ima zadovoljavajući stepen: razvijenosti fizičkih sposobnosti, zdravstvenog stanja i higijenskih navika, savladanosti motoričkih veština i odnos prema radu, ako značajno ne odstupa od kriterijuma navedenih za prvi nivou.

Učenik ima manje nedostatke u rastu, funkcionalnim sposobnostima, u pravilnom položaju kičmenog stupa, u održavanju opreme za vežbanje i ostalim higijenskim navikama.

Učenik na ovom nivou dostigao je predviđene ishode uz određene poteškoće (navesti najbitnije), ima pozitivan odnos prema radu ako je redovan i aktivan na svim, ili na većini časova.

Treći nivo

Učenik delimično ili potpuno odstupanja od kriterijuma navedenih za prvi nivo.

Učenik ima veće nedostatke u rastu, funkcionalnim sposobnostima, pravilnom položaju kičmenog stuba. Ne nosi redovno i ne održava opremu za vežbanje i ima nedovoljno razvijene higijenske navike.

Delimično je dostigao, ili u potpunosti nije dostigao većinu predviđenih ishoda i nije zainteresovan za vežbanje i ne pokazuje napredak.

Praćenje, vrednovanje i ocenjivanje postignutih rezultata i dostignuća učenika vrši se tokom cele godine na osnovu čega nastavnik dobija potpunu sliku o njegovom psihofizičkom statusu. Nastavnik može da unese i još neka svoja zapažanja koja nisu predviđena ovim tematskim celinama, ako je to u interesu učenika.

Na kraju svake ocene, nastavnik treba da navede koje su moguće preporuke za dalji napredak i uključi roditelje, pogotovu ako je psihofizičko stanje učenika nezadovoljavajuće.

Pedagoška dokumentacija

- Dnevnik rada za fizičko i zdravstveno vaspitanje;

- Planovi rada fizičkog i zdravstvenog vaspitanja: plan rada stručnog veća, godišnji plan (po temama sa brojem časova), mesečni operativni plan, plan vančasovnih i vanškolskih aktivnosti i praćenje njihove realizacije.

- Pisane pripreme: formu i izgled pripreme sačinjava sam nastavnik uvažavajući: vremensku artikulaciju ostvarivanja, cilj časa, ishode koji se realizuju, konzistentnu didaktičko-metodičku strukturu časova, zapažanja nakon časa;

- Radni karton: nastavnik vodi za svakog učenika. Radni karton sadrži: podatke o stanju fizičkih sposobnosti sa testiranja, osposobljenosti u veštinama napomene o specifičnostima učenika i ostale podatke neophodne nastavniku.

Pedagošku dokumentaciju nastavnik sačinjava u pisanoj, a po mogućnosti i elektronskoj formi.

DIGITALNI SVET

Cilj nastave i učenja predmeta digitalni svet je razvijanje digitalne kompetencije učenika radi njihovog osposobljavanja za bezbednu i pravilnu upotrebu digitalnih uređaja za učenje, komunikaciju, saradnju i razvoj algoritamskog načina razmišljanja.

Razred	**prvi**
Nedeljni fond časova	**1 čas**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:	**TEMA** i ključni pojmovi sadržaja programa
- prepozna uobičajene primene digitalnih tehnologija u svakodnevnom životu, u školi i van nje;	**DIGITALNO DRUŠTVO** Digitalna tehnologija

- navede prednosti primene tehnologije koristeći primere iz stvarnog života; - opiše bezbednosna i druga pravila za korišćenje digitalnih uređaja čijom primenom se čuva zdravlje i smanjuje negativan uticaj na životnu sredinu; - opiše pravilno rukovanje digitalnim uređajima kojim se produžava njihov vek trajanja i štite sačuvani podaci; - prepozna lične podatke u komunikaciji pomoću digitalnih uređaja; - opiše bezbedan način komunikacije pomoću digitalnih uređaja; - uspešno sprovede postupak opisan algoritmom kojim se rešava jednostavan problem; - pronađe grešku u algoritmu kojim se rešava jednostavan problem; - uporedi algoritme koji rešavaju isti problem i odabere najpogodniji, objašnjavajući svoj izbor; - dovede u vezu algoritam i ponašanje digitalnog uređaja.	**BEZBEDNO KORIŠĆENJE DIGITALNIH UREĐAJA** Digitalni uređaji Odgovorno rukovanje Bezbednost Podaci o ličnosti Komunikacija **ALGORITAMSKI NAČIN RAZMIŠLJANJA** Algoritam

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u dva uputstva koja se dopunjuju i zajedno čine celovitu sliku o načinu planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja nastave i učenja - Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, koje se odnosi na sve obavezne predmete i nalazi se na početku dokumenta Program nastave i učenja za prvi razred osnovne škole, i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti.

Predmet digitalni svet namenjen je razvijanju digitalne kompetencije kod učenika prvog razreda osnovne škole. Program nastave i učenja za prvi razred orijentisan je na proces učenja i ostvarivanje ishoda. Ishodi su iskazi o tome šta učenici umeju da urade na osnovu znanja koja su stekli učeći predmet digitalni svet. Predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti učenika, koji su grupisani u tri nastavne teme: Digitalno društvo, Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja i Algoritamski način razmišljanja.

Ostvarivanje navedenih ishoda zahteva temeljnu pripremu nastavnika za realizaciju nastave predmeta *digitalni svet*, koja uvažava tehničke uslove konkretne škole, različite nivoe predznanja učenika, kao i njihove individualne potrebe.

Nastava može biti organizovana u računarskom kabinetu, ukoliko škola raspolaže takvim prostorom, ali i u učionici u kojoj je na raspolaganju bar jedan računar ili drugi digitalni uređaj

koji koristi nastavnik. Kako većina učenika verovatno ima iskustva sa korišćenjem digitalnih uređaja, izuzetno je važno da nastavnik ta iskustva prepozna, uvaži i na njima gradi dalje učenje. Čak i na ovom uzrastu učenici mogu biti vešti korisnici tehnologije, ali to ne podrazumeva da su i kompetentni u ovoj oblasti.

Posebna pažnja mora biti posvećena uključivanju svih učenika u aktivnosti učenja. Učenicima koji nemaju pristup digitalnim uređajima kod kuće potrebno je obezbediti prilike za sticanja iskustva korišćenja školskih uređaja tokom nastave ili u terminima pre, odnosno posle redovnih časova, u dogovoru sa školom. Na taj način ne samo da se omogućava ravnopravno učešće svih učenika u nastavi, već se i razvija svest o tome da pristup tehnologiji nije podjednako dostupan svima, čime se aktivno doprinosi smanjenju digitalnog jaza i podsticanju digitalne solidarnosti u okviru školske zajednice.

Digitalno društvo (preporučeni broj časova 14)

Nastava predmeta digitalni svet treba da bude organizovana tako da učenici budu u prilici da dublje razumeju život u digitalnom društvu. Digitalna tehnologija je svuda - u kući, školi, saobraćaju, zdravstvu, trgovini i dr. Ona ima različite pojavne oblike i različite funkcije. Važno je da učenici uvide koliko je digitalna tehnologija prisutna u svakodnevnom životu i radu ljudi, koliko olakšava život i unapređuje ga. Učenike kroz razgovor treba podstaći da navedu situacije iz svakodnevnog života u kojima oni i njihove porodice koriste digitalnu tehnologiju. Od izuzetnog je značaja da **svaki** učenik dobije priliku da ispriča svoje iskustvo Nastavnik može da pomogne učenicima usmeravajući diskusiju ka primerima iz lokalnog konteksta, a zatim i ka onim za koje smatra da su poznati svim učenicima, poput gledanja crtanih filmova, slušanja muzike, igranja obrazovnih video-igrica primerenih uzrastu, upotrebe navigacije, elektronskog plaćanja računa, skeniranja proizvoda u prodavnici i dr.

Razgovor o zanimanjima ljudi dobro je početi od zanimanja njihovih roditelja, a zatim nastaviti sa zanimanjima koja su učenicima poznata. Navesti učenike da istaknu na koje načine se navedeni poslovi obavljaju, da li se u tim poslovima koriste digitalni uređaji i na koji način. Nakon toga sa učenicima razgovarati o načinu na koji su se ta zanimanja obavljala nekada, kada nije bilo digitalnih uređaja. Kroz ove aktivnosti treba omogućiti učenicima da uoče koliko su digitalni uređaji doprineli da određene poslove obavljamo lakše i brže (učenje u školi pomoću računara, izdavanje elektronskih recepata umesto papirnih, lekarski pregledi - ultrazvuk, elektronski dnevnik i dr.). Primere treba prilagoditi iskustvu koje se može očekivati među učenicima u konkretnom odeljenju. Posebnu pažnju posvetiti aspektima u kojima upotreba digitalne tehnologije doprinosi očuvanju životne sredine (manja potreba za papirom znači manje seče stabala, manje narušavanja prirodne ravnoteže koja nastaje uzgojem brzorastućeg drveća potrebnog industriji papira i sl.). Kod svih učenika treba razvijati pozitivan odnos prema smisleno upotrebljenoj digitalnoj tehnologiji. U korelaciji sa predmetom *svet oko nas*, učenicima se na

časovima digitalnog sveta mogu veoma lepo približiti određena zanimanja koja su unapređena digitalnom tehnologijom.

Korišćenjem digitalnih uređaja u nastavi svih nastavnih predmeta, nastavnik pokazuje učenicima koliko nam oni pomažu da određene nastavne sadržaje bolje i lakše usvojimo. Upotrebom digitalnih uređaja za slušanje muzike i zvukova iz prirode, gledanje obrazovnih filmova i slika, virtuelne posete muzejima i sličnim aktivnostima učenicima se približavaju sadržaji koji se obrađuju i na očigledan način pokazuje potencijal digitalne tehnologije za učenje. Crtanjem geometrijskih figura i tela u programu za crtanje učenici mogu veoma dobro uočiti razliku kako između pojedinih geometrijskih figura, tako i između geometrijskih figura i tela. Šetnja gradom korišćenjem digitalnih mapa pomoći će učenicima da bolje upoznaju grad u kome žive i njegove znamenitosti, ali i mnoge druge gradove zemlje i sveta. To će ujedno dati priliku da se napravi razlika između sela i grada, između malog grada i velegrada. Pre realizacije nastave u prirodi ili jednodnevnih izleta dobro je posetiti neku od postojećih veb-prezentacija o mestima koja će učenici posetiti. Na taj način, nastavnik pruža učenicima priliku da uporede doživljaj podneblja i kulturne baštine posredstvom digitalnog uređaja i uživo. Ukoliko postoje mogućnosti u školi učenici mogu igrati i određene edukativne video-igrice primerene uzrastu učenika. To su igrice koja se mogu odnositi na sabiranje i oduzimanje brojeva do 10, prepoznavanje početnog slova nacrtanog predmeta ili bića, dopisivanje odgovarajućih slova u reči, razvrstavanje domaćih i divljih životinja i dr. Na taj način učenicima će se dati prilika da praktično primene digitalni uređaj i bolje ga upoznaju.

Kada je usvajanje nastavnih sadržaja u pitanju, korisna je i upotreba digitalnog udžbenika, ako je to moguće, koji pruža više mogućnosti od tradicionalnog. Ukoliko za to postoje mogućnosti nastavnik može i da obuči učenike za njegovu primenu. U tom slučaju dobro je da učenici uporede papirni i digitalni udžbenik i da uoče prednosti i mane digitalnih udžbenika.

Bezbedno korišćenje digitalnih uređaja (preporučeni broj časova 12)

Između ostalog, bezbedno korišćenje digitalnih uređaja podrazumeva odgovoran odnos prema svom zdravlju, životnoj sredini i samom digitalnom uređaju.

Nastavnik ne definiše pojam digitalni uređaj već podseća učenike da su, kroz razgovor o zanimanjima, razmenili iskustva o poslovima u kojima se koristi digitalna tehnologija. Podstiče učenike da navedu da se u tim poslovima najčešće koriste desktop, laptop ili tablet računari (kažemo i kompjuteri). Ističe da se, pored ovih uređaja, oko nas se nalaze i mnogi drugi predmeti koji sadrže računare - telefoni, savremene igračke roboti, zatim frižideri, klima uređaji, veš-mašine i navodi njihove prednosti. Nastavnik napominje da takve uređaje jednim imenom zovemo digitalni uređaji. Razgovara sa učenicima o digitalnim uređajima koje oni koriste

podstičući ih da navedu u koje svrhe ih koriste i koliko vremena provode u opisanim aktivnostima.

Najčešći zdravstveni problemi prouzrokovani prekomernim korišćenjem digitalnih uređaja posledica su nepravilnog položaja tela, predugog sedenja, gledanja u ekran bez sporadične promene fokusa i negativnog uticaja plavog svetla ekrana na san. Nastavnik treba da demonstrira i, zajedno sa učenicima primeni načine korišćenja digitalnih uređaja na bezbedan način po zdravlje. Dobro bi bilo i da zajedno izlistaju neke od zdravstvenih rizika, razgovaraju o tome koliko vremena provode ispred ekrana, naprave odgovarajući poster i okače ga u učionici.

Pravilno odlaganje pokvarenih digitalnih uređaja je važno pitanje za očuvanje zdrave životne sredine. Stari ili pokvareni digitalni uređaji ne smeju se odlagati zajedno sa ostalim otpadom zbog svoje toksičnosti.

Da bi nam digitalni uređaji što duže trajali i podaci koji se na njima nalaze bili sigurni, moramo da rukujemo njima na odgovarajući način. Učenike treba upoznati sa nekoliko važnih principa fizičke zaštite digitalnog uređaja (ne dovoditi uređaj u kontakt sa tečnostima, posebno slatkim pićima, štititi ga od prašine, izlaganja prekomernoj toploti, bilo zbog višesatne upotrebe ili ostavljanja na suncu ili peći i sl.). Pored fizičke zaštite, digitalni uređaj treba obezbediti od neovlašćenog pristupa (jaka lozinka). Na taj način obezbeđujemo da podaci koje čuvamo budu dostupni samo nama.

Pitanja poput: Kako ljudi komuniciraju? Kako digitalni uređaji doprinose brzini i lakoći komunikacije? Kako danas komuniciramo sa osobama koje su fizički udaljene, žive u različitim delovima sveta? Da li je moguće komunicirati korišćenjem svakog digitalnog uređaja? Koji su preduslovi za komunikaciju pomoću digitalnih uređaja? dobra su polazna tačka za razmenu iskustava kada su u pitanju vidovi komunikacije putem digitalnih uređaja i bez njih. Komunikacija licem u lice, razgovor posredstvom fiksne telefonije neki su od tradicionalnih načina komunikacije. Mobilni telefon je digitalni uređaj pomoću koga možemo uvek da komuniciramo (ako imamo domet i platili smo račun).

Da li je to slučaj i sa tabletom, laptop i desktop računarom? U ovom kontekstu, nastavnik treba da iskoristi priliku da sa učenicima razgovara i o internetu, bez insistiranja na definisanju pojma. Za komunikaciju pomoću ovih uređaja neophodan nam je pristup internetu i odgovarajući programi. Nastavnik treba da upozna učenike sa mogućnostima komunikacije na relaciji čovek - digitalni uređaj (pametni frižider, mašina za pranje veša, klima-uređaj).

Ukazati na činjenicu da nisu sve osobe koje koriste internet dobronamerne. Postoje ljudi koji mogu da ugroze imovinu, pa i živote drugih korisnika interneta. U tom smislu, treba prikazati odabrane video-zapise koji adekvatno tretiraju neke od najčešćih pojava iz spektra događaja koji nastaju otkrivanjem podataka o ličnosti (ime i prezime, adresa stanovanja, broj telefona,

fotografija, identitet na internetu). Na primer, nastavnik može da prikaže učenicima epizode Krađa i Lažni identitet iz serijala Sve boje interneta, koji se nalazi na zvaničnom YouTube kanalu RTS-a, i sa učenicima diskutuje o postupcima likova i njihovim posledicama. Od izuzetnog značaja je da učenici shvate koji podaci spadaju u podatke o ličnosti, kao i na koje načine ih ljudi najčešće čine dostupnim na internetu. Više informacija o bezbednom korišćenju interneta kod dece uzrasta 4-8 godina (stručne tekstove, crtane filmove za decu, itd.) nastavnik može da pronađe i na: https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/.

Posebnu pažnju treba posvetiti činjenici da ljudi svoje lične podatke čine dostupnim dobrovoljno (najčešće iz neznanja ili naivnosti). Nastavnik treba da pokrene diskusiju o neprimerenoj komunikaciji (govor mržnje, vređanje, omalovažavanje), kao i o rizičnoj komunikaciji (kontakt sa nepoznatim osobama) u realnom životu. Zatim, treba da pomogne učenicima da formiraju stavove koji se podjednako odnose na komunikaciju u onlajn i oflajn svetu. Takođe, nastavnik treba da podstakne učenike da navedu situacije u kojima su se sreli sa različitim vrstama neprimerenog sadržaja u realnom životu i naglasi da je slična situacija u onlajn svetu. Neophodno je da, tokom razgovora sa učenicima, neprestano naglašava da oni ne treba da se osećaju bespomoćno ako se nađu u sličnim situacijama, već da postoje osobe i institucije kojima treba pravovremeno da se obrate i od kojih će dobiti adekvatnu zaštitu:

- roditelj/drugi zakonski zastupnik

- nastavnik, pedagog, psiholog, direktor

- https://pametnoibezbedno.gov.rs/

- Telefon: 19833

- Forma: https://pametnoibezbedno.gov.rs/prijavi-problem/245

Napomena: Linkovi ka sadržajima koji se nalaze na internetu mogu biti promenjeni od strane njihovih vlasnika.

Algoritamski način razmišljanja (preporučeni broj časova: 10)

Nastavnik treba da uvede termin algoritam i da ga učenicima protumači kao uputstvo za rešavanje nekog problema ili izvođenje nekog postupka (bez insistiranja na definisanju). Da bi se izbeglo uvođenje termina definicijom, termin se može uvesti nakon realizacije aktivnosti koja daje primer algoritma.

Rad sa učenicima treba da se zasniva na osmišljenim aktivnostima u kojima se zadaju i sprovode instrukcije zasnovane na unapred predstavljenim simbolima. Aktivnost može da se realizuje bez digitalnog uređaja ili uz pomoć digitalnog uređaja (što je zanimljivije učenicima). Simboli mogu

da se iskazuju govornim jezikom ili slikama, u neposrednoj interakciji između učenika, u interakciji učenika sa nastavnikom ili u neposrednoj interakciji učenika sa digitalnim uređajem.

Nastavnik može da započne temu prikazom situacije, predstavljanjem simbola i predloženim algoritmom u formi niza mogućih koraka.

U nastavku je konkretan primer načina prikaza situacije i određivanja mogućih koraka, gde se upravlja pčelicom uz mogućnost da interakcija obuhvata digitalni uređaj (pčelicu-robota).

Пчелица се креће на следећи начин:

- Једно поље унапред:
- Једно поље уназад:
- Окрет у месту улево:
- Окрет у месту удесно:

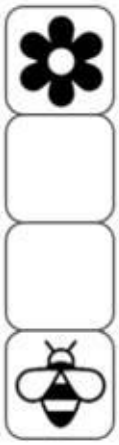

Пчелица треба да стигне до цвета.
Да ли ће у томе успети уколико прати доњи алгоритам?

Ученици који мисле да ће успети треба да подигну руку. Један образлаже своје мишљење.

За проверу тачности решења наставник покреће први ниво програма https://scratch.mit.edu/projects/1155879302/.

Уколико не постоји ниједан дигитални уређај, наставник прави мрежу, пчелицу и ознаке кретања.

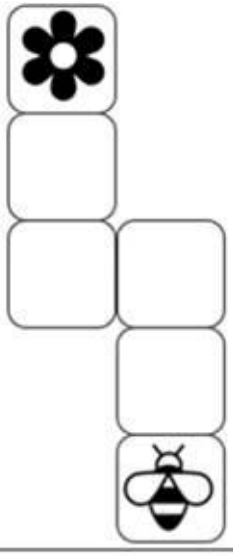

Пчелица треба да стигне до цвета.
Да ли ће у томе успети уколико прати доњи алгоритам?

Ученици који мисле да ће успети треба да подигну руку. Један образлаже своје мишљење.

За проверу тачности решења наставник покреће други ниво програма https://scratch.mit.edu/projects/1155879302/.

Пчелица није успела! Зашто?

Učenike treba staviti u situaciju da dobiju uputstvo prvo za delimično poznate i njima smislene zadatke i postupe u skladu sa njim. Potrebno je da nastavnik osmisli simbole, a učenici treba da izvrše dati algoritam.

Testiranje valjanosti algoritma, ispravljanje grešaka, osmišljavanje i testiranje unapređenog rešenja dragoceni su trenuci učenja. (Samo učenik koji je svestan činjenice da put do uspeha može biti vijugav ima dobre izglede da postane uspešan.) U tom smislu, nastavnik često treba da postavlja učenike u situacije da razmatraju unapred kreirane algoritme (uputstva) za rešavanje određenih zadataka, da u više navrata otkrivaju greške i ispravljaju ih, sve dok ne dođu ne samo do najboljeg, već i do najefikasnijeg rešenja.

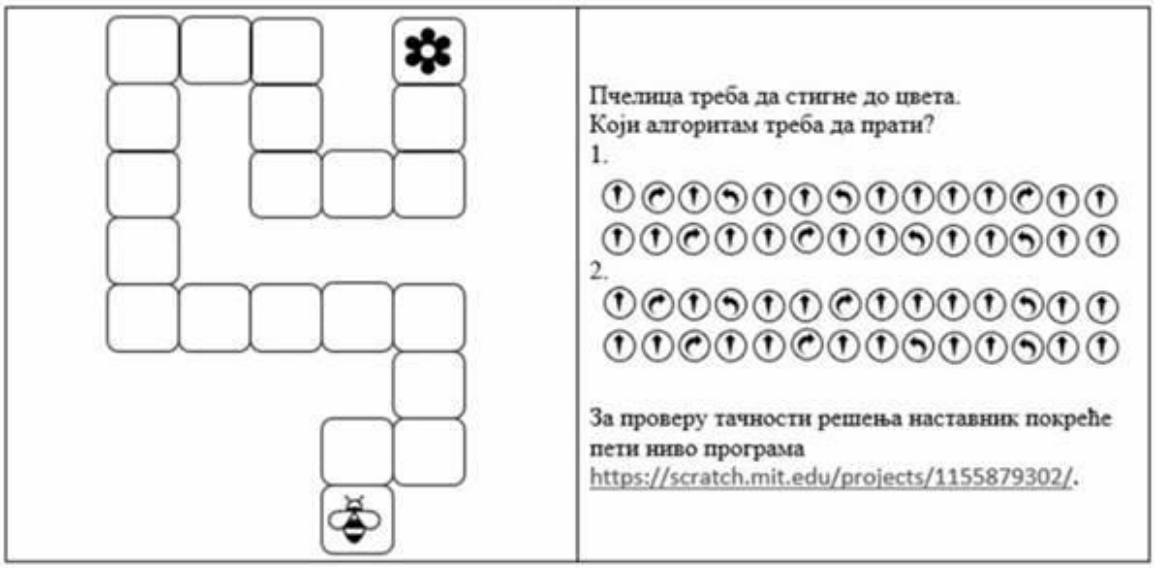

Kako bi učenici jasno povezali algoritam sa ponašanjem digitalnog uređaja, nastavnik treba da im prikaže jednostavan algoritam (na tabli), a zatim i da im demonstrira kako se digitalni uređaj ponaša u skladu sa tim algoritmom. U cilju ostvarivanja predviđenog ishoda, najbolje je da nastavnik koristi unapred programiranog robota ili drugi fizički digitalni uređaj (poput mikrobita) i demonstrira učenicima njegovo ponašanje. Ukoliko se nastavnik odluči za primenu uređaj mirobit on može da koristi primere iz priručnika https://petlja.org/biblioteka/r/kursevi/microbit_osnovni.

Ukoliko nastavnik raspolaže robotima ili, za uzrast učenika odgovarajućim fizičkim digitalnim uređajima, preporučeno je da i učenici iskuse upravljanje njihovim ponašanjem, u skladu sa simbolima iskazanim algoritmom.

Ukoliko nastavnik ne raspolaže digitalnim uređajem, sasvim je prihvatljivo da se realizuju aktivnosti u kojima se instrukcije odnose na ponašanje učenika ili na predmet koji se ručno pomera. Poželjno je da ti algoritmi budu povezani sa nastavnim sadržajem drugih predmeta

(matematika, maternji jezik i sl.). U nastavku je konkretan primer načina prikaza situacije i određivanja mogućih koraka.

Jedan učenik dobija algoritam. On naglas pročita prvi korak, sprovodi ga i onda prelazi na sledeći. Ostali učenici prate šta on radi. **Korak 1:** Idi do prve klupe u srednjem redu. **Korak 2:** Ukoliko je broj papirića koji se nalazi na klupi paran pokupi ih i odnesi na katedru. **Korak 3:** Idi do treće klupe do prozora. **Korak 4:** Ukoliko je broj papirića koji se nalazi na klupi paran pokupi ih i odnesi na katedru. **Korak 5:** Idi do četvrte klupe u redu do vrata. **Korak 6:** Ukoliko je broj papirića koji se nalazi na klupi paran pokupi ih i odnesi na katedru. **Korak 7:** Izbroj papiriće koji se nalaze na katedri. **Korak 8:** Glasno reci koliko ima papirića na katedri. Nakon uspešno sprovedenog algoritma, nastavnik traži od svih učenika da razmisle i pokušaju da opišu problem koji ovaj algoritam rešava. Zajedno zaključuju da nam dati algoritam daje uvid u ukupan broj papirića koji su se nalazili na klupama sa parnim brojem papirića. Nastavnik daje izazov za učenike: Da li je moguće da izmenimo postojeći algoritam tako da nam on saopšti i na koliko klupa se nalazio paran broj papirića? U grupama deca rade na izmenama algoritma. Ukoliko je izazov pretežak, nastavnik im daje 3 algoritma od kojih je jedan tačan, a oni ih testiraju. Na kraju, svaka grupa predstavlja rešenje za koje smatra da je tačno. Testiraju se rešenja svih grupa.

Mogu se koristiti i primeri iz radne sveske koja je dostupna na veb strani https://petlja.org/net.kabinet/prvi.

Prethodni

3. PROGRAMI NASTAVE I UČENJA IZBORNIH PREDMETA

GRAĐANSKO VASPITANJE

Cilj nastave i učenja građanskog vaspitanja je podsticanje razvoja ličnosti koja je odgovorna prema svojim pravima i pravima drugih, otvorena za dogovor i saradnju i spremna da aktivno učestvuje u životu školske zajednice, uvažavajući principe, procedure i vrednosti demokratskog društva.

Razred	**prvi**

Nedeljni fond časova	**1 čas**
Godišnji fond časova	**36 časova**

ISHODI **Po završetku razreda učenik će biti u stanju da:**	**TEMA i** **ključni pojmovi sadržaja programa**
- navede u čemu je uspešan i u čemu želi da napreduje; **- uoči međusobne razlike i sličnosti sa drugim učenicima u odeljenju;** **- se ponaša na način koji ne ugrožava potrebe, prava i osećanja drugih;** **- prepozna kod sebe i drugih osnovna osećanja i pravilno ih imenuje;** **- prepozna primere poštovanja i kršenja prava deteta u svom okruženju, pričama, filmovima;** **- preispita svoje postupke i prihvati da ne mora uvek da bude u pravu;** **- traži pomoć u situacijama kršenja svojih i tuđih prava;** **- razlikuje dobru i lošu komunikaciju u sopstvenom iskustvu, bližem okruženju, književnim delima, filmovima, digitalnom okruženju;** **- komunicira slušajući sagovornika i traži objašnjenje onoga što ne razume;** **- slobodno iznosi mišljenje, obrazlaže ideje, daje predloge i prihvati da drugi mogu imati drugačije mišljenje;** **- sarađuje i preuzima različite uloge u grupi/timu;** **- dogovara se i odlučuje u donošenju odeljenjskih pravila i da se ponaša u skladu sa njima;** **- svojim rečima obrazloži neophodnost pravila koja regulišu život u zajednici;** **- prepozna dobre strane svog odeljenja i ono što bi trebalo promeniti/poboljšati;** **- učestvuje u izradi plana jednostavne akcije;** **- sa drugim učenicima izvodi i dokumentuje jednostavnu akciju;**	**LJUDSKA PRAVA** **Ja i drugi u odeljenju** **Lični identitet.** **Moje osobine (vrline, talenti, interesovanja).** **Naše sličnosti i razlike.** **Osećanja.** **Prepoznavanje i imenovanje osećanja.** **Prava deteta.** **Želje, potrebe i prava.** **Kršenje i zaštita prava.** **DEMOKRATSKO DRUŠTVO** **Odeljenje/grupa kao zajednica** **Odeljenje kao zajednica.** **Vrednosti odeljenja.** **Pravila u odeljenju i njihova funkcija.** **PROCESI U SAVREMENOM SVETU** **Komunikacija i saradnja** **Slušanje/neslušanje.** **Iznošenje mišljenja.** **GRAĐANSKI AKTIVIZAM** **Akcija odeljenja**

- doprinosi promociji akcije; **- na jednostavan način vrednuje izvedenu akciju.**	**Akcija** **Planiranje i izvođenje jednostavne akcije u odeljenju/grupi.**

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Građansko vaspitanje, kao predmet, deo je šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i koncipiran je u skladu sa 20 kompetencija za demokratsku kulturu koje se odnose na stavove, vrednosti, znanja i veštine. Smernice za ostvarivanje ovog programa date su u Opštem uputstvu za ostvarivanje programa nastave i učenja za prvi razred osnovne škole i u ovom didaktičko-metodičkom uputstvu koje izražava njegove specifičnosti. Ova dva uputstva se dopunjuju i zajedno daju nastavniku celovitu sliku o ovom programu, načinu planiranja i ostvarivanja, kao i o praćenju i vrednovanju napredovanja učenika. Osim toga, dodatnu pomoć nastavnici mogu dobiti konsultujući sledeće materijale koji su dostupni u elektronskoj formi na sajtovima Ministarstva prosvete i Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. To su set od 3 knjige Saveta Evrope Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu (ROKDK); Priručnik za nastavnike građanskog vaspitanja u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja; priručnik Obrazovanje za digitalno građanstvo; materijali za realizaciju građanskog vaspitanja razvrstani po vrstama prava, kao i priručnik za nastavnike Naši učenici u svetu kritičkog mišljenja i medijske pismenosti.

Program predmeta građansko vaspitanje, u prvom ciklusu osnovnog obrazovanja i vaspitanja, organizovan je po modelu spirale što znači da su ključni pojmovi sadržaja u sva četiri razreda dati u četiri iste oblasti: Ljudska prava, Demokratsko društvo, Procesi u savremenom svetu i Građanski aktivizam. Sve četiri oblasti su jednako važne, a nastavnik ih, u neposrednom radu sa učenicima, integriše jer između njih postoji prirodna veza. One se spiralno razvijaju, odnosno sadržaji se iz razreda u razred proširuju i produbljuju, a ishodi se nadograđuju ili se, ako je u pitanju veština, dalje razvijaju. Tipičan primer takvog ishoda su oni koji se odnose na komunikaciju koja će se dosledno razvijati u svim razredima i kroz sve sadržaje. Slično je i sa jačanjem osetljivosti za potrebe i prava drugih, poštovanje različitosti, prepoznavanje sopstvenih i tuđih osećanja, različitih vidova diskriminacije, jačanje saradljivosti kao i sa drugim ishodima koji se ne mogu brzo i lako ostvariti obradom samo jednog programskog sadržaja.

Ključni pojmovi po temama za prva četiri razreda koncipirani su analogno predmetu svet oko nas u kome se učenici u procesu saznavanja polako vode od neposrednog okruženja (porodica, odeljenje) ka široj društvenoj sredini (škola, okruženje, država, svet).

U programu su navedeni ključni pojmovi sadržaja koje nastavnik može da dopunjuje prema konkretnim potrebama odeljenja i planu sopstvenog rada, ali uvek imajući u vidu ishode koje treba ostvariti, jer oni iskazuju dubinu i širinu rada na nekom sadržaju. Redosled navedenih ishoda ne iskazuje njihovu važnost jer su svi od značaja za postizanje opšteg cilja predmeta. Između ishoda, kako u okviru jedne, tako i u više oblasti, postoji povezanost. Ostvarivanje jednog ishoda doprinosi ostvarivanju drugih ishoda. Mnogi ishodi su procesni i predstavljaju rezultat kumulativnog dejstva obrazovno-vaspitnog rada, tokom dužeg vremenskog perioda i na njima će se raditi i u razredima koji slede. Najveći broj ishoda se odnosi na veštine. Na primer, od učenika se očekuje da na kraju prvog razreda ume, na jednostavan način, da vrednuje izvedenu akciju ili da daje predloge i prihvata da drugi mogu imati drugačije mišljenje ili da razlikuje dobru i lošu komunikaciju u sopstvenom iskustvu, bližem okruženju, književnim delima, filmovima, digitalnom okruženju.

Ostvarivanje ishoda zahteva primenu različitih interaktivnih oblika rada kao i odabir i korišćenje odgovarajućih metoda i tehnika. Nastavnici su u prilici da biraju: radionice, simulacije, igranje uloga, studije slučaja, diskusije, mini istraživanja, jednostavne akcije kao i da sami osmisle neke druge aktivnosti. Imajući u vidu da učenici prvog razreda dolaze sa iskustvom iz pripremnog predškolskog programa gde je dominantno saznavanje kroz igru i ovde treba metodsku okosnicu predmeta da čine interaktivne radionice, strukturirane igrovne aktivnosti objedinjene oko glavne teme. Radionice treba da započinju pričom koja je bliska iskustvu učenika, a sadrži neku vrstu zapleta (moralnu dilemu ili sukob potreba i/ili vrednosti) kao povod za diskusiju u paru ili u manjoj grupi, a završava razmenom u celoj grupi. Cilj je da se pruži mogućnost svakom učeniku da preispita svoje mišljenje i delovanje zbog pojave konflikta između njegove tačke gledišta i tačke gledišta koja je različita od njegove. Zato se može reći da aktivnosti na času treba tako da teku da obezbede iskustveno učenje, tj. uobličavanje i poimanje ličnih, autentičnih doživljaja i stavova učenika kroz razmenu u grupi, a ne prenošenje gotovih znanja, tuđih uvida ili gotovih predloga. Naglasak je na procesu otkrivanja i saznavanja o sebi i drugima kroz razmenu. Osim toga, važno je da postoji igrovni kontekst koji pomaže učenicima da se opuste i oslobode, da probaju različite vidove izražavanja i simbolizacije unutrašnjih iskustava, i da kroz igru istražuju raznovrsna, divergentna rešenja za probleme sa kojima se suočavaju. S obzirom na uzrast učenika dobro je u toku časa kombinovati različite aktivnosti i osmisliti takvu dinamiku rada kojom se održava njihova pažnja i motivacija za učestvovanjem. Za ovaj predmet važno je obezbediti takav način sedenja učenika koji omogućava svim učesnicima da vide jedni druge, okrenuti licem u lice.

Posebnu pažnju treba obratiti na poslednju oblast programa u kojoj se prethodno stečena znanja i veštine integrišu i praktikuju. Učenici treba unapred da se upoznaju sa koracima u planiranju i izvođenju akcije a to su izbor teme / problema / aktivnosti kojom će se baviti akcija; određivanje cilja i izrada plana akcije (podela uloga, dogovor o rokovima, načinu

realizacije); izvođenje i dokumentovanje akcije (video, fotografije, tekstovi i sl.); promocija akcije na nivou škole (prikazivanje drugim odeljenjima, roditeljima i sl., pravljenje postera ili panoa, objavljivanje priloga u školskom listu); vrednovanje akcije (čime smo zadovoljni, šta je moglo biti bolje). Akcija treba da bude mala i izvodljiva, ali da ima sve korake. Učenike treba ohrabrivati kada naiđu na teškoće da nastave sa radom i jasno ukazivati da su i neuspele akcije dobre jer njihovom analizom dolazimo do uvida koji su koraci bili pogrešni. Ovo je posebno važno za prvi razred jer se očekuje da učenici, iz razreda u razred, napreduju u primeni naučenog kroz realizaciju tematske celine koja se odnosi na građanski aktivizam. Brojni su primeri tema u okviru kojih se mogu osmisliti jednostavne akcije u korist prava deteta, a na nivou odeljenja/grupe. Na primer, vršnjačka podrška je važan segment ukupne podrške inkluzivnog obrazovanja, tako da je uključenost učenika u ovaj segment života i rada škole veoma značajan. On se ogleda upravo u zajedničkom promišljanju nastavnika i učenika na temu kako osmisliti plan podrške, kako ga najuspešnije realizovati, vodeći računa o potrebama svakog učenika obuhvaćenog inkluzivnim obrazovanjem.

Kao što je već rečeno, građansko vaspitanje kao predmet je deo šireg koncepta obrazovanja za demokratiju i građansko društvo i u tom smislu je tesno povezano i sa drugim predmetima, vannastavnim aktivnostima i etosom škole koji takođe treba da doprinesu razvoju kompetencija za demokratsku kulturu. Najjača korelacija je sa srpskim jezikom i predmetom svet oko nas gde se može koristiti tematsko planiranje. Saradnja se može ostvariti i sa predmetom digitalni svet jer program građanskog vaspitanja za prvi razred predviđa i sadržaj i ishod koji se odnosi na komunikaciju u digitalnom okruženju.

Kako je građansko vaspitanje izborni predmet on se najčešće realizuje sa učenicima iz različitih odeljenja i zato je potrebno uložiti dodatni napor da se napravi grupna kohezija. Mnogi sadržaji programa su pogodni za jačanje dobrih odnosa u grupi, a posebno aktivnosti na planiranju i izvođenju zajedničkih akcija.

U ovom predmetu produkti učeničkih aktivnosti imaju poseban značaj. Oni mogu biti različite vrste kao što su posteri, audio-vizuelni zapisi, prezentacije, prikazi rezultata istraživanja i drugo. Mogu se koristi pri integraciji ili rekapitulaciji obrađenih sadržaja, proceni napredovanja učenika, kao i samoproceni nastavnika koliko uspešno radi. Produkti se mogu koristiti i van grupe, na primer na izložbi u holu škole, u školskim novinama, sajtu škole.

Za realizaciju predmeta i ostvarivanje definisanih ishoda vrlo je važna uloga nastavnika. On je model koji svojim ponašanjem doprinosi stvaranju demokratske atmosfere koja je pogodna za razmenu i argumentovanje ideja i mišljenja među učenicima, on je taj koji daje povratnu informaciju i podstiče učenike na razumevanje odnosa u grupi. On podržava učenike kada im je teško da se izraze, pomaže im u izboru pravih reči. Podsticajnim pitanjima može da navede učenike da sagledaju situaciju iz druge perspektive što je ozbiljan zahtev za učenike prvog

razreda koji su još uvek u velikoj meri fokusirani na sopstvene potrebe, misli, osećanja. Konstruktivna komunikacija i demokratske procedure nisu samo cilj već i način da se ostvare željeni ishodi. Nastavnik treba da obezbedi da se na času svaki učenik oseća uvaženo, prihvaćeno i dobrodošlo u svojoj različitosti uz obavezu poštovanja i uvažavanja drugih i drugačijih pogleda i mišljenja.

Ocenjivanje učenika u građanskom vaspitanju je usaglašeno sa Pravilnikom o ocenjivanju u osnovnoj školi i učenicima prvog razreda je blisko jer se opisno ocenjuju iz svih predmeta.

MATERNJI JEZICI SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

BUGARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Учебен предмет	**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК С ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА КУЛТУРА**
Цели	**Цели на обучението по *Български език с елементи на националната култура* е съхраняване на българския език, опазване традицията и обичаите и културното наследство на българите и България; формиране на съзнание за значението и ролята на езика в опазването на националния идентитет и интеркултуралността, като начин на живот в съвременното общество.**
Клас	**първи**
Хорариум	**72 часа годишно**

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ от обучението в края на класа	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**УЧЕБНИ СЪДЪРЖАНИЯ**
- говори в съответствие с езиковото развитие, изразява своите потребности **- Използва речевия етикет при поздравления и обръщения в устно общуване.** **- Прилага правилата за речева учтивост (поздрав, благодарност, молба).** **- Уместно употребява езикови и**	**ЕЗИК И ЕЗИКОВА КУЛТУРА**	**- усвояване на нови думи и техното значение** **- пълно изречение в устното изразяване** **- поздрав и запознаване** **- целенасочен разговор и свободен стил** **- речеви шаблони** **- устно и говорно съобщение** **- разказване, преразказване и**

неезикови средства според комуникативното обстоятество **- Правилно използва нови думи в ежедневния говор** **- разпознава начинити и средства за общуване** **- ориентира се в комуникативно речеви ситуации** **- разпознава редоследа на основните езически и говорни единици (звук, дума, изречение, текст) в говоренето** **- разграничава българския стандартен език и диалектния говор** **- внимателно слуша въпроси и дава отговори с пълно изречение** **- разказва устно по картина или серия картини** **- устно описва неща от околната среда** **- внимателно и културно слуша събеседника** **- разпознава стихотворение и разказ** **- рецитира кратки стихотворения** **- изразява свои наблюдения, мисли и чувства след слушан литературен текст и ги свързва със собствения си опит** **- определя времето и мястото на случилото се в литературно произведение** **- забелязва герои и изразява свое мнение (прави преценка**		**описание** **- декламиране на стихове** **- драматизиране на текст (сценично и куклено изпълнение)** **- обогатяване на речника: лексикални и синтатични упражнения** **- скоропоговорки** **- говорни, ситуационни и езикови игри** **- реални ситуации (в магазин, театър, кино, поща, на пазара...)** **- аудио-визуални записи** **- игри развиващи вниманието** **- текстове от енциклопедии и детски списания** **- образователни дигитални медии**

на постъпките им) за поведението им в литературно произведение - с думи и илюстрация изразява за какво се говори в даден текст - участва в сценично изпълнение на текстове - слуша, разбира и преразказва съобщение - открива отговора на народни и авторски гатанки - Съставя в устен вид благопожелания, свързани с празничния календар на българския народ. - Отгатва фолклорни и литературни гатанки, достъпни за възрастта.		
	ЛИТЕРАТУРА - Българска - Поети и писатели от малцинството	**Лирика Ран Босилек, *Родна реч/Родна стряха/* Валери Петров, *Мама* Цветан Ангелов, *Шаро и първият сняг* Народна песен, *Сурва, сурва година* Народна песен, *Лазарска песен* Йордан Стубел, *Баба Марта бързала* Елин Пелин, *Великденски празник/*Александър Божинов, *Великден/* Дора Габе, *Великден/*Елисавета Багряна, *Великден иде/* Чичо Стоян, *Сърдитко* Александър Дънков, *Нашият учител* Валери Петров, *По бялата зебра/***

		Стоян Михайловски, *Кирил и Методий* **Петя Йорданова, *Ваканция*** **Симеон Костов, *Легенда по избор*** **Александър Младенов, *Народно творчество*** **Епос** **Ран Босилек, *Дядо и ряпа*** **Ангел Каралийчев, *В гнездото*** **Асен Разцветников, *Дядо Мраз*** **Народна приказка, *Двама другари*** **Народна приказка, *Гостенчето на Хитър Петър*** **Драматизирани текстове** **Леда Милева, *Катеричка и кълвач*** **Ангел Каралийчев, *Врабче и самолет*** **Народна приказка, *Мързеливата снаха*** **Литературни понятия** **- стихотворение;** **- разказ;** **- събитие и случка; място и време на случилото се;** **- литературен герой - характерности и постъпки;** **- драматизиран текст за деца;** **- хумористичен текст;** **- басня;** **- гатанка.**
ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА		
- разпознава елементите на традицията и културното наследство **- знае за празниците и обичаите свързани с тях**	**Традиция и обичаи** **- празници и обичаи** **- занаяти**	**- празници: Коледа и Великден и обичаите свързани с двата най-големи християнски празника (Сурва и сурвакари, Лазарки)** **- традиция и обичаи: мартеница,**

- познава занаяти значителни за съхраняване на културното наследство и традицията **- танцува народни танци и познава народната носия, в която се танцува** **- пее народни и детски песнички съответни за възрастта**	**- фолклор и носия** **- театър и филми** **- национални ястия**	**значение и изработка** **- стари занаяти: запознаване с изработката на предмети от природни материали : бъчва, дудуче, кемене... (един по избор)** **- народни танци от шопската фолклорна област** **- Национални ястия по избор (от родния край или област в България)** **- театрално представление или филмово постижение по избор** **- културни прояви в даена общност - запознаване с календара, разговори и посещения на подбрани прояви** **- текстове от детски списания (избор) съответни за дадена възраст**
	Музика **- пеене** **- слушане**	***- Аз съм първокласник/ Здравей първи клас*** ***-Есен/Есен в гората/Есен е вече*** ***- Шаро и първият сняг/Зима/Снежинки/*** ***- Сурва, сурва/Сурвакари/Сурва весела година*** ***- Мартеница*** ***- Мила, моя мамо/Песен за мама/Мамо, мамо най-добра*** ***- Пролет/Пролет иде/Пролет здравей*** ***- Щъркел шарен дългокрак/Щъркел и деца*** ***- Кирил и Методий*** ***- Ваканция*** **Слушане:** ***- Ръченица,* Народен оркестър** ***- Свирещият часовник,* П. Хаџиев** ***- Баба Меца на разходка,* Ал. Райчев** ***- Снежен човек,* Б. Мирчев**

		- Химн на Република България, **Народен оркестър** ***- Пролетен карнавал,*** **Св. Лобошки**

Ключови понятия: литература, език и езикова култура, традиция и обичаи.

НАПЪТСТВИЯ ЗА ДИДАКТИЧЕСКО - МЕТОДИЧЕСКА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРОГРАМАТА

Програмата по *Български език с елементи на националната култура* в първи клас на основните училища съчиняват две области/теми: *Български език и литература* и *Национална култура*. Препоръчаният хорариум по областите е следващият: *Български език и литература* - 30 часа, *Национална култура - 42 часа*. Двете области се преплитат и не могат да се изучават отделно.

Бъларски език ще се изучава чрез съдържанията в областите: литература, Околен свят, народна традиция и музика. Препоръчва се обучението по *Български език с елементи на националната култура* да се провежда с двойни часове (два часа заедно) с цел предложените съдържания да бъдат свързвани в цяло. Препоръчва се тематично свързване на часовете (временни сезони, празници...). След подбора на темата (главната част на урока) нужно е да се свързват частите от програмата: съдържанията по език, литература и съдържанията по национална култура.

Програмата по *Български език с елементи на националната култура* е насочена към крайните резултати. Те са описание на интегрираните знания, умения и стойности, които ученикът изгражда, разширява и задълбочава учейки този учебен предмет.

ПЛАНИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНЕТО

Програмата е насочена към крайните резултати и на учителя дава свобода при реализирането на обучението и ученето. Ролята на учителя е да приспособи програмата към изискванията на паралелката имайки в предвид способностите и потребностите на децата, учебниците и други учебни помагала, които ще използва, техническите условия, учебни и медийни средства, с които разполага училището, извори на подкрепа, възможности, като и изискванията на местната среда, в която се намира училището. Започвайки от крайните резултати изработва се годишно/тематично разпределение за работа, а след това месечно.

При планирането трябва да се имат в предвид трудностите на крайния резултат (някои се реализират бързо и лесно), но за повечето крайни резултати е нужно време, повече различни дейности, като и използване на различни извори от знания (приказки в картини, детски списания, текстове, филми, музика и др.). В разпределението важно е да се има предвид, че учебника (наръчник за учителв, Читанка за първи клас на

основните училища) е учебно помагало и не определя съдържанията по учебния предмет. Затова е необходим подбор в съответствие с предвидените крайни резултати. Препоръчва се да не се задават домашни на учениците. Учениците се насърчават да четат литературни творби (приказки в картини, басни, вълшебни приказки) в съответствие с възрастта и интересите им.

РЕАЛИЗИРАНЕ НА ОБУЧЕНИЕТО И УЧЕНЕТО **Български език**

В подготвителния период учителите трябва да преценят способностите на ученика: разказване и преразказване. През този период преценяват се уменията на ученика, която се реализира чрез дейности, които се преплитат помежду си. Устното изразяване се реализира чрез игри и дейности и при това се упражнява комуникацията (поздрави в дадени ситуации: *добро утро, добър ден и довиждане*; *благодарност, извинение*). Учениците могат да говорят въз основа наблюдаване върху картина и серия от картини. Могат да преразказват слушан текст, театрално или куклено представление с разбираем природен говор и правилен изговор. Учителите трябва да водят сметка за правилния изговор на звуковете и с учениците да коментират слушаното. Упражненията чрез наблюдаване се отнасят до забелязване на цялото и подробностите, наблюдаване на предмети, явления и околната среда. Трябва да бъдат тематично организирани. Най-напред се наблюдава класната стая, след това дейностите се разширяват на околната среда. Учениците могат да наблюдават предмети, хора, животни, събития, картини, поредица от картини, снимки и обекти от околната среда. Вниманието на учениците трябва да се съсредоточи към цялото, след това към най-важните детайли и най-накрая към по-малко важните детайли. Забелязват се: форми, цветове, отношения, движения, мимика и жестове, скрити детайли и др. Упражнения за слушане започват със слушане на онова, което говорят учителите, други ученици, актьори и радио- и ТВ-говорители. Слушаният говор се коментира за да се определят говорните характеристики на говорителя. Слушането трябва да бъде свързано с мимиката и жестовете, които се съвпадат с онова, което се говори. Обезателно се настоява правилно да говорят. В процеса на слушането трябва да се отделя главното от второстепенното, при което се задържа вниманието и концентрацията. Слушат се характерни звукове и шумове. Забелязва се позицията на звуковете в изговорената дума и позицията на буквите в написаната дума. Когато учениците овладеят забелязването на звуковете и техната позиция в думите, преминава се към разделяне думите на звукове. За начало се препоръчват думи от два звука, след това три, четири и повече. Синтетичните упражнения се организират паралелно с аналитичните. Думите, които са вече разделени на звукове, отново се връщат в цяло. Започва се от най-лесните и преминава към по-трудните. Учениците се по този начин подготвят за четене и разбиране на прочетеното.

Упражнения с цел елиминиране на диалектни и жаргонни характеристики на говора се провеждат постепенно и систематично.

Литература

Препоръчаните съдържания в областта Литература овладяват се в течение на цялата учебна година, от читанката и други учебни помагала, тъй като учителят планира техната реализация в съответствие с индивидуалните характеристики на учениците и съвкупните възможности на колектива, ръководейки се от крайните резултати на обучението. При обучението учениците с помощта на учителя разбират текстовете прочетени в клас, популярни, информативни текстове от детски списания, енциклопедии и др., важно е да се настоява отбелязването на събития, пространствени и временни отношения и съществени детайли в описанието на съществата и природата. Учениците се насърчават да забелязват героите в литературното произведение, техните характерни особености и постъпки; техното емоционално състояние (радост, тъга, хумор) и да разпознават понятията за доброто и злото. В предвидените за четене в клас текстове е позволен подбор, т.е. определянето на учителя в някои случаи да подбере от две, т.е. три произведения (нпр. избира се едно от двете предложени стихотворения *Родна реч/Родна стряха* - Ран Босилек, или текстове за Великден).

Понеже текстовете, предвидени по програмата, са лесни, кратки и засновани на хронологичен поредък на събития, ученикът трябва да определи къде и кога се случват действията и да разберат причинно-следствения редослед на събитията. Ученикът трябва да разпознава стихотворната от нестихотворна форма, както и драматичните текстове. Ученикът трябва да разпознава стихотворение (хумористично стихотворение) от разказ (басня) и драматичен текст, но без въвеждане на дефиниции и книжовно-теоретични понятия. Термините се въвеждат системно в по-горните класове. Ученикът трябва да е в състояние да разбира преносното значение на гатанката без формулировка на стилистичните постъпки; да разпознава жанра басня, като приказка с преносно значение (без въвеждане на понятието алегория), да е запознаят със съществуването на народна и авторска басня (които могат да бъдат в стихотворна или прозаична форма), че в баснята героите могат да бъдат не само животните, но и растенията, да е в състояние да разбира нейното преносно значение и определя нейната поука. Учениците се приспособяват да забелязват непознати и по-малко познати думи в текста и да питат учителя за обяснение, за да разберат по-добре значението на текста. Ръководени от въпросите (кой?, какво?, къде?, кога?, защо?) за прочетеното съдържание, учениците се учат с отговори да формулират изречения или откъси, в зависимост от индивидуалните способности. При усвояване на нови знания за литературни текстове учениците получават първи литерарно-естетични опити и

формират свои отношения към творбата, която слушат или четат. Учителят насърчава учениците да изказват своето отношение. При четенето на лирични творби учениците системно учат да разпознаят и изпитат мелодичността на стиховете, изразително да ги четат и рецитират (по избор). Сравнение между творби в стихотворна и прозаична форма не се върши на теоретично равнище. При обработка на драматически текстове за деца учениците се мотивират на редица творчески дейности, които произлизат от творбата (сценично изпълнение, драматична игра, игра с кукли, драматични диалози, гледане на детско театрално представление, заснемане и коментиране на драматизирани откъси). При това учениците усвояват поведенчески правила в театър в рамките на възпитателната роля на училището. При активно слушане, а след това и самостоятелно четене на лесни литературни и други видове текстове учениците се оспособяват съдържанията да свързват с илюстрациите, които съпътстват литературните, популярни и информативни текстове. От първи клас с програмните съдържания се набляга системно и последователно усвояване на литературни понятия, а на учителите се препоръчва в континуитет да въвеждат нови думи в детския речник, обогатявайки го по този начин. Усвояване на литературни понятия не подразбира учене на техните определения, но техното наименование и описвателно обяснение на понятието, забелязване неговата роля в литературно-художествен текст. С намерение учениците от първи клас да свикват с четене на книги задължително и по свободен избор, възстановява се сътрудничество с училищния библиотекар и няколко часа през годината могат да бъдат реализирани в училищната библиотека. Учениците се насърчават да четат илюстрирани текстове (нпр.басня, вълшебна приказка, приказка).

- Темата Народна традиция и обичаи включва подбор от стихотворенив и приказки, носия и обичаи, които се отнасят до празниците на българския народ, т.е. българското национално малцинство живеещо в Сърбия, елементи и стойности на традицията, култура и наследство.

- Темата Временни сезони (есен, зима, пролет, лято) може да включва: разпознаване и използване на стандартен български език и диалектния говор; слушане и пеене на български песнички за Коледа и Великден, за временните сезони; изработка на предмети по повод двата празника, изработка на мартеница, Коледни и Великденски обичаи в родното място и в България.

MAĐARSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

A tantárgy neve	**MAGYAR NYELV - anyanyelvápolás**

Cél	**A *magyar nyelv - anyanyelvápolás* tanításának célja, hogy a szerb nyelvű tagozatra járó magyar anyanyelvű tanulók elsajátítsák a magyar nyelv alapvető nyelvhasználati szabályait, és megfelelő módon tudják magukat kifejezni szóban és írásban, tudatosuljon bennük az anyanyelv fontosságát a nemzeti identitás megőrzése szempontjából.**
Osztály	**első**
Évi óraszám	**72 óra**

KIMENET **A tanév végére a tanuló:**	**RÉSZTERÜLET/ TÉMA**		**TARTALOM**
- elsajátítja a helyes kiejtést, hangsúlyt, hanglejtést; **- pontosan artikulál, beszéde tagolt, érthető és közepes tempójú;** **- helyesen ejti ki a rövid és a hosszú magán- és mássalhangzókat;** **- részt vesz az irányított és a szabadon folytatott beszélgetésben;** **- szóbeli üzenetet fogalmaz meg, megfelelő szavakkal;** **- történetet mond el kép/képsor és saját élménye alapján;** **- kívülről/fejből mond rövid népköltészeti alkotást; gyermekverset;** **- képes egyszerű beszédszituációk eljátszására;** **- a felolvasott rövid szöveggel kapcsolatban tud a feltett kérdésekre válaszolni (elmesélni a szöveg tartalmát);**	**NYELVI KULTÚRA**	**Beszéd**	**Szókincsfejlesztő és mondatalkotási gyakorlatok.** **Az életkornak megfelelő rövid, mesék, történetek.** **Irányított és szabadon folytatott beszélgetés (párbeszéd).** **A beszélgetés szabályai.** **Szóbeli üzenet.** **Elmesélés, elbeszélés és leírás.** **Az irodalmi szöveg előadása.** **Dráma- és dramatizált szövegek, színpadi improvizációk.** **Jelenetek előadása és bábozás.** **Beszélgetések, szituációs és nyelvi játékok.**
- figyelemmel kíséri és megérti a szöveget a bemutató olvasás során.		**Recepció**	**Valós vagy szimulált helyzetek.** **A hallgatás üzenete.** **Audiovizuális lejegyzések.**

			A meghallgatást, másokra figyelést fejlesztő játékok.
- megkülönbözteti a verset és a mesét; **- időrendbe helyezi az eseményeket;** **- felismeri a szereplőket, és meg tudja különböztetni őket a pozitív és a negatív tulajdonságaik alapján.**	**IRODALOM**		**ISKOLAI OLVASMÁNYOK** **(a tanító/tanár olvassa vagy mondja el őket, a felsorolás tájékoztató jellegű)** **Költészet** **Zelk Zoltán: *Ákombákom*** **Weöres Sándor: *Haragosi/Kocsi és vonat*** **Gazdag Erzsi: *Mesebolt*** **Kassák Lajos: *Testvérkék*** **Csoóri Sándor: *Tavaszi bodzavers*** **Nemes Nagy Ágnes: *Tavaszi felhők*** **Varró Dániel: *Andris beszélget az állatokkal (részlet)*** **Próza** **Népmese: *A kis gida*** **Mészöly Miklós: *A tíz testvér*** **Népmese: *A róka és a kacsák*** **Móricz Zsigmond: *A török és a tehenek*** **Adaptált szövegek** **(A tanító/tanár szóbeli közlése)** **A három hangya** **A két okos csacsi** **A három kismacska** **Egérmese** **A farkas és a sün** **A róka és a varjú** **Népköltészeti alkotások: köszöntők, sorolók,**

		mondókák, népi gyermekjátékok.
- megkülönbözteti a hangot, a szót és a mondatot; **- helyesen, megfelelő hangsúllyal és hanglejtéssel ejti ki (mondja ki) a szerkezeti egységeket.**	**NYELVISMERET ÉS NYELVHELYESSÉG**	**A közlő, kérdő és felszólító mondatok.** **A hangok helyes kiejtésére.**

Kulcsszavak: nyelvi kultúra, irodalom, nyelvismeret és nyelvhelyesség.
Korreláció: zenekultúra, képzőművészeti kultúra, szerb, mint anyanyelv, környezetismeret.

DIDAKTIKAI-MÓDSZERTANI UTASÍTÁS

A *magyar nyelv - anyanyelvápolás* tanításának és tanulásának programstruktúrája az általános iskola első osztályában a tananyagot három részterületben látja elő: nyelvi kultúra, irodalom és nyelvhelyesség. Az óraszámot témakörönként a következőképpen ajánlott felosztani: nyelvi kultúra - 48 óra, irodalom - 14 óra, nyelvhelyesség - 10 óra.

A nyelvi kifejezőkészség közvetlen kapcsolatban áll az egyén megismerő képességének a fejlődésével általában. A nyelvtanulás, a nyelv szerkezetének és szerepének megismerése sokkal eredményesebb, ha a tanító/tanár, a nyelvet a kommunikáció szolgálatába állított természetes eszköznek fogja fel, mintha a nyelvi szabályokat elszigetelten, kontextusok nélkül tanítaná. Alapvető feladat az értelmes, kifejező beszédtechnika, a beszédmegértés és a nyelvi kommunikáció alakítása, a tanulók nyelvi tudásának továbbfejlesztése, melynek során lényeges a magyar nemzeti kultúra elemeinek megismerése.

A tanítási részterületek összefüggnek egymással, és nem lehet őket egymástól elkülönítve tanítani.

NYELVI KULTÚRA

Első osztályban a *nyelvi kultúra* az alapvető beszédfejlesztést valamint a beszédhallás fejlesztését foglalja magába. Ez a két részterület a beszédművelésre, a szókincs, vagyis összességében a kommunikatív kompetencia fejlesztésére irányul. A nyelvi kultúra részterületének céljai az egyéb részterületekkel összhangban, vagy önálló tanegységek keretében valósulnak meg.

Év elején a tanítónak/tanárnak meg kell vizsgálnia, hogy a gyerekek rendelkeznek-e bizonyos szintű nyelvtudással, beszédkészséggel illetve ki tudják-e ejteni a szerb nyelv hangjaitól eltérő magyar hangokat.

A tanulók beszédének fejlesztése a pedagógus által történő irányított beszélgetés során lehetséges, így kommunikációjukat tökéletesítik. Az irodalmi szövegről vagy egy meghatározott témáról folytatott irányított beszélgetés során a tanulók kérdésekre válaszolnak (amennyiben nyelvi kompetenciájuk olyan szinten van, véleményüket, állásfoglalásukat is közlik). Ugyanakkor a tanulókat arra kell bátorítani, hogy az iskolai élet szituációiban szóbeli üzeneteiket megfelelő módon formálják meg, és információkat közöljenek.

A gondosan kiválasztott szöveg vagy szövegrészlet memoriterként való alkalmazásának célja a szókincs gazdagítása és a helyes beszéd. A versek fejből mondása a versmondás szabályainak megfelelően, és a szupraszegmentális (hangmodulációs) eszközök ismeretében történik. A tanulók történetek, elbeszélések rövid részleteit is elsajátíthatják, vagy a drámai szöveg részeit (annak egy-egy szerepét). Ezért figyelmesen kell kiválasztani a memoriterek szövegét. A szövegszelekció lényeges szempontja a szöveg esztétikai értéke, valamint az életkori sajátosságoknak, nyelvtudásnak való megfelelés. Ezen típusú közlés célja nem csupán a szöveg memorizálása, hanem a kifejező beszéd fejlesztése és a szókincs gazdagítása. Az iskolai olvasmányok közül a drámai szövegek és a dramatizált szövegek színpadi megjelenítése történik. Azokat az irodalmi szövegeket ajánlott színre vinni, melyek lehetővé teszik az improvizációt.

A szókincs gazdagítása a következőképpen valósul meg: a megfelelő szóhasználattal a beszéd során, ismeretlen (újabb) szavak elsajátításával és alkalmazásával, valamint egy-egy szó jelentéstartományának kiszélesítésével.

A tanulók beszédkultúráját játékos aktivitásokkal (tevékenységekkel) tanácsos fejleszteni. Ugyanakkor be kell mutatni a tanulóknak a vajdasági magyar nyelvű médiákat, a gyermekműsorokat (a rádióban és a tv-n), valamint a gyermeklapokat (pl. a Mézeskalácsot), fel lehet dolgozni néhány hangszalagot és CD-t.

A játékokat a tanulók érdeklődésének és a tananyag kontextusának megfelelően kell megválasztani. Ezek lehetnek beszédgyakorlatok (pl. beszélgetés egy mesealakkal, szereplővel), szituációs gyakorlatok (pl. beszélgetés az üzletben, az orvosnál) stb. A szóbeli kifejezés gyakorlása olyan tevékenységek által történik, amelyek elősegítik az eredményes kommunikációt (köszönés, megköszönés, bocsánatkérés). Képolvasáskor, illetve képsorozatok esetében, a tanulók megfigyelik a szereplőket és az esemény mozzanatait. A tanító/tanár ösztönözze a tanulókra, hogy a feltett kérdésre a válaszukat mondatokkal fejezzék ki, természetes beszéddel, helyes kiejtéssel. A tanítónak/tanárnak figyelnie kell a hangok megfelelő artikulációjára, és értékelnie kell a hallottakat.

A kommunikációs partner meghallgatása a kommunikáció lényeges eleme. A tanító/tanár tanulókat arra utasítja, hogy figyelmesen és kulturált módon hallgassák meg társukat. Az oktatási kontextusban a tanulók hallgatják mások beszédét, majd reprodukálják az elhangzott üzenetet. A felnőttektől és a társaktól hallott szóbeli utasítás és kérés alapján cselekszenek. A szimulált helyzetben is figyelmesen meghallgatják az elhangzottakat (beszélgetés és szituációs játékok során) vagy a tanító/tanár olvasását.

Első osztályban a tanulók válaszoljanak az élőlényekre, a tárgyakra, a különböző jelenségekre, képekre vonatkozó, valamint a szövegekkel kapcsolatos egyszerű kérdésekre. A tanulók mondatokat alkothatnak kép vagy képsor alapján, tapasztalataikról, élményeikről, különböző tárgyakról, jelenségekről.

A tananyagot témakörök és témák szerint kell feldolgozni. Először a tantermet figyelik meg, majd az iskola és a tanulók közvetlen környezetével kapcsolatos témákat dolgozzák fel. A javasolt témakörök és a hozzájuk tartozó témák a következők:

AZ ISKOLÁNK: Menjünk iskolába! A tanteremben (bútorzat, tábla, kréta, vetítő; olvas, rajzol, számol, ír). Tanszerek (iskolatáska, könyv, füzet, tolltartó, ceruza, órarend stb.). A nagyszünetben (a tanárok és a tanulók köszöntése és megszólítása, viselkedési szabályok az iskolában).

AZ OTTHONOM: Az én családom (kik a családtagok és mit csinálnak otthon). Munkahely és foglalkozás. Együtt a család (hétvégén, este otthon). Családi ünnepek (Mikulás, karácsony, húsvét, anyák napja, születésnap).

KÖRNYEZETÜNK: Falun (háziállatok, mezőgazdasági eszközök stb.). A piacon. A városban. Közlekedünk (közlekedési eszközök, közlekedési szabályok, szemafor, zebra). Az állatkertben. Az üzletben. A játékboltban. Tőszámnevek 1-20-ig.

GYERMEKVILÁG: Játékaink (baba, kisautó stb.). A játszótéren (hinta, mászófal, labda, csúszda stb.). Kiránduláson. Barátom és én.

TERMÉSZET: A napszakok. A hét napjai. Az évszakok. Házi kedvenc. A parkban. A színek. Kirándulunk.

A hallgatás gyakorlása a tanító beszédének, majd az osztálytársak, meghallgatásával kezdődik. Minden esetben a helyes beszédet kell szorgalmazni. Lényeges a hangutánzó szavak, neszek, artikulált és artikulálatlan hangok hallgatása és felismerése is.

Fontos, hogy a tanítási tartalmak, módszerek és munkaformák megfeleljenek a tanulók tudásszintjének és képességeinek. Ebben az időszakban a tanulókat motiválni kell arra, hogy helyesen ejtsék ki a hangokat és megfelelő hanglejtéssel mondják ki a mondatokat. Figyelemmel kell kísérni a tanulók egyéni képességeit. Minden gyermek saját ütemében,

képességeinek megfelelően gyarapítsa szókincsét. A feladatok ösztönözzék a tanulók kommunikációs kedvét.

Arra kell bátorítani a szülőket és a tanulókat, hogy otthon is (amennyiben van kivel), minden nap beszéljenek magyarul. A tanítónak/tanárnak együtt kell működnie a szülőkkel, és a beszédgyakorlatok témáival kapcsolatosan megfelelő információkat kell nekik nyújtani.

IRODALOM

Az irodalomra vonatkozóan az ajánlott szövegeket a tanulók a tanév folyamán fogadják be (a tanító/tanár felolvasása alapján), szem előtt tartva a magyar tagozatos első osztályosok számára készült tankönyvet/tankönyveket is. A tanító/tanár a gyerekek egyéni sajátosságainak és a közösség lehetőségeinek megfelelően tervez, és választja meg a felsorolt iskolai olvasmányok közül a megfelelőket.

A tanító/tanár az iskolában különböző szövegtípusokkal ismerteti meg a tanulókat. Ajánlott egyszerű, rövid, néha adaptált szövegeket feldolgozni, így a tanulók könnyen felfedezik a szövegekben az események időrendi sorrendjét, meghatározzák az esemény helyét és idejét, valamint felfedezik az ok-okozati összefüggéseket, következtetéseket vonnak le.

A tanulók elsajátítanak bizonyos irodalomelméleti alapfogalmakat is (vers, mese, szerplő, tanmese stb.), és ez arra ösztönzi őket, hogy megfigyeljék a mű szereplőit (azok tulajdonságait és cselekedeteit), érzelmi állapotaikat (bánatos, vidám), és különbséget tegyenek a jó és a rossz/gonosz fogalmak között.

A tanulónak meg kell különböztetnie a verset, a mesétől.

Szoktatni kell a tanulókat arra, hogy felfedezzék a számukra ismeretlen szavakat, megkérdezzék a tanítótól azok jelentését, hogy minél pontosabban megértsék a szöveg értelmét. A tanító/tanár kérdéseket tesz fel (Ki? Mi? Hol? Mikor? Miért?) az elmondott, felolvasott szöveg tartalmával kapcsolatosan. A tanulók válaszaikat egyéni képességeiknek megfelelően adják meg: mondatok, összefüggő mondatok vagy rövid szöveg formájában.

A témák feldolgozásakor a párbeszédek, a bábozás, a szituációs játékok a tanulókat számos kreatív tevékenységre motiválják.

A tanítónak/tanárnak folyamatosan, minden órán, új szavakkal kell hogy gyarapítsa a tanulók szókincsét, amelyeket a gyakorlás során be is építenek szókincsükbe. Emellet fejlesztenie kell az elsősök szövegértés képességét is. A tanév folyamán rendszeresen mond el rövid történetet (képpel vagy képsorral szemlélteve), mesét, amelyet a gyerekek hallás alapján befogadnak, beszélgetnek róla. Az aktív hallgatás során a tanulók képesek lesznek arra, hogy az irodalmi, az ismeretterjesztő és más szöveg tartalmát kapcsolatba hozzák a szöveget kísérő illusztrációval.

NYELVISMERET ÉS NYELVHELYESSÉG

Az *nyelvtanulás* során az első osztályban a tanulók elsajátítják a standard nyelv legalapvetőbb mondatmodelljeit:

Tárgyak és élőlények megnevezése:

Ez asztal. Az asztal. Ő Jázmin. Ő Sanyi. Jázmin és Sanyi tanuló(k). Ők tanulók. Igen, ez asztal. Nem, ez nem asztal, ez szék. Ez itt ajtó. Az ott ablak.

Ki? Mi? Milyen?

Mária tanuló. Ő tanuló. Igen, ő tanuló. Nem, ő nem tanuló. Az alma piros.

Valaki, valami létezik:

Én tanár vagyok. Te tanuló vagy.

Az alany cselekvést végez:

A tanuló ír. Ő ír.

A cselekvés tárgyra irányul:

A tanuló leckét ír.

A cselekvés helye:

Mária itt ül.

A cselekvés ideje:

Ma utazunk.

A nyelvet rendszerként kell bemutni a tanulóknak. Egyetlen nyelvi jelenséget sem tanulmányozhatnak izoláltan, vagyis azon a kontextuson belül kell megismertetni, amelyben funkcióját betölti.

A hallás- és a beszédgyakorlatok folyamán a tanulók anélkül figyelik meg a nyelvi jelenségeket, hogy azokat megneveznék. Ezáltal megalapozzák a nyelvről szerzett tudás további elmélyítését a következő osztályokban.

A morfológia alapjait a tanulók azáltal sajátítják el, hogy azonosítják a szót mint a hang és a mondat közötti nyelvi egységet. A szót mindig a mondaton belül kell megfigyeltetni. A pedagógusnak beszéde során a helyes szóhangsúlyt mintaként kell a tanulói elé állítania.

A mondat kiejtésekor felhívjuk a tanulók figyelmét a hanglejtésre, különösen a kérdő mondatok esetében. Különös figyelmet kell szentelni a hangok helyes kiejtésének.

Az anyanyelvápolás alapelve szerint a tanulóknak olyan szintű nyelvtani tudást kell elérniük, hogy ismereteiket új beszédhelyzetekben alkalmazni tudják. Ezt a folyamatot azonban jelentős mértékben befolyásolja a tanulók összetétele az osztályban - a standard nyelvhasználattól való eltérések, valamint a bizonytalanságok, hibák a tanulók önkifejezésében. Így az anyanyelvtanítás során a szükséges gyakorlatokat a tanulók beszédének szisztematikus követése alapján lehet meghatározni.

RUMUNSKI JEZIK SA ELEMENTINA NACIONALNE KULTURE

Denumirea disciplinei	**LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE**
Scopul	**Scopul predării şi învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale în învăţământul elementar, este ca prin însuşirea funcţiilor de bază despre sistemul lingvistic, cultură, tradiţie, obiceiuri şi prin dezvoltarea strategiilor de învăţare a limbii române, elevii să-şi dezvolte capacitatea de comunicare elementară orală şi scrisă şi să aibă o atitudine pozitivă faţă de propria limbă, dar şi faţă de alte limbi, culturi, obiceiuri şi patrimoniul cultural.**
Clasa	**întâi**
Fondul anual de ore	**72 de ore**

LIMBA ROMÂNĂ CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE

FINALITĂŢI **După terminarea clasei elevul va fi capabil:**	**DOMENIU / TEMĂ** **Funcţiile comunicative**	**CONŢINUTURI**
- să salute şi să răspundă la salut, aplicând cele mai simple instrumente de limbă; **- să se prezinte pe sine şi pe alţii;** **- să înţeleagă în mod clar întrebările simple de natură personală şi să răspundă la ele;**	**SALUTAREA**	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** **Reacţionarea la impulsul oral al conlocutorului (profesorului, vârstnicilor etc.), stabilirea contaculuila întâlnire.** **Conţinuturi** ***Salut! Ce faci? Bună ziua, ce faceți? Mulțumesc,bine! Bună dimineața! Bună seara! Noapte bună! Bună ziua, Domnule. La revedere,***

- să înţeleagă instrucţiunile şi ordinul scurt şi simplu şi să răspundă cerinţelor; **- să ofere instrucţiuni şi ordine scurte şi simple;** **- să înţeleagă apelul şi să reacţioneze la acesta;** **- să adreseze apel privind o activitate comună;** **- să înţeleagă cereri scurte şi simple şi să răspundă la ele;** **- să adreseze cereri scurte şi simple;** **- să exprime şi accepte mulţumiri şi scuze în formulări simple;** **- să înţeleagă formulele simple de felicitare şi să răspundă la ele;** **- să adreseze felicitări simple;** **- să recunoască şi numească fiinţe, obiecte şi locuri din mediul înconjurător;** **- să înţeleagă descrieri simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor;** **- să descrie fiinţe, obiecte şi locuri folosind instrumente lingvistice simple;** **- să înţeleagă enunţuri**		***Doamnă. Pe mâine.*** **Întrebare prin intonaţie.** **Conţinuturi (inter) culturale:** **Salutul formal şi neformal, regulile de politeţe.**

cotidiene cu privire la necesităţi, simţuri, sentimente şi să reacţioneze la ele; **- să exprime necesităţile elementare, simţurile şi sentimentele prin instrumente lingvistice scurte şi simple;** **- să înţeleagă informaţii mai simple despre poziţia în spaţiu şi să reacţioneze la ele;** **- să ceară şi să ofere informaţii scurte despre poziţia în spaţiu** **- să înţeleagă enunţuri simple prin care se exprimă apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele;** **- să ceară şi să ofere enunţuri simple prin care să exprime apartenenţa / neapartenenţa şi să reacţioneze la ele;** **- să înţeleagă enunţuri simple de exprimare a plăcerii / dezgustului şi să reacţioneze la ele;** **- să ceară părerea şi să exprime a plăcerii / dezgustului prin instrumente lingvistice simple.**		

	PREZENTAREA PE SINE ŞI PE ALŢII, OFERIREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE SINE, OFERIREA ŞI CEREA INFORMAŢIILOR DE BAZĂ DESPRE ALŢII	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** **Audierea textelor scurte şi simple în care cineva se prezintă pe sine şi pe alte persoane prezente sau absente.** **Conţinuturi** ***Mă cheamă Maria.Pe tine cum te cheamă? (care este numele tău?) Eu am șapte ani. Tu câți ani ai? Cine este acesta/ aceasta? Este colegul meu/ sora mea/ tatăl meu. Pe el îl cheamă Petru.*** **Pronumele personale în funcţie de subiect.** **Pronumele posesiv (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*).** **Cuvinte interogative (*cum, cine, care, cât*).** **Numeralele cardinale de la 1 la 10.** **Prezentul verbelor *a avea* şi *a fi.*** **Conţinuturi (inter)culturale:** **Recunoaşterea celor mai simple asemănări şi diferenţe în formulele de prezentare şi cunoaştere în limba română şi sârbă.**
	ÎNŢELEGEREA ŞI OFERIREA INDICAŢIILOR ŞI ORDINELOR SIMPLE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Ascultarea ordinelor şi indicaţiilor şi reacţionarea la acestea, oferirea indicaţiilor scurte şi simple (comunicarea în clasă - indicaţii şi ordine pe care le adresează participanţii în procesul de învăţământ, indicaţii privind jocurile etc.).**

		Conţinuturi ***Cine este absent? Cine nu este prezent?*** ***Este clar? Eu nu înțeleg. Ascultați!*** ***Răspundeți! Priviți! Căutați!*** ***Găsiți!Desenați! Colorați! Deschideți/ închideți cărțile. Spălați-vă pe mâini.*** ***Foarte bine!*** ***Este perfect! Ați terminat?*** ***Eu am terminat. Cine știe? Eu știu.*** ***Liniște, vă rog! Ridicați-vă! Așezați-vă!*** ***Vino latablă! Te rog, dă-mi cartea ta.*** **Imperativul verbelor frecvente.** **Conţinuturi (inter) culturale:** **Respectarea normelor elementare de politeţe, poezii pentru copii cu conţinut adecvat.**
	APELUL/ INVITAŢIA ŞI REACŢIONAREA LA APELUL/ INVITAŢIA DE PARTICIPARE LA ACTIVITĂŢILE COMUNE	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Ascultarea apelurilor /invitaţiilor scurte şi simple privind activităţile comune şi reacţionarea la acestea (invitaţie la ziua de naştere, joc, prietenie...), adresarea şi acceptarea / refuzarea invitaţiei la o activitate comună, prin utilizarea celor mai simple expresii.** **Conţinuturi** ***Ne vom juca în curte? Vino la mine.*** ***Vrei să te joci cu mine?*** ***Da, super! Din păcate, nu pot.*** ***Te invit la ziua mea de naștere.*** **Imperativul verbelor frecvente.** **Întrebare prin intonare.** **Negaţia *nu*.**

		Conţinuturi (inter)culturale: **Acceptarea şi refuzarea adecvată a invitaţiei, la aniversarea zilei de naştere, jocuri, distracţii şi divertisment.**
	EXPRIMAREA CERERII, MULŢUMIRII ŞI SCUZEI	**Activităţi lingvistice în situaţii comunicative** **Ascultarea enunţurilor simple prin care se cere ajutor, serviciu sau informaţie, răspunsul oral la o cerere, exprimarea şi acceptarea cererii, exprimarea mulţumirii şi scuzei.** **Conţinuturi** ***Doamnă / Domnule, pot să ies? Vrei să îmi dai numărul tău? Uite. Mulțumesc! Te rog.*** ***Aș vrea să cânt. Puteți să repetați, vă rog? Din păcate, tu nu poți.*** **Exprimarea adresării politicoase prin condiţional (*aş vrea...).*** **Conţinuturi (inter)culturale:** **Regulile comunicării politicoase.**
	FELICITAREA	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Ascultarea expresiilor scurte şi simple prin care se adresează felicitări cu ocazia sărbătorilor, zilei de naştere; reacţionarea la felicitările primite şi adresarea felicitărilor ocazionale.** **Conţinuturi** ***La mulți ani! Anul Nou fericit! Sărbători fericite! Crăciun fericit! Bravo, foarte bine! Mulțumesc, la fel!***

		Adjectivele (*fericit, fericită*). **Propoziţiile exclamative.** **Conţinuturi (inter)culturale:** **Cele mai semnificative sărbători şi modul de aniversare/ sărbătorire şi adresarea ocazională a felicitărilor; poezii pentru copii şi jocuri ocazionale.**
	DESCRIEREA FIINŢELOR, OBIECTELOR, LOCURILOR ŞI FENOMENELOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Ascultarea descrierilor mai simple ale fiinţelor, obiectelor şi locurilor în care se oferă informaţii despre aspectul fizic, formă, dimensiuni şi alte caracteristici simple, descrierea orală, în linii generale, a fiinţelor, obiectelor şi locurilor.** **Conţinuturi** ***Papagalul meu se numește Pepe. El este verde cu roșu. Pe păpușa mea o cheamă Simina. Ea are ochii negri. Câinele este mare și negru. Școala mea este mare. De ce culoare este? Există un balon roșu și două baloane galbene.*** **Adjective calificative.** **Conţinuturi (inter)culturale:** **Poezii şi povestiri pentru copii cu conţinut adecvat.**
	EXPRIMAREA NECESITĂŢILOR, SIMŢURILOR ŞI SENTIMENTELOR	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Ascultarea enunţurilor legate de necesităţi, simţuri, sentimente; exprimarea propriilor necesităţi, simţuri şi sentimente şi reacţionarea (empatică) la sentimentele altora.**

		Conţinuturi ***Aș vrea un suc de portocale, te rog / vă rog. Mi-e foame / mi-e sete / cald / frig. Brrrr!!! Nu, mulțumesc, nu mi-e foame. Sunt mulțumit/ă. El este bolnav. Mă doare capul. Poftă bună!*** **Politeţea exprimată prin condiţional (*aş dori...*)** **Negaţia (*nu*).** **Prezentul verbului a avea.** **Conţinuturi (inter)culturale:** **Regulile de comunicare politicoasă**
	EXPRIMAREA POZIŢIEI ÎN SPAŢIU	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Ascultarea textelor scurte prin care se descrie în mod simplu poziţia în spaţiu; cererea şi oferirea de informaţii despre poziţia în spaţiu.** **Conţinuturi** ***Această casă este mare. Pe stradă este o pisicuță. Cartea este pe bancă. Unde este balonul tău? Eu sunt la școală. Mă duc la grădina zoologică.*** **Articolul nehotărât (*un, o, nişte*).** **Prepoziţiile (*în, sub, pe*).** **Cuvinte interogative (*unde*)** **Conţinuturi (inter)culturale: Cultura locuirii: sat, oraş.**
	EXPRIMAREA APARŢINERII / NEAPARŢINERII ŞI POSEDĂRII / NEPOSEDĂRII	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Ascultarea textelor cu enunţuri simple prin care se exprimă aparţinerea / neaparţinerea şi posedarea / neposedarea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a aparţinerii**

		/ neaparţinerii şi posedării / neposedării. **Conţinuturi** ***Este balonul meu. Nu este ghiozdanul meu. Este rochia ta? Al cui este stiloul? Eu am doi fraţi. Eu nu am soră.*** **Pronumele demonstrative (*acesta, aceasta, aceştia, acestea*).** **Pronumele și adjectivele pronominale posesive (*al meu/ a mea, al tău/ a ta*).** **Negaţia (*nu*).** **Conţinuturi (inter)culturale: Familia, prietenii, animalele de companie, jucăriile.**
	EXPRIMAREA PLĂCERII / DEZGUSTULUI	**Activităţi lingvistice în situaţii de comunicare** **Audierea textelor mai scurte cu enunţuri prin care se exprimă plăcerea / neplăcerea şi reacţionarea la acestea; exprimarea orală a acordului / dezacordului, plăcerii / neplăcerii.** **Conţinuturi** ***Bine. Eu sunt de acord. Mie îmi place ciocolata / muzica. Îmi place să desenez / să cânt. Îţi place înghețata? Este bună. Mie nu îmi place.*** **Substantivele.** **Articolul hotărât (*-l, -le, -a, -i, -le*).** **Prezentul verbelor frecvente.** **Construcţii cu conjunctivul (*îmi place să...*).** **Negaţia (*nu*).** **Conţinuturi (inter)culturale: Mâncarea şi băutura.**

Noţiuni cheie: inițierea cititului și scrisului, literatura, limba şi cultura exprimării.

DOMENII TEMATICE ÎN ÎNSUŞIREA LIMBII ROMÂNE CU ELEMENTE ALE CULTURII NAŢIONALE ÎN ÎNVĂŢĂMÂNTUL ELEMENTAR

Notă: **Domeniile tematice se întrepătrund şi sunt aceleaşi în toate cele patru clase ale primului ciclu al şcolii elementare. Autorii de manuale şi profesorii le abordează în conformitate cu cerinţele programei, vârsta, cunoştinţele anterioare de limba română şi interesele elevilor.**

- Identitatea personală

- Familia şi mediul social înconjurător (prieteni, vecini, profesori etc.)

- Caracteristici geografice

- Locuirea - forme, obiceiuri

- Lumea vie - natura, animalele de companie, protecţia mediului de viaţă

- Timpul - experienţa şi situarea în timp (trecut - prezent - viitor)

- Școala şi viaţa şcolară

- Tinerii - viaţa copiilor şi a tineretului

- Sănătatea şi igiena

- Emoţiile (dragostea faţă de familie, colegi, prieteni)

- Mijloacele de transport

- Condiţiile meteorologice

- Arta pentru copii (în special literatura modernă pentru copii, cântece tradiţionale ocazionale şi cântece moderne-contemporane)

- Obiceiurile şi tradiţia, folclorul, aniversările (zilele de naştere, sărbătorile)

- Timpul liber - distracţia, divertismentul, hobby-urile

- Alimentaţia şi obiceiurile gastronomice

- Călătoriile

- Moda şi îmbrăcămintea

- Sportul

- Comunicarea verbală şi non-verbală, regulile de comportament şi bunele maniere.

INSTRUCŢII PENTRU REALIZAREA DIDACTICO-METODICĂ A PROGRAMEI

Programa şcolară pentru învăţarea limbii române cu elemente ale culturii naţionale, pentru primul ciclu de şcoală elementară este axată pe dezvoltarea de cunoştinţe funcţionale şi bazată pe finalităţile privind comunicarea, respectiv pe activităţile pe care elevii le realizează cu succes folosind limba română. Activităţile lingvistice de audiere, citire, vorbire şi scriere în programa şcolară sunt considerate părţi integrante şi inseparabile în comunicarea autentică a fiecărui individ dintr-o comunitate lingvistică. Pornind de la finalităţi, adică de la aceea ce elevul este capabil să realizeze în diferite tipuri şi forme de comunicare (orală, scrisă, parţial şi cea non-verbală), poziţia centrală formală şi structurală a programei şcolare o deţin funcţiile comunicative (de ex. să ştie formulele de salutare, să se prezinte pe sine şi pe alţii, să ofere informaţii de bază despre el însuşi, să ofere şi să ceară informaţii de bază despre alţii, să înţeleagă şi să dea instrucţii simple şi ordine, să facă apel / să invite şi să răspundă la apelul / invitaţia de a participa la un joc comun, să adreseze o cerere, să-şi exprime recunoştinţa, planurile, intenţiile, acceptarea, opunerea, plăcerea, refuzul, dorinţele, necesităţile etc.). Pe baza funcţiilor comunicative sunt definite activităţile de limbă prin care se pot realiza aceste funcţii şi care prevăd o îmbunătăţire treptată a capacităţii de înţelegere a vorbirii şi a textului scris (din clasa a doua, semestrul al doilea), a exprimării orale şi scrise interactive. Datorită concepţiei continue şi ciclice a programei şcolare, funcţiile comunicative se transmit, însuşesc şi exersează pe tot parcursul ciclului de învăţământ, prin extinderea treptată a gradului de complexitate. Finalităţile, funcţiile comunicative şi activităţile lingvistice sunt definite ca şi categorii lingvistice generale. În scopul operaţionalizării finalităţilor, funcţiilor şi activităţilor, sunt oferite exemple de realizare. Acestea ilustrează unele dintre cele mai frecvente şi, raportat la vârsta elevilor, cele mai potrivite posibilităţi de realizare verbală a funcţiilor comunicative.

În învăţarea prin comunicare limba este considerată mijloc de comunicare. De aceea, programa este axată pe finalităţile care indică ceea ce un elev este capabil să înţeleagă şi să realizeze în procesul de comunicare. Prezentarea tabelară îl îndrumă treptat pe profesor de la finalităţi şi funcţiile comunicative ca domenii, până la activităţile care asigură elevilor capacitatea de a comunica şi utiliza limba în viaţa lor de zi cu zi, în împrejurări particulare, publice sau educaţionale. Aplicarea acestei modalităţi de abordare în predarea limbii se bazează pe eforturile de implementare şi aplicare consecventă a următoarelor atitudini:

- limba ţintă este folosită într-o sală de clasă în contexte de interes pentru elevi, bine concepute, într-o atmosferă de comuniune şi cooperare reciprocă;

- discursul profesorului este adaptat vârstei şi cunoştinţelor elevilor;

- profesorul trebuie să fie sigur că elevii au înţeles sensul mesajului, inclusiv elementele sale culturologice şi educaţionale, precum şi elementele socializării;

- este importantă semnificaţia mesajului lingvistic;

- cunoştinţele elevilor se evaluează prin criterii de exactitate relative clar definite şi din acest motiv modelul nu este întotdeauna vorbitorul original;

- pentru îmbunătăţirea calităţii şi volumului materialului lingvistic, predarea se bazează pe interacţiunea socială; lucrul în sala de clasă şi în afara acesteia se desfăşoară prin rezolvarea problemelor în grup sau individual, precum şi prin rezolvarea unor sarcini mai mult sau mai puţin complexe în condiţii reale şi virtuale, cu un context, procedură şi obiectiv clar definit;

- profesorul transmite elevilor cunoştinţe privind legile comunicării orale şi scrise (din clasa a doua) şi reciprocitatea dintre ele;

- toate conţinuturile din gramatică sunt introduse inductiv prin diverse exemple contextualizate, în conformitate cu nivelul de cunoştinţe a elevilor şi fără explicaţii gramaticale detaliate, cu excepţia cazului în care elevii insistă asupra lor, iar cunoştinţele lor sunt evaluate şi notate pe baza utilizării lor în contexte comunicative adecvate.

Abordarea comunicativ-interactivă în predarea limbii include, de asemenea, următoarele categorii:

- însuşirea conţinutului lingvistic prin participarea concretă şi gândită la actul social;

- conceperea programei şcolare ca pe un ansamblu de sarcini şi activităţi dinamice, pregătite în comun şi adaptate vârstei elevilor;

- profesorul trebuie să permită accesul la ideile noi şi acceptarea lor, precum şi crearea de noi idei;

- elevii sunt consideraţi participanţi responsabili, creativi şi activi la viaţa socială;

- materialele didactice reprezintă una din sursele de activităţi şi trebuie îmbogăţite cu materiale suplimentare autentice;

- sala de clasă este un spaţiu care poate fi adaptat zilnic la necesităţile de predare;

- lucrul la un proiect este considerat o sarcină prin care se stabileşte corelaţia cu alte discipline şi încurajează dezvoltarea abilităţilor cognitive ale elevilor (observarea, analiza, deducţia etc.);

- pentru introducerea unui nou material lexical vor fi utilizate structurile gramaticale cunoscute şi invers, iar în mod aparte la elevii de vârstă mai mică ar trebui să se folosească

cuvinte internaţionale şi cuvinte pe care le cunosc, precum şi vizualizarea ca mijloc de identificare a semnificaţiei cuvântului.

Tehnici /activităţi

În timpul orei se recomandă alternarea dinamică a tehnicilor / activităţilor care nu trebuie să dureze mai mult de 15 minute.

Ascultarea şi răspunsul la instrucţiile profesorilor în limba română sau de pe înregistrările audio (*ascultă, scrie* - din clasa a doua*, uneşte, determină, găseşte* şi activităţile legate de activitatea în clasă: *desenează, decupează, colorează, deschide / închide caietul* etc.)

Lucru în perechi, grupuri mici şi mari (mini-dialoguri, joc pe roluri, simulări etc.)

Activităţi manuale (realizarea panourilor, prezentărilor, ziarelor, posterelor etc.)

Exerciţii de ascultare (după instrucţiile profesorului sau de pe înregistrărilor audio să unească noţiunile, să adăuge părţi ale imaginii, să completeze informaţii, să selecteze enunţuri exacte şi inexacte, să determine cronologia etc.).

Jocuri potrivite vârstei şi cerinţelor didactice (de introducere, de dezvoltare a atenţiei şi concentrării, de întărire a motivaţiei, de introducere a unui nou material lingvistic sau consolidare a materiei).

Clasificarea şi compararea (după cantitate, formă, culoare, anotimpuri, îmi place / nu-mi place, comparaţii...).

Rezolvarea "problemelor actuale" în clasă, dezbateri şi mini-proiecte.

"Transpunera" enunţului în gest şi a gestului în enunţ.

Crearea în comun a materialelor ilustrate şi scrise (din clasa a doua) (planificarea diferitelor activităţi, raport / jurnal de călătorie, afiş publicitar, program de serbare sau altă manifestări).

STRATEGII PENTRU AVANSAREA ŞI EXERSAREA ABILITĂŢILOR LINGVISTICE ÎN CLASELE I ŞI A II-a ALE ŞCOLII ELEMENTARE

Avantajele predării limbii române în clasele I şi a II-a ale şcolii elementare sunt legate de specificul însuşirii limbii la o vârstă fragedă. Caracteristica de bază a învăţării timpurii nu este învăţarea analitică, ci însuşirea limbii într-un mod asemănător cu cel în care se însuşeşte limba maternă - copilul foloseşte limba exclusiv în comunicare şi în situaţii apropiate de interesele sale. Avantajele învăţării limbilor la această vârstă sunt multiple:

- neurofiziologice: elasticitatea excepţională a creierului permite însuşirea mai uşoară a elementelor fonetice, a accentului, a pronunţiei, a intonării, precum şi a modelelor de sintaxă;

- psihologice: la elev se dezvoltă motivaţia deoarece nu simte frica de greşeli atunci când foloseşte altă limbă, acceptă cu uşurinţă jocul şi se încadrează cu uşurinţă mai mare în grup;

- educative: învăţarea unei limbi noi influenţează pozitiv dezvoltarea cognitivă a copilului şi acceptarea unei alte limbi mai diferită.

Începutul timpuriu al învăţării unei alte limbi deschide calea pentru atingerea unor niveluri mai ridicate de competenţă lingvistică şi dezvoltare a multilingvismului, relevante pentru şcolarizarea ulterioară şi viaţa profesională.

Având în vedere că finalităţile se operaţionalizează prin activităţi lingvistice în situaţii de comunicare, este important ca acestea să se exerseze permanent şi simultan. Doar în acest fel, elevii pot dobândi competenţe lingvistice care sunt în concordanţă cu scopurile date.

Deoarece programa de învăţare a limbii în clasa întâi şi în primul semestru al clasei a doua de şcoală elementară nu prevede citirea şi scrierea (în al doilea semestru al clasei a doua fac cunoştinţă cu literele alfabetului român), dar nici explicarea mai detaliată a regulilor gramaticale, această perioadă este importantă pentru încurajarea şi formarea deprinderilor la elevi ca în situaţiile de zi cu zi, în clasă şi în afara clasei să utilizeze în mod spontan cuvintele şi expresiile învăţate în situaţiile concrete de comunicare orală (de ex. salutarea profesorului în limba română în clasă, dar şi în afara acesteia). O astfel de stabilire spontană a contactelor îi ajută pe elevi să se elibereze de blocajul în vorbire, care ar putea apărea în afara condiţiilor simulate în clasă, atunci când se întâlnesc cu persoane din alt areal lingvistic. Acest fapt va crea numeroase posibilităţi ca elevii să experimenteze utilizarea limbii şi să se elibereze de teama greşelilor în comunicare. De aceea este necesar să se insiste asupra unui astfel de model de comunicare de la început, pentru că în cazul în care elevii se obişnuiesc cu un alt model, ca de ex. utilizarea exclusivă a limbii sârbe la stabilirea contactelor şi a comunicării cu un profesor sau un coleg, va fi mult mai greu să se schimbe şi corecteze mai târziu.

Următorul pas, asupra căruia trebuie de asemenea insistat de la începutul învăţării limbii române, este aşa-numita "limbă a clasei". Toate instrucţiile scurte şi simple date la ore, care se repetă frecvent, ar trebui să fie în limba română şi să fie în mod obligatoriu însoţite de gesturi adecvate (dacă, de exemplu, profesorul spune *ascultă*, este de dorit ca pe lângă pronunţarea acestui enunţ, să pună mâna în dosul urechii). Unele instrucţiuni pot fi iniţial expuse de profesor în limbile română şi sârbă, cu tendinţa de a elimina treptat limba sârbă, verificând dacă elevii cunosc semnificaţia în limba română.

Pe lângă aceste forme spontane de învăţare, trebuie introduse şi conţinuturi de limbă care nu fac parte din interacţiunea obişnuită la oră. Pentru asemenea forme de învăţare este necesar să se utilizeze obiecte şi fiinţe din mediul înconjurător, imagini din materialele didactice, cărţi, postere şi toate celelalte materiale disponibile. Pentru însuşirea acestor conţinuturi, este

necesar să se insiste asupra activităţilor de comunicare în grup. La această vârstă, se recomandă, de asemenea, activităţi de reproducere orală şi de producţie controlată, deoarece acestea sunt conţinuturi care nu reprezintă "limba clasei" şi nu se repetă la fiecare oră. În acest fel, elevilor li se oferă posibilitatea de a repeta conţinuturile de mai multe ori pentru memorarea mai uşoară şi mai rapidă, fapt care asigură obţinerea încrederii că pot utiliza limba în mod independent. În acest sens, sunt preferabile exerciţii de producţie orală cu mici variaţii ale modelelor în care se schimbă şi se combină diverse conţinuturi lexicale şi gramaticale, ridicând treptat nivelul lor de complexitate. Trebuie de asemenea sprijinită interacţiunea cu alţi elevi, care poate fi realizată ca o formă uşoară de mediere, prin intermediul unor instrucţiuni în limba sârbă (de ex. întrebaţi colegul sau colega cum îl/o cheamă şi câţi ani are, ce îi place / nu-i place să mănânce etc, răspundeţi la întrebările colegului / colegei) sau prin introducerea mişcărilor ca mijloc de comunicare non-verbală.

Este necesar ca să se asigure elevilor însuşirea funcţiile comunicative expuse în Programă pentru un anumit nivel de învăţare, cu menţionarea că unele conţinuturi lingvistice sunt propuse ca o recomandare şi pot fi înlocuite cu un conţinut similar sau extinse, în conformitate cu materialele didactice disponibile, dar şi cu necesităţile şi interesele elevilor.

Este important să ţinem cont de faptul că, în pofida entuziasmului iniţial cu care elevii intră în procesul de învăţare a limbii române în şcoala elementară, pentru ei acesta este încă una din disciplinele şcolare. De aceea, la acest nivel nu se poate aştepta ca ei să dezvolte în mod spontan interesul şi entuziasmul pentru învăţarea limbii române. Cu ocazia planificării activităţilor este necesar să se ţină cont de vârsta elevilor şi de caracteristicile individuale ale lor. Unii elevi sunt introverţi, unii extroverţi, învaţă cu viteze diferite şi în moduri diferite - cu toate simţurile, au necesităţi şi interese diferite, au cunoştinţe prealabile. Majoritatea elevilor la această vârstă au probleme cu atenţia, concentrarea şi memorarea în cele 45 de minute. De aceea se recomandă ca ora să înceapă cu un scurt joc de iniţiere, prin ascultarea poeziilor de pe un CD sau de pe Internet, ceea ce ar avea un efect pozitiv asupra capacităţii de atenţie, concentrare şi de memorare, dar ar duce şi la succesiunea activităţilor în ordine logică, care trebuie să dureze de la 5 până la 15 minute.

PREZENTAREA ŞI EXERSAREA CONŢINUTURILOR

Având în vedere diferitele stiluri de învăţare, diversitatea activităţilor este un cuvânt cheie pentru prezentarea unui material lexical nou. Este important să respectăm cunoştinţele prealabile ale elevilor, deoarece acestea pot constitui o bază bună pentru lucru şi înţelegerea mai uşoară a temei.

Mijloace vizuale de predare (cărţi, postere, filme de scurt metraj animate, obiecte reale din mediul înconjurător, aşa cum s-a menţionat deja în indicaţiile generale) sunt ideale pentru

însuşirea şi exersarea vocabularului. Când se prezintă elevilor o anumită noţiune - când o văd, este important să audă de câteva ori cum se pronunţă cuvântul şi doar după aceea să îl pronunţe. Repetarea în cor este utilă pentru ca elevul să simtă siguranţă, deoarece nu este expus în public, iar teama de a fi ridiculizat (adesea prezentă la această vârstă) este redusă la minim.

Pantomima (ca un gen de tehnică teatrală), precum şi metoda de răspuns fizic complet, sunt foarte populare şi eficiente, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu. Se potriveşte în special elevilor cu stilul chinestezic de învăţare (transpunerea cuvintelor pronunţate în mişcare şi invers). Aceste tehnici sunt potrivite pentru însuşirea şi exersarea tuturor părţilor de vorbire: substantive - *părţi ale corpului, animale, jucării*...; verbe - *a se ridica, a sta jos, a ridica, a da jos un obiect*...; adjective calificative prin care se descriu stări şi sentimente - *fericit, trist, flămând, însetoşat*...

Contextul corespunzător (povestiri în imagini, poezii, jocuri etc.) este o condiţie esenţială pentru însuşirea cu succes a vocabularului, dar şi a limbii în general, şi a familiarizării cu obiceiurile româneşti. Însuşirea lexicului va fi cu atât mai eficientă dacă este realizată într-un context situaţional clar. De exemplu, dacă se însuşesc cuvinte care se referă la lumea animalelor, s-ar putea să se organizeze o vizită reală, simulată sau virtuală la grădina zoologică. Trebuie să se ţină cont de faptul că elevii, în timpul unei ore, pot însuşi 5-7 cuvinte noi.

Modelele de dialog (ca bază pentru "imitare") sunt foarte eficiente pentru dezvoltarea vorbirii. În absenţa comunicării spontane a elevilor, profesorul poate să folosească păpuşi - simple de pluş, confecţionate din ciorapi sau hârtie - şi în acest mod să facă un model adecvat de dialog. Profesorul poate să se adreseze elevilor prin intermediul păpuşii care pune întrebări. Elevii vor putea să răspundă repede şi cu uşurinţă la întrebări, dar şi să pună întrebări. Bineînţeles, este necesar să se asigure un context adecvat care să permită elevilor timizi să se încurajeze să vorbească.

Activităţile de proiect măresc motivaţia deoarece oferă elevilor posibilitatea de a lucra responsabil în perechi sau în grup pentru a realiza o sarcină într-un mod propriu, în acord cu ceilalţi, prin aceasta dezvoltând şi consolidând anumite competenţe sociale. Proiectul este potrivit pentru lucrul în secţiile de clasă cu componenţă mixtă, dă o amprentă personală, stimulează cooperativitatea în muncă şi se încheie cu un fel de prezentare a rezultatelor şi a procesului de lucru.

Activităţile dramatice şi muzicale permit elevilor să folosească limba într-un context adecvat şi astfel să "reînvie" folosirea acestuia. Potenţialul lor se reflectă, printre altele, în faptul că:

- elevii nu numai că învaţă limba română într-un mod distractiv, ci prin interacţiunea şi rolurile diferite pe care le iau, concep lucruri din diferite unghiuri (ceea ce contribuie la dezvoltarea gândirii critice şi divergente);

- elevii colaborează şi însuşesc limba printr-o interacţiune gândită în limba ţintă şi dezvoltă toate abilităţile necesare - cognitive, comunicative şi sociale;

- toţi pot să participe - fiecare îşi are un rol pe care îl poate "duce la bun sfârşit" şi de aceea este potrivit pentru munca în secţiile de clasă cu componenţă mixtă;

- sunt potrivite pentru toate modurile de învăţare - pe cele video le văd, pe cele auditive le aud, pe cele chinestezice le exprimă prin mişcare;

- avansează motivaţia şi încrederea în sine;

- sunt orientate spre elev - profesorul are un rol mai puţin dominant;

- dezvoltă imaginaţia şi creativitatea.

Se sugerează ca activităţile dramatice şi muzicale, cum ar fi cântecul, jocul pe roluri, mini scenetele, spectacole de păpuşi mini, improvizările şi poveştile din viaţa reală să fie cât mai mult utilizate în clasă, nu numai la această vârstă, ci şi mai târziu.

Citirea şi scrierea sunt activităţi opţionale în clasa a doua. Având în vedere că alfabetul latin este introdus în predarea limbii sârbe în semestrul al doilea al clasei a doua, scrierea iniţială şi citirea poate fi oferită ca o opţiune numai pentru elevii care doresc şi ştiu, la nivel de bază (citirea cuvintelor şi a propoziţiilor simple, completarea cuvintelor cu litere şi altele, fără scrierea independentă şi dictarea). Această activitate nu se notează şi are un rol secundar la oră.

Competenţa socio-culturală ca un ansamblu de cunoştinţe despre lume în general, despre asemănările şi diferenţele dintre modelele culturale şi comunicative în comunitatea în care trăieşte elevul şi în limba română care se învaţă, trebuie introduse de la începutul învăţării limbii române cu elemente ale culturii naţionale la cei mai mici elevi, pentru că aceste cunoştinţe sunt necesare pentru comunicarea competentă şi cu succes în activităţile concrete de comunicare în limba ţintă.

Un aspect aparte al competenţei socio-culturale îl constituie *competenţa interculturală*, care subînţelege dezvoltarea conştiinţei despre alţii şi cei care sunt altfel, cunoaşterea şi înţelegerea asemănărilor şi diferenţelor dintre lumi, respectiv dintre comunităţi lingvistice cu care elevul ajunge în contact. Competenţa interculturală se referă şi la dezvoltarea toleranţei şi atitudinii pozitive faţă de caracteristicile individuale şi colective ale vorbitorilor de alte limbi, ale oamenilor care aparţin altor culturi, care sunt într-o măsură mai mare sau mai mică

diferite de ale elevului însuşi. Deci, introducerea treptată a conţinuturilor socio-culturale la cel mai scăzut nivel (salutul, interpetarea cântecelor ocazionale de sărbătoare şi altele) contribuie la dezvoltarea personalităţii interculturale, prin creşterea conştientizării cu privire la valoarea diferitelor culturi şi la dezvoltarea capacităţii de integrare a experienţei interculturale în propriul model cultural de comportament şi convingeri.

Conţinuturile gramaticale nu se abordează explicit la această vârstă. Fenomenele gramaticale trebuie privite din punct de vedere funcţional (prin aplicarea elementelor gramaticale necesare pentru realizarea cu succes a funcţiei comunicative). În procesul de predare a limbii române trebuie să se urmărească însuşirea gramaticii prin activităţi lingvistice de audiere şi vorbire, în conformitate cu scopurile clar definite, cu finalităţile şi standardele de predare a limbii.

Scopul principal al predării limbii române cu elementele culturii naţionale este dezvoltarea competenţei comunicative la un anumit nivel al limbii, în conformitate cu statusul limbii şi anul de învăţare.

RUSINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назва предмету	**РУСКИ ЯЗИК З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦИОНАЛНЕЙ КУЛТУРИ**
Циль	**Циль настави и ученя *рускогo язика з елементами националней култури* то посцигнуц таки ступень розвою комуникативних схопносцох школяра же би вон самостойно применьовал схопносци висловйованя у стандардних и фахових комуникативних ситуацийох (у складу зоз тематичним минимумом и у писаней форми), пестовал национални и културни идентитет, етнїчне самопочитованє и упознаванє школярох зоз елементами традициї, култури и обичайох Руснацох.**
Класа	**Перша**
Рочни фонд годзинох	**72 годзини**

ИСХОДИ **По законченей теми/обласци школяр годзен:**	**ОБЛАСЦ/ ТЕМА**	**ЗМИСТИ**

- препознац приповедку, писню и драмски текст; **- одредзиц главни особи и обачиц розлику медзи позитивнима и неґативнима прикметами;** **- препознац загадку;** **- розликовац глас, слово и виреченє;** **- правилно вигвариц кратке и подполне виреченє;** **- усно преприповедовац текст;** **- усно приповедац по датих сличкох и о дожицох;** **- усно описовац предмети зоз нєпостредного окруженя;** **- правилно хасновац нови слова у каждодньовей бешеди;** **- правилно вигваряц специфични гласи руского язика у каждодньовей конверзациї;** **- напамят гуториц кратки литературни тексти;** **- участвовац у сценским виводзеню текста;** **- участвовац у културно-уметнїцких манифестацийох (як патрач або учашнїк);** **- крашнє подзековац, замодлїц за помоц;**	**ЛИТЕРАТУРА**	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезия** **Гавриїл Костельник, *Стари алє здрави*** **Мелания Павлович, *Жимно було*** **Янко Олеяр, *Музика, Заячки*** **Михал Симунович, *Цо то моц*** **Мелания Римар, *Розчитованя* (вибор)** **Народна писньочка, *Цица и Амалка*** **Розчитованя и загадки (вибор)** **Руска народна писня по вибору** **Проза** **Черешньов квиток** **Учебнїк пестованя руского язика, Яков Кишюгас** ***Ручнїк*** ***Мачка*** ***Вовк*** ***Божа катичка*** ***Заяци*** ***Рада*** ***Пчоли*** ***Бициґла*** ***На стред драги*** ***Кутатовац*** ***Таблїчка 1, 2*** **Народна приповедка, *Дїдо и цвикла*** **Басна *Лєв и миш***

- з увагу слухац собешеднїка; **- розумиц поняце *национална припаднослц* и почитовац припаднїкох других народох;** **- здобуц правилни однос ґу мацеринскому язику и язику других народох;** **- познац подобносц медзи руским и сербским язиком;** **- интерпретовац писнї хтори ше одноша на швета або рочни часци;** **- участвовац у дзецинских драмских сличкох у складзе зоз своїм возростом;** **- упознац традицийни руски обичаї (Крачун - колядованє, Велька ноц - облїванє), а ґу тому и пригодни традицийни єдла;** **- обачовац розлику медзи рускима и сербскима вирскима обичаями;** **- розликовац и хасновац розповедне, опитне и викричне виреченє** **- правилно вигваряц гласи руского язика** **- хасновац єдноставни вислови о себе, о блїзких и познатих особох**			**Драмски тексти** **Драмски тексти зоз часописа за дзеци *Заградка* (вибор)** **Популарни и информативни тексти** **Вибор зоз илустрованих дзецинских енциклопедийох** **Вибор популарних и информативних текстох зоз часописа за дзеци *Заградка***
	КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ	**Усне висловйованє**	**Вигваряне гласох хтори школяром представяю почежкосц: *г, х* и *д', т'.*** **Приповеданє о подїйох з родительского дому, школи; приповеданє по слики и плану у форми питаньох.** **Розликованє виреченьох як обвисценя, питаня и розказу з вигваряньом (интонацию) и їх препознаванє на слух.** **Традицийна руска народна култура.** **Подоба школяра; знац ше представиц, виприповедац дацо о себе и своєй фамелиї, о товаришови, виприповедац о своєй омилєней животинї, бависку.** **Драмски, драматизовани тексти, сценски обробок.**

- поставяц єдноставни питаня и одвитовац на нїх			**Збогацованє словнїка. Бешедни ситуациї и язични бависка.**
		Слуханє	**Реални и симулативни ситуациї. Аудио-визуелни записи.**
	Читанє		**Литературни тексти чита наставнїк або ше емитує аудио-визуелни запис Нєлитературни тексти: текст зоз таблїчки, розпорядок годзинох, уходнїца, поволанка и друге. Информативни тексти: правила справованя у школи, живот у нашим околїску, енциклопедия за дзеци.**

УПУТСТВО ЗА ВИТВОРЙОВАНЄ ПРОГРАМИ

Наставна програма *рускога язика зоз елементами националней култури* состої ше з двох предметних обласцох: литератури и култури висловйованя. Розподзельованє наставних годзинох би нє требало буц зробене на основи предметних обласцох. На каждей годзини треба окремну увагу пошвециц култури висловйованя школярох и култури Руснацох у Сербиї зоз акцентом на народну традицию и обичаї. Понеже обидва обласци медзисобно попреплєтани, та анї єдну нє мож виучовац изоловано, єдну без другей.

Наставна програма *рускога язика зоз елементами националней култури* фундаментує ше на исходох, односно на процесу ученя и школярских посцигнуцох. Исходи представяю опис интеґрованих знаньох, схопносцох, становискох и вредносцох хтори школяр формує, преширює и преглїбює през два предметни обласци того предмета.

І ПЛАНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Наставна програма ориєнтована на исходи дава наставнїкови векшу шлєбоду, вецей можлївосци у креированю и обдумованю настави и ученя. Од наставнїка ше обчекує же би за кажду наставну єдинку, у фази планованя и писаня пририхтованя за годзину,

дефиновал диференцовани обчекивани резултати на трох уровньох у завсисносци зоз пред'знаньом школярох. У фази планованя настави и ученя барз важне мац на розуме же учебнїк наставне средство и же вон нє одредзує змисти предмета. Понеже змисти у учебнїку дати за I, II и III класу, наставнїк ма шлєбоду виберац, як литературни, так и шицки други змисти по своїм жаданю и потреби за реализованє програмских змистох. Прето треба змистом датим у учебнїку приступиц селективно. Попри учебнїка, як єдного зоз жридлох знаньох, на наставнїкови остава же би школяром обезпечел за хасновanє и други жридла спознаньох. При планованю наставного процесу треба водзиц рахунку о здобутих знаньох, искуствох, интелектуаних схопносцох и интересованьох школярох.

Барз важне положиц акцент на збогацованє словнїка. Тиж так, треба вихасновац швета и културни події хтори ше одбуваю у рижних местох з цильом упознаваня живота Руснацох у прешлосци. Препоручує ше же би ше поцагло паралелу медзи шветами Руснацох и подобнима сербскима шветами.

II ВИТВОРЙОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

ЛИТЕРАТУРА

Препоручени тексти зоз обласци *Литература* обрабяю ше у цеку цалого школского рока зоз читанки, зоз виданьох познатих руских писательох, зоз дзецинскохо часопису *Заградка* и роботних лїсткох як основного материялу за роботу хтори наставнїк обдумує зоз можлївосцами школярох як и зоз исходами ученя. Вибор дїлох ше у найвекшей мири фундаментує на принципе прилагодзеносци ґу возросту.

РОБОТА НА ТЕКСТУ

Литературни жанри: приповедки, басни, сказки, писнї, загадки и язиколамки.

***Читанє* - презентация наставнїка або аудио-визуелни запис кратких текстох. При обробку писньох треба вежбац правилне вигварянє гласох як и правилну интонацию думки. Вежбац и хорске и индивидуалне рецитованє.**

Препоручує ше же би ше школяром презентовали популарни дзецински писнї, же би ше провадзел дзецински часопис *Заградка* и же би ше заєднїцки одпатрело єдну театралну представу за дзеци по руски.

***Ортоепия* - наставнїк стално треба же би указовал на важносц правилней бешеди хтора ше пестує зоз запровадзованьом одредзених ортоепских вежбох. Ортоепски вежби нє треба реализовац як окремни наставни єдинки, алє у рамику одвитуюцих темох зоз ґраматики; интонация виреченя може ше з єдного боку повязац зоз культуру висловйованя, вежбаньом рецитованя писньох и под. Прейґ хасновaня аудио знїмкох**

школярох треба учиц же би репродуковали и усвойовали правилне вигварянє, мелодию, дикцию...

КУЛТУРА ВИСЛОВЙОВАНЯ

Розвиванє култури висловйованя єден з найважнєйших задаткох настави мацеринского язика з елементами националней култури. Тота наставна обласц ше муши повязовац зоз обробком литературних текстох.

Од школярох того возросту треба обчековац же би знали шлїдуюци обласци:

***Приповеданє* - о дожицох, о тим цо видзели, о особних жаданьох. Препоручени теми за обробок: школа, фамелия, мойо место, родзински одношеня, єдловнїк, числа, фарби, днї у тижню, рочни часци, годзини, нащиви, мой товариш, роботни дзень школяра, шлєбодни час, транспорт, чувайме природу - животинї и рошлїни, важни швета Крачун, Велька ноц и Кирбај, дзецински часопис *Заградка*.**

Од школяра ше далєй обчекує же би знал составиц ґрупу словох на одредзену тему, а тиж и зложиц виреченя зоз датих словох. Школяр треба же би знал одредзиц главну подобу у тексту и описац єй вонкашнї випатрунок. Треба же би знали подзековац и замодлїц за помоц. Самостойно треба же би приповедали (даскельо виреченя) о свойому братови чи шестри, товаришови, о живоце у школи (максимално 3-5 виреченя).

***Репродукция* - описац слику або цек події з помоцу илустрациї.**

***Опис* - людзох и животиньох.**

***Диялоґ* - здравканє при стретнуцу и розходзе.**

***Драматизация* - драмска сличка - сценски приказ.**

***Розгварка* - збогацованє словнїка з каждодньового живота у узвичаєней конверзациї.**

Усмене висловйованє ше витворює през бависка помоцу хторих ше учи комуникация (здравканє, задзековканє и пребачованє).

Вежби слуханя починаю зоз слуханьом того цо гутори наставнїк, други школяре, ґлумци або водителє. Слуханє треба повязовац зоз мимику и ґестикулацию хтора ше одноши на тото о чим ше бешедує. Обовязно инсистовац на правилним вигваряню руских гласох и правилней интонациї виреченя.

Окремну увагу наставнїк треба же би пошвецел вигваряню руских гласох *г, х* и, *д', т'.*

Школяре треба же би активно усвоєли 200 слова и фразеолоґийни єдинки. Пасивни словнїк треба же би бул обсяжнєйши од активного.

Од школярох ше обчекує же би напамят научели голєм 2 рецитації, 2 руски дзецински писнї, даскельо загадки, розчитованя и язиколамки.

Елементи националней култури и традициї

Упознаванє школярох з основами историї рускей меншинскей заєднїци (присельованє, културни и вирски активносци). Пестованє емотивного одношеня ґу традициї, култури, обичайом рускей меншинскей заєднїци у Сербиї.

СПОСОБ ВИТВОРЙОВАНЯ ПРОГРАМИ

Муши ше стално мац на розуме сущни задаток того предмета: же би школяре научели крашнє бешедовац на руским литературним язику. Вше ше муши мац на розуме и пред'знанє школярох, же би ше могло надовязац на материю хтору школяре уж звладали. На каждей годзини наставнїк треба же би виберал диференцийни поступок, бо школяре розличного возросту и приходза з розличнима язичним пред'знаньом.

На годзини треба створиц приємну атмосферу, хтора оможлївює партнерске одношенє медзи наставнїком и школярам и помага же би ше звладала психична бариєра при активизациї схопносцох висловйованя. Кажде язичне средство ше демонструє у одредзеним контексту, нє изоловано. Под час увежбованя бешедних схопносцох треба же би доминовали розлични форми диялоґох у интеракциї наставнїк - школяр и школяр - школяр. При висловйованю ше глєда єдноставносц, природносц, спонтаносц и язична правилносц.

III ПРОВАДЗЕНЄ И ВРЕДНОВАНЄ НАСТАВИ И УЧЕНЯ

Провадзенє и вредноване резултатох напредованя школярох у функциї досцигованя исходох, а почина з иницияльним преценьованьом уровня на хторим ше школяр находзи и у одношеню на цо ше будзе преценьовац його дальши цек напредованя, як и оцена. Кажда активносц добра нагода за преценьованє напредованя и даванє повратней информациї. Кажда наставна годзина и кажда активносц школяра нагода за формативне оценьованє, односно реґистрованє проґресу школярох и унапрямованє на дальши активносци.

Формативне вредноване состойна часц сучасного приступу ґу настави и подрозумює преценьованє знаньох, схопносцох, становискох и справованя, як и розвою одвитуюцей компетенциї под час настави и ученя. Под формативним мераньом подрозумює ше зазберованє податкох о школярових посцигнуцох, а найчастейши технїки то: реализация практичних задаткох, провадзенє и зазначованє школярових активносцох под час настави, нєпостредна комуникация медзи школяром и наставнїком, реґистер за

каждого школяра (мапа напредованя) итд. Резултати формативного вреднованя на концу наставного циклуса треба же би були виражени и сумативно - зоз числову оцену.

Робота каждого наставнїка состої ше од планованя, реализациї наставней материї, провадзеня и вреднованя посцигнуцох школярох. Важне же би наставнїк континуовано диференцийно провадзел и вредновал, попри посцигнуцох школяра, и процес настави и ученя, як и свою власну роботу. Шицко цо ше укаже як добре и хасновите наставнїк вихаснує и познєйше у своєй наставней пракси, а шицко цо ше укаже як нєдосц ефикасне и ефективне требало би унапредзиц.

SLOVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Názov predmetu	**SLOVENSKÝ JAZYK AKO JAZYK S PRVKAMI NÁRODNEJ KULTÚRY**
Cieľ	**Cieľ výučby a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry je dosiahnuť taký stupeň rozvoja komunikačných zručností u žiaka, aby vedel samostatne uplatniť osvojené rečové zručnosti v štandardných i odborných komunikatívnych situáciách (a v súlade s tematickým minimom aj v písanej podobe), pestovať národnú a kultúrnu identitu, etnickú sebaúctu a zoznamovať ich s prvkami tradície, kultúry, zvykov a obyčajov slovenského národa s osobitným dôrazom na slovenskú komunitu v Srbsku.**
Ročník	**prvý**
Ročný fond hodín	**180 hodín**
Ročník: prvý	
Ročný fond hodín: 72	

VÝKONY **Po skončení ročníka žiak bude schopný:**	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
- rozlišovať báseň, rozprávku a dramatický text; **- vnímať osoby a ich kladné a záporné vlastnosti;** **- poznať hádanku;**	**LITERATÚRA**	**ŠKOLSKÁ LEKTÚRA** **Poézia** **Slovenská ľudová pieseň: *Červené jabĺčko; Ej javor javor, zelený; Kukulienka; Ej, padá, padá***

- rozlišovať hlásku, slovo a vetu; **- správne povedať krátku a úplnú jednoduchú vetu;** **- utvoriť ústny prejav so slovami;** **- prerozprávať niečo; rozprávať podľa obrázka/obrázkov a o zážitkoch;** **- ústne opísať veci z priameho okolia;** **- správnym spôsobom využívať nové slová a správne vyslovovať špecifické hlásky pre slovenský jazyk v každodennej konverzácii;** **- spamäti predniesť kratšie literárne útvary;** **- účinkovať v scénickom prednese textu;** **- zúčastniť sa v kultúrno-umeleckých podujatiach (aj ako divák, aj ako účastník)** **- vedieť sa poďakovať, požiadať o pomoc, počúvať hovoriaceho;** **- chápať pojem národnostná príslušnosť a vnímať príslušníkov iných národov;** **- chápať vzťah k materinskému jazyku a k jazyku iných národov;** **- poznať zhodu jazykových javov medzi slovenčinou a srbčinou;** **- predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia;**		***rosička;*** **Vyčítanky: *Ide koza rohatá; Cencelence, bom, bom, bom,...*** **Hádanky a riekanky (výber)** **Pavel Mučaji (výber)** **Miroslav Demák (výber)** **Elena Čepčeková: *Ľúbim ťa*** **Krista Bendová: *Hruška*** **Michal Ďuga: *Chytačka*** **Mária Ďuríčová: *Skrytý svet*** ***Iveta Kapraňová: Kuriatka*** **Libuša Friedová: *Mama a ja*** **Viera Dobiášová: *Otec rok*** **Próza** **Sibyla Mislovičová: *Čarovné slovíčko*** **Ľudová rozprávka: *Snehulienka/ Janko Hraško/O veľkej repe (podľa obrázkov)*** **Bájky (výber)** **Ľudové pranostiky, porekadlá a príslovia.** **Dramatické texty** **Detské ľudové hry** **Ľudová rozprávka: *Koza rohatá a jež*** **Vekuprimerané žartíky. Bábkové divadlo pre deti.** **Populárne a informatívne texty:** **Výber z ilustrovaných encyklopédií a časopisov pre deti.** **Literárne pojmy:** **- báseň; bájka; rozprávka; hádanka.** **- udalosť; miesto a čas konania deja; literárna postava -**

- zapojiť sa do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov; **- poznať charakteristiky slovenského ľudového odevu (so zameraní na svoju dedinu)** **- zaznamenávať sviatky (v porovnaní so srbskými)** **- poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (Vianoce - koledovanie,Veľká noc - oblievačka) a k tomu priliehavé tradičné jedlá**			**zovňajšok,** **- detský dramatický text; detské hry; žartovný text;**
	JAZYKOVÁ KULTÚRA	**Ústne vyjadrovanie**	**Výslovnosť hlások, s ktorými žiaci majú ťažkosti (napr. *dz, dž, h, ch, ľ*).** **Tradičná slovenská ľudová kultúra.** **Riadený a voľný rozhovor.** **Osobnosť žiaka: vedieť sa predstaviť, povedať o sebe a o svojej rodine, priateľovi, predstaviť svoje obľúbené zvieratko, hračku...** **Sviatky a rodinné oslavy.** **Rozprávanie, rozprávanie s obmenou a podľa obrázkov (ľudový odev, tradičné jedlá).** **Prednes krátkeho vekuprimeraného literárneho textu.** **Dramatické, zdramatizované texty, scénická úprava.** **Scénický prednes textu (dramatický a bábkový), detské ľudové hry.** **Obohacovanie slovnej zásoby.** **Hovorové, situačné a jazykové hry.**
		Počúvanie	**Skutočné a napodobnené situácie.** **Audiovizuále zápisy.** **Hry na rozvíjanie pozorného počúvania.**
		Čítanie	**Literárne texty - prednes učiteľa a audio a video zápis.** **Neliterárne texty: text v tabuľke, rozvrh hodín, vstupenka a iné.**

			Informatívne texty: pravidlá správania v škole, o živote z nášho okolia, z encyklopédií pre deti.

Kľúčové slová: jazyková kultúra, ústne vyjadrovanie, literatúra

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry obsahuje vzdelávacie oblasti: literatúru a jazykovú kultúru. Rozdelenie hodín sa neodporúča podľa vzdelávacích oblastí, ba naopak, na každej hodine by sa mala venovať náležitá pozornosť kultúre vyjadrovania žiakov, národnej tradícii, zvykom, obyčajam a kultúre Slovákov v Srbsku. Teda, obe oblasti sa navzájom integrujú a ani jedna sa nemôže vyučovať oddelene a bez vzájomnej spätosti.

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry založený je na vzdelávacích výkonoch, respektíve na procese učenia a žiackych výkonoch. Vzdelávacie výkony predstavujú opis zjednotených vedomostí, zručností, postojov a hodnôt, ktoré žiak buduje prostredníctvom vzdelávacích oblastí tohto vyučovacieho predmetu.

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Program vyučovania a učenia slovenského jazyka s prvkami národnej kultúry zameraný na výkony umožňuje učiteľovi väčšiu voľnosť, viac možností pri plánovaní vyučovacieho procesu a učenia. Úlohou učiteľa je, aby kontextualizoval daný program potrebám konkrétnej triedy majúc na zreteli: poznávaciu úroveň slovenského jazyka, zloženie triedy a charakteristiky žiakov; učebnice a iné učebné materiály, ktoré bude používať; technické podmienky, vyučovacie prostriedky a médiá, ktorými škola disponuje; rezorty, možnosti, ako i potreby lokálneho prostredia, v ktorom sa škola nachádza. Vychádzajúc z daných výkonov a obsahov, učiteľ najprv tvorí svoj ročný globálny plán práce, z ktorého neskoršie bude rozvíjať svoje operatívne plány. Výkony definované podľa oblastí, uľahčujú učiteľovi sfunkčnenie výkonov na úrovni konkrétnej vyučovacej jednotky. Teraz má učiteľ pre každú oblasť definované výkony. Od neho sa očakáva, že pre každú vyučovaciu jednotku vo fáze plánovania a písania prípravy na hodinu definuje diferencované výsledky práce žiakov vzhľadom na predbežné vedomosti žiakov. Zároveň pri plánovaní treba mať na zreteli, že sa výkony rozlišujú, že sa niektoré ľahšie a rýchlejšie môžu realizovať, ale pre väčšinu výkonov (najmä v oblasti literatúry) potrebné je omnoho viac času, viac rozličných aktivít a prác na rôznych textoch. Vo fáze plánovania vyučovacieho procesu je veľmi dôležité mať na zreteli, že učebnica je iba vyučovacím prostriedkom a že neurčuje obsah vyučovacieho predmetu. Preto k obsahu učebníc treba pristúpiť selektívne. Pritom učebnica je len jedným z možných prameňov vedomostí a učiteľ žiakom umožňuje prehľad a vlastnú skúsenosť v používaní iných prameňov

poznania. Pri plánovaní vyučovacieho procesu treba prihliadať na predbežné vedomosti, skúsenosti, intelektuálne schopnosti a na záujmy žiaka. Nevyhnutné je dať dôraz na obohacovanie slovnej zásoby a možnosti využívať jednotlivé kultúrne podujatia a sviatky, ktoré sa ponúkajú v daných prostrediach, s cieľom formovania predstáv o živote Slovákov v minulosti, o tradíciách a kultúre, ktorá slovenskú menšinu na týchto priestoroch charakterizuje. Odporúča sa porovnávať zaznamenávanie určitých sviatkov so zaznamenávaním sviatkov väčšinového národa a iných menšín, ktoré žijú spolu so Slovákmi v daných lokalitách.

II. REALIZÁCIA VYUČOVACIEHO PROCESU A UČENIA

LITERATÚRA

Odporúčané obsahy z oblasti *Literatúra* sa spracúvajú počas celého školského roka z čítanky a CD k čítanke a pracovného zošita, ako základných vyučovacích pomôcok tak, že učiteľ ich realizáciu plánuje v súlade s individuálnymi charakteristikami žiakov a možnosťami celého kolektívu, vedený vzdelávacími výkonmi.

Pri uschopňovaní žiakov, aby za pomoci učiteľa porozumeli textom zo školskej lektúry, ale aj z populárnej tvorby, informačným textom z časopisov pre deti, encyklopédií a pod., dôležité je trvať na tom, aby sa pochopili udalosti, priestorové a časové vzťahy. Povinná časť lektúry pozostáva hlavne z častí, ktoré patria do základného národného korpusu, ktorý je obohatený aj súčasnými aktuálnymi dielami. Výber diel je v najväčšej miere založený na princípe vekovej primeranosti.

PRÁCA S TEXTOM

Literárne žánre: rozprávky, bájky, básne, porekadlá a príslovia, hádanky, rečňovanky.

Čítanie - v podaní učiteľa alebo z audio vizuáneho záznamu kratších slovenských ľudových rozprávok, textov z umeleckej tvorby, piesní, básní, bájok. Pri spracovaní básní treba nacvičovať krátky umelecký prednes hlavne v skupine.

Od žiakov v tomto veku treba očakávať, že budú vedieť postrehnúť priebeh udalosti, určiť hlavnú postavu, čas a miesto konania deja. Všímať si fantastické prvky v rozprávkach.

Odporúča sa žiakom prezentovať populárne detské a ľudové piesne, sledovať detské časopisy, spoločné pozeranie a rozbor aspoň jedného divadelného predstavenia (podľa možnosti bábkového) a filmu pre deti v slovenskej reči (podľa možnosti na námet rozprávky).

Okrem korelácie medzi textami učiteľ má umožniť vertikálnu koreláciu.

Učiteľ má poznať obsahy predmetu svet okolo nás, tradičnú a súčasnú duchovnú kultúru Slovákov s dôrazom na zvyky a obyčaje Slovákov v Srbsku.

Horizontálnu koreláciu učiteľ nadväzuje predovšetkým na vyučovanie srbského jazyka, sveta okolo nás, výtvarnej kultúry a hudobnej kultúry, náboženstva a občianskej výchovy.

Učiteľ má neustále poukazovať na dôležitosť správnej výslovnosti, ktorá sa upevňuje prostredníctvom určitých ortoepických cvičení. Ortoepické cvičenia netreba realizovať ako osobitné vyučovacie jednotky, nadväzovať na kultúru vyjadrovania, nácvik prednesu básne a pod. Používaním auditívnych záznamov žiakov treba zvykať na správnu výslovnosť, melodickosť, dikciu...

Niektoré ortoepické cvičenia sa môžu konať aj pri zodpovedajúcich témach z literatúry: napr. artikulácia sa môže nacvičovať pri jazykolamoch, keď sa spracúvajú ako časť z ľudovej slovesnosti; prízvuk, tempo, rytmus, intonácia a prestávky sa môžu nacvičovať podľa vzoru učiteľa alebo pomocou CD nahrávok podľa výberu učiteľa alebo žiaka.

JAZYKOVÁ KULTÚRA

Rozvíjať jazykovú kultúru je jedna z najdôležitejších úloh vyučovania materinského jazyka s prvkami národnej kultúry. Spracovaním literárneho textu sa prispieva k pestovaniu kultúry ústneho vyjadrovania.

V tejto vekovej kategórii od žiakov treba očakávať poznanie nasledujúcich oblastí:
***Rozprávanie* - o zážitkoch, o tom čo videli, čo by si priali. Odporúčané témy na spracovanie: škola, rodina, moja dedina. Príbuzenské vzťahy. Jedálny lístok. Čísla a tvary, farby, dni v týždni, ročné obdobia, hodiny. Návštevy. Môj priateľ - moja priateľka. Pracovný deň žiaka. Voľný čas. Doprava. Chráňme prírodu - zvieratá a rastliny. Láska k rodnej reči. Časopis *Mravec*. Významné sviatky: *Vianoce* a *Veľká noc*. Pesničky, dialógy, scénky, dielne na vylepšenie konverzácie. Pexeso.**

Od žiakov sa naďalej očakáva tvorenie skupiny slov na určenú tému a viet zo zadaných slov. Majú vedieť vyjadriť ústrednú postavu v texte a jej zovňajšok. Majú sa vedieť poďakovať, požiadať o pomoc. Majú samostatne porozprávať niekoľko viet o sebe, svojom súrodencovi, priateľovi, spolužiakovi, o živote v škole (max. 3-5 jednoduchých viet).

***Reprodukcia* - Opísať obrázok alebo postupný dej pomocou členenej ilustrácie. Vedieť reprodukovať za pomoci osnovy sledovaný detský slovenský film, rozprávku alebo detské divadelné predstavenie, scénku alebo oslavu.**

***Opis* - ľudí, zvierat.**

***Dialóg* - formy spoločenského styku.**

***Dramatizácia* - kratšieho textu podľa výberu, zážitku alebo udalosti z každodenného života.**

Rozhovor **- prihliadať na rozvoj slovníka každodennej konverzácie, obohacovanie aktívnej slovnej zásoby. Frekventované vety z každodenného života. Rozličné tvary vyjadrovania. Cvičenia so zmenou a dopĺňaním viet.**

Ústne vyjadrovanie sa koná cez hry a aktivity, pri ktorých sa nacvičuje komunikácia (pozdravenie v konkrétnych situáciách: *dobré ráno, dobrý deň* a *dovidenia*; poďakovanie, ospravedlnenie). Žiaci môžu rozprávať na základe pozorovania obrázkov. Môžu prerozprávať počutý text, divadelné predstavenie alebo bábkové hry zreteľným prirodzeným hovorom a správnou výslovnosťou. Učitelia majú dbať na správnu artikuláciu hlások a so žiakmi viesť rozhovor o tom, čo počuli.

Cvičenia vzťahujúce sa na pozorovanie sa vzťahujú na určovanie celku a detailov, pozorovanie predmetov, javov a okolia. Treba ich tematicky organizovať. Najprv sa pozoruje učebňa a potom sa neskoršie tá aktivita rozširuje na okolie. Žiaci môžu pozorovať predmety, ľudí, živočíchy, udalosti, obrazy, skupiny obrázkov, fotografie, objekty v okolí a pod. Žiacku pozornosť treba usmerniť na celok, potom na najdôležitejšie časti a nakoniec na menej podstatné časti. Všímajú sa: tvary, farby, vzťahy, pohyby, mimika a gestá a pod.

Nácvik počúvania začína počúvaním toho, čo hovoria učitelia, iní žiaci, herci a hlásatelia. Vypočutý hovorený prejav sa analyzuje, aby sa určili hovorové vlastnosti hovoriaceho. Počúvanie má byť spojené s mimikou a gestami, ktoré sa vzťahujú na to, o čom sa hovorí. Záväzne insistovať na podporovaní správnej výslovnosti. Počas počúvania pestovať pozornosť a koncentráciu. Počúvajú sa aj onomatopoické zvuky, šumy, artikulované a neartikulované zvuky.

Analytické cvičenia majú byť zaujímavé a povzbudzujúce, lebo sú jedným z najdôležitejších predpokladov na učenie čítania a písania. Nekonajú sa izolovane, ale sú späté s cvičeniami počúvania a pozorovania.

Cvičenia na odstraňovanie nárečových a slangových prvkov vo vyjadrovaní sa konajú pomaly a systematicky. Učitelia majú osobitnú pozornosť venovať výslovnosti hlások *h* a *ch*, *l* a *ľ, dz* a *dž*.

Žiaci si majú osvojiť aktívne približne 200 slov a frazeologických spojení. Pasívna slovná zásoba má byť na každej úrovni vyššia ako aktívna.

Od žiakov očakávame, aby vedeli aspoň 4 básne, 5 piesní (slovenské ľudové a súčasné populárne detské pesničky), hádanky, riekanky, niektoré porekadlá a príslovia, predniesť ľudové koledy a vinše vzťahujúce sa na sviatky alebo ročné obdobia a 2 krátke dialógy alebo účasť v detskom divadelnom predstavení. Žiaci by sa podľa možnosti, mali zapojiť do vekuprimeraných detských ľudových hier a tancov, zaznamenávať sviatky (v porovnaní so

srbskými), poznať tradičné slovenské zvyky a obyčaje (koledovanie, oblievačky) a k tomu priliehavé tradičné jedlá.

Prvky národnej kultúry a tradície

Zoznamovanie detí so základmi kultúry slovenskej menšiny v Srbsku, sprostredkovanie poznatkov, ale i pestovanie emočného vzťahu k tradícii, kultúre, obyčajom a zvykom slovenskej menšiny v Srbsku (folklór, ľudová slovesnosť, divadlo, literatúra, hudba, tradičné detské hry, obyčaje…), no nie v zmysle romantického tradicionalizmu a paseizmu, ale vždy v relácii k budúcnosti, rozvoju a modernizácii. Na minulosť sa opierať, do budúcnosti sa pozerať. Snažiť sa slovenskú identitu a sebaúctu pestovať subtílne, nie prostredníctvom hesiel a fráz, ale na konkrétnych príkladoch, spájať pritom poznatky s emočným nasadením, vždy ale so zreteľom na menšinové a ľudské práva, na európsky kontext, tiež na interetnickú úctu, toleranciu a interakciu.

DIDAKTICKÉ POKYNY

Keď ide o tento predmet, musí sa mať na zreteli podstatná úloha: naučiť žiakov pekne rozprávať po slovensky a získať zručnosť v jazykovej správnosti. Musia sa mať vždy na zreteli predvedomosti žiakov a na ne sa musí vždy sústavne nadväzovať. Na každej hodine si má učiteľ zvoliť diferencovaný prístup, lebo sú žiaci vekovo zmiešaní a prichádzajú s rozličnými jazykovými kompetenciami.

Neodmysliteľné je vytvorenie príjemnej atmosféry, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných rečových zručností, schopností a návykov. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane. V nácviku rečových zručností majú dominovať rozličné formy dialógov v interakcii učiteľ - žiak a žiak - žiak. K požiadavkám na spôsob vyjadrovania žiadúca je jednoduchosť, prirodzenosť, spontánnosť a jazyková správnosť.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA

Sledovanie a hodnotenie výsledkov napredovania žiaka je vo funkcii dosiahnutia výkonov a začína základným hodnotením úrovne, na ktorej sa žiak nachádza podľa toho, čo sa bude brať do ohľadu pri hodnotení procesu jeho napredovania, ako aj známka. Každá aktivita je dobrá príležitosť na hodnotenie napredovania a získavanie spätnej informácie. Každá vyučovacia hodina a každá aktivita žiaka je príležitosťou pre formatívne hodnotenie, totiž zaznamenanie postupovania žiaka a usmerňovanie na ďalšie aktivity.

Formatívne hodnotenie je zložkou súčasného prístupu vyučovaniu a znamená hodnotenie vedomostí, zručností, postojov a správania, ako aj rozvíjania zodpovedajúcej kompetencie diferencovane, počas vyučovacích hodín a v priebehu učenia. Výsledok takého hodnotenia

dáva spätnú informáciu ako učiteľovi, tak aj žiakovi o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie, ako aj o účinnosti zodpovedajúcich metód, ktoré učiteľ uplatnil na uskutočnenie cieľa. Ako formatívne hodnotenie sa chápe zbieranie údajov o dosiahnutých výsledkoch žiaka a najčastejšie techniky sú: realizácia praktických úloh, sledovanie a zapisovanie aktivít žiaka v priebehu vyučovania, priama komunikácia medzi žiakom a učiteľom, evidencia pre každého žiaka, (mapa postupovania) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu majú byť vyjadrené číselnou známkou.

Práca každého učiteľa je zložená z plánovania, uskutočnenia a sledovania a hodnotenia. Dôležité je, aby učiteľ sústavne sledoval a hodnotil diferencovane, okrem dosahov žiakov aj proces vyučovacích hodín a učenia, ako aj seba a svoju vlastnú prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj naďalej využívať vo svojej praxi vyučovania, a všetko to, čo sa ukáže ako nedostatočne účinné a efektívne, malo by sa zdokonaliť.

HRVATSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Naziv predmeta	**HRVATSKI JEZIK S ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE**
Cilj	**Cilj nastave i učenja *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* je: njegovanje hrvatskoga jezika, očuvanje tradicije i upoznavanje kulturne baštine Hrvata i Hrvatske; razvijanje svijesti o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta i interkulturalnosti kao načina života u suvremenom društvu.**
Razred	**Prvi**
Godišnji fond sati	**72 sata**

ISHODI **Obrađenom temom/područjem, učenik će biti sposoban:**	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
1. Hrvatski jezik i književnost		
- razgovarati u skladu s jezičnim razvojem, izraziti svoje potrebe, misli i osjećaje te poštovati pravila uljudnoga ophođenja **- birati i koristiti se odgovarajućim riječima u govoru;**	**Jezik** **Pravogovor** **i jezično izražavanje (usmeno)**	**Usvajanje novih riječi i njihovog značenja** **Cjelovita rečenica u usmenom izražavanju** **Pozdravljanje, upoznavanje** **Vođeni i slobodni razgovor**

na pravilan način koristiti se novim riječima u svakodnevnom govoru **- pravilno izgovarati riječi, pazeći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju** **- uočiti razliku između hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora** **- pozorno slušati pitanja i odgovarati cjelovitom rečenicom** **- govoriti više cjelovitih tematski povezanih rečenica u cjelini** **- usmeno prepričavati; usmeno pričati prema slici/slikama i o doživljajima** **- usmeno opisivati stvari iz neposrednog okruženja** **- pozorno i kulturno slušati sugovornike** **- pozorno slušati interpretativno čitane književne tekstove radi razumijevanja i doživljavanja** **- prepoznati pjesmu, priču i igrokaz** **- izraziti svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja književnog teksta i povezati ih s vlastitim iskustvom** **- odrediti glavni događaj, vrijeme (tijek događanja) i mjesto događanja u djelu** **- uočiti likove i izraziti svoje mišljenje (vrednovati postupke) o ponašanju likova u književnom djelu** **- riječima i slikom izraziti o čemu**		**Govorni predlošci** **Usmena i slušna poruka** **Pričanje, prepričavanje i opisivanje** **Kazivanje stihova** **Igrokaz (scensko i lutkarsko izvođenje)** **Bogaćenje rječnika: leksičke i sintaksičke vježbe** **Brojalice (Pajo Kanižaj, *Br, br brojilica*)** **Razgovorne, situacijske i jezične igre** **Stvarne i simulirane situacije** **Audiovizualni zapisi** **Igre za razvijanje slušne pozornosti** **Obavijesni tekstovi: izbor iz enciklopedija i časopisa za djecu (*Smib*, NIU Hrvatska riječ - podlistak za djecu *Hrcko*** **Obrazovni digitalni mediji.**
	Književnost **- hrvatska** **- zavičajna**	**Poezija** **Sanja Pilić, *Kiša*** **Milan Radić, *Kruh*** **Stanislav Femenić, *Nakrivio kapu žir*** **Snježana Dupan-Lovrić, *Brat*** **Ankica Svirač, *Sveti Nikola*** **Vera Zemunić, *Darovi svetoga Nikole*,** **Vesna Parun, *Ide zima*** **Branko Mihaljević, *Zeko i potočić*** **Jadranka Čunčić-Bandov, *Karneval*** **Stjepan Jakševac, *Voli, ne voli*** ***Bunjevačke narodne pjesme*** **Sanja Kireta, *Šarena lica uskrsnih pisanica*** **Ivanka Borovac, *Zašto djeca vole zeca?*, *Mamina ljubav***

tekst govori **- sudjelovati u scenskom izvođenju teksta** **- slušati, razumjeti i parafrazirati poruku.**		**Grigor Vitez, *Kvočka vodi svoju djecu u šetnju*** **Mladen Pokić, *Posljednje zvonce*** **Proza** **Ivan Vitez, *Obitelj i rodbina*** **Gustav Krklec, *Telegrafske basne*** **Jadranka Čunčić-Bandov, *Zvjezdani razgovor*** **Željka Horvat-Vukelja, *Božićna želja* (Slikopriče)** **Sunčana Škrinjarić, *Proljeće*** **Jean de La Fontaine, *Zec i kornjača*** **Balint Vujkov, *Bajke* (jedna po izboru), *Pripovitke za laku noć* (narodne pripovijetke) - izbor** **Dramski tekstovi** **Jadranka Čunčić-Bandov, *Dobri zmajevi*, *Jesenko*, *Proljetni suncobran*, *Krtica i proljeće***
2. Elementi nacionalne kulture		
- prepoznati elemente i vrijednosti tradicijske kulture i baštine **- poznavati značajne blagdane i običaje vezane uz njih** **- poznavati obrt/zanat značajan za očuvanje kulturne baštine i tradicije** **- otplesati jedan tradicijski ples i poznavati dijelove nošnje u kojoj se pleše** **- navesti odlike nacionalne kuhinje i poznavati načine pripremanja jela** **- pjevati narodne i dječje pjesme**	**Povijest i geografija, tradicijska kultura i baština** **- blagdani i običaji** **- zanati/obrti** **- folklor i nošnja** **- kazalište, film** **- nacionalna jela**	**Blagdani: Božić, Uskrs i običaji koji se odnose na ta dva najveća kršćanska blagdana.** **Stari zanati. Izrada predmeta od prirodnih materijala: čamac, bure, drvene klompe, papuče, tambure, zvečke, šling, slike od slame, posuđe itd. (jedan po izboru).** **Narodni ples *Jastuk tanca* (igra bunjevačkih Hrvata iz Bačke) i bunjevačka dječja tradicijska nošnja.** **Nacionalna jela po izboru iz jednog dijela Hrvatske i Vojvodine (Srbije).** **Kazališna predstava ili filmsko ostvarenje po izboru (*Čudesna***

primjerene dobi **- ilustrirati svoj doživljaj pročitanog teksta** **- različitim tehnikama izraziti svoju kreativnost na zadanu temu**		***šuma*, *Profesor Baltazar)*.** **Kulturne manifestacije u zajednici - upoznavanje s kalendarom, razgovor i posjet odabranim manifestacijama.** **Izbor prigodnih tekstova iz časopisa *Smib*, *Hrvatska riječ* - podlistak *Hrcko.***
	Glazbena kultura **- pjevanje** **- slušanje**	**Slušanje i pjevanje** ***Mi smo djeca vesela*** ***Zeko i potočić*, B. Mihaljević (tekst), glazba** **Poskočica *Kruška jabuka šljiva*** ***Jesen*, Hristo Nedjalkov (tekst), glazba** ***Spavaj mali Božiću*, pjesma iz Bačke** ***Zec Boga moli*, kraljička pjesma** ***Sveti Niko*, s. Lujza Kosinović, Mira Preisler** ***Proljetna pjesma*, Zlatko Špoljar** ***Visibaba*** ***Čestitka majčici*** ***Rođendanska pjesma*** ***Kako se što radi*** ***Faljen Isus gazdarice* (pjesma za Materice), *Konj ima čet'ri noge*, *Brate Ivo* - zbrajalice** **Bunjevačke i šokačke narodne pjesmice** **Slušanje** ***Dom*, J. Gotovac** ***Djetešce nam se rodilo*** ***Lijepa naša*, A. Mihanović (tekst), Josip Runjanin (glazba)**
	Likovna kultura	**Izrada i oslikavanje čizmica za sv. Nikolu** **Božićni ukrasi**

		Šaranje pisanica **Izrada plakata (pastele)** **Izrada obiteljskog stabla** **Izrada fašničkih maski** **Izrada čestitki** **Priča u slikama** **Licitarsko srce (plastelin)** **Narodni običaji (slobodna tehnika)** **Izrada štapnih lutaka (likovi iz basne *Zec i kornjača*, likovi iz igrokaza *Krtica i proljeće*)**

Ključni pojmovi sadržaja: hrvatski jezik, blagdani, narodne pjesme, plesovi i nošnja

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* čine dva velika predmetna područja: *Hrvatski jezik i književnost* te *Nacionalna kultura*. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: *Hrvatski jezik* - 30 sati, *Nacionalna kultura* - 42 sata. Područja su kompatibilna i prožimaju se, te se ne mogu proučavati zasebno.

Hrvatski jezik izučava se na sadržajima iz područja književnosti, Svijeta oko nas, tradicijske kulture, Glazbene i Likovne kulture. Preporučuje se nastavu *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* izvoditi u dvosatu, tj. dva sata uzastopno, da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u zaokruženu cjelinu. Preporučuje se sadržaje predmeta tematski povezati (godišnja doba ili geografske regije). Nakon odabira okosnice sata/teme, potrebno je povezati sve dijelove programa: sadržaje iz jezika, književnosti i sadržaje iz nacionalne kulture.

Program *Hrvatskog jezika s elementima nacionalne kulture* usmjeren je na ishode. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje učeći ovaj predmet.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program orijentiran na ishode, nastavniku daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je kontekstualizirati program potrebama konkretnoga odjela ili skupine učenika imajući u vidu sastav i karakteristike učenika, udžbenike i druge nastavne materijale kojima će se koristiti, tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže, izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od danih ishoda i sadržaja, stvara se godišnji ili globalni plan rada iz

kojega se razvijaju mjesečni ili operativni planovi. Ishodi definirani po područjima olakšavaju daljnje izvođenje ishoda na razini određene nastavne jedinice.

Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), ali je za većinu ishoda potrebno više vremena, više različitih aktivnosti, kao i uporaba različitih izvora znanja (tekstovi, film, glazba itd.). U etapi planiranja nastave i učenja, važno je imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo te da ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima u udžbeniku pristupiti selektivno i u skladu s predviđenim ishodima. Osim udžbenika, kao jednog od izvora znanja, nastavnik učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja, poput filma, glazbenog događaja, posjeta ustanovi kulture itd. Preporuka je da se učenicima ne zadaje domaća zadaća. Učenicima se mogu preporučiti književna djela za neobvezno čitanje u skladu s dobi i zanimanjima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

HRVATSKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za pravilnu usmenu komunikaciju standardnim hrvatskim jezikom, kao i za uporabu lokalnoga materinskog govora.

Usmeno izražavanje provodi se igrama i aktivnostima kojima se vježba komunikacija (pozdravljanje u konkretnim situacijama: *dobro jutro*, *dobar dan*, *doviđenja* i općeprihvaćeni pozdrav među prijateljima i vršnjacima *Bok*; zahvala, ispričavanje).

Pravilan govor njeguje se provođenjem različitih govornih vježbi. Učenici mogu vježbati razgovjetan govor i pravilan izgovor na sljedeće načine:

- promatrajući predmete, ljude, životinje, događaje, slike ili niz slika i govoreći o promatranom;

- prepričavajući slušani tekst, odgledanu kazališnu ili lutkarsku predstavu;

- mogu se koristiti različite jezične igre (rebusi, igra riječi - kojim glasom počinje ili se završava zadana riječ), situacijske igre, odnosno stvarne situacije (razgovor u prodavaonici, kod liječnika, u pošti, na pijaci, u kazalištu) te razgovorne igre (razgovor s neposlušnom lutkom, razgovor s književnim likom).

Obvezno je zahtijevati uporabu riječi hrvatskog standardnog jezika i poticati učenike da govore cjelovitim rečenicama. Učenici tako upoznaju nove riječi, situacije, bogate svoj riječnik, više su motivirani, a atmosfera na satu ugodna je i opuštena.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenici se u razgovoru upućuju da pozorno i kulturno slušaju sugovornike. Osposobljavanje učenika za razumijevanje i tumačenje slušanog provodi se vježbanjem slušanja. U nastavnom kontekstu, učenici slušaju što drugi govore i to

potvrđuju reproduciranjem ili parafraziranjem slušne poruke, kao i postupanjem u skladu sa zamolbama i usmenim uputama odraslih i vršnjaka. Pozorno slušanje prakticira se i u simuliranim situacijama (razgovorne i situacijske igre). Igre za razvijanje slušne pozornosti izvode se u nastavnom kontekstu (pozorno slušanje sa zadatkom, na primjer, *Prepoznaj tko govori*, *Slušaj kako govorim* (tiho, brzo), *Čujem glas t*). Učitelji trebaju paziti na pravilnu artikulaciju glasova, s učenicima komentirati odslušano, uočavati odstupanja i razlike od hrvatskog standardnog jezika te ukazivati na njih.

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine predloženi kratki tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamjenu jednog njegovog dijela (30%) predloženih tekstova za obradu s tekstovima po vlastitu izboru. Izbor tekstova treba biti prilagođen dobi učenika. Tako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup književnim sadržajima. Učitelj planira njihov ostvaraj u skladu s individualnim karakteristikama učenika radi dostizanja ishoda učenja. Predloženi sadržaji iz književnosti služe razvijanju ljubavi i njegovanja materinskog jezika, te poticanju učenika na jezično izražavanje. Oni su okosnica usmene komunikacije koja se odvija na satu. Služe bogaćenju rječnika i jezičnog izraza učenika, te upoznavanju, razvijanju, čuvanju i poštivanju kulturnog identiteta te kulturne baštine.

Osim korelacije između tekstova i sadržaja iz različitih područja programa, neophodno je uspostaviti i vertikalnu korelaciju. Nastavnik mora biti upoznat sa sadržajima predmeta *Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture* narednih razreda radi poštovanja načela postupnosti i sustavnosti. Horizontalna korelacija uspostavlja se nastavom Svijeta oko nas, nacionalne kulture, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave. Korelativnost se postiže prikladnim kombiniranjem sadržaja (obveznih i odabranih po vlastitu izboru, u skladu sa zanimanjima skupine učenika).

Mogući primjeri funkcionalnog povezivanja programskih sadržaja iz književnosti, Svijeta oko nas, nacionalne kulture, Likovne kulture, Glazbene kulture i vjerske nastave su sljedeći:

- tema Narodni običaji i vjerovanja može obuhvaćati: izbor "kraljičkih" pjesama, nošnja i običaj koji se odnosi na blagdan, elementi i vrijednosti tradicijske kulture i baštine, izrada i oslikavanje čizmica za sv. Nikolu, *Bajke* (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova), *Sveti Nikola* Ankice Svirač, *Sveti Niko* s. Lujze Kosinović i Mire Preisler;

- tema Godišnje doba (jesen, zima, proljeće, ljeto) može obuhvaćati: razlikovanje i korištenje hrvatskog standardnog jezika i zavičajnog govora, slušanje i pjevanje hrvatskih božićnih i uskršnjih pjesama, izradu božićnih i uskršnjih ukrasa, božićne i uskršnje običaje u zavičaju i u Hrvatskoj.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda, prate se i vrednuju učinci napredovanja učenika. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti.

Formativno vrednovanje dio je suvremenog pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat takvog vrednovanja daje povratnu informaciju učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda. Učinci formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se opisnom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika, nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja, te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba se koristi i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.

MAKEDONSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назив на предметот	**МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК СО ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА**
Цел	**Целта на учењето на *македонскиот јазик со елементи на национална култура* е учениците да овладеат со основните карактеристики на македонскиот литературен јазика заради правилно усно и писмено изразување, негујувајќи ја важноста на улогата на јазикот и националната култура во зачувувањето на националниот идентитет; да се воведуваат во народната и авторската литература на македонскиот народ и литературата на другите, континуирано да се развива љубовта кон литературата и творештвото, и непрестано да се богати речникот со нови зборови.**
Одделение	**Прво**
Годишен фонд на часови	**72 часа**

ИСХОДИ **По завршеното одделение ученикот ќе биде во состојба да:**	**ОБЛАСТ/ТЕМА**	**СОДРЖИНИ**

- го препознава и повторува она што го слуша; **- поставува прашања и одговара на поставени прашања;** **- ги артикулира правилно гласовите во македонскиот јазик;** **- разликува изговорен глас и напишана буква; изговорени и напишани зборови и реченици;** **- пишува со печатните и ракописните букви на македонската азбука;** **- -чита зборови и кус текст напишан со печатни и ракописни букви на македонската азбука;** **- пишува зборови и кратки реченици;** **- седи правилно додека чита и пишува;** **- ги користи основните ортоепски и ортографски стандарди на македонскиот литературен јазик;** **- ги распореди правилно зборовите во кратки реченици;** **- го разбере она што ќе го прочита;** **- активно да слуша и да ја разбере содржината на книжевноуметничкиот текст кој му се чита;** **- го воочува и препознава насловот на делото и авторот;** **- правилно и со разбирање чита**	**ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ**	**Слушање, препознавање, запомтување и повторување на она што се слуша.** **Глас и буква; печатни и ракописни букви на македонското кирилско писмо.** **Усвојување на графичката структура на големите и малите печатни и ракописни кирилски букви.** **Зборови и реченици како говорни и пишувани целини.** **Текстови заситени со букви кои се обработуваат / текстови предвидени за глобално читање.** **Јазички игри.** **Аналитичко-синтетички вежби; лексички и синтаксички вежби; моторички вежби.** **Пишување (препишување, самостојно пишување и диктат).** **Читање (считување / глобално читање, гласно и тивко читање); прашања со кои се проверува разбирањето на прочитаното.** **Изговор и пишување на гласовите кои на учениците им прават потешкотии (на пример: ќ, ѓ; ч; џ, ѕ).**

епски текстови; **- репродицира и прераскажува куси текстови (со помош на прашања и самостојно);** **- препознае песна, расказ и драмски текст;** **- ги одреди главниот настан, времето (редоследот на настаните) и местото на настанот во врска со прочитан текст;** **- - ги воочи ликовите и да прави разлика помеѓу нивните позитивни и негативни карактеристики;** **- изрази свое мислење за однесувањето на ликовите во книжевното дело;** **- препознава гатанка и поговорка и да го разбира нивното значење;** **- препознава басна и да го разбере нејзиното значење;** **- ја пее химната на Република Македонија;** **- ги препознава и знае да ги нацрта знамињата на Република Македонија и македонската заедница во Република Србија;** **- препознава народни игри и ора;** **- пее некои детски песни од македонски детски фестивали;** **- разликува буква, збор и реченица;** **- правилно изговори и напише**		

кратка и потполна реченица со едноставна структура, со соодветна интонација, односно интерпункциски знак на крајот; **- употреби правилно голема буква;** **- учествува учтиво во воден и слободен разговор;** **- обликува усна порака служејќи се со соодветни зборови;** **- прераскажува усно; усно да зборува според слика/слики и за доживувања;** **- опишува усно предмети од непосредната околина;** **- бира и користи соодветни зборови во говорот;** **- на правилен начин користи нови зборови во секојдневниот говор;** **- напамет кажува куси книжевни текстови;** **- учествува во сценско изведување на текст;** **- ги слуша соговорниците внимателно и културно;** **- слуша, разбира и парафразира порака;** **- слуша интерпретативно читање и кажување на книжевни текстови заради разбирање и доживување;** **- препознава стихови и строфи;** **- открива зборови кои се римувани;** **- рецитира песни на**		

македонски јазик; **- ги применува основните правописни правила;** **- пишува читко и уредно;** **- одговара писмено на поставени прашања;** **- поврзува повеќе реченици во куса целина;** **- пишува реченици по диктат применувајќи ги основните правописни правила;** **- чита гласно, правилно и со разбирање;** **- чита тивко (*во себе*) со разбирање на прочитаното;** **- пронајде информации кои се експлицитно изнесени во текстот.**		
	КНИЖЕВНОСТ	**ШКОЛСКА ЛЕКТИРА** **Поезија** **Васил Куновски, *Кој ве буди*** **Косара Гочкова, *Зима*** **Васил Куновски, *Другарување*** **Волче Наумчевски, *Вредната мравка*** **Бошко Смаќоски, *Мама кога пее*** **Васил Пујовски, *Врти-сучи*** **Бистрица Миркуловска, *Што е слобода*** **Проза** **Кратки народни умотворби: гатанка, народни изреки и поговорки** **Никола Вујичиќ, *Непослушниот чевел*** **Видое Подгорец, *Читанката добила криља***

		Миодраг Јефтовиќ, *Босоного дете* **Лав Толстој, *Лав и лисица*** **Драмски текстови** **Народна приказна, *Волкот и мачката*** **Александар Поповиќ, *Не сака секогаш да биде прв*** **Популарни и информативни текстови** **Избор од илустрирани енциклопедии и списанија за деца (*Росица, Другарче, Суница* и др.); интернет - избрани текстови.** **ДОМАШНА ЛЕКТИРА** **Петре М. Андреевски, *Касни порасни*** **Оливера Николова, *Зоки Поки*** **Ванчо Николески, *Мице*** **Браќата Грим, *Снежана*** **Книжевни поими:** **- песна;** **- расказ;** **- бајка;** **- настан; место и време на настан;** **- книжевен лик - изглед, основни карактеристики и постапки;** **- басна; драмски текст за деца;** **- поговорка;** **- гатанка.**
	ЕЛЕМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА	**Химната на Република Македонија.** **Знамињата на Република**

			Македонија и македонската заедница во Република Србија. **Обработка на песната *Македонско девојче*.** **Народни игри и ора - избор** **Учење на песни од македонските детски фестивали - избор ("Златно славејче", "Поточиња", "Супер ѕвезда"...).**
	ЈАЗИК **Граматика, правопис и ортоепија**		**Реченица; збор, буква.** **Реченици како соопштување, прашање и наредба.** **Голема буква на почетокот на реченицата, во пишувањето на сопствени имиња и презимиња, имиња на населени места (едночлени) и името на местото и улицата во кои ученикот живее, како и името на своето училиште.** **Правилно потпишување (име, па презиме).** **Правилен збороред во реченицата - разликување.** **Употреба на точката на крајот на реченицата. Употреба и функција на прашалникот и извичникот во реченицата.**
	ЈАЗИЧНА КУЛТУРА	**Говорење**	**Воден/насочен и слободен разговор.** **Говорни предлошки.** **Усна порака.** **Раскажување, прераскажување и опишување.** **Кажување на кус книжевен текст.** **Драмски, драматизирани**

			текстови, сценска импровизација. **Сценско изведување на текст (драмско и куклено).** **Богатење на речникот: лексички и синтаксички вежби.** **Разговорни, ситуациски и јазични игри.**
		Слушање	**Вистински и симулирани ситуации.** **Порака.** **Аудио-визуелни записи.** **Игри за развивање на вниманието за слушање.**
		Пишување	**Прашања за сопствено искуство, суштества, предмети, појави, слики, за книжевен и некнижевен текст.** **Пишување на порака и разгледница.** **Кратка текстуална целост: за сопствено искуство, за доживување, за слики, по повод книжевен текст.** **Реченици/кус текст погоден за диктирање.**
		Читање	**Книжевни текстови.** **Текстови со практична намена: покана, упатство, список за купување и др.** **Нелинеарни текстови: текст во табела, распоред на часови, стрип, влезница и др.** **Информативни текстови: од илустрирани енциклопедии и**

			списанија за деца (*Росица, Другарче, Суница* и др.); интернет - избрани текстови за правилата на учтивото однесување (бонтон); за местото во кое учениците живеат; местото на своите предци; за животните итн.

Клучни поими во содржините: почетно читање и пишување, книжевност, национална култура, јазик и јазична култура.

УПАТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО РЕАЛИЗИРАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* во прво одделение во основните училишта се состои од пет предметни области: Почетно читање и пишување, Книжевност, Елементи на национална култура, Јазик и Јазична култура. Препорачена дистрибуција на часовите по предметните области е следна: Почетно читање и пишување - 30 часа, Книжевност - 15 часа, Елементи на национална култура - 9 часа, Јазик - 9 часа и Јазична култура - 9 часа. Сите области се преплетуваат и ни една не може да се изучува изолирано и без содејство со другите области. Меѓутоа, на секој час треба да им се посвети посебно внимание на културата на изразувањето на учениците и на културата на Македонците со нагласок на народната традиција, навиките и обичаите. Програмата овозможува корелација со предметот *српски јазик.*

Програмата на настава и учење по предметот *Македонски јазик со елементи на национална култура* заснована е на исходите, односно на процесот на учење и ученичките постигања. Исходите претставуваат опис на интегрирани знаења, вештини, ставови и вредности што ученикот ги гради, проширува и продлабочува низ сите предметни области на овој предмет. Во процесот на наставата треба да се појде од тоа дека ученикот е во центар на воспитно-образовната работа, дека наставата е насочена кон ученикот.

ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИШУВАЊЕ

Наставата на почетно читање и пишување се изведува во првото полугодие на прво одделение во основното училиште, но, ако е потребно, се продолжува и во второто полугодие. *Почетното читање и пишување* се реалира самостојно, но ги опфаќа и содржините од *Књижевност*, *Јазик* и *Јазична култура*. Од особена важност е корелацијата со предметот *српски јазик*.

Подготвителен период

Во подготвителниот период наставниците треба да ги испитаат способностите на учениците, и тоа: раскажување, прераскажување, познавање на буквите, познавање на читањето и пишувањето, спретност при ракувањето со приборот за пишување и цртање. Во текот на овој период испитувањето на учениците се врши низ активности кои меѓусебно се преплетуваат.

Усното изразување се реализира низ игри и активности при што се вежба комуникацијата (поздравување во конкретни ситуации: *добро утро, добар ден* и *довидување*; заблагодарување, извинување). Учениците можат да зборуваат/раскажуваат врз основа на набљудување на слика и поврзани слики. Можат да прераскажуваат слушан текст, театарска или куклена претстава со разбирлив природен говор и правилен изговор. Наставниците треба да водат сметка за правилната артикулација на гласовите и со учениците да го коментираат слушаното.

Вежбите со набљудување се однесуваат на воочување на целини и детали, набљудување на предмети, појави и на околината. Треба тематски да се организираат. Прво се набљудува училницата, подоцна таа активност се проширува на околината. Учениците можат да набљудуваат предмети, луѓе, животни, случки, слика, поврзани слики, фотографии, објекти од околината и сл. Вниманието на учениците треба да се насочи на целината, потоа на најважните поединости и на крајот на помалку важните поединости. Се запазуваат: облици, бои, односи, движења, мимики и гестови, скриени детали и сл.

Подготвувањето за почетно читање и пишување има интегрирано планирање со предметот *светот околу нас*, ученикот се запознава со новата средина - со училиштето. Низ вежби и работилнички активности кај учениците се поттикнува љубопитноста да: одговораат на прашања за виденото, да раскажуваат за доживеаното или прочитаното; поставуваат прашања; воочуваат реченици во говорот; воочуваат букви како графички симболи на гласовите и нивна правилна артикулација; воочуваат зборови како елементи на реченицата; составуваат реченици врз основа на слика и илустрација; или да опишуваат видено.

Вежбите на слушање почнуваат со слушање на она што го зборуваат наставниците, другите ученици, глумци и спикери. Слушаниот говор се коментира за да се одредат говорните карактеристики на говорникот. Слушањето треба да биде поврзано со мимика и гестови кои го следат она што се говори. Обврзително е да се инсистира на имитирање на правилниот говор. Во текот на слушањето треба да се издвојува битното

од небитното, да се негува вниманието и концентрацијата. Се слушаат и звуци од ономатопејски вид, шумови, артикулирани и неартикулирани звуци.

Аналитичките вежбања треба да бидат интересни и поттикнувачки, бидејќи се еден од најважните предуслови за учењето на читањето и пишувањето. Не се изведуваат изолирано, туку се поврзани со вежбите на слушање и набљудување. Се воочува позицијата на гласовите во зборот кој е изговорен и позицијата на буквата во зборот кој е напишан. Кога учениците ќе ги совладаат воочувањето на гласовите и нивната позиција во зборовите, се преоѓа на делењето на зборовите на гласови. За почеток се препорачуваат зборови од два гласа, а потоа од три, четири и повеќе.

Синтетичките вежбања се организираат паралелно со аналитичките. Зборовите кои веќе се поделени на гласови пак се слеваат во целина. Се почнува од најлесните и се оди кон се потешките. Учениците на тој начин се подготвуваат за читање и разбирање на прочитаното. Аналитичко-синтетичките вежби се погодни за: поврзување на гласовите и буквите во зборови; откривање и отфрлање на честите грешки во пишувањето или читањето на зборовите (неправилно изговарање, акцентирање, испуштање на гласови или слогови); разбирање, составување на реченици со зададени зборови почитувајќи го редоследот на зборовите во реченицата.

Наставниците посебно внимание треба да обратат на изговорот на гласовите: ѓ, џ, ќ, ч, ѕ.

Моторичките вежби за развивање на раката, дланката и прстите се развиваат низ игра. Се препорачува врзување на јазол од канап, врзување на врвки, закопчување на копчиња, нижење на перлички (корелација со предметот физичко воспитување). Графомоторичките вежби се многу важни во подготовката за пишување. Секоја графомоторичка вежба треба да се поврзе со некој настан, со вежбите за слушање, набљудување, говорење и сл. Таквите вежби, односно пишувањето на елементите на буквите, се изведуваат на различни начини, со цртежи, *рамки за слики* во просторот предвиден за пишување. Учениците треба да се поттикнуваат да го поплнат цртежот додавајќи свои елементи (корелација со *ликовна култура*). Корелација со предметот *ликовна култура* овозможува да се прави подготовка за пишување каде со повлекување на разни видови на линии, со слободно цртање може да се дојде до елементите на буквите. Вежбите со пишување на линии се изведуваат без дигање на раката, со еден потег. Учениците треба да се насочуваат правилно да го држат моливот (молив, пенкало, фломастер). Употребата на гумичката треба да се сведе на минимум, бидејќи ја смалува одговорноста на ученикот при пишувањето. Да се внимава на правилното држење на телото, оддалеченоста од клупата, правилна положба на телото во односа на клупата и на аголот на пишувањето. При пишувањето да се учат учениците да не брзат, раката да им биде опуштена.

Учење на читање и пишување

Дидактичко-методичката организација на наставата на почетно читање и пишување зависи од многу фактори, а најважен е оној што се однесува на предзнаењата на учениците. Наставниците ја бираат постапката која ќе се користи во наставата на почетно читање и пишување - комбинација на монографска и групна постапка, групна или комплексна постапка.

Наставата на почетното читање и пишување треба да се изведува на повеќе нивои со примена на принципот на индивидуализација. Во секое одделение постојат ученици кои знаат да читаат и оние кои само ги познаваат буквите или не знаат да читаат. Содржините, методите и облиците на работата треба да им се прилагодат на можностите и потребите на учениците.

Во овој период учениците треба да вежбаат читање на соодветни текстови, правилно да ги изговораат сите гласови и правилно да ги акцентираат зборовите и реченициte. Треба да им се посвети внимание на индивидуалните способности на учениците. Секое дете чита со свое темпо и според своите способности. Пожелно е често да се проверува степенот на совладаноста на техниките на читање и разбирање на прочитаното. При учењето на читањето можат да се користат игри со букви и зборови, јазични игри (ребуси, пополнувалки, крстозборки). Учениците така запознаваат нови содржини, ситуации, имаат поголема мотивираност, а атмосферата е пријатна и опуштена. Учениците треба да се поттикнуваат секојдневно да вежбаат читање дома. Треба да се соработува со родителите на учениците и да им се пружат неопходните информации поврзани со читањето (мотивација на децата, читање за секојдневните животни ситуации, оддалеченост на текстот од очите е 30 сантиметри и сл.).

Учениците учат да пишуваат поединечни печатни и ракописни букви, зборови и реченици. Разделот помеѓу печатните букви во зборовите е рамномерен. При учењето на ракописните букви посебно внимание му се посветува на графичкото поврзување на буквите во зборови. Буквите треба да бидат со иста височина и дебелина, а разделот помеѓу нив изедначен. Пишувањето треба да се вежба со препишување, дополнување на реченици, составување на реченици врз основа на слики, саставување на реченици врз основа на повеќе слики/илустрации, диктати и со самостојно пишување на реченици и куси текстуални целини. Покрај усвојувањето на облиците на буквите, насоката на пишувањето на самата буква, посебно внимание треба да се обрати на просторната ориентација во тетратката. Поединечното пишување на букви се ограничува на еден до два реда во тетратката. Дневната оптовареност со пишување не треба да е подолга од 25 минути. Левораките деца пишуваат со левата рака.

Корелацијата со предметот *српски јазик* овозможува полесно усвојување на правилното пишувања на печатни и ракописни букви на кирилицата. Со компаративна метода учениците се оспособуваат правилно да пишуваат печатни и ракописни букви, воочувајќи ги сличностите и разликите.

Усовршување на читањето и пишувањето

Во овој период ученикот треба да владее со основната техника на читање и пишување. Усовршувањето на читањето треба да се вежба на текстови кои се куси, динамични, интересни и примерени на возраста на ученикот, како и на текстовите од школската и домашната лектира. Посебно внимание треба да се обрати на разбирањето на прочитаните зборови, реченици и текстови. Со редовно вежбање учениците го автоматизираат процесот на читањето и пишувањето.

КНИЖЕВНОСТ

Препорачаните содржини од областа *Книжевност* се совладуваат во текот на целата учебна година, од учебникот *Македонски јазик со елементи на национална култура* како основно наставно средство, така што наставникот ја планира нивната реализација во согласност со индивидуалните карактеристики на учениците и вкупните можности на колективот, раководејќи се со исходите на учењето.

При оспособувањето на учениците со помош на наставникот да ги разбираат текстовите од школската лектира, но и популарните, информативните текстови од списанијата за деца, енциклопедиите и слично, важно е да се настојува да се воочат настаните, просторните и временските односи и битните поединости во описите на суштествата и природата. Како што текстовите од школската лектира се користат за усовршување на читањето и пишувањето и воведувањето на учениците во основните поими за книжевноста, така и учениците се поттикнуваат да ги воочат ликовите во књижевното дело, нивните карактеристики и постапките; нивните емоционални состојби (радосни, тажни, смешни) и да ги разликуваат поимите за добро и лошо.

Обврзителниот дел на лектирата се состои, воглавно, од дела кои ѝ припаѓаат на македонската литература, но и на српската и светската литература. Изборот на дела во најголема мерка е заснован на принципот на прилагоденост на возраста на учениците. Корелација со *српски јазик* овозможува полесно да се реализира наставата по литература, пред сè, кај литературните родови и видови.

Бидејќи текстовите предвидени со програмата се едноставни, куси и засновани на хронолошко редење на настаните, ученикот треба да одреди *каде* и *кога* се случува дејството и да го разбере причинско-последичниот распоред на настаните, односно што

се случило прво, а што потоа во фабулативниот текст, што му претходело на некој настан а што од него произлегува/следи.

Ученикот треба да ги воочи формалните разлики на поезијата, прозата и драмскиот текст (разликување на стих од прозен и драмски текст напишан по улоги) и нивните основни генолошки карактеристики (на пример: отсуство на фабула во лирското дело, ритмичност на стиховите или редоследот на настаните во епското и драмското дело), но не на ниво на дефинирање на генолошките поими. Ученикот треба да ја разликува песната од расказот (басната) и драмскиот текст, но без воведување на дефиниции на книжевнотеориските поими. Подеталното терминолошко определување се воведува постапно во понатамошните одделенија.

Ученикот треба да биде во состојба да го разбере пренесеното значење на гатанките без формулирање на постоечките стилски постапки во неа; да го препознае жанрот на бајката; жанрот на басната како расказ со пренесено значење (без воведување на поимот алегорија), да биде запознаен со постоењето на народната и авторската басна, дека во басните ликовите можат да бидат не само животни, туку и растенија, предмети, антропоморфизирани суштества, или луѓе и, конечно, да биде во состојба да го разбере нејзиното пренесено значење и да ја најде нејзината поука.

Учениците се оспособуваат да ги воочат непознатите и помалку познатите зборови во текстот и да го прашаат наставникот за нивно објаснување како би го разбрале што подобро значењето на текстот. Водени со прашањата (*кој?, што?, каде?, кога?, зошто?*) за прочитаната содржина, учениците се оспособуваат да како одговори формулираат: реченици, куси текстовни целини, зависно од индивидуалните способности. Во текот на обработката на книжевните текстови учениците стекнуваат први литерарно-естетски искуства и формираат свои ставови за делото што го слушаат или читаат. Наставникот ги поттикнува учениците да ги искажуваат своите ставови.

При читањето на лирските песни учениците постапно учат да ја препознаваат и доживеат мелодичноста на песните и изразно да ги читаат и рецитираат (по избор). Воспоставувањето на разликите помеѓу делата во стих и делата во проза не се врши на теориско ниво.

При обработката на драмските текстови за деца учениците се мотивираат на многу творечки активности кои се случуваат по повод на делата (сценски настап, драмска игра, куклена игра, драмски дијалози, гледање на детски театарски претстави, снимање и коментирање на драматизирани извадоци). При тоа учениците ги усвојуваат и правилата на однесувањето во театар во рамките на воспитната дејност на училиштето. Со активно слушање, а потоа и со самостојно читање на поедноставни книжевни и други

видови на текстови учениците се оспособуваат да ги доведуваат содржините во врска со илустрациите кои ги следат книжевниот, популарниот и информативниот текст.

Од прво одделение со содржините на програмата кај учениците се сугерира систематично и постапно усвојување на книжевните поими, а на наставниците им се препорачува континуирано да воведуваат нови зборови во речничкиот фонд кај учениците, како би се богател. Усвојувањето на книжевните поими не подразбира учење на нивните дефиниции, туку нивно именување и описно образложување на поимот, воочувањеа на неговата улога во книжевноуметничкиот текст.

Текстовите од домашната лектира придонесуваат да се стекнувааат читачки навики. Во прво одделение часовите по домашна лектира се реализираат во второто полугодие. Со намера учениците од прво одделение да се навикнуваат на читање на лектира од обврзителниот дел и по слободен избор, се воспоставува соработка со училишниот библиотекар, а неколку часа во текот на годината можат да се реализираат во училишната библиотека.

Вештината на читање и разбирање на прочитаното се стекнува во рамките на *Јазичната култура* и при обработката на книжевноуметничките текстови. Учениците се поттикнуваат да читаат текстови во сликовници (на пример, басни, бајки и раскази).

Елементи на национална култура и традиција

Запознавање на учениците со основите на културата и традицијата на македонскиот народ - со основните обележја: знаме, химна; детски песни, народни умотворби, авторски уметнички дела. Континуирано треба да се негува емотивниот однос кон традицијата, културата, обичаите и навиките на македонската малцинска заедница во Србија (фолклор, народни умотворби, литература, музика, традиционални игри, обичаи, обележување на празници, следење и учествување на манифестации…) и да се поттикнуваат врските со другите етнички заедници и култури. Македонскиот идентитет и самопочитување треба да се негуваат на конкретни примери, давајќи им важност на малцинските и човековите права, мултикултуралноста и толеранцијата. Оваа подрачје се преплетува и со подрачјето литература, со читање на книжевни дела учениците сознаваат за животот на македонскиот народ во минатото и за нивните обичаи. Оваа подрачје има корелација со предметите *светот околу нас*, потоа со *ликовна култура* каде што е можно со цртање и боење да се усвојат знаења низ игровни активности.

Со употреба на различни видови на дидактички игри, со слушање на песни на македонски јазик и со изучување на македонски народни ора се придонесува да се развијат љубопитноста и љубовта кон историското минато, литературата и културата на

македонскиот народ. Прочитаното, слушаното и доживеаното можат да се илустрираат со цртеж или слика, во корелација со *ликовна култура.*

Посебно е важно методите, што се применуваат, да бидат интерактивни, учениците активно да учествуваат во наставата. Се препорачува на учениците да им се презентираат песни од детските фестивали "Златно славејче", "Поточиња", "Супер ѕвезда"...

ЈАЗИК

Во наставата од областа *јазик* учениците се оспособуваат правилно усно и писмено да комуницираат на македонски литературен јазик. Затоа барањата во оваа програма не се насочени само на јазичните правила и граматичките норми туку и на нивната функција. На пример, реченицата не се запознава само како граматичка единица (од гледиште на нејзината структура) туку и како комуникативна единица (од гледиште на нејзината функција во комуникацијата).

Граматика

Основното програмско барање во наставата на граматиката е на учениците јазикот да им се претстави и толкува како систем. Ни една јазична појава не би требало да се изучава изолирано, надвор од контекстот во кој се остварува нејзината функција.

Во рамките на вежбите на слушање, говорење, читање и пишување учениците ги запазуваат јазичните појави без нивно именување. Така се поставува основата за проширување на јазичните содржини во понатамошните одделенија.

Потребно е да се укажува на функцијата на гласот во рамките на зборот. Така посредно се свртува вниманието кон важноста на правилното пишување на буквите, односно правилното изговарање на гласовите.

Елементарните основи од морфологија учениците ги стекнуваат воочувајќи го зборот како јазична единица помеѓу гласот и реченицата. Зборовите секогаш треба да се воочуваат и обработуваат во рамките на реченицата. Во пишувањето треба да се обрати внимание на тоа дека зборот е одделен со белини од двете страни, а во говорот наставникот треба да го нагласи правилниот акцент на некој збор (доколку учениците погрешно го изговараат).

Реченициte треба да се воочуваат, секогаш кога е можно, во рамките на текстот. Во пишувањето посебно треба да се обрати внимание на тоа дека реченициte почнуваат со голема буква и се завршуваат со точка, прашалник или извичник (на овој начин се поврзуваат граматиката и правописот). Кога се изговара реченицата, на учениците им се свртува вниманието на нејзината интонација, особено ако се работи за прашање.

Вежбите за усвојување и утврдување на знаењата од граматиката, до нивото на негова практична примена во нови говорни ситуации, произлегува од програмските барања, но во голема мерка се условени од конкретната ситуација во одделението - предзнаењата на учениците, говорните отстапувања од литературниот јазик, колебањата, грешките кои се појавуваат во писменото изразување на учениците. Затоа содржината на вежбањата во наставата на јазикот мора да се одредува врз основа на систематско следење на говорот и пишувањето на учениците.

Правопис

Правописните правила учениците треба да ги совладаат со систематски вежбања (елементарни и сложени). Овие вежбања треба да бидат што поразновидни и треба да се организираат што почесто.

ЈЕЗИЧНА КУЛТУРА

Развивањето на јазичната култура е една од најважните задачи на наставата по *македонски јазик со елементите нанационална култура*. Оваа наставна област, иако е програмски конституирана како посебно подрачје, мора да се поврзува со наставата по литература како и со наставата по граматика и правопис. Исто така, при работата на книжевните текстови и работата на граматиката и правописот на литературниот јазик мора да вклучуваат и содржини кои допринесуваат да се негува културата на усното и писменото изразување.

Од учениците се очекува составување на групи на зборови за одредена тема и составување на реченици од дадени зборови. Треба да знаат да го искажат своето мислење и личниот став за прочитан текст (шта ми се допадна и зошто), да го наведат насловот на текстот, авторот, главниот лик и неговите карактеристични одлики. Треба да знаат да се заблагодарат и да замолат за помош. Самостојно треба да кажуваат (неколку реченици) за својот брат или сестра, другар, за животот во училиштето, за свое доживување, некоја случка во која учествовале.

Областа *Јазична култура* опфаќа развивање на основната писменост на учениците, односно усовршување на говорењето, слушањето, читањето и пишувањето. Петте програмски подобласти насочени се кон негувањето на културата на говорот, писменото изразување, богатењето на речникот и, во поширока смисла, на развивање на комуникативните способности на учениците. Наставната работа во областа *Јазична култура* се реализира со преплетување со другите области на предметот, како и низ самостојни наставни единици.

Говорењето на учениците се развива во разговор во кој наставникот ги насочува да ја усовршуваат својата комуникација. Во водениот разговор за книжевен текст или за

одредена тема, учениците одговараат на прашања, поставуваат прашања, изнесуваат свои мислења и ставови. Слободниот, односно општествениот разговор, е основа на секојдневната комуникација и затоа е потребно учениците да се насочуваат како учтиво да започнат разговор, да разменуваат информации и да ги користат основните форми на учтивост. Во текот на разговорот можат да се изделуваат ситуациски говорни предлошки кои се користат во секојдневните комуникативни ситуации. Учениците се охрабруваат да обликуваат усмена порака во која ќе изнесат информации за примери од секојдневниот школски живота. Во текот на секој разговор учениците се поттикнуваат да говорат, односно да изнесуваат информации, свои мислења, именуваат чувства, со избор на соодветни зборови.

Препорачани облици за усмено изразување се раскажување, прераскажување и опишување. Тоа се содржини на програмата, односно содржини на учењето. Ученикот постепено се воведува во усното изразување и учи како да прераскаже текст, како да раскаже или како да опишува. Изразувањето се реализира со говорни вежби со помош на зададен или заеднички план. Планот им помага на учениците да ја осмислат содржината на говорот, но не треба да се ограничуваат оние што можат да говорат самостојно со индивидуален план, па и без него. Усно се прераскажува кус текст, дел од театарска претстава или филм. Препорачани видови на говорење се: говорење за слика или повеќе слики, раскажување на доживувања и настани... Се опишуваат растенија и животни, најдобриот другар или другарка, членовите на семејството и сл. Учениците се упатуваат на правилно говорно изразување.

Учењето напамет и говорењето на одбрани текстови или нивни куси извадоци е насочено кон богатењето на речникот и правилниот говор. Се кажуваат напамет научени одбрани песни, со воведување на учениците во правилата на рецитирањето. Исто така, можат напамет да се научат и кажуваат куси извадоци од раскази и делови од драмски текст (лице). Целта на овој вид на говорење е изразен говор, а не само меморирање на текст. Затоа треба внимателно да се избере што децата ќе учат напамет, а некои од критериумите се уметничката вредност на текстот и неговата прилагоденост на возраста. Сценски се изведуваат драмските текстови од школската лектира и драматизирани текстови. Сценските игри најдобро е да се реализираат врз основа на книжевни дела кои се погодни за сценска импровизација.

Богатењето на речникот во функција на јасното изразување се реализира со користење на адекватни зборови во говорот, усвојување и користење на нови зборови, како и проширување на опсегот на значењето во рамките на еден збор. Нови зборови се усвојуваат од правилниот говор и од книжевните и некнижевните текстови. Учениците се упатуваат од својот активен речник, со активирање на пасивниот, да користат зборови

кои што попрецизно ја пренесуваат саканата информација, но со зборовите да можат да го направат говорот поубав.

Јазичната култура кај учениците се негува и низ игровни активности, посебно со јазични игри. Видовите на игрите потребно е да се изберат според интересирањата на учениците или во контекстот на наставната содржина. Тоа можат да бидат разговорни игри, на пример, разговор со непослушна кукла, разговор со книжевен лик, потоа ситуациски игри, односно вистински ситуации, на пример, разговор во продавница, разговор кај лекар. Исто така, можат да се изберат и ребуси, дополнувалки, едноставни крстозборки.

Слушањето е важна активност во комуникацијата. Учениците се упатуваат внимателно и културно да ги слушаат соговорниците во разговорот. Во наставниот контекст учениците слушаат шта другите зборуваат и тоа го потврдуваат со репродукција или со парафразирање на порака, како и со постапување по молби и усни инструкции на возрасните и врсниците. Внимателното слушање се практикува и во симулирани ситуации (разговорни и ситуациски игри). Учениците го слушаат читањето на наставникот, врсникот, спикерот.

Записот после слушањето подразбира диктат, со кој се вежба и пишување. Меѓутоа, првиот чекор во реализацијата на диктатот е слушањето и воочувањето на границата помеѓу зборовите и реченицте во зависност од интонацијата, со што се развива језичното поврзување на изговорените и запишаните зборови.

Игрите за развивање на вниманието при слушањето се изведуваат во наставниот контекст: внимателно слушање са задача, на пример, *Препознај кој зборува*, *Слушај како зборува* (тивко, брзо), *Го слушам гласот т*...

Пишувањето и читањето се увежбуваат во наставата на почетно читање и пишување, а потоа во областите *Книжевност*, *Јазик* и *Јазична култура*. Во содржините на програмата од областа *Јазична култура* се дадени основните елементи кои се однесуваа на писменоста на ученикот, со тоа што тие не можат да се набљудуваат изолирано, туку во содејство са исходите и препорачаните содржини во сите области на предметот. Значи, читањето и пишувањето не се учат посебно во рамките на наставните области, туку низ сите наставни содржини.

Во прво одделение учениците пишуваат реченици и куси текстови. Особено се сметка за индивидуалниот пристап на ученикот, што подрабира поттикнување според способностите и можностите во пишувањето. Ако детето има потешкотии во пишувањето, потребно е внимателно и постепено да се воведува во пишувањето, додека детето кое напредува треба да се поттикнува со адекватни барања. Учениците

писмено одговараат на едностави прашања за сопствено искуство, суштества, предмети, појави, слики, како и на прашања за книжевен и некнижевен текст. Освен тоа, учениците самостојно осмислуваат и пишуваат реченици за сопствено искуство, суштества, предмети, појави. Исто, запишуваат наслов на слика или наслови на слики во низа и реченици врз основа на слики или низа на слики.

Учениците се оспособуваат да запишат куса напишана порака со која пренесуваат информации и која има практична намена. Овие пораки немаат класична форма, туку служат за секојдневна намена, на пример, информации за училишните обврски (информации за воннаставните активности, список на школски прибор, потребниот материјал за наставните предмети).

Учењето на самостојното пишување на текст почнува со составување на повеќе реченици во целина. Учениците пишуваат за свое искуство, за доживување, за слика или по низа на слики (расказ во слики). Според своите способности ученикот ќе напише две, три поврзани реченици или кус текст.

Во пишувањето се применуваат научените правописни правила кои се учат во рамките на областа *Јазик*. Потребно е правописот во пишувањето доследно да се применува од почетното читање и пишување. Учениците се упатуваат да бираат соодветни зборови и да употребуваат нови додека пишуваат.

Читањето се вежба на дела од школската и домашната лектира, и на други книжевни и некнижевни текстови. Посебно внимание треба да биде насочено на читањето на информативни текстови, според интересирањата на учениците и во општествен контекст, според препорачаните содржини на програмата. Потребно е да се практикуваат следните видови на читање: гласно читање (цел текст, штафетно, флексибилно, драмски текст по улоги); тивко читање (*во себе*). Разбирањето на текстот се покажува со помош на поттикнување или со прашања и искажување на темата/поентата на текстот (во согласност со предзнаењата), како и со претставување на клучните делови на текстот со слика (илустрација на текстот). Информациите во текстот се пронаоѓаат водено (со одговарање на репродуктивни прашања *кој?, каде?, како?, кога?*) и самостојно, без детално дадени упатства.

Начин на реализирање на програмата

Мора секогаш да се има во вид суштинската задача на овој предмет: ученици да научат да зборуваат на македонски литературен јазик, убаво да пишуваат, изразно да читаат и да стекнат вештина во јазичната исправност, пред сè, да ја почитуваат и вреднуваат традицијата на својот народ и да го сочуваат сопствениот идентитет. Наставата мора да

биде насочена кон ученикот, треба да доминираjат разни облици на дијалог во интеракции: наставник - ученик, ученик - наставник и ученик - ученик.

Наставата треба да се креира и презентира на интересен начин, да им се прилагоди на учениците како без потешкотии би ја усвојувале во функционално знаење што ќе им користи во понатамошното школување. Наставникот мора функционално да применува разновидни методи: набљудување, забележување, илустративна метода, текст метода, дијалошка, монолошка, компаративна, аналитичко-синтетичка метода...

Потребно е да се применуваат и различни облици на работа: фронтален, индивидуален, работа во пар, работа во групи, работилничка работа. Наставата треба да се конципира така да ги развива интересирањето и љубовта кон читањето; негувањето на националната култура и традицијата, како и толеранцијата и почитувањето на другите народи, култури и традиции.

Корелација се воспоставува, пред сè, со наставата по *српски јазик, ликовна култура, музичка култура, верска настава* и *граѓанско воспитување*.

СЛЕДЕЊЕ И ВРЕДНУВАЊЕ НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

На почетокот на годината наставникот прави дијагностичко проверување на емоционалниот развој на ученикот и социјализациските аспекти, со цел да се утврди состојбата, а во функција на квалитетно реализирање на идните активности. Иницијалната проценка, следењето и вреднувањето на резултатите на напредувањето на ученикот се во функција на постигнувањето на исходите. Секоја активност е добра можност за проценка на напредувањето и давање на повратни информации. Секој наставен час и секоја активност на ученикот е можност за формативно оценување, односно регистрирање на напредокот на ученикот и упатување за понатамошните активности поради напредување.

Формативното вреднување е составен дел на современиот пристап на наставата и подразбира проценка на знаењата, вештините, ставовите и однесувањето, како и развивање на соодветни компетенции во текот на наставата и учењето. Формативното мерење подразбира прибирање на податоци за постигањата на ученикот и изработка и водење на портфолио на ученикот, што подразбира:

- собирање на показатели (активности на ученикот, непосредна комуникација, реализација на задачи, детски изработки, творби, искази, опишувања, раскажувања, прераскажувања и сл.) за секој ученик посебно;

- однапред подготвени евалвациони листи за секој ученик, кои се пополнуваат по конкретна активност или студии на случај, при што наставникот ја бележи фактичката состојба;

- инструменти кои се однесуваат на секое програмско подрачје поединечно и во кои наставникот внесува податоци за постигањата на ученикот во однос на сите развојни аспекти (интелектуалните, емоционалните и психомоторичките) кои се поттикнуваат со програмата и насочени се кон проверката на остварените исходи.

Проверувањето на знаењето треба да се реализира со разни постапки и форми: усно, преку говорни, писмени, сликовно-писмени вежби, вежби со подвлекување, заокружување; практично преку презентација и сл.

Врз основа на сите податоци добиени со следењето на постигањата и формативното оценување, наставникот ја опишува развојната состојба за секој ученик одделно, во рамките на секое програмско подрачје, а на крајот на првото и второто полугодие со сумативно вреднување, со описна оценка.

Портфолиото треба, во текот на целата година, да им биде достапно на родителите за да можат да го следат напредувањето и постигањата на своите деца.

Работата на секој наставник се состои од планирање, реализирање, следење и вреднување. Важно е наставник континуирано да следи и да вреднува диференцирано, освен постигањата на учениците, и процесот наставата и учењето, како и себе си и сопствената работа. Сè што ќе се покаже како добро и корисно, наставник и понатаму ќе го користи во својата наставна пракса; сè што ќе се покаже као недоволно ефикасно и ефективно, би требало да се унапреди.

UKRAJINSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Назва предмета	**УКРАЇНСЬКА МОВА З ЕЛЕМЕНТАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ**
Мета	**Метою викладання та навчання навчальної дисципліни *українська мова зелемнетами національної культури* є досягти учнями такого ступеню комунікативних здібностей, на якому вони зможуть самостійно вживати засвоєні навички розмовного мовлення в стандартних та професійних комунікативних ситуаціях (залежно від тематичного мінімуму та в письмовій формі), плекати національну та культурну ідентичність, етнічну самоповагу та ознайомити їх з елементами традиції, культури,**

	звичаїв українського народу, підкреслюючи особливі риси українського мовлення в Сербії.
Клас	**перший**
Річна кількість годин	**72години**

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ Після закінчення класу учень:	**ОБЛАСТЬ/ТЕМА**	**ЗМІСТ**
- розрізняє вірш, казку та п'єсу; **- уміє виділити головних героїв твору і визначати їхні позитивні та негативні риси;** **- розпізнає загадку;** **- розрізняє звук, слово і речення;** **- правильно вимовляє слова і короткі повні речення;** **- уміє сформулювати усне повідомлення за даними словами;** **- уміє усно переказувати; усно описувати малюнок/ малюнки та розповісти про пригоду з власного досвіду;** **- уміє усно називати та описувати предмети, які нас оточують;** **- правильно використовує нові слова в повсякденній мові; правильно вимовляє**	**ЛІТЕРАТУРА**	**ШКІЛЬНА ЛІТЕРАТУРА** **Поезія** **Українські народні пісні: *Ой, хто, хто Миколая любить; колядки; щедрівки; веснянки; Іди, іди дощику*** **Лічилки: (на вибір)** **Загадки і скоромовки (на вибір)** **Тарас Шевченко: *Тече вода з-підявора;Зацвіла в долині червона калина*** **Сидір Воробкевич: *Рідна мова;*** **Дмитро Павличко: *Школа; Осінь*** **Катерина Перелісна: *Зимонька; Галюся*** **Платон Воронько: *Всім по сім; Цілу ніч усім не спалось*** **Андрій М'ястківський: *Веселочка*** **Тамара Коломієць: *Вітрисько*** **Леся Українка: *Вишеньки,черешеньки*** **Богдан Лепкий: *Як мені вас не любити*** **Марійка Підгірянка: *Школа*** **Варвара Гринько: *Сім; Лічилки*** **Максим Рильський: *Новорічна нескінченна***

специфічні звуки української мови в повсякденній розмові; **- уміє напам'ять розказати короткі вірші;** **- бере участь у виставі;** **- бере участь у культурно-мистецьких заходах (як глядач або як учасник);** **- уміє ввічливо подякувати, попросити про допомогу, уважно вислухати співрозмовника;** **- розуміє термін *національна приналежність* і поважає представників інших народів;** **- шанує свою рідну мову та мови інших народів;** **- розрізняє подібність мовних явищ між українською та сербською мовами;** **- уміє інтерпретувати народні вірші, пов'язані зі святами чи порами року;** **- бере участь у дитячих іграх, які відповідають його віку;** **- знає характерні особливості українських народних костюмів (свого краю);**		**Ганна Чубач: *Я беру своє відерце; Ласий кіт Івашко*** **Проза** **Народні казки: *Колобок; Ріпка;Рукавичка; Горщик каші*** **Байки (на вибір)** **Народні прислів'я та приказки.** **Драматургія** **Дитячі народні ігри.** **Народні байки: *Чиж та Голуб*** **Усмішки відповідно до віку.** **Ляльковий театр.** **Народні прислів'я.** **Популярні та інформаційні тексти** **Тексти з ілюстрованих енциклопедій та дитячих журналів на вибір.** **Літературні тексти;** **- вірш; байка; казка; загадка.** **- подія; коли вона відбулась і де; літературний герой, його зовнішній вигляд,** **- дитячі п'єси; дитячі ігри; смішинки.**

- святкує свята (і порівнює їх з сербськими); **- знає традиційні українські звичаї (Різдво - різдвяні пісні, Великдень - писанки), а також традиційні народні страви**			
	МОВНА КУЛЬТУРА	**Усне висловлювання**	**Вимова звуків, які викликають значні *труднощі* при засвоєнні (напр. *д', т', з', дз', с', ц', л', н'*). Особливу увагу приділити вимові голосного *и*, приголосного *г* й ненаголошених голосних *е* та *и*. Традиційна українська народна культура.** **Уміти вести невимушену розмову. Особистість учня: уміти представитись, розповісти щось про себе та свою сім'ю, свого друга. розповісти про свою улюблену тварину, іграшку...** **Свята та сімейні свята.** **Розмова, розповідь, розповідь за малюнком (народний костюм, традиційні страви).** **Переказ короткого літературного тексту, який відповідає віку учня.** **Драматичний текст, театральний текст, сценічна обробка.** **Театральна постановка (вистава і ляльковий тетр), дитячі народні ігри.** **Збагачення словникового запасу.**

			Мовлення, ситуативні та мовні ігри.
		Слухання	**Реальні та симуляційні ситуації. Аудіовізуальні записи. Ігри для розвитку уваги та вміння *слухати.***
		Читання	**Літературні твори - виразне читання вчителя або аудіовізуальний запис. Не літературні твори: текст у таблиці, розклад уроків, квиток та багато іншого. Інформаційні тексти: правила поведінки в школі, з життя в нашому оточенні, з дитячої енциклопедії.**

Ключові слова: мовна культура, усне висловлювання, література

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИДАКТИЧНО-МЕТОДИЧНОГО ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* складається з двох предметних областей: літератури та мовної культури. *Розподіл навчальних годин* повинен бути зроблений на основі предметних областей, але завжди, на кожному уроці, слід приділяти особливу увагу культурі мовлення учнів та культурі українців у Сербії, звертаючись при цьому до народних традицій та звичаїв. Обидві області переплітаються між собою і жодна з них не може вивчатись окремо і без взаємодії з іншими областями.

Програма навчання та вивчення *української мови з елементами національної культури* базується на навчальних досягненнях, тобто на процесі навчання та досягненнях учня. Навчальні досягнення - це опис інтегрованої сукупності характеристик: знань, навичок, переконань та цінностей, які здобуває учень.

І ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Програма навчання, яка орієнтована на навчальні досягнення дає вчителеві більшу свободу, більше можливостей у плануванні та розробці уроків та самого навчання. Роль вчителя полягає в тому, щоб *контекстуалізувати* цю програму у відповідності до:

потреб конкретного класу з урахуванням: рівня знань української мови, складу учнів в класі та їхніх індивідуальних особливостей; підручників та інших навчальних матеріалів, які буде використовувати; технічних умов, навчальних ресурсів та засобів масової інформації доступних у школі; ресурсів, можливостей та вимог соціального оточення, в якому знаходиться школа. Виходячи з поданих навчальних досягнень та змісту, вчитель спочатку створює свій річний глобальний план роботи, на підставі якого він пізніше буде розробляти свої оперативні плани.

Навчальні досягнення, визначені по областях, полегшують учителю подальшу операціоналізацію навчальних досягнень до рівня конкретної навчальної одиниці. Від викладача очікується, що для кожної навчальної одиниці, на етапі планування та написання плану уроку, визначить диференційовані очікувані результати щодо трьох рівнів складності результатів навчання в залежності від попереднього знання учня. Таким чином, створюється непрямий зв'язок з навчальними досягненнями щодо трьох рівнів успішності учнів. При плануванні слід також мати на увазі, що очікувані результати відрізняються, що деяких з них можна досягти легше та швидше, але для більшості з них (особливо для предметної області, літератури), потрібно більше часу, різних заходів та роботи над різними видами тексту. У процесі планування та навчання важливо мати на увазі, що підручник є навчальним інструментом і не визначає зміст предмету. Тому, до змісту, наведеному у підручнику, потрібно застосувати вибірковий підхід. Крім підручника, як одного із џерел знань, вчитель повинен відкрити учням й інші џерела знань і навчити їх працювати з ними. При плануванні навчального процесу слід враховувати знання, досвід, інтелектуальні здібності та інтереси учнів.

Необхідно звернути особливу увагу на збагачення словникового запасу та використати певні культурні заходи та свята, які відбуваються в певних осередках, з метою ознайомлення учнів з життям українців у минулому, їхніми традиціями та культурою, як характерними рисами української меншини на цих просторах. Рекомендується порівнювати святкування українських свят із святкуванням цих свят іншими народами та іншими національними громадами, які живуть на цих просторах.

II ВИКОНАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЛІТЕРАТУРА

Рекомендований зміст з *Літератури* засвоюється протягом всього навчального року з читанки та робочих зошитів з літературного читання як основних навчальних матеріалів за планом вчителя, зробленим відповідно до індивідуальних здібностей учня, можливостей всього колективу, відповідно до запланованих навчальних досягнень.

Працюючи з учнями над розумінням творів з обов'язкової літератури, текстів на вибір з сучасної популярної літератури для дітей, інформативних текстів з енциклопедій та журналів для дітей тощо, дуже важливо щоб вчитель допоміг їм зрозуміти окремі описані в творі події, час і простір, у якому відбуваються ці події. До списку літератури для літературного читання входять переважно твори, що належать до національного корпусу, який збагачений творами сучасної літератури для дітей. Вибір творів в основному залежить від особливостей сприйняття учнем художнього твору, в залежності від його віку.

РОБОТА НАД ТЕКСТОМ

Літературні жанри: казка, байка, вірш, прислів'я, загадка, лічилка.

***Читання* - виразне читання вчителя або аудіозапис коротких українських народних казок, художніх текстів, віршів, байок. Під час опрацювання віршів слід тренувати правильну вимову, читаючи головним чином хором.**

Очікується, що учень цього віку вміє визначити хід подій, головних героїв, час і місце розгортання подій. Визначення елементів фантастики в казках.

Рекомендується, ознайомлювати учнів з популярними дитячими та народними віршами, рекомендувати їм читати дитячі журнали, подивитися, проаналізували і обговорити принаймні одну театральну виставу (бажано лялькову) та фільм для дітей (рекомендується фільм за мотивами народних казок) українською мовою.

Разом із кореляцією між художніми творами, вчителеві необхідно встановити вертикальну кореляцію. Вчитель повинен бути ознайомлений зі змістом предмету *Навколишній світ*, а також знати традиційну і духовну культуру українців у Сербії та їхні національні звичаї.

Горизонтальну кореляцію вчитель встановлює, насамперед, з предметами: сербська мова та література, історія, образотворче мистецтво, музична культура, релігієзнавство та громадянське виховання.

Вчитель повинен постійно вказувати на важливість правильної вимови, яка тренується за допомогою певних ортопедичних вправ. Ортопедичні вправи не повинні виконуватись на окремих уроках, їх треба пов'язати з відповідними темами з граматики; інтонація в реченні, з одного боку, може бути пов'язана з культурою висловлювання, шляхом повторення віршів тощо. З використанням аудіозаписів в учнів потрібно розвинути навички для відтворення і засвоєння правильної вимови, мелодії, дикції...

Деякі ортопедичні вправи можуть бути виконані при засвоєнні відповідних тем з літератури: напр. артикуляція може тренуватись за допомогою лічилок, скоромовок або

мовних ігор, коли вони засвоюються як складова частина народної творчості; наголос, темп, ритм, інтонація та перерви можуть тренуватись на прикладі читання вчителя або прослуховування ЦД і відтворення його *у мовленні,* за вибором вчителя чи учня.

МОВНА КУЛЬТУРА

Розвиток мовної культури є одним з найважливіших завдань викладання рідної мови з елементами національної культури. Ця навчальна область повинна бути пов'язана з роботою над літературними творами, які сприяють плеканню культури усного та писемного мовлення.

Від учнів цього віку потрібно очікувати знання наступних предметних областей:

Розвиток зв'язного мовлення **- розмова про пригоду з власного досвіду, того, що вони бачили, того, що вони хочуть. Рекомендовані теми для опрацювання: школа, сім'я, моє місто чи село. Родинні відносини. Меню. Числа та форми, кольори, дні тижня, пори року, годинник. Відвідування. Мій друг - моя подруга. Робочий день учня. Вільний час. Транспорт. Ми бережемо природу - тварини та рослини. Любов до рідної мови. Дитячий журнал *Соловейко*. Важливі свята: Різдво та Великдень. Пісні, діалоги, п'єси, майстер-класи для вдосконалення розмовної мови. Пексесо.**

Учні також повинні вміти складати групи слів за значенням і складати речення з заданих слів. Учні повинні вміти визначити головного героя в тексті та описати його. Вони повинні вміти подякувати, а також попросити про допомогу. Вони повинні самостійно, в декількох реченнях розповісти про себе, про свого брата чи сестру, про свого друга / про свою подругу, про однокласників, про життя в школі (максимум 3-5 речень).

Відтворення **- описати зображення або послідовний перебіг подій на основі ілюстрацій. Вміти переказати український дитячий фільм за заздалегідь визначеним планом, розповідь або дитячу виставу, пригоду або свято.**

Опис **- людей, тварин.**

Діалог **- правила соціальної поведінки.**

Драматизація **- короткий текст за вибором, про пригоду або події з повсякденного життя.**

Спілкування **- дбати про збагачення словникового запасу для повсякденного спілкування, збагачуючи активний словниковий запас. Часті речення з повсякденного життя. Різні форми висловлювання. Вправи з заміною слів і додаванням слів у речення.**

Усне вивисловлювання реалізується через ігри та творчі заходи, якими тренується спілкування (привітання в конкретних ситуаціях: *доброго ранку, добрий день і до*

побачення, дякую, вибачте). Учні можуть розмовляти на основі малюнків. Можуть переказати почутий текст, виставу чи лялькову виставу, невимушеною мовою з правильною вимовою.

Вправи на спостереження - це вправи на розпізнавання цілого та його частин, спостереження за об'єктами, явищами та навколишнім середовищем. Їх потрібно розділити за темами. Перш за все розглядається класна кімната, а потім ведеться спостереження навколишнього середовища. Учні можуть спостерігати за предметами, людьми, тваринами, подіями, розглядати зображення, групи зображень, фотографії, об'єкти, що їх оточують тощо. Увага учнів повинна бути спрямована на ціле, а потім на найважливіші його частини, а в кінці - і на менш важливі частини. Спостереження ведуться за: формами, кольорами, відносинами, рухами, мімікою та жестами, тощо.

Вправи на слухання починаються з слухання того, що говорять вчителі, інші учні, артисти чи ведучі. Почуте аналізується, визначаються мовні характеристики особи, яка говорить. Слухання має бути пов'язане з мімікою та жестами, які відносяться на сказане. Обов'язково наполягати на правильній вимові. Під час слухання, зосереџувати увагу та концентрацію. Слухати ономатопоетичні звуки, шум, чітку та нечітку вимову.

Аналітичні вправи мають бути цікавими та стимулюючими, оскільки вони є однією з найважливіших передумов для читання та письма. Вони не виконуються окремо, їх треба пов'язати з вправами на слухання та спостереження.

Вправи, за допомогою яких видаляються не літературні елементи з висловлювання, виконуються повільно і систематично. Вчителі повинні особливу увагу звертати на вимову звуків _д', т', з', дз', с', ц', л', н'_; вимову голосного _и_; приголосного _г_; і ненаголошених голосних е та _и_.

Учні повинні активно засвоїти 200 слів і фразеологічних одиниць. Пасивний словниковий запас повинен бути більший ніж активний, на кожному рівні.

Від учня очікується, що він: вивчить напам'ять принаймні 4 вірша для декламування, 5 українських віршів (народних або сучасних популярних дитячих віршів), загадки, деякі прислів'я, декламуватиме народні вірші, пов'язані з релігійними святами або порами року, вивчить напам'ять два коротких прозових тексти в обсязі 3-5 речень та 2 коротких діалога або візьме участь у дитячій виставі. Учні повинні, якщо це можливо, займатись дитячими народними танцями, відповідно до їхнього віку, повинні розрізняти елементи українського народного костюму своєї громади, відзначати релігійні свята (в порівнянні з сербскими), знати традиційні українські традиції та звичаї (Різдво - Різдвяні пісні та Великдень - звичаї: писанки) та традиційні страви.

Елементи національної культури та традицій

Ознайомлення учнів з основами історії української меншини в Сербії (доселення, культурні, освітні, релігійні та економічні заходи, найвищі культурні досягнення, відповідні організації та установи...), та з плеканням емоційного ставлення до традицій, культури, звичаїв і традицій української меншини в Сербії (фольклор, ремесла, народні прислів'я, театр, література, музика, традиційні дитячі ігри, звичаї, демонологія...), але не в сенсі романтичної традиціоналізму, а на шляху до майбутнього, до розвитку і модернізації. Покладатися на минуле, але дивитись в майбутнє. Надати учням інформації про українську громаду в Сербії (населені пункти, установи і організації, відомі особистості, імена, прізвища, похоџення...), а також про зв'язки з іншими етнічними спільнотами та культурами, про внесок українців на цих теренах (в галузі освіти, культури, мистецтва, архітектури...) прикладати зусилля, щоб українська ідентичність і самоповага виховувалась витончено, не за допомогою прислів'їв та фраз, а на конкретних прикладах, при цьому поєднати дані з емоційним спрямуванням, надаючи значення правам людини і меншин, міжетнічній повазі, толерантності і взаємодії.

ШЛЯХИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Необхідно завжди мати на увазі основне завдання даного предмета: учні повинні добре навчити володіти українською літературною мовою та набути навичок лінгвістичної правильності. Завжди слід мати на увазі попередні знання учнів, щоб їх можна було пов'язати зі знаннями, якими вони вже опанували. На кожному уроці вчитель повинен обирати диференційований підхід, оскільки учні різного віку і мають різні мовні компетенції.

Необхідно створити приємну атмосферу, яка вимагає партнерства між вчителем/викладачем та учнями, і потрібно допомогти учням подолати психологічний бар'єр щодо мовного спілкування та мовленнєвих навичок. Кожен інструмент мови демонструється в конкретному контексті, а не ізольовано. При тренуванні мовленнєвих навичок повинні переважати різні форми діалогу в спілкуванні вчитель - учень та учень - учень. У мовленні вимагається простота мовлення, природність й спонтанність та лінгвістична правильність.

III СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Процедура контролю і оцінювання успіху учнів ведеться для *досягнення* очікуваних результатів *навчання*, вона починається з встановлення фактичного *рівня знань*, на якому знаходився учень, і виходячи з цього, оцінюються його подальші навчальні досягнення, від яких залежатиме оцінка. Кожна діяльність є доброю можливістю для оцінювання навчальних досягнень та отримання зворотніх інформацій. Кожен урок і

кожна діяльність учня - це нагода для формувальної оцінки, тобто реєстрації навчальних досягнень учня та його спрямовування у подальшому навчанні.

Формативна оцінка є невід'ємною частиною сучасних методів навчання та включає в себе оцінку знань, навичок, ставлення, поведінки та розвиток відповідних компетенцій протягом уроку та навчання. Як формативний вимір, вона включає в себе збір даних про навчальні досягнення учня, а найбільш поширеними є наступні методи: реалізація практичних завдань, спостереження і нотатки учнівської активності під час уроку, пряме спілкування між учнем і викладачем, реєстр для кожного учня (карта навчальних досягнень) і т.д. Результати формативного оцінювання в кінці навчального циклу повинні бути виражені підсумковою оцінкою - цифрою.

Робота кожного вчителя полягає у плануванні, досягненні результатів, спостереженні та оцінці. Важливо, щоб вчитель постійно слідкував і оцінював диференційовано не тільки навчальні досягнення учня та процес навчання, а й себе та свою роботу. Все, що виявиться хорошим і корисним, вчитель буде продовжувати використовувати в своїй практиці навчання, а все, що виявиться неефективним, потрібно буде покращити.

SLOVENAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Predmet	**SLOVENSKI JEZIK Z ELEMENTI NARODNE KULTURE**
Cilj	**Cilj poučevanja *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je usposabljanje učencev, da postopoma in sistematično osvojijo osnovne zakonitosti slovenskega knjižnega jezika v cilju pravilnega ustnega izražanja, negujoč zavest o pomenu vloge jezika v ohranjanju narodne identitete; da se jih usposobi za razumevanje izbranih književnih in drugih umetniških del iz slovenske kulturne zapuščine, v cilju negovanja tradicije in kulture slovenskega naroda ter razvijanja interkulturalnosti.**
Razred	**prvi**
Letno število ur	**72 ur**

IZHODIŠČA **Po zaključenem razredu bo učenec sposoben, da:**	**PODROČJE/TEMA**	**VSEBINE**
- prepoznava glasove v govornem nizu, naglas, ritem	**JEZIKOVNA KULTURA**	**- prepoznavanje glasovne strukture slovenskega jezika na osnovni ravni;**

in intonacijo naučenih besed in izrazov; **- razume počasi in skrbno artikulirane govorne izjave, ob daljših premorih in oblikah neverbalne komunikacije, ki mu pomagajo razumeti vsebino;** **- osvoji predvidene jezikovne strukture, najosnovnejše oblike komunikacije in besednjak približno 200 besed in izrazov, ki jih je sposoben aktivno uporabljati v govoru;** **- v govoru razume niz petih do šestih povedi, ki sestavljajo koherentno celoto v okviru obravnavane tematike;** **- aktivno posluša in razume vsebino literarno-umetnostnih besedil, ki mu jih preberejo;** **- pozorno in kulturno posluša sogovornike;** **- posluša interpretativno branje in povzemanje literarnih besedil, z namenom njihovega razumevanja in doživljanja;** **- pravilno in z ustrezno intonacijo izgovori kratko, zaokroženo in preprosto strukturirano poved;** **- razume dialog na relaciji učitelj - učenec in učenec - učenec;** **- postavlja vprašanja in odgovarja na zastavljena**	**Poslušanje in govorjenje**	**- govor, pripovedovanje in opisovanje (besedil, slik, predstav ali filmov; samostojno povzemanje doživetij in dogodkov);** **- poimenovanje predmetov in bitij, predstavljanje objektov, prostorskih odnosov, napotkov in ukazov;** **- izgovarjanje omejenega repertoarja zapomnjenih izrazov in besed, ter z določeno mero vloženega napora tudi razumevanje maternega govorca, ki že ima izkušnje iz podobnih situacij;** **- uporaba jezika v skladu z ravnjo formalne komunikacijske situacije (npr. vljudnostne fraze);** **- uporaba posameznih osnovnih besed in stalnih večbesednih leksikalnih izrazov, naučenih in uporabljenih v specifičnih nanašalnih situacijah ("Živijo!", "Kako se imaš?" Ali ti je všeč?", "Hvala lepa!", "Prosim?" ipd.);** **- uporaba omejenega števila sintaktičnih struktur in preprostih jezikoslovnih oblik, ki predstavljaj odel zapomnjenega korpusa jezikovnih enot;** **- razumevanje vezi med lastnim trudom in dosežki na področju jezikovne aktivnosti;** **- prepoznavanje na novo naučenega gradiva;** **- Teme:** **- šola: šolski pribor in prostor (učilnica, šolsko pohištvo, zgradba, dvorišče), šolsko osebje, učenci, situacije v času pouka in času odmora, s šolo povezane proslave in prazniki;** **- družina in bližnja okolica: ožja družina, poklici družinskih članov, prijatelji,**

vprašanja, da bi mogel razvijati kratke dialoge; **- s pomočjo učitelja na kratko predstavi učne vsebine (štiri do osem povedi, ki sestavljajo celoto);** **- artikulirano izgovarja glasove, ob upoštevanje pravilnega ritma, intonacije in naglaševanja naučenih besed in izrazov;** **- poimenuje stvari iz okolice, povezane z obravnavanimi temami;** **- sam ali v skupini reproducira kratke recitacije in naštevanke ter poje poznane pesmice;** **- ustno poroča; pripoveduje o sliki/slikah i doživetjih;** **- izbira in uporablja ustrezne besede v govoru;** **- na pravilen način uporablja nove besede v vsakdanjem govoru;** **- sodeluje v scenski uprizoritvi besedila;** **- prepozna pesem, zgodbo in dramsko besedilo;** **- prepozna like in razlikuje med njihovimi pozitivnimi in negativnimi karakteristikami;** **- izrazi svoje mišljenje glede obnašanja likov iz literarnega dela;** **- prepozna uganko in razume njen pomen;** **- prepozna basen in razume**		**najpogostejše otroške igre, igrače; hiša/stanovanje (prostori, pohištvo), vsakdanje hišne aktivnosti;** **- prazniki: miklavževanje, božič, novo leto, velika noč, rojstni dan;** **- prehrana: obroki, izbira hrane in pijače, sadje in zelenjava, prehranjevalne navade in okus;** **- oblačila: deli telesa, oblačilni premeti glede na vremenske razmere;** **- ostalo: letni časi, meseci, deli dneva; barve; števila do 20;** **- najosnovnejše oblike komunikacije: predstavljanje, pozdravljanje, ogovarjanje prijatelja in učitelja; izražanje prošnje, pritožbe, zahvale, soglasja, zavračanja (osnovne oblike); podajanje osnovnih podatkov o sebi in spraševanje o drugih; igre, pesmi za petje in recitiranje z letom prilagojeno tematiko** **Literatura:** **Osnovni učbenik:** **Križ kraž 1 - Učbenik za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za neopismenjene otroke, avtorji:Mihaela Knezet al., Ljubljana, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2017, 124 str., in Priročnik za učitelje.** **Dodatna literatura:** **Knez, Mihaela in dr. (2012). Slika jezika: slikovno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega/ tujega jezika. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske**

njen pomen; - pozna materialno in duhovno kulturo svojega naroda, na ravni, prilagojeni razvojni stopnji; - pozna osnovna besedila slovenske folklore (bajke, legende, zgodbe, pesmi, pregovore); - pozna slovensko otroško folkloro (igre in kratke besedilne oblike, npr. uganke, uspavanke, naštevanke idr.); - zapoje slovenske narodne in popularne otroške pesmi, primerne za določeno starost; - pozna in medsebojno razlikuje slovenske praznike (narodne in lokalne kulture), ki so pomembni v kolektivnem in individualnem življenju, ter z njimi povezane običaje; - primerja slovenske praznike in z njimi povezane običaje z običaji večinskega naroda in drugih narodnih manjšin, ki sobivajo v regiji; - oblikuje predstave o lastni kulturni identiteti.		fakultete Univerze v Ljubljani, Zavod RS za šolstvo. Vučajnik, Tatjana, Upale, Barbara, Kelner, Mateja (2009). Poigrajmo se slovensko: učbenik za začetno poučevanje otrok, starih od 7 do 10 let, ki živijo v tujini in se učijo slovenščino kot tuji jezik. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Donaj, Vladimir (2003). Dober dan, slovenščina. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Donaj, Vladimir, Klepac, Marjanca (2004). Slovenščina skozi letne čase. Pomlad in poletje. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pogač, Slavka, Klepac, Marjanca (1999). Slovenščina skozi letne čase. Jesen. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
	KNJIŽEVNOST	- slovenske narodne otroške pesmi. - slovenske basni, narodne zgodbe, legende in bajke, - umetnostna besedila in bajke v slovenščini - gledališke drame za otroke v slovenščini - slovenske risanke - stripi in otroški časopisi v slovenščini - otroške narodne zgodbe - poslušanje slovenskih pesmi in glasbe - spoznavanje s slovenskimi narodnimi plesi - tradicionalna narodna kultura - javni nastop, prezentacija lastnega in skupinskega dela

		- razvijanje spoštovanja slovenske kulturne zapuščine in potrebe njenega negovanja ter razvijanja: tipične hiše slovenskih vasi, specifična oblačila in hrana **- vzgajanje v duhu miru in tolerance, kulturnih odnosov in medčloveškega sodelovanja.** **Priporočena lektira:** **I. Gruden: Pesmica o čričku** **S. Kosovel: Burja** **N. Grafenauer: Kokosenzacija** **J. Stritar: Žabja svatba** **V. Jeraj: Uspavanka** **S. Kosovel: Kje?** **F. Milčinski: Kekčeva pesem** **A. Černej: Bele snežinke** **K. Kovič: Zlata ladja** **S. Kosovel: Sonček boža tačice** **E. Peroci: Moj dežnik je lahko balon** **L. Kovačič: Tejko zida hišo**

Ključni vsebinski pojmi: jezikovna kultura, poslušanje in govor, književnost, tradicija.

NAVODILA ZA DIDAKTIČNO-METODIČNO IZVAJANJE PROGRAMA

Učni program predmeta *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* za prvi razred osnovne šole sestavljajo predmetna področja, ki zajemajo jezikovno kulturo slovenskega jezika (aktivnosti poslušanja in govorjenja) in književnosti, ob obravnavi elementov slovenske tradicije. Priporočena porazdelitev učnih ur po predmetnih področjih je naslednja: Jezikovna kultura (z začetnim branjem in pisanjem) - 58 ur, Književnost - 14 ur. Vsa področja se medsebojno prežemajo in nobenega ni mogoče proučevati ločeno, brez upoštevanja njegove povezave z drugimi.

JEZIKOVNA KULTURA

Področje *Jezikovne kulture* v prvem razredu osnovne šole obsega razvijanje osnovnih komunikacijskih sposobnosti učencev skozi aktivnosti poslušanja in govorjenja. Obe programski področji sta usmerjeni k negovanju jezikovne kulture govora in pazljivega poslušanja ob spoznavanju osnov fonološkega sistema slovenskega jezika in k bogatenju

besednjaka. V širšem smislu vključujeta tudi razvijanje socialnih in intelektualnih sposobnosti učencev, razvijanje pozitivnega odnosa so jezika ki je ali ni njihov materni jezik, razlikovanje slovenskega jezika od drugih ter spoštovanje različnosti. Na tej ravni se učenci gramatičnih struktur ne učijo zavestno. V začetni fazi učenja tujega jezika je poudarek na govoru in razumevanju povedanega, kot naravno poteka način komuniciranja med otroki, zato vztrajanje na popolnih odgovorih oz. povezanih povedih še ni smiselna.

Govorjenje **učencev se razvija skozi vodene in spontane pogovore, v katerih jih učitelj usmerja, da pravilno in z ustrezno intonacijo izgovarjajo glasove v kratkih smiselnih celotah, da reproducirajo kratke dele dramskih besedil in postavljajo vprašanja, podajajo odgovore, izražajo potrebe, zanimanja, pozitivne/negativne občutke glede nečesa ter sposobnost in pripravljenost za določeno dejavnost. V spontanem oz. družabnem pogovoru kot osnovi vsakdanje komunikacije se učence usmerja, da vljudno začnejo pogovor, izmenjajo informacije in uporabljajo osnovne oblike vljudnosti. Med pogovorom se izpostavlja situacijske govorne predloge, ki se jih uporablja v vsakdanjih govornih situacijah in predstavljajo najpreprostejše semantične modele in stalne izraze.**

Priporočene oblike ustnega izražanja v vsebinskem okviru programa so poimenovanje, govorjenje, povzemanje in opisovanje. Učence se postopoma uvaja v ustno izražanje, priporočene vrste takšnega izražanja pa so: pripovedovanje o sliki ali vrsti slik (zgodba v slikah), pripovedovanje o doživetjih in dogodkih, učenje na pamet in izgovarjanje naštevank, kratkih pesmi ali delov dramskega besedila, ki jih je treba pazljivo izbrati (glede na starost učencev in umetnostno vrednost besedil).

Poslušanje **je pomembna aktivnost v komunikaciji. Učence se v pogovoru usmerja, da pazljivo in kulturno poslušajo sogovornike. V kontekstu pouka učenci poslušajo, kaj pripovedujejo drugi, in to potrjujejo z reprodukcijo poslušanega sporočila in odzivanjem na prošnje ter ustna navodila odraslih in vrstnikov. Pozorno poslušanje se prakticira tudi v simuliranih situacijah (govorne in situacijske igre). Učenci poslušajo branje učitelja, vrstnikov, govorcev.**

Pri otrocih je treba razvijati občutek za prepoznavanje glasov (posebej tistih, ki jih v maternem jeziku, v kolikor to ni slovenščina, ne poznajo), razumevanje sporočil v drugem jeziku, sposobnost, da v okviru osvojene leksike in struktur izvršijo naloge, ki jim jih zada učitelj, saj jim bo to pomagalo pri dvigovanju samozavesti in lažjem učenju. Med učno uro je tuji jezik treba uporabljati kadarkoli je to mogoče, vselej pa za dajanje ustaljenih napotkov, saj so to edine situacije v učilnici, ko se tuji jezik uporablja naravno in spontano. Otrokom ni treba razumeti vsake izgovorjene besede, če je podan kontekst, v katerem je pomen besed mogoče predvideti.

Tematika **učnih vsebin mora biti učencem blizu in zanimiva, povezana z njihovim neposrednim okoljem: družinski člani, prijatelji, najljubše igrače, dom, šola, šolski pribor, deli telesa, obleka, prehrana, živali/ljubljenčki in podobno. Od učencev se pričakuje, da znajo s pravilno izgovorjavo in intonacijo povedati nekaj kratkih povedi, sami ali s pomočjo učitelja, ter postavljati preprosta "da/ne" vprašanja.**

Bogatenje besednjaka **se v funkciji jasnega izražanja realizira prek uporabe ustreznih besed v govoru, usvajanja in uporabe novih besed. Vsako uvajanje nove leksike mora trajati dovolj časa, da se učenci spoznajo z novimi besedami in strukturami. Učence se usmerja, da iz svojega aktivnega besednjaka uporabljajo tiste besede, ki čim bolj natančno prenašajo želeno informacijo in hkrati olepšajo govor.**

Jezikovno kulturo učencev se neguje tudi skozi *didaktične igre*. Vrste igralnih aktivnosti je treba izbrati glede na interese učencev oz. v skladu z učnimi vsebinami. V okviru uvoda je skozi skupinsko prepevanje, igro ali gibanje, razvrščanje in primerjanje (po velikosti, obliki, barvi itd.) mogoče obnoviti snov, ki je bila obravnavana med prejšnjo učno uro. Tovrstne aktivnosti motivirajo, sproščajo in spodbujajo samozavest učencev in njihovo zavedanje, da so sami ali s pomočjo učitelja sposobni uporabljati tisto, kar so se prejšnjo uro naučili. Te aktivnosti naj trajajo do 10 minut.

Učitelj lahko uvede tudi igre govornih situacij, na primer pogovor s poredno lutko ali z literarnim likom, situacijske igre ali resnične situacije, denimo pogovor v prodajalni, pri zdravniku itd. Uporablja lahko tudi premetanke, rebuse, palindrome, nizanje besed, preproste križanke in podobne pristope.

Igre za razvijanje pozornega poslušanja se v učnem načrtu izvaja prek usmerjenega pazljivega poslušanja, na primer *Ugani, kdo pripoveduje*, *Poslušaj, kako pripoveduje* (tiho, hitro …), *Slišim črko t* itd. V učnem načrtu tujega jezika za mlajše učence je še ena uporabna aktivnost risanje, kot tudi druge ročne aktivnosti, ki jih je mogoče izvajati po navodilih: barvanje, rezanje, oblikovanje predmetov iz gline ali testa; izdelava plakatov, čestitk ipd. Tovrstne aktivnosti se izvaja šele, ko učenci že osvojijo predvideno leksiko, saj predstavljajo pomožni metodični postopek za usvajanje in utrjevanje leksike in morfosintaktičnih struktur, hkrati pa nudijo občutek zadovoljstva in sproščanja.

KNJIŽEVNOST

Priporočene vsebine s tega področja se osvaja skozi celo šolsko leto, s pomočjo abecednika in dodatne lektire, s tem da učitelj njihovo rabo načrtuje v skladu z individualnimi karakteristikami učencev in skupinskimi zmožnostmi kolektiva, glede na pokazane rezultate. Poučevanje književnosti se ne izvaja na teoretski ravni, izbrane vsebine se uporablja zato, da bi učenci prek njih osvojili nove besede in razširili svoj besednjak. Veščina razumevanja

poslušanih literarnih besedil je povezana z rezultati, ki se pokažejo v okviru *Jezikovne kulture*. V razpredelnici je ponujen izbor literarnih besedil, ki je učiteljem lahko v pomoč (in jih po potrebi lahko prilagodijo ali skrajšajo), poleg naštetih pa se priporoča tudi uporaba popularnih, informativnih besedil iz otroških časopisov, enciklopedij za otroke in podobno.

Glede na to, da učenci na tej ravni še ne znajo pisati in brati, se besedila iz lektire posluša prek avdio in video zapisov ali prek učiteljevega glasnega branja. Interpretacija besedil pri tej starosti pomeni spontane pogovore z učenci o časovnih, prostorskih, tematskih in drugih značilnostih, o likih in njihovih čustvenih stanjih (veselje, žalost, smeh ipd.) ter razlikovanju med pojmi dobrega in zla. Uvaja se tudi prebiranje besedil v nadaljevanjih. To pomeni, da učitelj glede na zastavljeni načrt, ki ga sam osmisli in mu določi ustrezno dinamiko, literarno delo bere del po del in se o vsakem delu z učenci pogovori, razporejeno po več učnih urah. Ob poslušanju lirskih pesmi se učenci učijo doživljati njihovo melodičnost in ekspresivno recitirati (izborno). Ob obravnavi dramskih besedil za otroke se učence motivira za celo vrsto ustvarjalnih aktivnosti, ki jih delo izzove (scenski nastop, dramska igra, lutkovna predstava, dramski dialog, ogled otroške gledališke predstave, snemanje in komentiranje dramatiziranih odlomkov). Z aktivnim poslušanjem se učence usposablja, da vsebino povežejo z ilustracijami, ki spremljajo literarna, popularna in informativna besedila.

Ko gre za aktivnosti, povezane z doseganjem znanja o elementih narodne kulture in tradicije, praktični vidik učnega načrta zahteva aktiven stik s predmeti, ki sestavljajo materialno komponento tradicionalne kulture. Te se lahko izgrajuje po obstoječem modelu, ali pa jih se spoznava v avtentičnem ambientu. Izbira vsebine je prepuščena učitelju, priporočljivo pa je, da se vsebine tega dela učnega načrta uresničujejo tudi prek glasbe in plesa (poslušanje slovenskih pesmi, spoznavanje inštrumentov in narodnih plesov), prek risank, filmov, zgodb, bajk, legend, pomembnih osebnosti in dogodkov iz slovenske zgodovine, prek običajev in njihovega predstavljanja med učnimi urami, na šolskih prireditvah itd.

Pri poučevanju *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* je center pozornosti usmerjen na učence, ki so odgovorni, kreativni, aktivni soustvarjalci učnega procesa, priporočljivo pa je, da se v njihovo učenje po svojih zmožnostih vključijo tudi starši in drugi člani družin. Denimo, otroci lahko aktivno sodelujejo v spontanih pogovorih pri pouku, ali pri zbiranju obvestil, raziskovanju in ugotovitvah starejših članov družine o vrsti tem, ki se tičejo narodne tradicije. Učitelj mora učence spodbujati, da angažirano zbirajo sredstva za učenje, povezana z obravnavano temo (razglednice, čestitke, slike, časopisni članki itd.).

Novi program je osnovan na večji korelaciji literarnih in neliterarnih del, ki jo omogoča adekvatno kombiniranje obveznih in izbornih del. Poleg korelacije med besedili in področji tega predmeta, učitelj poskuša vertikalno povezati vsebino *Slovenskega jezika z elementi narodne kulture* in vsebino istega predmeta v naslednjih razredih, v cilju doseganja

sistematičnosti in postopnega uvajanja gradiva. Poseben doprinos predstavlja učiteljevo poznavanje naravoslovnih in družboslovnih učnih vsebin za 2. razred, kot tudi poznavanje tradicionalne in duhovne kulture Slovencev, s poudarkom na običajih Slovencev v Srbiji in poznavanju tradicionalne in duhovne kulture večinske skupnosti in drugih manjšinskih skupnosti v regiji. Učitelj vzpostavlja horizontalno korelacijo s premeti srbskega jezika in književnosti, sveta okolice, likovne in glasbene kulture, državljanske in verske vzgoje.

Opomba:

Premet *Slovenski jezik z elementi narodne kulture* lahko poučuje oseba, ki je uspešno zaključila štiriletni študij slovenskega jezika na Filološki fakulteti v Beogradu, ali učitelj/-ica, ki je uspešno opravil/-a strokovni izpit v okviru Lektorata za slovenski jezik na Filološki fakulteti v Beogradu. Potrdilo o usposobljenosti izdaja Center za stalno izobraževanje in vrednotenje (Centar za stalno obrazovanje i evaluaciju) Filološke fakultete Univerze v Beogradu (sklep Ministrstva za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj št. 610-00-01740/2017-07 z dne 13.11.2017).

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

BUNJEVAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Cilj učenja bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture je da učenici bogate, usavršavaju i niguju specifičnosti bunjevačkog govora radi uspešnog pismenog i usmenog izražavanja; da upoznaju bunjevačku književnost, narodnu i autorsku; da upoznaju tekovine nacionalne kulture Bunjevaca.
Razred: prvi
Godišnji fond časova: 72 časa

ISHODI **Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da u usmenoj i pisanoj komunikaciji**	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
- Uočava glas i slovo **- Uočava rič** **- Uočava rečenicu kao cilinu** **- Razlikuje obavištajnu, upitnu i uzvičnu rečenicu** **- Razlikuje potvrdne i odrične rečenice** **- Uočava riči suprotnog značenja** **- Uočava riči istog značenja**	**BUNJEVAČKI GOVOR**	**Glas, rič, rečenica** **Obavištajne, upitne i zapovidne rečenice** **Potvrdne i odrične rečenice** **Riči koje suprotno znače** **Riči koje isto znače**

- Samostalno izražava misli, osićanja i stavove o ponuđenim temama pravilnim izgovorom bunjevački riči		
- Razlikuje osnovne vrste književnog izražavanja **- Pripoznaje stih, strofu, pismu** **- Samostalno kazuje poetske tekstove u dilovima i cilini** **- Pravilno izgovara bunjevačke riči** **- Proširuje i obogaćuje fond bunjevačkih riči kroz književne tekstove** **- Traži značenje nepoznati riči u ričniku** **- Pripoznaje i imenuje priču, basnu, bajku** **- Uočava redosled glavni događaja**	**KNJIŽEVNOST**	**Jutro, Ljubomir Lotić** **Moja majčica, nepoznati autor** **Bubuš i mrak, Suzana Kujundžić Ostojić** **Mali Mićo, Nikola Kujundžić** **Mliko, nepoznati autor** **Cembule, narodna pisma Dici, narodna pisma** **Podvikuje bunjevačka vila, Nikola Kujundžić** **Cvrčak i mrav, prema basni Dositeja Obradovića** **Dida i ripa, narodna pripovitka** ***Napomena: Upoznavanje bunjevačke književnosti je na ćiriličnom pismu.***
- Bogaćenje jezičkog fonda (oko 20 punoznačnih riči) **- Opisuje i daje informacije o sebi i svom okruženju** **- Pozdravlja** **- Sažeto prepričava tekstove** **- Govori na osnovu ličnog doživljaja, daje svoje mišljennje i izražava stavove** **- Imenuje škulski pribor** **- Sastavlja niz međusobno povezanih rečenica na osnovu dati slika** **- Imenuju članove svoje porodice - uža porodica,ume da pridstavi svoje porodično stablo - širu porodicu** **- Priča na osnovu slike** **- Samostalno opisuje prirodu na osnovu ponuđenih slika kao i na**	**JEZIČKA KULTURA**	**Zdravo dico** **Lipo ponašanje** **U škuli** **Nezgoda na odmoru** **Od bašče do astala** **Jesen na salašu** **Zima** **Porodica** **Porodično stablo** **Slika po slika - priča** **Zima** **Uskršnji zečići** **Za astalom** ***Napomena*:Pismeno izražavanje je ćiriličnim pismom**

osnovu ličnog doživljaja **- Samostalno sastavlja rečenice/priču prema nizu sliku** **- Usvaja norme lipog ponašanja za astalom, razlikuje pravilno od nepravilnog ponašanja za astalom i zna da obrazloži** **- Izražava svoje misli osićanja o temama obrađenim na času i iz svakodnevnog života**		
- Pripoznaje bunjevačku nastambu/ salaš **- Imenuje prostorije i predmete u salašu** **- Pridstavlja prostorije u svojoj kući** **- Imenuje predmete** **- Uočava sličnosti i razlike u kadgodašnjim i današnjim kućama** **- Uočava i imenuje praznike kod Bunjevaca** **- Upoznaje narodne običaje vezane za praznike** **- Usvaja i izvodi stare bunjevačke, dičije sigre** **- Usvaja pokrete dičiji, bunjevačkih narodnih igara** **- Upoznaje i imenuje tradicionalno bunjevačko ilo** **- Čisti slamu i lipi je na setoletejp** **- Samostalno siče jednostavne oblike od slame i pravi kompoziciju (kolaž tehnika)** **- Crta starinske predmete (drvene boje, flomasteri)**	**ELEMENTI NACIONALNE KULTURE**	**Naša kuća** **Moj dom** **Mikulaš** **Materice** **Oce** **Božić** **Uskrs** **Taši, taši** **Žužanje** **A-be-ce-de** **Žmure** **Pošto seko mliko** **Trganaca** **Sigra gusaka** **Pavle paune** **Sigra zlati imena** **Igrala bi dere** **Gurablice** **Pralja** **Kotarica za kruv**

Ključni pojmovi: bunjevački govor, književnost, nacionalna kultura, kultura izražavanja

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Učenje bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture triba da se odvija kroz sigru i da ditetu nastavni sadržaji izazivaju zainteresovanost ko i da pridstavljaju zadovoljstvo i motivaciju za dalji rad.

Imaginativne i dramske sposobnosti ko i mogućnost učenja kroz sigru olakšavaju im memorisanje i prirodno usvajanje znanja.

Nastava bunjevačkog koncipirana je tako da svakom učeniku daje mogućnost da pokaže svoje znanje i sposobnosti, zadovoljavajući individualne karakteristike svakog učenika.

U realizaciji nastavnih sadržaja u nastavi bunjevačkog, nastavnik triba da koristi savrimene oblike, metode i nastavna sredstva kako bi nastava bila kvalitetnija i olakšala učenici usvajanje nastavnih sadržaja. Tokom časa se priporučuje dinamičko smenjivanje aktivnosti. Potribna je korelacija sa ostalim predmetima srpski jezik, muzička kultura, svit oko nas, likovna kultura, fizičko vaspitanje, virska nastava i građansko vaspitanje.Ovaka korelacija omogućava ostvarivanje zdravo uspišni rezultata rada.

Upoznavanje elemenata nacionalne kulture Bunjevaca uglavnom se ostvaruje upoznavanjem i približavanjem dila tradicionalne književnosti, običaja i tradicije. Poštujući princip postupnosti, učenicima će se olakšati usvajanje znanja. Teme su iste u sva četiri razrede, s tim da se obim gradiva povećava iz razreda u razred.

Potribno je da nastavnik uvik primenjuje sistematsko vežbanje. Nastava mora biti postavljna tako da omogući učeniku što češće verbalne aktivnosti.

Posebnu pažnju triba posvitit razvijanju kreativnosti, istraživačke sposobnosti i kritičkog mišljenja učenika.

Praćenje vridnovanja učenika se odvija kroz usmenu i pismenu proveru znanja najčešće primenom formativnog ocenjivanja. Ocene su opisne. Učenik se ocenjuje i na osnovu aktivnosti i zalaganja u toku časa. Bunjevački govor pratimo i vridnujemo kroz usmeno izlaganje učenika, ko i na osnovu pismene provire koja je kombinacija slika i riči odnosno rečenica. Književnost pratimo na osnovu usmene provire, deklamovanje, odgovori na pitanja i dramatizacija. Jezičku kulturu pratimo i vridnujemo na osnovu usmenog pričanja na osnovu datih slika ko i pričanje o ličnim doživljajima. Elemente nacionalne kulture pratimo i vridnujemo kroz praktične radove i na osnovu usmenog izlaganja. Pismena provira podrazumeva imenovanje i zapisivanje naziva praznika, običaja, predmeta.

ROMSKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Anav sikljovimasko	**RROMANI ČHIB E ELEMENTJENCA NACIONALNO KULTURAKE**

Reso	**Reso sikljovipe *rromani čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* sito te lenpe džandipe kotar rromani čhib thaj olake karakteristike, lilavnipe thaj kultura Rromengi, sar ini barjaripe džandipasko vaš labaripe čhibjako ano aver-aver sakodivutne komunikaciake situacie, thaj barjaripe godjako kotar poro nacionalno identiteti, molipe poro kulturako kerutnipe thaj kerutnipe aver themengo.**
Klasa	**angluni**
Beršesko fondi satjengo	**72 satja**

REZULTATI **Po agorisipe klasako sikljovno sito ani situacia te:**	**UMAL/TEMA**	**MOTHOVDIPE**
- ovel ole semno interesi vaš pustikake thaj džandipe thaj mothovdipe savo dela pustik; **- pendjarol gili, bajka thaj sikavimaski paramisi;** **- dikhlarol anglune role thaj te kerol ulavipe maškar olenge pozitivno thaj negativno karakteristike;** **- pendjarol pučibe/buti thaj te kerol sar ov rodela;** **- ulavela avazi, svato thaj svatorri;** **- šukar vakharela xarni thaj pherdi svatorri;** **- formirinela mujeski informacia e dende svatorrjenca;** **- mujea mothavela; mujea mothavela prekal pilte/fotografie thaj kotar pere keripe;** **- mujea mothavela sar siton**	**LILAVNIPE**	**ŠKOLAKI LEKTIRA** **Poezia** **Themutni rromani poezia** **Khedutne: Rade Uhlik, Rajko Djurić, Trifun Dimić, Alija Krasnići thaj Marsel Kortijade.** **Garavdune lavja, sigutne lavja, gendutne lavja (Marsel Kortijade)** **Themutne gilja: *(Sovimaski gili)*** **Rajko Djurić: *(Milja thaj jekh lav)*** **Alija Krasnići: *(Tati angali)*** **Rajko Ranko Jovanović *(Te ovav me)*** **Trifun Dimić: *Themutne gilja*** **Rajko Djurić, Ljuan Koko: *(Tasvinengo lil)*** **Proza** **Rromani themutni paramisi:** **Themutni bajka: *(Prahomi thaj Snežana)*** **Basne (alosaripe)**

manuša, šeja thaj objektja kotar olesko direktno maškaripe; **- ano čačikano čhane labarinela neve svatja ano sakodivutno vakheripe;** **- ano čačikanipe vakharela specifikake avazja rromana čhibjake;** **- ko po šero sikljola thaj vakharla xarne tekstja;** **- lela kotor ano scenako keripe tekstesko;** **- lela kotor ano kulturako-artistikane manifestacie;** **- šukar te kerol naisipe, nais vaš ažutipe, pačavipa te šunol averen;** **- haljovel so sito nacionalno djendipe thaj pačavinela djendutnen aver themenge;** **- haljovel relacie pedi dajaki čhib thaj čhib aver themenge;** **- recitiunol themutne gila save siton vaš festibaske jase beršeske sezone;** **- lol kotor ano čhavorenge themutne khelipe save siton jekha-jekh oleske barjaripa;** **- pendjarol karakteristikake rromane themutne šeja (ano poro than);** **- leparol festuibe (thaj te kerol komparacia e srbikane);** **- pendjarol tradicionalno rromano adetja (Herdelezi - oleske gila, Bibija - thardipe memeljengo) thaj uzo odova ini tradicionalno**			**Themutne godjarutne svatja** **Dramake tekstja** **Čhavorikane themutne khelipe.** **Papušengo teatari.** **Themutne godjarutne svatja.** **Popularno thaj informativno tekstja:** **Alosaripe kotar ilustrovano enciklopedia thaj čhavrikane lila *(Čhavrikano lil, Čhirikljori)*** **Lilavnipaske tekstja:** **- gila; basna; bajka; garavdune svatja;** **- keripe; than thaj vakhti keripasko bukjako; lilavibaski persona;** **- avrijalutno dikhipe;** **- čhavrikano dramako teksti; čhavrikane khelipe; hasaibasko teksti;**
	ČHIBJAKI KULTURA	**Mujesko Vakheripe**	**Vakheripe avazjengo savenca sikljovne siolen pharipe (po misal *ph, th, čh, rr, x*, sar ini *t, u, č,* thaj *kh ano čh*** **Tradicionalno rromani themtuni kultura.** **Dirigimo thaj mukhlutno vakheribe.** **Persona sikljovneski: te džanol te mothavolpe, te mothavol diso kotar peste thaj kotar familia, amal, te mothavol diso kotar piri dživutri, kotar piri papuš...** **Festja thaj familiake festuibe.** **Vakheribe, vakheribe e paruvinenca thaj pedo fundo personaki (themutne šeja, tradicionalno xabe).** **Prezentacia xarno lilavnipasko teksti savo sito paše e sikljovnengo barjaripaske.**

themutne xabe - sar ini Božik thaj Uskrs;			**Dramako, dramatizuime tekstja, scenako lačharipe.** **Scenako khelipe tekstesko (dramako thaj papušengo), čhavrikane themutne khelibe.** **Barvalipe alavaresko. Ulavipe ano vakheripe Rromengo.** **Vakheribaske, situaciake thaj čhibjake khelipe.**
		Ašunipe	**Realno thaj simulaciono situacia.** **Audiovizuelno hramipe.** **Khelipe vaš barjaripe pačavipasko ašunipe.**
		Draparipe	**Lilavutne tekstja - interpretacia sikavneski jase audio vizuelno hramipe.** **Bililavutnenge tekstja: interpretacia sikavneski - teksti ani tabela, rndipe saatjengo, bileti thaj aver.** **Informativno tekstja: interpretacia sikavneski - regule keribaske ani škola, kotar dživdipe ani amari maškaripe, kotar enciklopedia vaš čhavorenge.**

Klidutne svatja: rromane čhib, čhibjaki kultura, mujesko vakheripe, gili, paramisi

DIREKCIA VAŠ DIDAKTIKAKO-METODIKANO RESLIPE PROGRAMESKO

Programi sikljovipe *rromana čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* siton duj sikljovipaske umalja: lilavnipe thaj čhibjaki kultura. Ulavipe sikljovipaske saatja na šti te kerolpe pedo fundo sikljovipaske umalja, ama pedo sakova sati manglape ulavdo pačiv te dolpe kotar kultura vakheribaski sikljovnengi thaj kotar kultura Rromengi ani Srbia e ulavde dikhipa pedo themutni tradicia thaj adetja. Solduj umalja maškar peste phanenape thaj nijekh našti te sikljolpe izoloumi thaj biinterakcia e aver umala.

Rromano lil sito latinicako thaj ano angluni klasa fundone školako sikljovne na sikljona hramipe thaj draparipe rromane svatjengo thaj testjengo.

Programi sikljovipasko *rromana čhibjako e elementjenca nacionalno kulturake* fundomo sito pedo rezultatja, jase pedo procesi sikljovipasko thaj sikljovnengo reslipe. Rezultatja sikavena jekh integrišimo džanipe, džandipe, gndipe thaj molipe savo sikavno lačharela.

I PLANIRIPE SIKLJOVIPASKO

Programi sikljovipasko orijentišimo pedo rezultatja sikavneske dela pobaro mukhlipe, pobaro šajipe ano kreiribe thaj te gndinisarol sikljovipe. Rola sikavneski sitoj te čhivol ano konteksti akava programi vaš konkretikani klasa leiba ano dikhipe: niveli džanipe rromana čhibjako, struktura klasako thaj karakteristike sikljovnengo, pustikja thaj aver sikavipaske materijalja save ka labarinol; tehnikane činadipe, sikljovipaske vastušea thaj medie save škola siola; resursja, šajipe, sar ini manglipe lokalno maškaripaski ani savi e škola sitoj. Leiba kotar dende rezultatja thaj mothovdipe sikavno majangle kerela poro beršesko, globalno plani bukjako kotar palem ka bajarol pere operativno plajna. Rezultatja definišime pedo umalja lokarena sikavneske podur operacionalizacia rezultatjenge pedo niveli konkretikani sikljovipaski jekhutni. Kotar sikavno adžukarlape kaj vaš sakola sikavna jekhutnake, ani faza planiripe thaj hramipe gatisaribasko vaš školako sati, definišinela diferencirime adžukarde rezultatja pedo trin nivelja phando e anglodžanglipasko savo siole sikljovno. Kana planirinelpe manglape, adžahar, te ovolpe ano dikhipe kaj adžukarde rezultatja siton aver-aver, kaj disave poloke thaj posig šaj te resenpe, ama ano butipe adžukardo (poulavdipe ano umal lilavnipako), vaš savo manglape pobut vakhti, pobut aver, aver aktivipe thaj buti pedo aver, aver tekstja. Ani faza planiripe sikljovipasko but semno sito kaj e pustik sito sikljovipasko vastušej thaj ov na dela thaj na činela so si mothovdipe sikljovipasko. Vaš odova musaj e mothovdipaske save dende ani pustik te pašarolpe selektivno. Uzo pustik, sar jekh kotar xanig džanipaski, pedo sikavno sito e sikljovnenge te resol te labarinen ini aver xaniga džanipaske. Kana planirinelpe sikljovipasko procesi manglape te legarolpe logari kotar džandipe, empiria, intelektualno džandipe thaj interesuipe sikljovnesko.

Musaj te dolpe semnipe pedo barvalipe alavaresko thaj te labarinolpe disave kulturake keripe thaj festja, save kerenape ano disave lokacie e resoa pendžardipe dživdipe Rromengo ano nakhlo vakhti, oleski tradicia thaj kultura savi rromano minoriteti karakterišinela ano akala thanutnipe. Delape propozali te kerolpe komparacia leparipe festjengo ko Rroma e leparnipa akala festja ko butipasko them thaj ko nacionalno khupatne, save dživdinena kupate ano disave lokacije.

II RESLIPE SIKLJOVIPASKO

LILAVNIPE

Dendutne mothovdipe kotar umal *Lilavnipe* dikhlarnape kotar sa berš kotar pustik - *Tasvinengo lil vaš angluni klasa,* bukjake lila sar fundono materijali vaš buti, adžahar so

sikavno planirinela ano rami e individualno karakteristikenca sikljovnengo, šajipe e sa kolektivesko, ano rami e rezultatjenca sikljovipasko.

Ko sikljovipe sikljovnengo kaj uzo ažutipe sikavnesko xaljovena tekstja musajutne lektirako, alosaribaske tekstja kotar moderno popularno literatura vaš čhavorenge, informativno tekstja kotar enciklopedia thaj lila vaš čhavorenge thaj aver, semno sito te rodolpe kaj sikljovne xaljovena disave keripe thaj olengo vakhtuno thaj thanutno rami. Musajutno lektira sitoj majbut, kotar keripe, save siton ano nacionalno korpusi, savo barvalape keripa kotar moderno lilavnipe vaš čhavorengo. Alosaripe lilavnengo keripasko, majbut, pašljola pedo principi so si adekvatno barjaripaske sikljovnengo.

BUTI E TEKSTEA

Literarno žanrja: bajka, basna, gila, godžavarutne svatja, garavutne svatja, sigutne svatja, ulavdutne svatja.

***Draparipe* - prezentacia sikavnesko jase audio vizuelno hramipe xarne rromane themutne paramisjengo, tekstjengo kotar artistikano keripe, gilja, basne. Kana lačharenape gilja manglape te dikholpe čačikano vakheribe, čačikano vakheribe svatjengo, te dikholpe ulavipe ano vakheripe, procesno te čhivelpe standardno rromani čhib, te recitirinolpe majbut sar hori.**

Kotar sikljovne akale barjaripasko adžukarlape, te džanen te den sar diso kerdilo, anglune role, vakhti thaj than keribe bukjako. Dikhlarena elementja fantastikake ano bajke.

Delape propozali sikljovnenge te prezentuinolpe popularno čhavorikane thaj themutne čhavorikane gilja, dikhljaripe čhavorikane lila, kupatno dikhlaripe thaj analiza thaj vakheribe kotar majhari jekh teataresko sikavipe (pedo šajipe paušjengi) thaj filmi vaš čhavorenge (delape propozali vaš filmi savo kerdilo pedo motivi themutna bajkako) pi rromani čhib.

Uzo korelacia maškar tekstja, musaj o sikavno te lačharol vertikalno korelacia. Sikavno manglape te ovol pendžardo e mothovdipa kotar Lumia maškar amende, adžahar, te pendžarol tradicionalno thaj bimateriajlno kultura Rromengi ani Srbija thaj olenge themutne adetja.

Horizontalno korelacia sikavno lačharela, majangle, e sikljovipa srbikana čhibjako thaj lilavnipasko, istorija, piltiribe, muzikaki kultura, religiako sikljovibe thaj dizutnengo sikljovipe.

Sikavno savakht manglape te sikavol pedo semnibe šukar vakheribasko, savo šaj te kerolpe legaripa disave ortoepsko keripe. Ortoepsko keripe na manglape te realizuinolpe sar ulavdo sikljovipasko jekhutno, već uzo adekvatno teme kotar gramatika; svatorjengi intonacia šaj kotar jekh rig te phanolpe e kultura vakheribaski, te sikljolpe recitiribe giljengo thaj aver. Uzo labaripe audio materijali, sikljovne musaj te sikavolpe te reprodukuinol thaj lena čačikano

vakheribe palem melodija dikcija pedo fundo Pratsavako kotar Standardizacia rromana čhibjako savi lelili kotar rig Nacionalno konsili rromana nacionalno minoritetengo 2013. berš.

Disave kotar ortoepske probe šaj te kerenpe kana lačharolpe adekvatno tema kotar lilavnipe: po misal artikulacia šaj te sikljolpe ko sigutne svatja, ulavdutne svatja, čhibjake khelipe, save lačharenape sar kotor themutne godžaripaske svatja; akcenti, tempo, ritmi, intonacia thaj pauze šaj te lačharenpe po modeli sikavnesko jase ažutipa pedo CD hramipe po alosaripe sikavnesko jase sikljovnesko.

ČHIBJAKI KULTURA

Barjaripe čhibjaka kulturako jekh sito kotar majsemgno buti sikljovipe dajaka čhibjako e elementjenca nacionalno kulturako. Akaja sikljovibaski umal musaj te phanolpe e sikljovipa literarno tekstjengo save resena barjaripe kulturako mujesko vakharibe.

Kotar sikljovno akale barjaripasko musaj te adžukarlope pendžardipe akale umaljengo:

***Vakharipe* - kotar avanture, kotar odova so dikhle, kotar odova so mangena. Propozalutne teme vaš sikljovipe: škola, familia, moro than. Familiake relacie. Meni xabasko. Gendja thaj forme, kolorja, dive ano kurko, beršeske sezone, sati. Vizite. Moro amal - miri amalin. Bukjako dive sikljovnesko. Mukhlutno vakhti. Dromalutnipe. Garava natura - dživutre thaj votani. Kamlipe prekal dajaki čhib. Semne festja: Božik thaj Uskrs, sar ini Herdelezi thaj muslimansko festja Bajrami thaj Ramazani. Gilorja, dijalogja, dramatizacia, bućarutne vaš sikljovibe konverzaciako.**

Kotar sikljovne podur adžukarlape formiripe grupe svatjengi pedi disavi tema thaj formiripe svatori kotar dende svatja. Sikljovne musaj te džanen te phenen ko sito angluni persona no teksti thaj olake avrijalutne karakteristike. Musaj te džanen te keren nais ini te ruidjisaren vaš ažutipe. Korkore te phenen disave svatorja kotar peste, kotar po phral jase phen, kotar piri amal/amalini, školake amala, kotar dživdipe ani škola (maksimalno 3-5 svatorja).

***Reprodukcija* - te mothavolpe pilta jase rndo bukjengo pedo fundo ilustraciako. Te džanolpe te mothavolpe čhavrikano filmi, titluimo pi rromani čhib, pedo po angle zoralikane plani, paramisi jase čhavorikano teataresko sikavipe, skeči jase festuibe.**

***Diskripcia* - manuša, dživutre.**

***Dijalogi* - regule amalipaske komunikaciengo.**

***Dramatizacia* - xarno teksti po alosaripe, avantura jase keripe kotar sakodivutno dživdipe.**

***Vakheripe* - te legarolpe logari kotar barjaripe alavari sakodivutno konverzaciako, barvalipe aktivno alavaresko. Svatorja save majbut siton ano sakodivutne dživdipe. Aver-aver forme vakheribaske. Probe te kerelpe pharuvipe svatjengo jase te pherenpe svatja ano svatori.**

Mujibasko vakheribe reselape prekal khelipe thaj aktivipe savea sikljolape komunikacia (devipe sastipe ano konkretikane situacia: šukar detharin, šukar dive thaj dži ko dikhibe, najsaribe, jeftisaribe). Sikljovne šaj te vakharen pedo fundo dikhlutne pilte. Šaj te mothaven teksti so šunde, teataresko jase papušengo sikavipe, naturalno vakheripa thaj korektivno vakheripa.

Sikljovipe (prakse), save siton vaš dikhlaripe siton probe vaš te delpe sasutnipe thaj kotora te dikhlarolpe šeja, situacia thaj maškaripe. Manglape olen te organizuinen pedo teme. Majangle dikhlarlape sikavnengo thanutni, a palo odova aktivno bufljarlape pedo maškaripe. Sikljovne šaj te dikhlaren šeja, manušen, dživutren, keripe, piltja, grupno piltja, fotografije, objektja ano maškaripe thaj aver. Pačiv sikljovnengo manglape te fokusirinolpe pedo sasutnipe, palem pedo majsemne kotora, a po agor pedo potikne semne kotora. Dikhlarenape: forme, kolori, relacie, miškope, mimika thaj gestikulacia thaj aver.

Sikljovipe (prakse) ašunipaske lenape ašuniba odova so vakharela sikavno, aver sikljovne, artistja jase legardutne. Ašundo vakheribe analizirinelpe, denape vakheribaske karakteristike personake savi vakharela. Ašunipe manglape te ovol phando e mimika thaj gestikulacia, save siton vaš odova kotar so vakharlape. Musaj te insistirinolpe pedo čačikano vakheripe ano vakhti ašunipasko musaj te dolpe bajo vaš pačavipe thaj koncentracia. Šunenape ini onomatopejake avazja, šumja, artikulisano thaj biartikulisano avazja.

Analitikake sikljovipe (prakse) musaj te oven interesantno thaj zumavipaske, soske jekh siton kotar majsemne angločhinavdipe vaš sikljovipe drabaripasko thaj xramipasko. Na reselape izoluimo već siton phande e probenca vaš ašunibe thaj dikhljaripe.

Sikljovipe (prakse) savenca cidenape biliteralno thaj bistandardno elementja ano vakheribe realizuinenape poloke thaj sistematikane. Sikavne musaj te den pačiv vaš vakheribe avazjengo *ph, th, čh, kh, rr, x, dž*, sar ini sistematikano čivibe standardno rromana čhibjako.

Sikljovne manglape te len aktivno 200 svatja thaj frazeologiake jekhutne. Pasivno alavari musaj pedo sakova niveli te ovol pobaro kotar aktivno alavari.

Kotar sikljovno adžukarelape te sikljon pedo pošero majhari 4 recitacije, 5 rromane gilja (themutne jasa moderno popularno čhavrikane gilja), garavutne svatja, disave godžaverutne svatja, recituibe themutne giljengo save siton vaš religiake festa jase beršeske sezone, duj xarne prozno tekstja gabariti 3-5 svatorja thaj 2 xarne tekstja dijalogja jase leipe kotor ano čhavrikano teataresko sikavipe. Sikljovne, te sine kaj si šaj, te len kotor ano čhavorikane themutne khelipe adekvatno olenge barjaripaske, manglape te ulaven karakteristikane rromane themutne šeja ano poro than, leparipe religiake festja (ano dikhipe e srbikane festjencja), te pendžaren tradicionalno procedure thaj adetja thaj tradicionalno xabe.

Elementja nacionalno kulturake thaj tradicijake

Pendžaripe sikljovnengo e fundjenca istoria rromano minoritetsko khupatni ani Srbia (avipe, kulturake, edukaciake, religiake thaj ekonomikane aktivipe, majuče kulturake rezultatja, relevantno organizaciono formacie thaj institucije...), arakhibe thaj devipe gendja, ama ini barjaripe emotivno relaciengo prekal tradicija, kultura, adetja thaj procedure rromana minoriteteska khupatnako ani Srbija (folklor, zanatja, themutne godžaverutnipe, teatari, lilavnipe, muzika, tradicionalno čhavorikano khelipe, adetja, demonologija...), ama na ano gndipasko rami kotar romantičarsko tradicionalizmi thaj savakht ani relacia preka avutnipe, barjaripe thaj modernizacija. Pedo nakhlo vakhti šaj te dolpe dumo, ano avutno vakhti te dikholpe. Te resolpe sikljovnenge gendja kotar rromani khupatni ani Srbija (bešipaske thana, institucie thaj organizacie, pendžarde persone, anava, angloanava, xanig thaj kiki...), ama ini relacie e aver etnikake kupatnencathaj kulturenca, kotar reslipe Rromengo ano poro maškaripe (ani edukacia, kultura, artistipe...). Te dikholpe kaj rromano identiteti thaj korkoro pačavipe, kerelape bajo suptilno thaj pedo konkretikane misalja, phaniba ano odova gendja e emocionalno dromutnipa, devipa semnibe minoritetjenge thaj manušikane hakajenge, multikulturalizmeske thaj toleranciake.

ČHANDIPE RESLIPE PROGRAMESKO

Musaj te ovelpe ano dikhibe čačikano buti akale sikljovibasko: kaj sikljovne sikljona šukar te vakharen rromane standardno lilavno čhib thaj te astaren džandipe ano čhibjako šukaripe thaj čačutnipe. Savakht musaj te ovolpe ano dikhibe ini anglodžandipe sikljovnesko, sar vaš te phandolpe pedo materia savi on već džanena.

Obligacia sito te kerolpe lačhi atmosfera, savi rodela partnersko relacia maškar sikavno/sikljovno thaj manglape te ažutinol te phagolpe psihikani barijera kana aktivizirinelpe džandipe vakheribasko thaj praksa. Sakova čhibjako vastušej demonstririnolpe ano daj konteksti, na izoluimo. Kana sikljolape čhibjako džandipe manglape te dominirinen aver-aver forme dijalogeske ani interakcija sikavno - sikljovno thaj sikljovno - sikljovno. Ko vakheribe rodelape čučavnipe, naturalnipe thaj čhibjake regule.

III DIKHLJARIPE THAJ MOLIPE SIKLJOVIPASKO

Dikhljaripe thaj molipe rezultatjengo anglunisaripe sikljovnesko sito ani funkcija te astarenpe rezultatja, a lelape inicijalno nota kotar niveli pedo savo sikljovno arakhelape ini ano relacia pedo odova pedo savo ka delpe nota kotar olesko podur drom anglunisaripasko, sar ini nota. Sakova aktivipe sitoj šukar šansa vaš dikhljaripe anglunisaripasko thaj devipe inardutne informacie. Sakova sikljovibasko sati thaj sakova aktivipe sikljovnesko sitoj šansa vaš formativno notiribe, jase registruibe anglunipe sikljovnesko thaj dromutnipe pedo podur aktivipe.

Formativno molipe sito kotor kotar moderno dikhlipe sikljovipasko thaj talohaljovela dikhljaripe džanipasko, džandipasko, pozicie thaj keripe, sar ini barjaripe adekvatno kompetencije dži sito procesi sikljovibasko. Sar formativno meripe talohaljovelape kedipe gendjengo kotar sikljovneske astaripe, a majbut tehnike siton: realizacia praktikake bukja, dikhlaripe thaj notiribe sikljovnesko aktivipe dži sito sikljovipe, direktna komunikacia maškar sikljovno thaj sikavno, registri vaš sakova sikljovno (mapa anglunisaripaski, čhibjako dosije) thaj aver. Rezultatja formativno molipaske po agor sikljovibasko ciklusi musaj te sikavenpe ini sumativno - gendipaska nota.

Buti sakole sikavnesko sito kotar planiripe, reslipe thaj dikhlaripe thaj devipe molipe. Semno sito kaj sikavno kontinuirimo dikhljarela thaj dela molipe diferencirimo, uzo rezultatja sikljovnengo, ini procesi sikljovipasko, sar ini peste thaj piri buti. Sa so sikavlape šukar thaj mišto sikavno ka labarinol ini podur ano piri sikavnipaski praksa, a sa so sikavlape na but efikasno thaj efektivno manglape te bajarolpe.

ČEŠKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Název předmětu	**ČESKÝ JAZYK S PRVKY NÁRODNÍ KULTURY**
Cíl	**Cílem učení žaků Českého jazyka s prvky národní kultury je, postupně a sistematicky zvládnout základní zákony českého literárního jazyka pro správně ústní projev, podporujíce vědomi o významu role jazyka při zachování národní identity; vyškolovat žáky pochopit výbrané literární a jiné umělecké díla z české kulturní dědictví, kvůli zahování tradice a kultury českého národu a rozvoji interkulturality.**
Třída	**první**
Roční fond časů 72 hodiny	

VÝSLEDKY **Na konci školního roku žák bude schopen:**	**OBLAST/TÉMA**	**OBSAHY**
- rozpoznává hlasy v řeči, přízvuk, rytmus a intonaci naučených slov a výrazů; **- řeč chápe trochu a pečlivě, s delšími přestávkami a formou**	**JAZYKOVÁ KULTURA** **Poslouchání a mluvení**	**- uznání hlasové struktury českého jazyka na elementární úrovní;** **- mluvení, přesvědčování a popis (textu, obrazu, představení nebo filmu; vlastní výklad o zkušenostech, událostech);**

neverbální komunikace, které pomáhají porozumět významu; - přijímá předpokládané jazykové struktury, nejzakladnější formy komunikace a lexikální fond s 200 slov a výrazů aktivně v řeči; - porozumí ve slovném projevu pořadí pěti, šesti vět, které tvoří souvislý celek v předmětu; - aktivně poslouchá a porozumí obsahu literárního textu, který se čte; - pečlivě a kulturně poslouchá partnery; - poslouchá interpretační čtení a mluvení literárních textů pro pochopení a prožívání; - správně vyslovuje kratkou a úplnou větu jednoduché struktury s vhodnou intonací; - porozumí dialog v vztahu učitel - žák, žák - žák; - kládení otázek a odpovídaní, aby věděl nebo věděla krátké dialogy; - s pomocí učitelů stručně představuje učební materiály (čtyři až osm vět, které tvoří celý); - výslovně vyslovuje hlasy, dosahuje rytmu, intonace a přízvuk naučených slov a výrazů; - jmenuje věci z bezprostředního okolí ve vztahu k tématům, které jsou		- jmenování objektů a bytostí, prohlášení o činnostech, charakteristika objektů a bytostí, prohlášení o předmětech, prostorové vztahy, jakož i požadavky a příkazy; - vyjádření omezeného repertoáru výrazu a slov, a porozumění s určitým úsilím, původního mluvčího, který již zažil podobné situace; - používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); - používání jazyků v souladu s formálními podmínkami komunikační situace (např. formou občanské způsobilosti); - použití jednotlivých elementárních slov a hotových lexikálních výrazů, skládajících se z několika slov, naučených a užívaných společně ve zvláštních souvisejících situacích ("Dobrý den!", "Jak se máš? Jak se ti daří?", "Děkuji (pěkně)!", "Prosím?", Atd.); - použití omezeného počtu syntaktických struktur a jednoduchých gramatických forem patřících do paměťových korpusů jazykových jednotek; - pochopení souvislostí mezi vlastním úsilím a dosaženými výsledky v jazykových aktivitách; - uznání toho, co bylo učeno; Tematika: - škola: školní potřeby a prostor (učebna, školní nábytek, školní budova, školní dvůr), osobní školy, žáci, situace během kurzu a během prázdnin, příležitostná nálada a svátky; - rodina a blízké prostředí: úzká rodina, zájmy rodinných příslušníků; přátelé,

zpracovávány; - sám nebo ve skupině reprodukuje krátké recitacé a zpívá známé písně; - ústně mluví o obrázku/obrázcích a zkušenostech; - vybírá a používá odpovídající slova v řeči; - správně používá nová slova v každodenním projevu; - podílí se na jevištním představením textu; - uznává básen', příběh a dramatický text; - vidí postavy a rozlišuje jejich pozitivní a negativní vlasnosti; - vyjadřuje svůj názor na chování postav v literární tvorbě; - rozpoznává hádanku a rozumí jejímu významu; - rozpoznává a rozlišuje básen a rozumí jejímu významu; - zná materiální a duchovní kulturu svých lidí na úrovni přizpůsobenému věku; - zná základní české folklorní texty (pohádky, legendy, příběhy, písně, přísloví); - zná český dětský folklor (hry a krátké textové formy, jakou jsou hádanky, ukolébavky a další); - zpívá české lidové populární dětské písně vhodné pro daný věk; - poznává a rozlišuje základní		nejčastěji dětské hry, hračky; dům / byt (pokoje, nábytek), každodenní aktivity v domě; - svátky: Vánoce, Nový rok, Velikonoce, narozeniny; - výživa: jídlo, výběr jídel a nápojů, ovoce a zelenina, návyky, chutě jídla; - oděvy: části těla, oblečení ve vztahu k počasí; - jiné: období, měsíce, části dne; barvy; čísla až 20; - nejzákladnější formy komunikace: vyprávění jmen, adres, pozdravů, oslovení přátelům, učitelům; nárokovat, apelovat, poděkovat; souhlas, odmítnutí (základní tvary); - vyhledávaní a poskytování základní informace o sobě; hry, písně pro zpěv a recitování s tématy blízko tohoto věku. Literatura: - Mluvnice současné čaštiny. 1, Jak se píše a jak se mluví / Václav Cvrček a kolektiv. Praha : Karolinum, 2010. - 353 str. - Remediosová Helena, Do you want to speak Czech? : workbook, volume 1 = Wollen Sie Tschechisch sprechen? : Arbeitsbuch zum 1. Teil / Helena Remediosová, Elga Čechová, Harry Putz ; [ilustrace Ivan Mraček-Jonáš]. - 2. vyd. - Liberec : H. Putz, 2001. - 224 str. - M. Hádková, J. Línek, K. Vlasáková, Čeština jako cizí jazyk = Češki jezik kao strani jezik, Úroven A1 = nivo A1, Univerzita Palackého v Olomouci, TAURIS, 2005. - 320 str. - Koprivica Verica, Češko-srpski, srpsko-češki rečnik = Česko-srbský, srbsko-český slovník : [izgovor, gramatika] / [priredila] Verica

české svátky (národní a místní kultury), které jsou důležité v životě jednotlivce a kolektivů, jakož i mravy související s těmto svátky; **- porovnává české svátky a mravy s mravy většinového národu, jakož s mravy jiných národních komunit, které žijou spolu v dané oblasti;** **- pochopí význam českého jazyka jako prvky své národní identity;**		**Koprivica. Beograd: ZUNS, 2017;** **- Můj první obrázkový slovník: vydal LIBREX** **- nakladatelstvi pro děti v Ostravě / ECP (Czech) s.r.o. 2001.** **- Jeníková Anna, Srpsko-češki, češko-srpski rečnik = Srbsko-český, česko-srbský slovník / vydalo nakladatelstvi LEDA spol. s.r.o. - vydáni prvni, Voznice (Czech), 2002. - 592 str.** **- Marie Kozlová, Jitka Halasová, Paval Tarábek, Slabikář pro 1. Ročnik základni školy = Bukvar za 1. razred osnovne škole / nakladatelstvi DIDAKTIS spol. s.r.o. - Brno (Czech), vydáni prvni, 2002.- 120 str.**
	LITERATURA	**- autorské lyrické písně českých autorů;** **- české národní lyrické písně;** **- české bajky, národní příběhy, legendy a pohádky v češtině;** **- umělecké příběhy a pohadky v českém jazyce;** **- divadelní dramata pro děti v češtině; televizní a rozhlasové dramata;** **- české kreslené filmy;** **- komiksy a děcké časopisy v češtině;** **- děcké lidové hry;** **- poslouchání českých písní a hudby;** **- seznámení s specifickými českými nástrojí;** **- seznámení s českými národními tanci;** **- tradiční národní kultura;** **- veřejné vystoupení, prezentace vlastní a týmové práce;** **- významná místa a turistické centra v České republice;** **- významné data z historie Čech a jejich formování;** **- rozvoj úcty k českého kulturního dědictví a potřeby vychovat a zlepšit ji: specifické**

		domy v českých vesnicích, specifické kroje a jídla u Čech; **- vychování v duchu míru, tolerance, kulturních vztahů a spolupráce mezi lidmi.** **Doporučená literatura:** **Já písnička - Když jsem já sloužil to první léto; Okolo Frýdku cestička; Jede, jede poštovský panáček; Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, cos to Janku, cos to sněd; Holka modrooká; Vánoční koledy; Masopustní písně; Komáří se ženili; Zpívánky s Pájou; Já do lesa nepojedu; Sla Nanynka do zelí; Jede sedlák do mlejna; Travička zelená.** **Knihy pro děti:** **- Říkadla Josefa Lady - filmy, texty, kresby (Vrány, Liška, Zima, Ježíšek, Kučero, Honza, Kráva, Na houby, Vrabec, Jarní, Žába, Prásaci, Bába, Vlk, Když jsem šel přes Pražský most);** **- Josef Čapek - Povídání o pejskovi a kočičce - poslech, dramatizace, kresby;** **- František Hrubín - Dvakrát sedm pohádek - poslech, dramatizace, kresby;** **- Karel Jaromír Erben - Pohádky (Hádanka, Almužna, Pták ohnívak a Liška ryška).** **Prostonárodní české písně a říkadla (Sirotek, Zakletá dcera);** **- Božena Němcová - Pohádky (O Perníkové chaloupce, O Smolíčkovi, O kohoutkovi a slepičce, vtipné pohádky: Jak se Honzík učil latinky, zfilmované: O Princezně se zlatou hvězdou na čele, O Slunečníku, Měsíčníku a Větrníku, Sedmero krkavcu, O Popelce);** **- Karel Svolinský - Český rok v pohádkách, písních, hrách a tancích, říkadlech a hádankách (Járo, Zima)**

Klíčové pojmy obsahu: jazyková kultura, poslouchání a mluvení, literatura, tradice.

INSTRUKCE PRO DIDAKTICKO-METODICKOU REALIZACI PROGRAMU

Výukový program předmětu Český jazyk s prvky národní kultury v prvním ročníku základní školy skládá se z oblasti, které pokrývají kulturu českého jazyka (poslechové a mluvící činnosti) i literatury, se zpracováním prvků z české tradice. Doporučená hodinová dotace obsahových okruhů je následující: Jazyková kultura - 58 lekcí, Literatura - 14 hodin. Všechny oblasti se propletájí a žádná oblast se nemůže naučit samostatně a bez spolupráce s ostatními.

JAZYKOVÁ KULTURA

Oblast *Jazyková kultura* v prvním ročníku základní školy zahrnuje rozvoj základních komunikačních schopností studentů prostřednictvím činností poslechu a mluvení. Tyto programovací oblasti jsou zaměřeny na podporu jazykové kultury řeči a pečlivého poslechu naslouchání a zároven představují základy fonologického systému českého jazyka a obohacování slovní zásoby. V širším smyslu, zahrnují rozvoj kognitivních a intelektuálních schopností žáků, získání pozitivního přístupu k jinému jazyku, než mateřskému,lišování českého jazyka od ostatních jazyků, a respektování rozdilů.

Na této úrovni žáci vědomě nepřijíímají gramatické struktury. V počáteční fázi výuky cizího jazyka důraz se kládá na řeč a porozumění, protože je přirozeným způsobem mluvení mezi dětmi a není třeba trvat na plných odpovědích nebo na celou větu.

***Mluvení* žáků se uskutečňuje v rámci řízené a volné konverzace, při nichž učitel žákům pomáhá se správnou intonací vyslovovat hlásky v krátkých smyslu plných celcích, reprodukovat krátké části dramatického textu, recitovat básně a rýmovačky. V rámci řízené konverzace na známé téma žáci odpovídají na otázky, pokládají otázky, vyjadřují potřeby, zájmy, záliby, schopnosti a možnosti něco udělat.**

V rámci volné, resp. společenské konverzace, jež je základem konverzace každodenní, je potřeba žáky naučit, jak mají slušně konverzaci zahájit, jak si vyměňovat informace a jak používat základní zdvořilostní formy. Během konverzace se mohou objevovat řečové šablony, jež se používají v každodenních situacích a které jsou zároveň nejjednoduššími větnými modely austálenými frázemi.

Doporučenými formami ústního vyjadřování v rámci obsahu tohoto programu jsou: pojmenování, mluvení, převyprávění a popisování. Žák se postupně orientuje v ústním vyjadřování. Doporoučenými druhy ústního vyjadřování jsou: povídání o obrázku nebo o řadě obrázků (příběh v obrázcích), povídání o zážitcích a událostech, učení se nazpaměť, vyslovování rýmovaček arecitování krátkých básní nebo částí dramatického textu, které by měly být pečlivě vybrány (s ohledem na věk žáka a uměleckou hodnotu textu).

Poslech je důležitá komunikační činnost. Žáci se učí pozorně a trpělivě poslouchat mluvčí. Během výuky poslouchají, o čem ostatní mluví, což potvrzují jak opakováním slyšené zprávy, tak i jednáním podle ústních pokynů dospělých a svých vrstevníků. Pozorné poslouchání se také používá při simulovaných situacích (konverzační a situační hry), kdy žáci poslouchají to, co učitelé, vrstevníci či hlasatelé čtou.

U žáků by se mělo rozvíjet rozpoznávání hlásek (zvláště těch, které neexistují v jejich mateřštině, pokud jejich mateřština není čeština) a porozumění významu slov v cizím jazyce.

Také by se mělo rozvíjet, aby žáci v rámci osvojeného lexika a struktur byli schopnisplnit úkoly, zadané učitelem; úkoly pomáhají vybudovat v žácích sebejistotu a ulehčit jim učení. V hodině by se měl používat cizí jazyk kdykoli je to možné, neboť jde o jedinou příležitost, kdy se cizí jazyk používá přirozeně a spontánně. Žáci nemusí porozumět každému vyslovenému slovu, pokud však znají kontext, mohou vytušit jeho význam.

***Tematika* v průběhu ústní výuky by měla být žákům blízká a pro ně zajímavá. Také by se měla týkat jejich bezprostředního okolí: členové rodiny, soudruzi, oblíbené hračky, dům, škola, školní potřeby, části těla, oblečení, každodenní jídlo, zvířata / oblibené zvíře atd. Žák by měl umět, sám nebo s pomocí učitele, říct několik krátkých vět se správnou výslovností a intonací a klást jednoduché "ano/ne" otázky.**

Zřetelné vyjadřování se uplatňuje díky *bohaté slovní zásobě*: používáním vhodných slov během projevu, osvojením si a používáním nových slov. Část hodiny věnovaná novému lexiku by měla být dostatečně dlouhá, aby se žáci mohli seznámit s novými slovy a strukturami. Žákům se doporučuje, aby ze své aktivní slovní zásoby používali slova, která co nejpřesněji vystihují zamýšlenou informaci a aby jejich projev byl co nejrozmanitější.

Jazyková kultura žáků se rozvíjí prostřednictvím *didaktických her.* Herní aktivity by měly být vybrány podle zájmů žáků, nebo v souvislosti s výukovým obsahem. V rámci zahřívacích aktivit je možné zopakovat látku probranouv předchozí hodině, a to skupinovým zpíváním, hrou nebo pohybem, rozřazováním objektů do skupin a jejich srovnáváním (podle velikosti, tvaru, barvy aj.).

Zahřívací aktivity, které by neměly trvat déle než 10 minut, žáky motivují, uvolňují, posilují jejich sebevědomí a podporují je, aby samostatně nebo s pomocí učitele využívali to, co se v předchozí hodině učili.

Učitel může do výuky zařadit konverzační hry, např. rozhovor s neposlušnou panenkou nebo s literárním hrdinou, či situační hry, tj. reálné situace jako např. rozhovor v obchodě nebo u doktora. Učitel může využít rovněž anagramy, rébusy, palindromy, řetězení slov, doplňovačky a jednoduché křížovky.

Hry rozvíjející sluchovou pozornost využívané ve výuce: pozorné poslouchání se zadáním, např. *Rozpoznej, kdo mluví*, *Poslouchej, jak mluvím* (potichu, rychle), *Slyším hlásku t*... Při výuce cizího jazyka v mladším školním věku je malování další důležitou činností, stejně jako další zadané manuální činnosti: vybarvování, stříhání, výroba předmětů z hlíny nebo těsta, výroba plakátů, přání apod.

K těmto činnostem se přistupuje až poté, co si žáci dané lexikum osvojí, neboť představují pomocný metodický postup jak pro osvojení a vytváření lexikálních a morfo-syntaktických struktur, tak pro vyvolání pocitu spokojenosti a uvolnění.

LITERATURA

Doporučené obsahy v tomto okruhu si žáci osvojují během celého školního roku, a to pomocí slabikáře a čítanky jako základních učebních materiálů, jejichž využití učitel plánuje v souladu s individuálními schopnostmi žáků a celkovými možnostmi kolektivu, přičemž se řídí závěry vyplývající z výuky.

Literatura se nevyučuje na teoretické úrovni a samotný doporučený obsah je používán tak, aby učitelé rozšířili slovní zásobu žáků. Dovednost porozumění literárnímu textu, který žáci poslouchají, souvisí se závěry vyplývající z předmětu *Jazyková kultura.* Tabulka obsahuje výběr literárních textů, které učitelé mohou použít (v případě potřeby je přizpůsobit a zkrátit) a případně je doplnit o populárníinformativní texty z dětských časopisů, encyklopedií apod.

Vzhledem k tomu, že na této úrovni žáci stále neumějí číst, literární texty poslouchají prostřednictvím audio nebo video-záznamů, anebo poslouchají přímo učitelovo čtení. Výklad textu v tomto věku má rysy spontánního a volného rozhovoru s žáky o podstatných časových, prostorových, tematických aj. podrobnostech, o postavách a jejich emocionálních stavech (radost, smutek, smích apod.) a o rozlišování dobra od zla. Do výuky se zařazuje i čtení textu na pokračování, což znamená, že učitel podle plánu, který sám vytvořil, a s odpovídající dynamikou, čte literární text po částech a mluví o něm s žáky během několika plánovaných hodin.

Při poslechu lyrických básní se žáci učí prožívat jejich melodičnost a správně recitovat (dle výběru). Při rozebírání dětských dramatických textů jsou žáci motivováni k celé řadě tvůrčích aktivit, které vznikají v souvislosti s dílem, jako např.komentování dramatizovaných úryvků (divadelní představení, drama, loutkové divadlo, dramatické dialogy, sledování divadelních představení dětí, nahrávání a komentování dramatických výňatků). S aktivním nasloucháním jsou žáci vyškoleni, aby zahrnovali obsah ve spojení s ilustracemi, které doprovázejí literární, populární nebo informativní texty.

Co jde o aktivity vázané za výuku literatury a národní kutlury a tradice, praktické metody v této části učebních osnov, zahrnuje kontakt s předměty, které tvoří významnou část tradiční

kultury, ať už jsou vyrobeny podle současných modelu, anebo se s nimi seznámíme v autentickém prostředí. Výběr obsahu je ponechán na učiteli, a doporučuje se, aby obsah této části učebního plánu byl realizován prostřednictvím hudby a tance (poslech českých písní, učení o nástroji, lidové tance), karikatury, filmy, příběhy, pohádky, legendy, významné osobností a událostí z českých dějin, zvyků a jejich prezentace jak ve škole, tak na školních akcích a podoně.

Výuka *Českého jazyka s prvky národní kultury* se zaměřuje především na žáky: žáci se považují za odpovědné, kreativní a aktivní účastníky ve vyučováním procesu, a doporučuje se, aby se rodiče a ostatní členové rodiny zapojili do práce, co nejvice. Například, děti aktivně zapojují do rozhovoru v rodině, nebo schromažďují informace o celé rodině temát souvisejících s lidovou tradicí, zajmená od starších členů své rodiny (prarodičů).

Učitel by měl přimět žáky k tomu, aby se aktivně zapojili do shromažďování materiálů, které se vztahují k určité lekci (pohlednice, obrazky, články z novin atd.).

Nový program je založen na větší souvztažnosti literárních a neliterárních děl. Souvztažnost je umožně na adekvátní kombinací povinných a výběrových děl. Kromě souvztažnosti mezi texty a okruhy tohoto předmětu učitel stanoví vertikální souvztažnost mezi obsahem předmětu *Český jazyk s prvky národní kultury* a obsahem stejného předmětu z vyšších tříd tak, aby respektoval systematické a postupné zavádění učiva, k čemuž přispívají jak učitelovy znalosti o obsahu předmětu *Příroda a společnost* pro 2. třídu, tak i jeho vědomosti o tradiční a duchovní kultuře Čechů s důrazem na obyčeje Čechů v Srbsku, stejně tak i vědomosti o tradiční a duchovní kultuře většinové společnosti a jiných menšinových společnostech v regionu.

Učitel vytváří horizontální souvztažnost mezi výukou předmětů *Srbský jazyk a literatura*, *Svět kolem nás*, *Umělecká kultura, Hudební kultura*, *Občanská výchova* a *Náboženská výchova*.

VLAŠKI GOVOR SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Numilji lu kurs	**VUORBA ŠÎ KULTURA VLAHA**
Cilju	**Cilju lu învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* je sî să întarjaskă pućearja dî komunikacîje a lu škuolarj atît sî puoată sî askulće šî să încaljagă vuorba vlasaskă, sî šćije alje măjpruoašće zakuoanje lu vuorba šî kultura Vlaha kum ra puća sî lje kaće šî îngažđeadză, pastrînd aša aluor identjitet dî etnicitjet, ku griže dî relacîja întră mošîja Vlahilor šî mošîja lumnji, dîspră întarjitu ljegaturilji întră kulturj.**
Razu	**Aldîntînj**

Fuondu dî śasurj pră an 72 dî śasur

AŹUNSU **Dîpa śe oguoaje ku tjema škuolarju o să puoată sî:**	**TJEMA**	**SUCÎNUTU**
- aljagă glasu vorbit dîn sluova skrisă; vuorbje šî spusurj vorbiće šî skrisă; **- askulće šî sî încaljagă sucînutu;** **- încaljagă sucînutu lu tjekstu dî literatură karje îj să śećeašće;** **- aljagă spusurlji dî spus, dî întrabat šî dî zbjerat;** **- aljagă spusurlji dî dzîs šî dî dazdzîs** **- kunuoaskă vuorbilji kontrirjiće** **- šćije numilji lu numjerj dîn dekada adîntînj, šćije pră vlasîašće sî numjerje pînă la dzîaśe.**	**VUORBA VLAHA**	**Glasu šî sluova; sluovilji štîmpujiće šî skrisă în ćiriljică.** **Vuorbilji šî spusu în vuorbă šî skris.** **Tjeksturlji înpljinjiće ku sluovurj karje să lukră/tjeksturlji karje îs numiće dî śećit.** **Tjeksturlji vlasăšć skrisă or štămpujiće.** **Źukarij dî ljimbă.** **Vježbujitu dî analiză šî sîntjeză; vježbujitu dî leksikă šî sintaksă; vježbujitu dî motuorjikă.** **Spusurlji dî spus, dî întrabat šî zbjerat.** **Spusurlji dî dzîs šî dazdzîs.** **Vuorbilji kontrirjiće.** **Numilji lu numjerj dîn dekada adîntînj.**
- kunoaskă šî sî aljagă kînćiku dîn povastă; **- vadă în povastă potrivjala, vrjeamja (rîndu lu potrivjelurj) šî luoku unđe śuoa sa potrivit;** **- vadă junaśi šî să aljagă întră aja śe je la jej bun dîn aja śe je njebun;** **- spună śe ginđeašće dî aja śe lukră junaśi în kînćik or în povastă;**	**POVĂSTÎTU LUMNJI**	**Kînćiśilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj.** **Povješćilji vlasăšć aljeasă dî nastavnjik în rîndu ku anji lu škuolarj.** **Śumjelśilji vlasăšć.** **Basnjilji vlasăšć.**

- kunuoaskă śumalka šî sî o încaljagă; **- kunoaskă basna šî sî o încaljagă;**			
- spună kum trîabje spusu ku struktura pruoastă ku întonacija bună, ku sîamnu dî interpunkcîje la kăpatînj; **- sumjearnjik ja parće în vuorba dirigujită šî sluobîdă;** **- fakă o kriśală askultîndu să ku vuorbje aljeasă;** **- prospună dîn gură; povîastuje dîn gură dî sljikă/sljiś šî dî potrivjelurj;** **- dăskrije dîn gură dî stvarurj dîn okuolu aluor;** **- aljagă šî sî să askulće în vuorbă ku vuorbje aljeasă; să askulće kum trîabje în vuorbă ku vuorbje nuoj;** **- spună dîn kap skurće tjeksturj dî literatură;** **- ja parće în relizacîja lu tjekst pră scjenă;** **- askulće suvorbituorji sumjearnjik šî ku kultură;** **- askulće, încaljagă šî parafrazirjeaskă kriśala;** **- askulće śećitu šî povăstujitu ku interpretacîje lu tjeksturj dîspră încaljes šî asîmcît;**	**KULTURA LU VUORBĂ**	**Vorbitu** **Askultatu**	**Vuorba dirigujită šî sluobîdă.** **Kriśala dîn gură.** **Povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu.** **Povăstujitu lu tjekstu dî literatură.** **Tjeksturlji dî dramă, dî dramatizacîje, improvizacîja la scjenă.** **Realizacîja lu tjekst la scjenă (dî dramă šî ku papušă).** **Îngazdatu lu vorbarj: vježbilji dî leksikă šî sintaksă.** **Źuoaka în vuorbă, dî ljimbă šî în situacîje.** **Situacîjilji dî istină šî simulirjiće.** **Kriśala dî askultat.** **Snimkurlji dî audio šî video.**
- kunoaskă šî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji dî dziljilji marj kum îs Kraśunu šî Pašćilji. **- kunoaskă šî sî ja parće, în rîndu ku aluj anj, în ađeturlji ljegaće dî boćeadz, nuntă šî pomană ("sluobadzîtu lu apă" dî al muort)** **- kunoaskă šî sî ja parće, în rîndu ku**	**ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE**		**- Dzîljilji marj, ađeturlji la (Kraśunu, Sîntuoađerji, Pašćilji, Sîmcî,...)** **- Ađeturlji ku karje să însamnă vijaca lu uom (boćeadzu, nunta, pomjeanjilji).** **- Praznjiku.**

aluj anj, în ađeturlji la praznjik **- šćije sî źuoaśe în źuok źuoku vlasăsk.** **- kunuoaskă šî sî numaskă instrumenturlji dî muzikă ku karje să kîntă melodijilji Vlahilor.** **- aljagă elementurlji fundatuorj lu puortu Vlahilor dîn aluor luok.** **- kunuoaskă šî sî numaskă alje kunoskuće mînkărj dîn tradicîja Vlahilor.** **- - kunuoaskă šî sî numaskă zanaturlji Vlahilor.**		**- Źuokurlji vlasăšć.** **- Instrumenturlji Vlahilor dî muzikă.** **- Puortu lumnji vlasăsk.** **- Mînkarja Vlahilor dîn tradicîje.** **- Zanaturlji batrînje.**

Terminurlji dî kjeaje lu sucînatură: vuorba vlasaskă, povăstujitu lumnji, kultura lu vuorbit, elementurlji dî kultură šî tradicîje.

INSTRUKCÎJILJI DÎ DIDAKTIKĂ ŠÎ METUODIKĂ DÎ REALIZACÎJA LU PROGRAM

Programu dî edukacîje šî învacatu lu *Vuorba šî kultura Vlaha* are patru tjeme: Vuorba Vlaha, Povăstîtu lumnji, Kultura lu vuorbă, Elementurlji lu tradicîje šî kultură.

Să porînśeašće asta distribucîje lu śasuj: Vuorba Vlaha - 10 śasurj, Povăstîtu lumnji - 10 śasurj, Kultura lu vuorbă - 18 śasurj šî Elementurlji dî kultură šî tradicîje - 34 śasurj. Tuoaće tjemurlji îs înpopljećiće šî njišuna nu să poaće lukra skuos doparće šî firdă aljelalće tjemj.

VUORBA VLAHA

Edukacîja dîn *Vuorba Vlaha* să realizujeašće sîngur, ma kuprinđe šî sucînaturj alu aljelalće tri tjemj, măjkusama dîn *Povăstîtu lumnji* šî *Kultura lu vuorbă.*

Vorbitu dîn gură să lukră prîn źuoakă šî aktivnosturj ku karje să vjeažbuje komunikacîja (pozdravitu în situacîje dî tuoatădzî: *bună điminjaca, bună dzîva šî nje vjeđem;* izvinjitu). Škuolarji puot sî povîastuje katînd la sljikă or rîndurj dî sljiś. Puot sî propovîastuje tjekstu karje a askultat sumjearnjik, sî să audă šî ku vuorba înđirjeptată. Oćitulji trîabje sî ja sama dî sî fije glasurlji bun spusă šî sî fakă ku škuolarji komentarurj la aja śe sa askultat.

Vježbilji dî vadzut îs dî vadzutu lu tuot šî lu detaljurj, katatu la stvarurj, poivituri šî okuolu. Trîabje sî fije organizujiće pră tjemurj. Să înśeapje dî la luoku în škuoală unđe să învacă, pă înurmă să trjeaśe šî la okuol. Škuolarji puot să kaće la stvarurj, uoamjenj, žuoavinje, potrivjelurj, sljiś, sljiś în rînd, fotografije, objekturj dîn okuol šî aša. Škuolarji trîabje sî ja sama măjîntînj la tuot, da prăurmă la djetaljurj. Să kată la: fuormurj, fărburj, relacîje, miśkaturj, mimikă šî gjesturj, djetaljurj pitulaće šî aša.

Vježbilji dî askultat să înśep ku askultatu lu vuorba lu oćitul, alc škuolarj, glumc šî spikjer. Vuorba śe je askultată să komentarisîašće dî sî să vadă pră śe să aljeaźe vuorba alu vorbituorj. Askultatu trîabje sî fije înpreonat ku mimikă šî gjesturj karje petrjek vuorba. Dî vrjeamja śe să askultă trîabje aljes aja śe arje vrjedujală dîn aja śe nare, katat ku grižă šî koncentracîje. Să askultă šî sunurlji dî onomatopejă, šušajelje, sunurlji artikuljisîc šî njeartikuljisîc.

Trîabje sî să fakă vježburj dî analjitikă kum îs vadzutu lu pozicîja lu glasurj în vuorbilji karje îs vorbiće. Kînd škuolarji învacă sî vadă pozicîja lu glasurj în vuorbj, să trjeaśe la înparcîtu lu vuorbj pră glasurj. Să înśeape ku vuorbj dîn duoa glasurj, da prăurmă dîn tri, patru šî măjmulće.

Vježbilji dî sintjeză să organizujesk bărabar ku vježburlji dî analiză. Vuorbilji karje îs dîsparcîće în glasurj jar să adună întruuna. Să pornjeašće dî la al măjušor šî mjearźe kîrtă tuot măjgrjeau. Škuolarji să sprimăsk sî śećaskă šî încaljagă aja śe a śećit, śe o sî fije în razurlji śe vin.

Oćitulji trîabje sî ja sama kum să vorbăsk glasurlji *ă, î, dz, ś, ź.*

Prîn măjmulće sîtuacîje dî vuorbă lu škuolarj trîabje aratat pră śe să aljeg spusurlji dî întrabat, zbjerat šî spus, ka šî pră śe să aljeg spusurlji dî dzîs šî dazdzîs. Ku stvarurlji kontrastirjiće, ku kartucă ku sljiś šî aša stvarurj dî edukacîje škuolarji trîabje sî să kunoaskă ku vuorbilji kontrirjiće.

Askultîndu să ku bîće, banucă or ku đeajśćilji la amînduoa mînj lu škuolarj să puoaće ušura învacatu lu numerji dîn dekada adîntînj.

POVĂSTÎTU LUMNJI

Aja śe je sucînat în tjema *Povăstîtu lumnji* să lukră prîstă tuot anu la škuoală, dîn karća dî învacat ka un instrumjent dî edukacîje ka šî dîn alće izvuora kum aljeaźe nastavnjiku, aluor realizacîje oćitulu plănirjeašće în rîndu ku karakterjistika lu tuot škuolarju šî aluj aźunsurj dî învacat.

Dî vrjeamja kînd škuolarji să fak sî fije kadîrj, ku aźutatu lu oćitul, sî încaljagă povješćilji šî kînćiśilji, trîabje luvat sama sî să vadă potrivjelurlji, relacîjilji dî arje šî vrjeamje šî aja śe je aljes în daskrisu lu stforurj šî priruodă. Škuolarji să învintă sî ujće junaśi în povastă or kînćik, aluor karaktjeristikurj šî aja śe lukră; aluor emuocîje (marjeac, trist, dî rîs) šî sî aljagă al bun dîn njebun.

Să kriśeašće kă je bun sî să śećaskă tjekstu la postăc, aśi să ginđeašće kă oćitulu pră planu, karje sîngur a fakut ku dînamika śe a plănirjt, spunje tjekstu postată dîpa postată šî vorbjeašće ku škuolarji dî aja śe je śećit, dî aja vrjeamje ij motivisîašće sî sîngurj sî povîastuje.

Kum îs tjeksturlji plănirjic ku programu pruošć, skurc šî fakuc pră rînđitu lu potrivjelurj pră hronoluogije, škuolarju trîabje sî ujće *kînd šî unđe* sa potrivit aja śe să lukră în tjekst šî sî încaljagă rînđitu lu potrivjelurj, śe sa în fabula lu tjekst potrivjit întînj, da śe prăurmă, śe a fuost nainća lu vro potrivjală, da śe dîpa jea vinje.

Škuolarju trîabje sî ujće kum îs poezija ku proza aljeasă în fuormă (sî aljagă vjersu dîn tjekstu dî pruoză) šî aluor măjpucînje karaktjeristikurj (aja śe în lirjikă nuje fabulă, ritmika lu vjers or rînđitu lu potrivjelurj în epikă šî aša śuoava), ma nu la nivuo lu definjisîtu la tjerminurj. Škuolarju trîabje sî aljagă kînćiku (šî kînćiku dî glumă - pră tuonu kum să kîntă) dîn povastă (basnă), ma fîrdă definisîtu lu tjerminurj dîn teorija lu literatură. Aja să lukră mjerekucîal šî la postăc în razurlji măjbatrînje.

Škuolarju trîabje sî poată sî încaljagă śe însamnă śumalka fîrdă formuljisîtu lu stil; sî kunoaskă žanru lu basnje ka povješćilji śe însamnă śuoa altăśe (fîrdă înśeputu ku tjerminu lu aleguorije), kă în basnje junaśi puot sî fije nu numa žuoavinjilji, ma šî bujedzîlji, stvarurlji, kreaturilji antropomorfizujiće (Naruoku, Nađearđa) or uoamjenji šî, măjprăurmă, sî poată sî încaljagă aja śe basna însamnă šî să vadă aja śe basna nje kriśeašće. Kum dî aăšća anj lu kopij să adaptirjeašće, skurćadză tjekstu lu basnă nus spuš elementurlji dî struktură lu žanru lu basnă (fabula šî kriśala).

Škuolarji să sprimăsk sî ujće în tjekst vuorbje njekunoskuće šî măjpucîn kunoskuće šî să întrîabje oćitulu sî lje tulmaśaskă kum ra încaljeźa tjekstu măjbun. Purtac ku întrabărilji (*karje? śe? unđe? kînd? dîśe?*) dî sucînatu śe je spus, škuolarji în rîndu ku aluor pućearje, să sprimăsk sî fakă ka raspunsurlji: spusurj, pasusurj, tjeksturj skurće. Kînd lukră tjeksturj dî aja śe lumnja Vlahilor a fakut prîn vuorbă, škuolarji să kunosk măjîntînj ku estetikă în skrisuoarje šî formirjesk aluor veđearje dî aja śe askultă. Oćitulu îj învintă să spună aja śe ginđesk.

Kînd lukră kînćiśilji dî lirjikă škuolarji la postăc să învacă sî kunoaskă šî asîmće melodika lu kînćiśe šî sî lje recituje ku intonacîje. Aljesu lu tjeksturj în vjers dîn aăalja în pruoză nu să lukră la nivou lu teorije.

Să kriśeašće kă je bun sî să fakă dramatizacîja lu povješćilji dîn lumnje, bajkje šî basnje, kum sar škuolarji aduśe în vuoja bună la aktivnosturj dî kreacîje (ješîtu la scjenă, źuoaka ku dramă, źuoaka ku papušă...). Aša škuolarji prîn vaspitujitu lu škuoală întruuna învacă šî bontuonu în teatăr.

Dî la razu aldîntînj ku sucînatu lu program să suflirjeašće învacatu lu tjerminurj dîn literatură la postăc šî ku sistjem, da lu oćitulj să kriśeašće în kontinuitjet sî să învjeacă vuorbje nuoj kum sar îngazda vuorbarju lu škuolarj. Supt învacatu la tjerminurj dî literatură nu să ginđeašće la învacatu lu aluor definicîje, ma aluor numit šî dăskris, ujtatu lu aluj rolă în tjekstu al spus.

KULTURA LU VUORBĂ

Tjema *Kultura lu vuorbă* kuprinde învaljitu lu duoa dîn patru părc dî literacîja lu škuolarj, da aăalja îs vorbitu šî askultatu. Duoa karje uđesk, śećitu šî skrisu, să învaljesk în aljelalće razurj lu ciklusu dî învăcamînt la škuoală. Edukacîja šî învacatu în asta tjemă îs śušiće kîrtă katatu lu kultura lu vuorbă, skrisuoarje, îngazdatu lu vuorbarj šî la învaljitu lu pućearja în komunikacîje lu škuolarj. Lukru la edukacîje în tjema *Kultura lu vuorbă* să realizujeašće înpopljećit ku aljće tjemurj dîn aăsta kurs, ka šî prîn lekcîje sîngurje.

Vorbitu lu škuolarj să învaljeašće prîn vuorbă în karje oćitulu îj înđirjaptă sî ajbje măjbună aluor komunikacîje. În vuorba dî tjekstu dî literatură or dî vro tjemă, škuolarji raspund la întrabărj, întrabă, spun śe ginđesk. Vuorba sluobîdă, vuorba dî drustvă je baza lu komunikacîja dî tuoatădzî šî dî aja škuolarji trîabje înđirjeptac în aja parće sî frumuos înśeapă vuorba, înskimbje la informacîje šî sî ajbje bontuon. Škuolarji să învintă sî formirjaskă kriśală în karje o sî fije informacîje dîn vijaca škuolji. Dî vreamja dî vuorbă škuolarji să învintă sî vorbaskă, sî đea înformacîje, sî spună śe ginđesk, numaskă śe asîmt ku vuorbilji aljeasă.

Foarma lu vorbit karje să kriśeašće je povăstujitu, propovăstujitu šî dăskrisu. Aja îs sucînuturlji lu program, sucînuturlji lu învacat. Škuolarju la postăc să bagă în vuorbă šî învacă kum sî propovîastuje tjekstu, kum sî povîastuje or kum sî dăskrije. Vuorba să realizuje prîn vježbje dî vorbit ku aźutarja lu plan. Planu lu škuolarj aźută sî proginđaskă sucînutu lu vuorbă, ma nu trîabje înpeđekac aăja karje puot sî vorbaskă sîngurj ku aluor plan, or firdă jeal. Dîn gură să propovîastuje vrun tjekst skurt, aja śe a vadzut în teatăr or la film. Să kriśeašće aăsta povăstujit: povăstujitu dî sljikă or pră rîndu dî sljiś (povasta în sljiś), povăstujitu dî petrekuće šî potrivjealje... Să dăskrije dî sezuoanje pră an, dî bujedz šî žuoavinje, dî drugarju or drugarjica a măjbună, dî aj dîn kasă šî aša. Škuolarji să înđirjaptă sî vorbaskă kum trîabje.

Învacatu dîn kap šî vorbitu lu tjeksturj aljeasă or aluor postăc je înđirjeptat în parća lu îngazdatu lu vuorbarj šî vuorba kum trîabje. Să vorbăsk dîn kap aljeasă kînćiśe karje îs învacaće odată ku învacatu lu recitujitu đirjept. Prînga aja, să puot învaca šî dîn kap vorbi tjeksturlji skurće postăc dîn povješć or dîn tjeksturj dî dramă (junaku). Cîlju lu asta suoartă dî vorbit je sî să vorbaskă ku întonacîje, da nu numa memorisîtu lu tjekst. Dî aja trîabje luvat sama šî bun aljes aja śe kopiji o sî învjeacă sî spună dîn kap, da vrunji dîn kriterijumurj îs vrjedujala lu tjekst šî kum aduśe ku anji lu kopij. Žuoakă dî scjenă măjbun je sî să realizuje pră tjeksturj dî literatură karje îs bunje dî improvizacîje la scjenă.

Îngazdatu lu vuorbarj dîspră vuorbitu înđirjeptat să realizuje askultîndu să ku vuorbje śe trîabje la vorbit, învacînd šî askultînd ku vuorbje nuoj, ka šî larźind kuprinsu lu aja śe însamnă o vuorbă. Vuorbilji nuoj să învacă dîn vuorbitu înđirjeptat šî dîn tjekstur dî literatură šî njeliteratură. Škuolarji să înđirjaptă în parća sî să askulće ku vuorbje dîn aluor vuorbarj karje je aktivirjit šî ku aja śe je în kap, ma ku śe nu să askultă, śe poaće măjbun spună înfuormacîja karje vrjea, ma šî sî puoată sî fakă ku vuorba măjfrumuos vorbitu.

Kultura lu ljimbă alu škuolarj să îngažđeadză šî prîn źuoakă, măjkusama prîn źuoakă dî ljimbă. Źuoaka să aljeaźe pră aja śe vojesk škuolarji or în kontjekstu lu sucînatu dî edukacîje. Aja puoaće sî fije źuoakă ku vuorbit (vorbitu ku papuša njekuminće, vorbitu ku junaku dîn literatură...), dîpa aja źuokă dî situacîje, situacîj dîn tuotdîuna (vorbitu în prodavnjică, la stanjica dî autobus, la duoktuor,...). Sî puot aljeźa šî anagramurj, rebusă, palindruomurj, doînpluće, pruoašće vuorbje înkruśišaće.

Askultatu arje marje vrjedujală în komunikacîje. Škuolarji să învacă sî askulće suvorbituorju ku griže šî kultură. În kontjekstu dî edukacîje škuolarji askultă śe ajlalc vorbăsk šî aja prodzîk ku reprodukujitu šî parafrazirjitu lu aja śe a askultat, ka šî lukrînd pră rugatu šî înstrukcîjili dîn gură a lu aj batrînj šî aluor drugarj. Askultatu ku grižă să praktikujă šî în situacîjili simulirjiće (źuoaka dî vuorbă šî dî situacîje). Škuolarji askultă śećitu lu oćitul šî spikjer.

Źuoaka dî învaljit askultatu ku grižă să lukră în kontjekstu lu edukacîje: askultatu ku grižă ku daćina, sî dzîšem, *Kunoašće karje vorbjeašće, askultă kum vorbjeašće* (în śeat, jut), *Aud glasu...*

ELEMENTURLJI DÎ KULTURĂ ŠÎ TRADICÎJE

Tjema dîprăurmă karje să lukră în programu dî edukacîje šî învacat lu *Vuorba šî kultura Vlaha, Elementurlji dî kultură šî tradicîje*, makră dîkă să lukră băškašît je ljegată ku aljelalće tjemj. Ja pră număru lu śasurj numic dî realizacîje ja arje măjmarje kuprins, da prîn ja să škuolarji kunosk ku aluor kultură šî tradicîje kum ra puća sî o pastrjeadză šî înojaskă. Prîn mulće aktivnosturj în la śasur situacîje simulirjiće škuolarji să kunosk ku aja kum să faśe Pašćilji, Kraśunu, or praznjiku, da šî ku aluor luok în aălja ritualji šî ka kopij da šî ka aj batrînj vrodată. Aša je šî ku kunoskutu lu fakutu lu boćeadz, nuntă or pomană. Škuolarji să învintă kînd puot sî arîaće aja śe a învacat la śas šî în situacîje dî tuoatădzî la aluor kăš. Aša sî întarjeašće învacamîntu prîn ljegatu lu aja śe škuolarju aduśe ku jeal dîn izvuoară dînafară dî škuoală ku aja śe îj dîa škuoala, nastavnjiku šî kărcîlji dî învacat.

În kultura vlasaskă mult să cjeanuje źuoku šî kînćiku, dîspră śe škuolarji să învintă sî învjeacă pašurlji dî źuok. Să kunuosk ku instrumjenturlji dî muzikă ku karje să faśe melodija lu źuokurj šî kînćiśe vlasăšć. Prînga aja, školarji să kunosk šî ku puortu vlahilor dîn aluor luok šî okuol. Kunoskutu ku puortu lumnji puoaće sî fije petrjekut ku lukru fakutu lu puort dîn arćije šî/or dîn pîndză, ku aźutarja lu nastavnjik šî parinc, da dîpa aja šî înbrakatu la papušă în aja, sî puoaće šî crtaji puortu šî aša. Dîn plastelin škuolarji puot sî fakă fuorma lu mînkăr vlasăšć šî sî lje numaskă. Kunoskutu ku mînkarja dîn tradicîje să puoaće faśa šî ku aluor degustacîje la kăš or la vro manifjestacîje, la karje škuolarji puot sî să dukă ku parincî or în grupă ku oćitulu šî ajlalc škuolarj.

Ku zanaturj šî lukrurj vlasăšć batrînje škuolarji puot sî să kunoaskă kînd să duk akuolo unđe să lukră zanatu, or la vro moară batrînă, or la baśije. Dîka aja nu să puoaće, lu škuolarj trîabje aratat audio-video materjal dîn karje jej puot sî vadă lukrurlji šî zanaturlji batrînje karje Vlasi măjmult a lukrat.

Măjmult trîabje sî să kinuje sî să pastrjeadză šî pazaskă identitjetu šî marosîja Vlahilor, ma nu prîn frăzurj ma în praksă, aratînd la vrjedujala lu uoamjenj šî etnicitjeturj, poštujala întră etnij, tolerancîje šî înterakcîje.

Kum să realizuje programu

Trîabje în tuotdîuna luvat sama dî daćina a măjmarje alu kurs: sî škuolarji învjeacă frumuos sî vorbaskă pră vuorba vlasaskă šî šćije dî aluor kultură šî tradicîje. Trîabje bagat dî sama śe škuolarji šćiu întînj, ku śe vin dî la aluor kăš šî în rîndu ku aja lukrat ku tuot škuolarju băškašît, purtînd dî grižă šî dî tuot kolektjivu.

Atmosfjera la śas trîabje sî fije relaksirjită, sî kaće o relacîje dî partnerj întră oćitul/nastavnjik šî škuolarj kum sar măjušuor trjeśa barijera lu psihă la aktivizacîja lu pućearja lu vorbit šî învîacurj. Tuot śe să lukră dî ljimbă să demonstrirjeašće în kontjekst, nu să skuoaće dînlăturj. Kînd să vjeažbuje pućearja dî vuorbă dominirjesk dijaluogurlji în măjmulće fuoarmje în interakcîja lu nastavnjik ku škuolarju šî škuolarju ku škuolarj. La vuorbit să kată sî fije ušuor, sî fije njeînsîljit šî sî să spune kum trîabje.

PETRJEKUTU ŠÎ VRJEDUJALA LU EDUKACÎJE ŠÎ ÎNVACAT

Petrjekutu šî vrjedujala lu progrjesu škuolarilor să lukră dî sî să puoată aźuns la aźunsurj, da înśeapje ku ocjena dîntînj lu nivou la karje je škuolarju šî în relacîje ku karje să ocjenjeašće kît progrjes a avut šî śe ocjenă o sî ajbje. Fijekarje aktivnuost arje potencijal dî procjenjitu lu aja kît sa mărs nainće šî dî sî să kapiće informacîje napuoj. Tuot śasu dî edukacîje šî aktivnuosturlji lu škuolarj je šansa dî sî să formirjaskă ocjenă, dî sî să registruje kît škuolarju a mărs nainće šî sîj să spună śe trîabje šîmăj sî lukrje.

Formirjitu lu ocjenă je un nou princip în edukacîje karje sucînje procjenujitu lu aja śe să šćije, śe să puoaće, cînutu šî rîndu la lukru, ka šî întarjitu lu kompetencîj dî vrjeamje lu eukacîje šî învacat. Măsuratu la formirjitu lu ocjenă sucînje astrîns la fakturj dî aja śe škuolarji a lukrat, a măjđeasă îs aăašća tjehnjike: realizacîja lu daćinj în praksă, petrekutu šî însamnatu lu aja śe škuolarji lukră dî vrjeamje dî edukacîje, komunikacîja întră nastavnjik šî škuolarj, registru dî tuot škuolarju (mapa dî progrjes) šî aša. Lukră lu nastavnjik să sucînje dîn plănirjit, realizujit, petrjekut šî vrjedujit. Nastavnjiku trîabje în kontinuitjet sî petrjakă šî ocjenjaskă diferjencirjit prînga aja śe škuolarji a fakut, šî procjesu lu edukacîje šî învacat, ka šî pră jeal sîngur šî aluj lukru. Ku tuot śe să arată bun šî śe aźută, nastavnjiku o sî să aźuće ku aja în aluj praksă dî edukacîje, da tuot śe să arată ka njedastul bun ar trăbuji ogođit sî fije măjbun.

NEMAČKI JEZIK SA ELEMENTIMA NACIONALNE KULTURE

Fach	**Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten**
Ziele	**Ziele des Faches *Deutsch mit Einbeziehung von ethnokulturellen Komponenten* sind das systematische Beherrschen von Regeln der deutschen Bildungssprache in ihrer müdlichen Ausdrucksweise, die Entwicklung des Bewußtseins über die Rolle der Sprache im Aufbau der nationalen Identität, das Verstehen von ausgewählten literarischen und anderen Kunstwerken der Deutschen, die in den deutschsprachigen Ländern leben,wie auch der Donauschwaben wegen Achtung der Tradition, der Kultur und der Entwicklung von Interkulturalität als der Lebensweise der modernen Gesellschaft.**
Klasse	**Erste**
Jahresstundenzahl	**72 Stunden**

LERNERGEBNISSE **Nach dem bearbeiteten Themenfeld/Thema wird der Schüler fähig sein:**	**THEMENFELD/THEMA**	**INHALTE**
1. Deutsche Sprache und Literatur		
- seine Bedürfnisse, Gefühle und Gedanken seinen Sprachkenntnissen gemäß auszudrucken und sich dabei an die Verhaltensregeln zu halten; **- einige Unterschiede zwischen der deutschen Bildungssprache und dem Donauschwäbischen zu erkennen;** **- die spezifischen Laute der deutschen Bildungssprache**	**Sprache und sprachliche Äußerung**	**Wortschatzerweiterung, lexikalische und syntaktische Übungen.** **Das Erlernen von neuen Wörtern und ihrer Bedeutung.** **Satzbau in der mündlichen Kommunikation.** **Begrüßung, Kennenlernen.** **Freies und gelenktes Sprechen.** **Erzählen, Nacherzählen, Beschreibung.** **Rezitieren.** **Drama, dramatische Texte,**

in der alltäglichen Kommunikation richtig auszusprechen; **- den Laut, das Wort und den Satz zu unterscheiden;** **- Worte richtig auszusprechen und dabei auf den Akzent und die Satzintonation zu achten;** **- Das richtige Wort zu finden und sich der neuen Lexik in der Alltagssprache zu bedienen;** **- den Fragen des Sprechers zuzuhören und auf sie mit vollem Satz zu antworten;** **- thematisch die Wörter und Sätze in einen logischen Text zu verbinden;** **- die Gegenstände aus der nahen Umgebung mündlich zu beschreiben;** **- Texte nachzuerzählen;** **- Bildgeschichten zu erzählen.** **- einen Unterschied zwischen dem Gedicht, Märchen und dramatischen Text zu machen;** **- die Hauptfiguren zu erkennen und ihre positiven und negativen Eigenschaften zu unterscheiden;** **- kürzere Texte auswendig zu lernen;** **- an der szenischen Darstellung eines Textes teil zu nehmen;**		**szenische Darstellung.** **Szenische Darstellung eines Textes (Drama, Puppenspiel);** **Kindervolksgedichte und Spiele.** **Sprach, und -Situationsspiele.** **Reale und Simulationssituationen.** **Audiovisuelle Texte.** **Hörverstehensspiele.** **Abzählreime.**
	Literatur **- der deutschsprachigen Ländern (BR Deutschland, Österreich, Schweiz)** **- der Donauschwaben**	**Gedichte** **Monika Minder: *Fröhlich kommt ein neues Jahr*** **Heinrich Hoffmann von Fallersleben:** ***Der Weg zur Schule*** **Hana Scheiders: *Oktoberbold*** **Volksgedicht: *Es schneit, es schneit*** **Frederik Vahle*: Advent, Advent*** **Cristian Morgenstern: *Der Frühling kommt bald*** **Volksgedicht: *Der Osterhase*** **Klaus Günter : *Laut und leise*** **Anita Menger: *Supermann*** **Hans Josef Romelkirchen*: Maxe*** **Abzählreime nach eigener Auswahl** **Dusan Radovic: *Strašan lav*, (*Der schreckliche Löwe)* - Übersetzung aus dem Serbischen - Masa Dabic** **Ljubivoje Rsumovic: *Vuk i ovca*, *(Wolf und Schaf)* Übersetzung aus dem Serbischen - Kornelia Marks** **Paul Maar: *Tina und Timmi kennen sich nicht*** **Elisabeth Zöller: *Paula ist doch schon groß!***

- der Botschaft zuzuhören, sie zu verstehen und zu paraphrasieren;		**Jana Frey*: Zu Hause*** **Karin Gündisch: *Irenes Geburtstag*** **Peter Härtling: *Sofie hat einen Vogel*** **Alfons Schweiggert: *Die Geschichte vom beschenkten Nikolaus*** **Brüder Grimm*: Rotkäppchen*** **Brüder Grimm: *Schneewittchen*** **Drama** **Hana Vok: *Hänsel und Gretel***
2. Ethnokulturelle Komponenten		
- ethnokulturelle Komponenten und Werte zu erkennen; **- die Merkmale der Kindertracht von Donauschwaben zu erkennen;** **- Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen den Kindertrachten der Donauschwaben und der Serben festzustellen;** **- die traditionelle deutsche Feste zu erkennen (*Weihnachten, St. Nikolaus, St. Martin, Ostern*)** **- die Ähnlichkeiten und Unterschiede zwischen Bräuchen bei Serben und bei den Donauschwaben festzustellen;** **- einige Gerichte der donauschwäbischen Küche zu nennen;**	**Geschichte, Ethnokultur** **- Feste** **- Volkstrachten** **- Deutsche Küche** **- Volkstanz** **- Theater, Film**	**Feste: St. Martin, St. Nikolaus, Weihnachten, Ostern in deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben.** **St. Nikolaus, Weihnachten und Ostern bei den Serben.** **Volkstanz: *Hupfpolka.*** **Kindertracht der Donauschwaben.** **Kindertracht der Serben.** **Volksspeise der Donauschwaben und der Deutschen: *Sauerkraut und Bratwurst, Stollen...*** **Gerichte die man in serbischen Familien kocht und deren Namen deutscher Abstammung sind: *Suppe und Rindfleisch, Grünzeug, Milchbrot, Schneenockerln, Gugelhupf.*** **Kindertheaterspiel, Kinderfilm nach eigener Auswahl.** **Kulturveranstaltungen und Besuch bei dem Verein der Donauschwaben.** **Texte nach eigener Auswahl aus**

- einen donauschwäbischen Volkstanz zu spielen; **- einen Teil oder die ganze Handlung eines Kinderspiels oder Kinderfilms zu erzählen;** **- einige gemeinsamen Gerichte der donauschwäbischen und der serbischen Küche zu nennen.** **- Volkslieder und Kinderlieder, die zum Thema Feste, Jahreszeiten und das Alltagsleben haben zu singen** **- Hörtexte zu illustrieren;** **- mit verschiedenen Techniken seine Kreativität auszubauen.**		**der Schülerzeitschrift *MiniSpatzenpost.***
	Musik **- Singen** **- Zuhören**	**Zuhören und Singen** **1. Volkslied:*Was machen wir so gerne hier im Kreis?*** **2. Hans Reiner Franke: *Der Herbst ist da*** **3. Volkslied*: Oh, Tannenbaum*** **4. Christian Lange*: Ihr Blätter wollt ihr tanzen?*** **5. Volkslied: *Laterne, Laterne....*** **6. Volkslied*: Es war eine Mutter*** **7. Adelheid Wette*: Brüderchen, komm tanz mit mir!*** **8. Kinderlied: *12 Monate.*** **9. Volkslied: *Wer im Januar geboren ist*** **10. Kinderlied*: Wann hast du Geburtstag?*** **11. Hoffmann von Fallersleben*: Alle Vögel sind schon da***
	Kunst	**Basteln und Bemalen von Nikolausstiefeln.** **Weihnachtsschmuck.** **Basteln und Bemalen von Laternen.** **Basteln von Glückwünschkarten.** **Bemalen von Osterneiern.** **Basteln mit Kastanien, Blättern und Plasteline.** **Basteln von Masken.** **Malbücher ausmalen.** **Texte illustrieren.**

Schlüsselwörter: Sprache, Sprachäußerung, Literatur, Tradition, Kultur

DIDAKTISCHE UND METHODISCHE UMSETZUNG DES CURRICULUMS

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* besteht aus zwei Fachbereichen: *Deutsche Sprache und Literatur* und *Ethnokultur.* Die Unterrichtsstunden sollten nicht aufgrund der Fachbereichen aufgeteilt werden, aber in jeder Stunde soll der deutschen Kultur und der Kultur der Donauschwaben in Serbien, mit einem Schwerpunkt auf Volkstradition und Bräuche, Aufmerksamkeit geschenkt weden. Beide Bereiche verflechten sich, und keines kann isoliert ohne Zusammenwirken mit anderen Bereichen gelehrt werden. Wir empfehlen jedoch eine grobe Aufteilung: *Deutsche Sprache* - 30 Stunden und *Ethnokultur* - 42 Stunden.

Die deutsche Sprache wird durch die Inhalte Kinderliteratur, Naturkunde, traditionelle Kultur, Musik und Kunst gelehrt. Alle diese Inhaltesollte man gegenseitig verbinden und gleichzeitig einem bestimmten Thema (Jahreszeiten, Traditionen, Gastronomie der Donauschwaben...) den Vorrang geben. Um die vorgeschlagene Inhalte in eine Einheit verknüpfen zu könnten, wird eine Doppelstunde (90 Minuten) empfohlen.

Das Curriculum für das Fach *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* baut auf den Lernergebnissen, dem Lernprozess und dem Lernerfolg auf. Die Lernergebnisse schließen die Beschreibung von integriertem Wissen, Fähigkeiten, Einstellungen und Werten, die der Schüler entwickelt, ein.

I. UNTERRICHTSPLANUNG

Das auf Lernergebnisse eingestellte Curriculum gibt den Lehrern mehr Freiheit, mehrere Möglichkeiten bei der Gestaltung des Unterrichts. Die Rolle des Lehrers ist dieses Curriculm an die bestimmte Zielgruppe (Klasse) anzupassen und dabei die Sprachkentnisse, die Zusammensetzung der Klasse und die Merkmale der Schüler, Lehrwerke und Lehrmaterialien, die technische Ausstattung der Schule, die Ressourcen, Möglichkeiten und Bedürfnisse der lokalen Gemeinschaft, in der sich die Schule befindet, zu beachten. Von den gegebenen Lernergebnissen und Inhalten ausgehend erstellt die Lehrkraft zunächst ihren Jahresplan, aus dem er später seine operative Pläne entwickelt.

Bei der Unterrichtsplanung sollte man darauf achten, dass das Lehrwerk nicht den Inhalt des Faches bestimmt, das es auch ein Lehrmittel ist. Deswegen ist es sehr wichtig die im Lehrwerk gegebenen Inhalte selektiv einzusetzen. Neben dem Lehrwerk, als einer der Wissensquellen, soll die Lehrkraft den Schülern ermöglichen, auch andere Lernquellen zu nutzen wie Film, Musik, Besuch in einer Bibliothek. Es wird empfohlen, den Schülern keine Hausaufgaben aufzugeben, aber man könnte ihnen einige literarische Werke zum fakultativen Lesen empfehlen. Bei der Planung des Lehr- und Lernprozesses sollten das Wissen, die Erfahrung, die intellektuellen Fähigkeiten und die Interessen der Schüler berücksichtigt werden.

II. DURCHFÜHRUNG DES CURRICULUMS

DEUTSCHE SPRACHE UND LITERATUR

Die vorgeschlagenen Inhalte im Bereich der *Literatur* werden durch das ganze Jahr über mit Hilfe von Lehrbüchern, Arbeitsblättern als Grundmaterial für die Arbeit und mit Hilfe von Audio- und Videoaufnahmen bearbeitet, so dass der Lehrer entsprechend den individuellen Eigenschaften der Schülern und den Lernergebnissen entsprechend seinen Lehrplan vorbereitet.

Pflichtlektüre sind hauptsächlich Werke, die zu dem nationalen Korpus gehören, die mit Werken der zeitgenössischen Kinderliteratur angereichert werden. Die Auswahl der Werken basiert hauptsächlich auf dem Prinzip der Altersangemessenheit, so dass am häufigsten Kindergedichte und Kindergeschichten vorkommen.

DEUTSCHE SPRACHE

Im Sprachunterricht wird die mündliche Kommunikation in der deutschen Bildungssprache entwickelt.

Bei den Schülern sollte man die Verwendung von Wörtern und ihre richtige Aussprache in der deutschen Bildungssprache fördern.

Das Zuhören ist eine wichtige Tätigkeit in der Kommunikation. Im Unterricht sollte das sorgfältige Zuhören, das Verstehen des mündlichen Textes und die richtige Reaktion geübt werden. Dies wird durch Hörübungen erreicht. Im Unterrichtskontext hören die Schüler zu, was andere sagen, und das bestätigen sie durch Wiederholung oder durch Paraphrasieren des Audiotextes. Aufmerksames Zuhören wird in simulierten Situationen (Sprach- und Situationsspielen) praktiziert. Spiele für die Entwicklung des aufmerksamen Zuhörens werden im Rahmen des Unterrichts mit einer bestimmten Aufgabe ausgeführt *(Erkenne, wer spricht; Hör, wie ich spreche - leise, langsam, schnell..)* Die Lehrkraft sollte auch auf die richtige Aussprache der Laute achten und die Aussprache der Bildungssprache und der Sprache der Donauschwaben mit den Schülern besprichen.

Die richtige Aussprache kann man einüben auch durch:

Erzählen d.h. Nacherzählen des gehörten Textes

Beschreibung der unmittelbaren Umgebung, Tiere, Früchte, Kleidungsstücke

Reproduktion - Bildbeschreibung oder Bildgeschichten

Simulation realen Situationen - Dialoge (im Laden, beim Arzt, in der Post, auf dem Markt, im Kino), Gespräch mit der ungehorsamen Puppe oder mit einer literarischen Gestalt

Wortspiele - Buchstabenspiele, Rebusse

DEUTSCHE LITERATUR

Das Curriculum sieht die Bearbeitung von kurzen literarischen Texten vor. Das Curriculum ermöglicht der Lehrkraft ihrer Wahl nach ein Werk mit einem Anderen zu ersetzen oder auszutauschen (30%). Auf diese Weise wird ein flexibler und kreativer Umgang mit literarischem Inhalt angeboten. Die Lehrkraft plant die Umsetzung des Curriculums im Einklang mit den individuellen Eigenschaften der Schüler um die Lernergebnisse zu erreichen. Bei der Bearbeitung eines literarischen Textes ist seine Präsentation wichtig. Die Lehrkraft kann selbst oder mit Hilfe von authentischen Audio- und Videoaufzeichnungen den Text präsentieren.

Weiterhin kann man zur Darstellung des Inhalts Folgendes verwenden:

Pantomime **(als eine Art Drama Techniken), sowie auch das komplette physikalische Antwort-Verfahren, es sehr beliebt und effektiv, nicht nur für diese Altersgruppe, sondern auch später. Sie ist besonders für Schüler mit kinästhetischem Lernstil geeignet (das Übersetzen des ausgesprochenen Wortes in Bewegung und umgekehrt). Pantomime eignet sich für die Einführung und Einübung von allen Wortarten.**

Dialogmodellen **(als Grundlage für "Nachahmen") sind sehr effektiv für die Sprachentwicklung. Wenn die spontane Kommunikation unter den Schülern fehlt, kann die Lehkraft Puppen verwenden - einfache Puppen oder Puppen aus Plüsch, aus Socken oder Papier - und so macht sie ein entsprechendes Dialogmodell. Die Lehrkraft kann sich mit der Puppe, die Fgragen stellt, an die Schüler wenden. Die Schüler werden schnell und einfach Antworten geben können, aber auch Fragen stellen. Natürlich ist es notwendig, eine geeignete Umgebung zu schaffen, wo die schüchterne Schüler zum Sprechen ermutigt werden können.**

Neben der Korrelation zwischen den Texten ist es notwendig, dass der Lehrer eine vertikale Korrelation zustande bringt. Der Lehrer sollte mit dem Inhalt des Faches *Deutsch mit Einbezihung von ethnokulturellen Komponenten* vertraut sein, um das Prinzip der Stufenmäßigkeit zu respektieren.

Die horizontale Korrelation bringt der Lehrer zustande, in Verbindung vor allem mit den Fächern Naturkunde, Kunst, Musik, Religion, als auch mit den Inhalten der Ethnokultur d.h. mit der Kultur der Donauschwaben.

Mögliche Beispiele der Inhaltsverbindung aus dem Bereich Naturkunde, Ethnokultur, Kunst, Musik und Religion:

Thema: Volkstradition und Religion

- Lyrik, Prosa, Lied, was zum Thema eines der religiösen Feiertagen hat.

- Beispiel 1: Prosa: *Alfons Schweigert: Die Geschichte von St. Nikolaus* Herstellung und Bemalen von Stiefeln aus Pappe, die mit Weihnachtskarten und Glückswünschen in den deutschsprachigen Ländern und auch bei den Donauschwaben gefüllt werden.

- Beispiel 2: Prosa: Irene Hope: *Die Geschichte von Weihnachten* (Religion und Literatur)*; Der Weihnachtsmann und das Christkind* in den deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben (Naturkunde, Ethnokultur), Frederik Fale: *Advent, Advent* (Religion und Dichtung); Volkslied: *Oh, Tannenbaum* (Musik); Weihnachtsschmuck basteln, den Weihnachtskuchen (*Stollen*), der in den deutschsprachigen Ländern und bei den Donauschwaben zur Tradition gehört, backen.

SOZIOKULTURELLE KOMPETENZ UND DIE ETHNOKULTURELLEN KOMPONENTEN

In dem Unterricht des faches Deutsch mit ethnokulturellen Komponenten gilt eine besondere Aufmerksamkeit der soziokulturellen Kompetenz, als einem Teil des Weltwissens über die Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den kulturellen und kommunikativen Modellen der Bevölkerungsmehrheit und der Minderheit. Die Schüler sollten allmählich die Kultur der Donauschwaben kennenlernen.

Einen besonderen Aspekt der soziokulturellen Kompetenz ist die interkulturelle Kompetenz, die die Bewusstmachung des Anderen, das Kennen und Verstehen der Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den Welten, der Sprachgemeinschaften innerhalb sich der Schüler bewegt, einschließt. Die interkulturelle Kompetenz beinhaltet auch die Toleranzentwicklung und die positive Einstellung gegenüber den individuellen und kollektiven merkmalen der Sprecher von anderen Sprachen, den Angehörigen der anderen Kulturen, die sich in einem größeren oder geringeren Maß von der eigenen unterscheiden. Also mit allmähligem Einführen von soziokulturellen Inhalten auf dem niedrigsten Sprachniveua (Kennenlernen, Singen von ensprechenden Liedern u.ä.) wird der Entwicklung einer interkulturellen Persönlichkeit beigetragen, durch das Bewusstmachen von Werten verschiedener Kulturen und Entwicklung der Fähigkeit, die erworbenen interkulturellen Erfahrungen in das eigene kulturelle Verhaltens, -und Glaubensmodell zu integrieren.

III BEGLEITEN UND BEURTEILEN DES LERNPROZESSES UND DES UNTERRICHTS

Das Begleiten und die Beurteilung von Schülerleistungen ist in der Funktion der Ereichung von Lernergebnissen und beginnt mit der Beurteilung des Eingangsniveaus im Verhältnis zu dem was im Lernprozess beurteilt wird. Jede Aktivität ist eine gute Gelegenheit für die Beurteilung von Lernfortschritten und für Rückmeldungen. Jede Unterrichtsstunde und jede Schüleraktivität ist eine Gelegenheit für die formative Beurteilung dh. für das Registrieren von Lernfortschritten und für das Planen von weiteren Aktivitäten.

Die formative Beurteilung ist Bestandteil des modernen Unterrichts und beinhaltet die Beurteilung von Wissen, Fertigkeiten, Einstellungen und Verhalten, wie auch die Entwicklung von entsprechenden Kompetenzen im Lehr-und Lernprozess. Bei der formativen Beurteilung werden Informationen über Lernfortschritte gesammelt und die meisten Techniken, die dabei eingesetzt werden, sind: Durchführung von praktischen Aufgaben, Beobachten und Notieren von Schüleraktivitäten im Unterricht, Lehrer - Schüler Kommunikation, Führung von Schülerregister (Lernfortschritt Map) usw. Die Ergebnisse der formativen Beurteilung sollen am Ende des Unterrichtsmoduls summativ in einer Bewertung - Note zusammengefasst werden.

Die Arbeit jeder Lehrkraft besteht aus Planen, Durchführen, Begleiten und Beurteilen. Es ist wichtig, dass die Lehrkraft andauernd nicht nur die Schülerleistungen und den Unterrichtsprozess begleitet und beurteilt, sondern auch sich selbst und die eigene Tätigkeit. Alles was zu guten Ergebnissen führt, wird die Lehrkraft weiter in ihrer Unterrichtspraxis einsetzen und alles was nicht genug effektiv und effizient ist, sollte geändert werden.

Naziv predmeta	**Nemački jezik sa elementima nacionalne kulture**
Cilj	**Cilj učenja *Nemačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* jeste sistematično ovladavanje zakonitostima nemačkog književnog jezika radi pravilnog usmenog izražavanja, razvijanje svesti o značaju uloge jezika u očuvanju nacionalnog identiteta, kao i osposobljavanje učenika za razumevanje odabranih književnih i drugih umetničkih dela kulturne baštine Nemaca koji žive na nemačkom govornom području i Podunavskih Nemaca, radi poštovanja tradicije, kulture i razvijanja interkulturnosti kao načina života u savremenom društvu.**
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**72 časa**

ISHODI **Nakon obrađenog područja /teme, učenik će biti u stanju da:**	**PODRUČJE/TEMA**	**SADRŽAJI**
1. Nemački jezik i književnost		

- u skladu sa jezičkim razvojem izrazi svoje potrebe i osećanja kao i misli poštujući pravila učtivog ophođenja; **- uoči neke od razlika između nemačkog standardnog jezika i jezika Podunavskih Nemaca;** **- pravilno izgovara specifične glasove nemačkog standardnog jezika u svakodnevnoj konverzaciji;** **- razlikuje glas, reč i rečenicu;** **- pravilno izgovara reči poštujući pravila akcentovanja i rečenične intonacije;** **- pravilno odabere reči i da se na odgovarajući način služi novim rečima u svakodnevnom govoru;** **- pažljivo sluša pitanja svog sagovornika i da odgovori na njih punom rečenicom;** **- tematski povezuje reči i rečenice u logičan tekst;** **- usmeno opisuje predmete iz neposrednog okruženja;** **- usmeno prepričava;** **- usmeno priča prema slici/slikama i o doživljajima;** **- prepozna pesmu, bajku i dramski tekst;** **- uoči glavne likove i pravi**	**Jezik i jezičko izražavanje**	**Bogaćenje rečnika, leksičke i sintaksičke vežbe.** **Usvajanje novih reči i njihovog značenja.** **Gradnja potpune rečenice u usmenom izražavanju.** **Pozdravljanje, upoznavanje.** **Vođeni i slobodan razgovor.** **Pričanje, prepričavanje i opisivanje.** **Recitovanje.** **Dramski, dramatizovani tekstovi, scenska obrada.** **Scensko izvođenje teksta (dramski i lutkarski); dečje narodne igre i pesme.** **Govorne, situacione i jezičke igre.** **Realne i simulacione situacije.** **Audiovizualni zapisi.** **Igre za razvijanje pažljivog slušanja.** **Brojalice.**
	Književnost **- nemačkog govornog područja (SR Nemačka, Austrija, Švajcarska)** **- Podunavskih Nemaca**	**Poezija** **Monika Minder: (*Veselo dolazi nova godina (Fröhlich kommt ein neues Jahr)*** **Hajnrih Hofman fon Falersleben*: Put u školu (Der Weg zur Schule)*** **Hana Šnajders: *Oktobar (Oktoberbold)*** **Narodna pesma: *Pada sneg (Es schneit, es schneit)*** **Frederik Fale*: Advent, Advent (Advent, Advent)*** **Kristijan Morgenštajn: *Prolećeuskoro dolazi (Der Frühling kommt bald)*** **Narodna pesma: *Uskršnji zeka (Der Osterhase)***

razliku između njihovih pozitivnih i negativnih osobina; **- napamet govori kraće književne tekstove;** **- učestvuje u scenskom izvođenju teksta;** **- sluša, razume i parafrazira poruku;**		**Klaus Ginter Hojzler: *Glasno i tiho (Laut und leise)*** **Anita Menger: *Supermen (Supermann)*** **Hans Jozef Romelskirhen*: Maksi (Maxe)*** **Brojalice po izboru** **Dušan Radović: *Strašan lav*, prevod na nemački Maša Dabić (*Der schreckliche Löwe)*** **Ljubivoje Ršumović: *Vuk i ovca*, prevod na nemački Kornelia Marks *(Wolf und Schaf)*** **Proza** **Paul Mar: *Tina i Timi se ne poznaju (Tina und Timmi kennen sich nicht)*** **Elizabet Coler: *Paula je već velika (Paula ist doch schon groß!)*** **Jana Frej*: Kod kuće (Zu Hause)*** **Karin Gindiš: *Irena ima rođendan (Irenes Geburtstag)*** **Petar Hertling: *Sofija ima pticu (Sofie hat einen Vogel)*** **Alfons Švajgert: *Priča o Sv. Nikoli (Die Geschichte vom beschenkten Nikolaus)*** **Braća Grim*: Crvenkapa (Rotkäppchen)*** **Braća Grim: *Snežana (Schneewittchen)*** **Dramski tekstovi** **Hana Fok: *Ivica i Marica (Hänsel und Gretel)***
2. Elementi nacionalne kulture		

- prepozna elemente i vrednosti tradicionalne kulturne baštine; **- prepozna karakteristike dečije narodne nošnje Podunavskih Nemaca;** **- prepozna sličnosti i razlike između dečije narodne nošnje Podunavskih Nemaca i Srba;** **- prepozna tradicionalne nemačke običaje (*Božić, Sv. Nikola, Sv. Martin i Uskrs*);** **- da uoči sličnosti i razlike u obeleževanju verskih praznika kod Srba i Podunavskih Nemaca;** **- navede neka od nacionalnih jela Podunavskih Nemaca;** **- odigra jedan narodni ples Podunavskih Nemaca;** **- da ispriča celu ili deo radnje pozorišne predstave ili filma za decu;** **- da navede jela koja su deo gastronomije kako Podunavskih Nemaca tako i Srba;** **- peva narodne i dečije pesme koje se odnose na praznike, svakodnevni život ili godišnja doba;**	**Istorija, tradicionalna kultura i baština** **- praznici** **- narodna nošnja** **- nacionalna jela** **- folklor** **- pozorište, film**	**Praznici: *Sv. Martin*, *Sv. Nikola*, *Božić,Uskrs* i običaji koji su vezani za te praznike kod Nemaca na nemačkom govornom području i kod Podunavskih Nemaca.** **Običaji koji su vezani za obeležavanje *Sv. Nikole, Božića i Uskrsa* kod Srba.** **Narodni ples: *Polka (Hupfpolka* - pojednostavljena polka Podunavskih Nemaca).** **Tradicionalna dečija nošnja Podunavskih Nemaca.** **Tradicionalna dečija nošnja Srba.** **Nacionalno jelo Podunavskih Nemaca i Nemaca nemačkog govornog područja kao što su: *kiseli kupus i kobasice, božićni kolač...*** **Jela koja se kuvaju i u srpskim porodicama u Vojvodini i koja su zadržala naziv na jeziku Podunavskih Nemaca kao što su: *supa i rindflajš, pile punjeno tzv. grincojgom, milihbrot, šnenokle, kuglof...*** **Pozorišna predstava ili film za decu po izboru.** **Kulturne manifestacije u Udruženju Podunavskih Nemaca, poseta Udruženju i odabranim manifestacijama.** **Izbor prigodnih tekstova iz časopisa *Mini Spatzenpost* za decu.**
- ilustruje saslušan tekst; **- različitim tehnikama izrazi**	**Muzička kultura** **- pevanje** **- slušanje**	**Slušanje i pevanje** **1. Narodna pesma: *Was machen wir so gerne hier im Kreis? (Šta radimo***

svoju kreativnost na različite teme.		***ovde u krugu?)*** **2. Hans Rajnhard Francke: *Der Herbst ist da (Stigla je jesen)*** **3. Narodna pesma*: Oh, Tannenbaum (Novogodišnje drvce)*** **4. Kristian Lange*: Ihr Blätter wollt ihr tanzen? (O lišće volite li ples?)*** **5. Narodna pesma: *Laterne, Laterne....*** **6. Narodna pesma*: Es war eine Mutter (Bila jednom jedna majka..)*** **7. Adelhajd Vete*: Brüderchen, komm tanz mit mir! (Bratići, dođi, igraj samnom)*** **8. Savremena dečija pesma: *12 Monate. (12. Meseci)*** **9. Narodna dečija pesma: *Wer im Januar geboren ist (Rođeni u januaru)*** **10. Savremena dečja pesma*: Wann hast du Geburtstag? (Kada je tvoj rođendan?)*** **11. Hofman fon Falersleben*: Alle Vögel sind schon da (Sve su ptice već tu.)***
	Likovna kultura	**Izrada i oslikavanje čizmica za *Sv. Nikolu.*** **Božićni ukrasi.** **Izrada i oslikavanje lampiona za *Sv. Martina.*** **Izrada čestitki.** **Bojenje uskršnjih jaja.** **Izrada predmeta i figura od kestena, lišća i plastelina.** **Izrada maski.** **Bojenje predmeta i figura u**

		bojankama. **Ilustracija teksta - priče.**

Ključni pojmovi sadržaja: jezik, jezičko izražavanje, književnost, tradicija, kultura

UPUTSTVA ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja *Nemačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* čine dve predmetne oblasti: *Nemački jezik i književnost i Nacionalna kultura.* Podela nastavnih časova ne bi trebala da bude urađena na osnovu predmetnih oblasti, ali na svakom času treba posebnu pažnju posvetiti kulturi izražavanja učenika i kulturi Podunavskih Nemaca u Srbiji sa naglaskom na narodnu tradiciju i običaje. Obe oblasti se prožimaju i nijedna se ne može izučavati izolovano i bez sadejstva sa drugim oblastima. Ipak preporučujemo okvirnu podelu: *Nemački jezik* - 30 časova i *Nacionalna kultura* - 42 časa.

Nemački jezik se izučava na sadržajima iz dečije književnosti, Sveta oko nas, tradicionalne kulture, muzičke i likovne kulture. Sve ove sadržaje je potrebno povezati, ali istovremeno prednost dati jednoj određenoj temi (godišnja doba, običaji, gastronomija Podunavskih Nemaca...). Da bi se preporučeni sadržaji mogli povezati u jednu celinu predlaže se održavanje nastave kao dvočasa u trajanju od dva puta po 45 minuta.

Program nastave i učenja *Nemačkog jezika sa elementima nacionalne kulture* zasnovan je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integrisanih znanja, veština, stavova i vrednosti koje učenik gradi.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja orijentisan na ishode nastavniku daje veću slobodu, više mogućnosti u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Uloga nastavnika je da kontekstualizuje ovaj dati program potrebama konkretnog odeljenja imajući u vidu: nivo znanja nemačkog jezika, sastava odeljenja i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale koje će koristiti; tehničke uslove, nastavna sredstva i medije kojima škola raspolaže; resurse, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine u kojoj se škola nalazi. Polazeći od datih ishoda i sadržaja nastavnik najpre kreira svoj godišnji, globalni plan rada iz koga će kasnije razvijati svoje operativne planove.

U fazi planiranja nastave i učenja veoma je važno imati u vidu da je udžbenik nastavno sredstvo i da on ne određuje sadržaje predmeta. Zato je potrebno sadržajima datim u udžbeniku pristupiti selektivno. Pored udžbenika, kao jednog od izvora znanja, na nastavniku je da učenicima omogući uvid i iskustvo korišćenja i drugih izvora saznavanja kao što su film, muzika, poseta biblioteci itd. Preporučuje se da se učenicima ne zadaju domaći zadaci, ali im se mogu predložiti književna dela za neobavezno čitanje. Prilikom planiranja procesa nastave i

učenja treba voditi računa o znanjima, iskustvima, intelektualnim sposobnostima i interesovanjima učenika.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

NEMAČKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Preporučeni sadržaji iz oblasti *Književnost* se obrađuju u toku cele godine iz udžbenika, radnih listova kao osnovnog materijala za rad, audio i vizuelnih snimaka tako što nastavnik svoj plan izrađuje u skladu sa individualnim karakteristikama učenika i sa ishodima učenja.

Obavezna lektira se sastoji uglavnom, iz dela, koje pripadaju nacionalnom korpusu, koji je obogaćen delima savremene književnosti za decu. Izbor dela se oslanja, uglavnom, na delima po principu primerenosti uzrastu te je najzastupljenija dečija poezija i dečija proza.

NEMAČKI JEZIK

U nastavi jezika učenici se osposobljavaju za usmenu komunikaciju standardnim nemačkim jezikom.

Od učenika treba zahtevati upotrebu reči standardnog nemačkog jezika kao i njihov pravilan izgovor.

Slušanje je važna aktivnost u komunikaciji. Učenike treba upućivati na pažljivo slušanje sagovornika i razumevanje izgovorenog kao i na pravilno reagovanje. Ovo se postiže vežbama slušanja. U nastavnom kontekstu učenici slušaju ono što drugi govore i to potvrđuju ponavljanjem ili parafraziranjem slušne poruke. Pažljivo slušanje se praktikuje i u simuliranim situacijama (govorne i situacijske igre). Igre za razvijanje pažljivog slušanja izvode su u nastavnom kontekstu sa određenim zadatkom (*Prepoznaj ko govori; Slušaj kako govorim - tiho, sporo, brzo*..) Nastavnik treba da obrati pažnju i na pravilan izgovor glasova, da sa učenicima prokomentariše izgovor glasova u standardnom jeziku i u jeziku Podunavskih Nemaca.

Pravilan govor se može uvežbavati i:

***Pričanjem tj. prepričavanjem* odslušanog teksta**

***Opisivanjem* predmeta iz neposrednog okruženja, životinja, voća, delova odeće.**

***Reprodukcijom -opisivanjem* slike ili sleda radnje na osnovu ilustracija**

***Simuliranjem stvarnih situacija* (razgovor u prodavnici, kod lekara, u pošti, na pijaci, u bioskopu) razgovor sa neposlušnom lutkom ili književnim likom**

***Igrama reči - Na slovo na slovo*...., rebusi**

KNJIŽEVNOST

Osnovu programa književnosti čine kratki tekstovi. Program dopušta nastavniku dopunjavanje ili zamenu jednog njegovog dela (30%) po sopstvenom izboru. Tako osmišljen program omogućava fleksibilan i kreativan pristup književnim sadržajima. Nastavnik planira njihovu realizaciju u skladu sa individualnim karakteristikama učenika radi postizanja ishoda učenja. Prilikom obrade književnog teksta važna je njegova prezentacija. Nastavnik može lično ili uz pomoć autentičnog audio i vizuelnog zapisa da prezentuje tekst.

Osim toga za prezentaciju sadržaja može se koristiti i sledeće:

Pantomima **(kao vrsta dramskih tehnika), kao i metoda potpunog fizičkog odgovora, veoma je omiljena i efikasna, ne samo na ovom uzrastu već i kasnije. Naročito je pogodna za učenike kinestetičkog stila učenja (prevođenje izgovorene reči u pokret i obrnuto). Pantomima je pogodna za uvođenje i uvežbavanje svih vrsta reči.**

Dijaloški modeli **(kao osnova za "imitiranje") veoma su efikasni za razvijanje govora. U nedostatku spontane komunikacije među učenicima nastavnik može da koristi lutke - obične plišane, pravljene od čarapa ili papira - i tako napravi odgovarajući dijaloški model. Nastavnik se može obraćati učenicima sa lutkom koja pita. Učenici će vrlo brzo i lako moći da daju odgovor, ali i da postave pitanja. Naravno, potrebno je obezbediti odgovarajući kontekst koji će i stidljivijim učenicima omogućiti da se ohrabre i progovore.**

Pored korelacije među tekstovima, neophodno je da nastavnik uspostavi vertikalnu korelaciju. Nastavnik treba da je upoznat sa sadržajima predmeta *Nemački jezik saelementima nacionalne kulture za naredne razrede* radi poštovanja principa postupnosti.

Horizontalnu korelaciju nastavnik uspostavlja, pre svega, sa nastavom predmeta Svet oko nas, Likovna kultura, Muzička kultura, Verska nastava kao i sa sadržajima nacionalne kulture tj. kulture Podunavskih Nemaca.

Mogući primeri povezivanja sadržaja iz oblasti Sveta oko nas, nacionalne kulture, Likovne kulture, Muzičke kulture i Verske nastave:

Tema: Narodni običaji i verovanja:

- poezija, proza, pesma koja za temu ima jedan od verskih praznika.

- Primer 1: proza: *Alfons Švajgert: Priča o Sv. Nikoli* i izrada, oslikavanje čizmica od kartona u koje se stavljaju Božićne čestitke i/ili želje u zemljama nemačkog govornog područja i kod Podunavskih Nemaca;

- Primer 2: proza: Irene Hope: *Priča o Božiću* (Verska nastava i Književnost); Deda Mraz (*Weihnachtsmann*) i Božić Bata (*Christkind)* u zemljama nemačkog govornog područja i kod

Podunavskih Nemaca (Svet oko nas, nacionalna kultura), Frederik Fale*: Advent, Advent* (Verska nastava i poezija); narodna pesma*: Oh, Tannenbaum (Novogodišnje drvce)* (Muzička kultura); izrada ukrasa za jelku (Likovna kultura), božićni kolač (*Stollen*) u zemljama nemačkog govornog područja i kod Podunavskih Nemaca.

SOCIOKULTURNA KOMPETENCIJA I ELEMENTI NACIONALNE KULTURE I TRADICIJE

U nastavi nemačkog jezika sa elementima nacionalne kulture naročitu pažnju treba posvetiti razvoju sociokulturne kompetencije, kao skupu znanja o svetu uopšte, sličnostima i razlikama između kulturnih i komunikativnih modela društvene zajednice i svoje manjinske zajednice. Učenike treba postepeno upoznavati sa običajima Podunavskih Nemaca.

Poseban aspekt sociokulturne kompetencije predstavlja interkulturna kompetencija, koja podrazumeva razvoj svesti o drugom i drugačijem, poznavanje i razumevanje sličnosti i razlika između svetova, odnosno govornih zajednica, u kojima se učenik kreće. Interkulturna kompetencija podrazumeva i razvijanje tolerancije i pozitivnog stava prema individualnim i kolektivnim karakteristikama govornika drugih jezika, pripadnika drugih kultura, koje se u manjoj ili većoj meri razlikuju od njegove sopstvene. Dakle, postepenim uvođenjem sociokulturnih sadržaja na najnižem nivou (pozdravljanje, pevanje prigodnih prazničnih pesama i sl.) doprinosi se razvoju interkulturne ličnosti, kroz jačanje svesti o vrednosti različitih kultura i razvijanje sposobnosti za integrisanje interkulturnih iskustava u sopstveni kulturni model ponašanja i verovanja.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

Praćenje i vrednovanje rezultata napredovanja učenika je u funkciji dostizanja ishoda, a započinje inicijalnom procenom nivoa na kome se učenik nalazi i u odnosu na šta će se procenjivati njegov dalji tok napredovanja, kao i ocena. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije. Svaki nastavni čas i svaka aktivnost učenika je prilika za formativno ocenjivanje, odnosno registrovanje napretka učenika i upućivanje na dalje aktivnosti.

Formativno vrednovanje je sastavni deo savremenog pristupa nastavi i podrazumeva procenu znanja, veština, stavova i ponašanja, kao i razvijanja odgovarajuće kompetencije tokom nastave i učenja. Kao formativno merenje podrazumeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, posmatranje i beleženje učenikovih aktivnosti tokom nastave, neposredna komunikacija između učenika i nastavnika, registar za svakog učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnog vrednovanja na kraju nastavnog ciklusa treba da budu iskazani i sumativno - brojčanom ocenom.

Rad svakog nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja i praćenja i vrednovanja. Važno je da nastavnik kontinuirano prati i vrednuje diferencirano, osim postignuća učenika, i proces

nastave i učenja, kao i sebe i sopstveni rad. Sve što se pokaže dobrim i korisnim nastavnik će koristiti i dalje u svojoj nastavnoj praksi, a sve što se pokaže kao nedovoljno efikasnim i efektivnim trebalo bi unaprediti.

4. PREPORUKE ZA PRIPREMU INDIVIDUALNOG OBRAZOVNOG PLANA ZA UČENIKE KOJIMA JE POTREBNA DODATNA OBRAZOVNA PODRŠKA

4.1. Individualni obrazovni plan za socijalno uskraćene učenike i učenike sa smetnjama u razvoju i invaliditetom

Individualni obrazovni plan se priprema za učenike kojima je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, kasnijeg uključivanja u školovanje, nedovoljnog poznavanja jezika i drugih razloga potrebna dodatna obrazovna podrška. Cilj individualnog obrazovnog plana jeste postizanje optimalnog uključivanja takvih učenika u redovan obrazovno-vaspitni rad i njihovo osamostaljivanje u vršnjačkom kolektivu. Za svakog učenika pojedinačno, prema njegovim specifičnim potrebama i mogućnostima, priprema se prilagođen način obrazovanja koji obuhvata individualni obrazovni plan, program i način rada koji sadrže: 1) dnevni raspored aktivnosti časova nastave u odeljenju; 2) dnevni raspored rada sa licem koje pruža dodatnu podršku i učestalost te podrške; 3) ciljeve obrazovno-vaspitnog rada; 4) posebne standarde postignuća i prilagođene standarde za pojedine ili sve predmete sa obrazloženjem za odstupanje; 5) program po predmetima, u kome je precizirano koji sadržaji se obrađuju u odeljenju, a koji u radu sa dodatnom podrškom; 6) individualizovan način rada nastavnika, izbor adekvatnih metoda i tehnika obrazovno-vaspitnog rada. Individualni obrazovni plan donosi pedagoški kolegijum na predlog stručnog tima za inkluzivno obrazovanje. Tim za inkluzivno obrazovanje čine nastavnik razredne nastave, stručni saradnik škole, roditelj/staratelj, a po potrebi pedagoški asistent i stručnjak van škole, na predlog roditelja/staratelja. Roditelj/staratelj daje saglasnost za sprovođenje individualnog obrazovnog plana. Nastavnik pri planiranju svog rada u odeljenju usklađuje svoj plan sa individualnim obrazovnim planom učenika. Sprovođenje individualnih obrazovnih planova prati prosvetni savetnik.

5. NAČIN PRILAGOĐAVANJA PROGRAMA

5.1. Način prilagođavanja programa predmeta od značaja za nacionalnu manjinu

U nastavi predmeta od značaja za nacionalnu manjinu (svet oko nas, muzička kultura i likovna kultura) izučavaju se dodatni sadržaji koji se odnose na istorijsko i umetničko nasleđe određene manjine. Od nastavnika se očekuje da, u okvirima definisanog godišnjeg fonda časova, obrade i dodatne sadržaje, obezbeđujući ostvarivanje cilja predmeta, standarda postignuća učenika i definisanih ishoda. Da bi se ovo postiglo veoma je važno planirati i realizovati nastavu na taj način da se sadržaji iz kulturno-istorijske baštine jedne manjine ne

posmatraju i obrađuju izolovano, već da se povezuju i integrišu sa ostalim sadržajima programa koristeći svaku priliku da se desi učenje koje će kod učenika jačati njihov osećaj pripadnosti određenoj nacionalnoj manjini.

5.2. Individualni obrazovni plan za učenike sa izuzetnim sposobnostima

Za učenike sa izuzetnim sposobnostima priprema se individualni obrazovni plan, program i način rada kojim se utvrđuje obogaćen način obrazovanja i vaspitanja koji sadrži: 1) dnevni raspored aktivnosti časova nastave u odeljenju; 2) dnevni raspored rada sa licem koje pruža dodatnu podršku i učestalost te podrške; 3) ciljeve obrazovno-vaspitnog rada; 4) posebne standarde postignuća i prilagođene standarde za pojedine ili sve predmete sa obrazloženjem za odstupanje; 5) program po predmetima, precizirano koji sadržaji se obrađuju u odeljenju, a koji u radu sa dodatnom podrškom; 6) individualizovan način rada nastavnika, izbor adekvatnih metoda i tehnika obrazovno-vaspitnog rada.

6. UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE VANNASTAVNIH AKTIVNOSTI

Škola je u obavezi da svojim Školskim programom i Godišnjim planom rada predvidi različite aktivnosti u skladu sa svojim resursima i prostornim mogućnostima. Pored organizacije izleta, poseta izložbama i saradnje sa lokalnom samoupravom, učenicima treba ponuditi veći broj društvenih, tehničkih, humanitarnih, sportskih i kulturnih aktivnosti. Te aktivnosti mogu se realizovati po programu koje je sama škola razvila, ali mogu se koristiti i programi koji su prethodno doneti kao izborni (npr. čuvari prirode, ruka u testu, narodna tradicija). Svrha ovih aktivnosti je podrška prilagođavanju učenika prvog razreda na školsku sredinu i zajednicu, kao i zadovoljavanje/proširivanje njihovih interesovanja, druženje sa vršnjacima kroz zajedničko delanje, iskazivanje sposobnosti, osamostaljivanje, razvoj nekih veština i drugo. Aktivnosti treba tako organizovati da učenici imaju što više mogućnosti za aktivno učešće, za kreativno ispoljavanje, za interakciju sa drugim učenicima, korišćenje različitih izvora informacija i savremenih tehnologija. Rezultate rada učenika u okviru vannastavnih aktivnosti treba učiniti vidljivim jer se na taj način obezbeđuje motivacija i zadovoljstvo učesnika aktivnosti. Brojni su načini na koji je moguće to ostvariti kao što su: organizovanje predstava, izložbi, bazara, objavljivanje na sajtu škole, kroz smotre stvaralaštva, sportske susrete i drugo. Za učenike ovog uzrasta važno je da roditelji budu upoznati sa aktivnostima koje škola nudi i pomognu da njihova deca izaberu one koje im najviše odgovaraju.

HOR

Hor je, kao vannastavna aktivnost, važan činilac u kulturnom i javnom životu škole. Sa primerenim muzičkim programom hor predstavlja nezaobilazan sastavni deo školskih manifestacija, proslava i kulturnih manifestacija. Pevanje u horu u velikoj meri doprinosi smanjenju stresa, agresivnosti i poboljšanju zdravlja uopšte. Potvrđeno je da učenici koji

pevaju u horu pokazuju bolje rezultate u učenju i socijalnim veštinama. Ujedno, pevanje u horu podstiče i doživotnu ljubav prema muzici. Svaka osnovna škola je u obavezi da organizuje rad hora. U zavisnosti od broja učenika i njihovih pevačkih sposobnosti, mogu se formirati odeljenjski hor, razredni hor i/ili hor mlađih, to jest starijih razreda osnovne škole. Obrazovni cilj obuhvata razvijanje muzičkog ukusa, stvaralačkih sposobnosti, spontanog izražavanja, muzičkog sluha i ritma, razvijanje glasovnih mogućnosti i učvršćivanje intonacije, sposobnost za fino nijansiranje i izražajno pevanje primenom elemenata muzičke izražajnosti (tempo, dinamika...). Učešće u horu razvija dečji glas, pravilno držanje, disanje, intonaciju, izgovor i artikulaciju. Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu - timski rad, razvijanje tolerancije, discipline, poštovanja različitosti i pravila ponašanja, razvijanje odgovornosti pojedinca za uspeh cele grupe, sticanje samopouzdanja, savladavanje treme i pružanje pomoći u smislu vršnjačkog učenja i saradnje. Upoznavanje raznovrsnih dela domaćih i stranih autora doprinosi razvoju opšte kulture, međusobnom razumevanju, uvažavanju i poštovanju. Repertoar školskih horova obuhvata odgovarajuća dela domaćih i stranih autora raznih epoha, kao i narodne, prigodne, pesme savremenih dečjih kompozitora i kompozicije sa festivala dečjeg stvaralaštva. U toku školske godine potrebno je sa horom izvesti najmanje deset jednoglasnih i dvoglasnih kompozicija, a cappella ili uz instrumentalnu pratnju. Pri izboru pesama nastavnik treba da pođe od uzrasta učenika, procene glasovnih mogućnosti i primerenog literarnog sadržaja. Nastavnik formira hor na osnovu provere sluha i glasovnih mogućnosti učenika, dikcije i osećaja za ritam. Kod svakog učenika nastavnik treba da pronađe njegov prirodni pevački registar i opseg na osnovu čega vrši podelu na pevačke glasove (prvi i drugi, odnosno gornji i donji) za izvođenje dvoglasnih kompozicija. Na časovima hora, nastavnik treba da ukaže na važnost držanja tela, disanja i pravilnog izgovora glasova. Uslov pravilnog disanja je pravilno držanje tela. Krajnji cilj je prirodno i sinhronizovano pevanje i ujednačen zvuk hora. Vežbe disanja su važne za zagrevanje glasnica, otvaranje disajnih puteva i opuštanje grla. Praktikuju se pre vežbi pevanja i značajne su za regulisanje daha u toku pevanja. Na primer: 1. Opuštanje grla - učenici treba duboko da udahnu i simuliraju zevanje. 2. Kod sledeće vežbe treba da udahnu kroz nos, a potom i izdahnu na usta brojeći do četiri, kao da žele da ugase sveću. Važno je da "dišu stomakom" umesto grudima (mogu da polože ruke na stomak i da udišu tako da im stomaci "rastu"). 3. Zatim udahnu kroz nos, izbroje do četiri i izdišu kroz usta, tj. zube, izgovarajući "sssss", prvi put tiho, a zatim glasno. 4. Ponoviti vežbu tako što glas "s" izgovaraju isprekidano. Varijanta ove vežbe za aktiviranje dijafragme je oponašanje smeha Deda Mraza ("Ho, ho, ho...") ili isprekidano duvanje u zamišljenu sveću. Vežbe raspevavanja doprinose kvalitetu pevanja i preciznom intoniranju, čak i u početnim fazama. Kako je pevanje i tehnička veština, raspevavanje može pomoći razvoju dečijih glasova. Nastavnik treba da bude kreativan i koristiti vokalize koje će biti zabavne deci, jer osnovni cilj jeste da zavole pevanje. Na primer: 1. Raspevavanje počinje pevanjem vokala (a, e, i, o, u) ili kratkih slogova na istoj tonskoj visini, uz minimalno

pokretanje vilice u cilju izjednačavanja vokala, a u cilju dobijanja ujednačene horske boje. Uvek početi od tonova srednjeg pevačkog registra hora (to je najčešće ce1). 2. Tonovi i motivi se mogu pevati i brzim izduvavanjem vazduha kroz spojene usne, tako da trepere. 3. Preporučuje se i pevanje jednostavnih motiva (na primer na slogovima "io" ili "mio"), sekvenciranih postupno naniže pa naviše (dijatonski i hromatski). 4. Jedna od vežbi za širenje obima glasa je povezivanje tonova u rasponu oktave glisandom, naviše i naniže (ce1- ge1- ce1- ge1- ce1), kao sirena. 5. Za raspevavanje se mogu koristiti i jednostavne pesme ili modeli, kao i delovi pesama. Vežbe disanja i raspevavanja moraju biti stalno zastupljene. Pravilnom intoniranju mogu pomoći i vizuelni znakovi, na koje deca odlično reaguju. Na primer, pokretima ruku nagore i nadole možemo davati znak deci da se melodija kreće naviše ili naniže.

Obrada pesme

Na samom početku treba birati lakše pesme koje imaju jednostavne reči i melodiju. Kod obrade nove pesme najpre se pristupa analizi teksta. Pevač na slušaoca deluje i tonom i rečju. U tom smislu nastavnik treba da insistira na dobroj dikciji koja podrazumeva jasan i razgovetan izgovor teksta, odnosno samoglasnika i suglasnika, ali i na pravilnom akcentovanju reči. Za vežbanje dikcije preporučuje se i pevanje slogova ili odgovarajućeg teksta na istoj tonskoj visini. Sledi usvajanje melodije u fragmentima. Ukoliko je kompozicija dvoglasna, ova faza pripreme zahteva odvojene probe po glasovima, sve dok svaka grupa ne bude intonativno sigurna. Na zajedničkoj probi hora, nakon usvajanja pesme/kompozicije u celini treba obratiti pažnju na dinamiku i agogiku.

Važno je da se u horu postigne jednaka intonacija, počev od prvog tona pesme. Nastavnik izvede ton koji deca treba da ponavljaju dok ne otpevaju tačno. Nastavlja sa različitim tonovima u tonalitetu pesme. Ovakva vrsta imitacije pomaže deci da nauče kako da 'čuju' ton i usklade svoje glasove da bi ga tačno interpretirala. Učenicima treba jasno staviti do znanja da je važno da slušaju jedno drugo, naročito kod unisonog pevanja. Ukoliko ne čuju učenika pored sebe, znači da pevaju preglasno. Ukoliko se uz pevanje izvodi i koreografija, dobro je pokrete uvežbati pre teksta. Već od prve probe hora treba uputiti učenike na pravila ponašanja: nema pričanja u toku izvođenja, žvakanja žvaka, treba da stoje pravo (mada ih ne možemo sprečiti da se vrpolje). Ako učenici pravila usvoje na probama, lakše će ih poštovati na koncertima. Nezaobilazni su i detalji vezani za izbor odeće za nastupe, ulaska na scenu, rasporeda stajanja, poklanjanja, izlaska na i sa scene...

PREPORUČENE KOMPOZICIJE ZA PEVANJE U HORU U PRVOM RAZREDU

Himne

Državna himna

Himna Svetom Savi

Himna škole

Dečje pesme

"Sviću opet rumena svanuća" - Minja Subota

"Od škole i knjige" - Minja Subota

"Bole, Bole, ne boji se škole" - Minja Subota

"Laste" - Branko Milićević

"Brojalica" - Momčilo Bajagić - Bajaga

"Dok mesec sja" - Žan Batist Lili

"Molimo za finu tišinu" - Aleksandar Korać

"Za svako čudo" - Konstantin Babić

"Konjski rep" - Konstantin Babić

"Vrabac" - Konstantin Babić

"Sanjalica Maca" - Mirko Šouc

"Jesen" - Mirko Šouc

"Al je lep ovaj svet" - Aleksandar Korać

"Januarske zvezde" - Miodrag Ilić-Beli

"Svitac" - Petar Ozgijan

"Anđeli pevaju" - Milan Đurđević

"Kiša" - hor Perpetum Džezile

Narodne pesme

"Kiša pada"

"Dunje ranke"

"Kaži meni đače, učeniče"

"Oj, Badnjače, Badnjače"